
This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

<http://books.google.com>

COLUMBIA LIBRARIES OFF-SITE

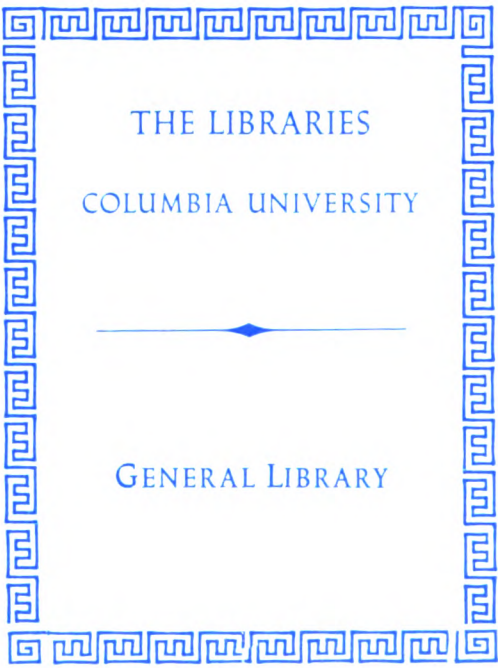

CU52759580

D147 .H6

A' szlavinokrol az a

KY

THE LIBRARIES
COLUMBIA UNIVERSITY

GENERAL LIBRARY

L.

A'
S Z L A V I N O K R Ó L,
AZ AZ:
K É R K E D Ő K R Ő L,
A'
TRÓJAI HÁBORUTÓL
ELSŐ JUSTINIÁNUS TSÁSZÁRIG.

É R T E K E Z I K
HORVÁT ISTVÁN,
A' SZÉCHÉNYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁR ÖRE
A'
MAGYAR NEMZETI MUSEUM MELLETT.

„SLAVANI in idiomate slavico idem ac GLORIARI, se JACTARE significat.“

Celissimus Poloniae Princeps,
Josephus Alexander Jablonovszki,
Anno 1774,
Apud Jana Kollár, Rosprawy o Gmianach. W Budjnie,
1830. in 8-vo, pag. 51.

TARTALMA:
ALÁZONOK, AUCHÁTÁK, AUCHÉTÁK, EUCHÁTÁK,
ALUBOK, CHALUBOK.

Horvát István

P E S T E N,
NYOMT. PETRÓZAI TRATTNER J. M. ÉS KÁROLYI ISTVÁN.
URI UTSZA 453. szám
M.DCCC.XLIV.

D
147
146

„Verbis iactans **GLORIAM**
Ignotos fallit, notis est derisui.“

Phaedrus, Fabul. 1, 11.

JAN 30 '68 RS

FEB 10 1961 JTY

BOLDGABB ÉLETRE

KÖLTÖZÖTT

NAGYSÁGOS

FŐLSŐ-KUBINI ÉS DÉMÉNFAI

KUBINI PÉTER,

TSÁSZÁRI, KIRÁLYI

TANÁTSOS

ÚR,

NEMES LELKŰ PÁRTFOGÓJA,

DITSŐ

EMLEKEZETÉNEK

MÉLY TISZTELETBŐL

ÉS

TARTOZÓ HÁLÁBÓL

SZENTELI

**A'
SZERZŐ.**

Handwritten scribble

Handwritten scribble

„Desine quapropter novitate exterritus ipsa
Exspuere ex animo rationem: sed magis acri
Judicio perpende, et, si tibi vera videtur,
Dede manus: aut, si falsa est, accingere contra.“

Lucretius, II, v. 1039—1042.

1. §.

Nagy számu 's igen tágos terjedelmü nép a' SZLÁV NÉP, 's még is kénytelen volt róla így írni a' bölteudományu Stritter János Gotthilf közhasznu munkájában :

„A' SZLÁVOKNAK nemzetségük, Krisztus születése után folyt ÖTÖDIK SZÁZAD UTÓLSÓ ÉVEI ELŐTT, mint látszik, a' Rómaiaktól MÉG TSAK NEVÉRŐL SEM ESMÉRTETVE, midőn a' Dunához inkább közelített, ELSŐ JUSTINIÁN TSÁSZÁRKODÁSA ELEIN azon vizen által kelni, és a' Római tartományokat fegyverrel nyugtalanítani kezdette, melyeket míg ő uralkodott, majd mindegyik évben a' HUNNOK (CHÜNOK), SZLÁVOK és ANTÁK tüzzel vassal kegyetlenül pusztítottak; a' Római seregekkel pedig többször megütközvén, tsak nem mindenkor, ha a' Germánus és Chilbudiustól nyert diadalokat kiveszed, győzve tértek vissza. Egyébb eránt épen azon időben, midőn a' SZLÁVOKNAK seregeik e' tartományokat dúlák, másokat nem tsekély számmal e' nemzetség közül a' Rómaiak alatt pénzért katonáskodva találunk. A' SZLÁVOKNAK rövid idő alatt a' Duna partai mellett illy nagyra nőtt hatalmuk nem igen sokára, úgy látszik, az Első Justinian Tsászár kormányának utolsó éveiben Európába költözött AVAROKNAK (VÁR-CHÜNOKNAK) többféle hadakozásaik által meggyengült. Mert Mauricius uralkodván a' Rómaiakon, a' SZLÁVOK a' Byzantinus Irók szerént, majd a'

„*SLAVORUM gens ANTE ULTIMOS SAECULI post Christum natum QUINTI ANNOS Romanis NEQVE DE NOMINE, ut videtur, NOTA, cum ad Istrum accessisset propius, SUB EXORDIA IMPERII IUSTINIANI I. fluuium illum traicere et Romanas armis infestare coepit prouincias, quas, quamdiu ille imperauit, singulis fere annis HUNNI (CHÜNI), SLAVI et ANTAE igni ferroque crudelissime vastarunt; cum Romanis vero exercitibus proeliis saepius congressi, semper fere, si, quas a Germano et Chilbudio acceperere, clades excipias, discesserunt victores. Caeterum eodem paene tempore, quo SLAVORUM agmina istas incursarunt prouincias, alios ex eadem gente non paucos in Romanorum exercitibus stipendia meruisse deprehendimus. Quae vero breui temporis spatio in tantum ad Istri ripas excreuerat SLAVORUM potentia, non ita multo post ab AVARIS (VÁR-CHÜNIS), circa ultimos Justiniani I. annos in Europam effusis, post varia bella debilitata esse videtur. Mauricio enim Romanis imperante, SLAVOS in exercitibus Romanis mi-*

Római seregek között hartzoltak, majd az AVAR CHÁN PARANTSAINAK ENGEDELMESKEDTEK, 's tőle POLGÁRAI KÖZÉ SZÁMÍTTATTAK. Ekkor a' Rómaiak is, többször általkelvén a' Dunán, a' SZLÁVOKNAK azon roszzakat, mellyeket előbb tőlük szenvedtek, még határaikon is telve visszafizették.“

litasse, JUSSA AVARORUM CHAGANI fecisse, ab eoque CIVIUM NUMERO HABITOS ESSE, passim docent Scriptorum Byzantini. Tunc et Romani, traiecto saepius Danubio, SLAVIS, quae ab ipsis antea passi erant, mala, in eorum adeo hibernantes finibus, rependerunt.“ 1)

Hogy főképen a' HORVÁTOK és SERVUSOK esmértették meg Európával a' SZLAVIN nevet, az eléggé bizonyos a' történettudomány hiteles adataiból.

- 1) Joannis Gothilff Stritteri, Memoriae Populorum, olim ad Danubium, Pontum Euxinum, Paludem Maeotidem, Caucasum, Mare Caspium, et inde magis ad Septemtriones incolentiam, e Scriptoribus Historiae Byzantinae erutae et digestae. Petropoli, Impensis Academiae Scientiarum, 1774. in 4-to, Tomo II. In Slavicis, pag. 4-5.

2. §.

Okosan jegyzette-föl valóban állítását a' Szent Pétervárában Orosz pártfogás alatt irt, 's a' Byzantinus írókon nagy figyelemmel keresztül ment Stritter: Mert Európában SZLAVIN név alatt SZLÁV népet az Ötödik Század Vége előtt nem találhatni. Vagynak ugyan tudatlan SZLAVIN ÍRÓK, kik majd a' THRAXOKAT, majd az ILLUROKAT, majd a' SÁRMATÁKAT és JAZYGESEKET, majd a' GETÁKAT és PANNONIUSOKAT erőszakkal holmi együgyű szönyomozásokból SZLAVINOKKÁ tenni akarják: De ezeknek hiu törekedéseiket maguk a' tudósabb SZLAVIN ÍRÓK régen nevetségessé tették, készebbek levén a' „NEM TUDÁST“ megvallani, mint sem az eszelősökkel eszelősködni. Ha p. o. a' THRÁCIÁBAN 's különösen PANIUM városban született, 's még Krisztus születése után 471-dik évben élt nagy tudományu Priscus Rhetor beszéli :

„Tebát időt töltvén, és Onegesius háza falai körül sétálván, előmbe jött nem tudom ki, de kit én SCYTHA ÖLTÖZETE MIATT BARBARUSNAK tartottam, 's GÖRÖG NYELVEN köszöntött, mondván: „Χαίρε.“ (ÜDVÖZ LÉGY!) Tsudálám, mint történnék, hogy e' SCYTHA FÉRFIU velem GÖRÖGÜL szólana. Ugyan is többféle nemze-

„Itaque tempus mihi terenti et circa murorum ambitum domus Onegesii ambulanti, progressus nescio quis, quem BARBARUM ex SCYTHICO VESTITU esse rebar, GRAECA VOCE me salutavit dicens: „Χαίρε“ Mirari ego, qui fieret, ut GRAECE loqueretur VIR SCYTHA Et enim ex variis gentibus commixti,

tekből állván barbarus nyelvüket tisztelik, akár a' HUNNOKÉT, akár a' GOTHOKÉT, akár a' RÓMAIAKÉT is, 's ezt azok, kiknek a' Rómaiakkal gyakrabbi éréntetésük vagyon. Nemis egy könnyen beszél valaki közülük GÖRÖGÜL, ha tsak nem THRÁCIAI vagy TENGERMELLÉKI ILLURICUMI FOGOLY. De ezek mindenki által megesmérhetők rongyos ruhájukból, és fejük motskából, mint szerentsétlenségbe esettek. Ez ellenben gazdag SCYTHA tekéntetét mutatá, mert tisztán és ékesen vala öltözve, 's feje kerékdeden borotválva:"

barbaricam linguam colunt, sive HUNNORUM, sive GOTHORUM, aut etiam ROMANAM, hi scilicet, quibus cum Romanis frequentius est commercium. Neque quisquam eorum facile loquitur GRAECE, nisi si qui sint CAPTIVI E THRACIA aut ILLYRICO MARITIMO. Sed illi ab obvio quoque dignosci possunt et a vestibus laceris et capitis squallore, tamquam qui in miseram inciderint fortunam. Hic vero opulenti SCYTHAE speciem prae se ferebat: erat enim bene et eleganter vestitus, capite in rotundum raso:" 1)

Hogyan lehet THRÁCIÁNAK és DALMÁTIÁNAK Priscus időszakában már SZLÁV LAKOSOKAT tulajdonítani? — Ha p. o. Krisztus születése után 600-dik év körül Maximus Szalónai Püspökhöz még így írt Első Szent Gergely Pápa:

„És ugyan a' SZLÁVOK NEMZETSÉGÜK miatt, melly hozzátok IGEN KÖZELÍT, mind nagyon bánkódom, mind búsulok. Bánkódom azokért, a' miket már ÉRETTETEK szenvedek: búsulok, mert ISTRIA KAPUIN által már OLASZ ORSZÁGBA jöni kezdettek.“

„Et quidem de SCLAVORUM GENTE, quae vobis VALDE IMMINET, et affligor vehementer et conturbor. Affligor in his, quae jam in VOBIS patior: Conturbor, quia per HISTRIAE ADITUM iam in ITALIAM intrare coeperunt.“ 2)

Hogy lehet a' SZLÁVOKAT őslakosaivá tenni DALMÁTIÁNAK?

- 1) Excerpta De Legationibus. Parisiis, 1648. in folio, pag. 59. Prisci Rhetoris. Editionis Bonnensis pag. 190.
- 2) S. Gregorii Papae I. cognomento Magni, Opera Omnia. Venetiis, 1744. in folio, Tomo II, col. 1066. Epist. Libro X. epist. 36. — Cf. Tomo II, col. 933. Epist. Libro IX, epist. 9. Ad Callinicum Italiae Exarchum.

3. §.

De főképen hitelesíti Stritter szovait az a' tapasztalás, hogy a' SZLAVIN név leges legelőször a' Krisztus születése után 552-dik éven túl élt Jornandes, vagy is Jordanes nevü Írónak munkájában jó elő. Ezek különösen Jornandes sorai a' SZLAVIN NÉPRŐL:

„Belebb hozzá Dácia fekszik, kora módra magos hegyektől erdő-

„Introrsus illi Dacia est, ad coronae speciem arduis alpihus

sittetve, mellyeknek bal oldaluk körül éjszakra nagy terjedelmű téren a' Visztula folyó eredetétől a' WINDÁKNAK igen számos NEMZETSEGÜK telepedett-le. Kiknek neveik ámbár most többféle tsaládok és helynevek miatt változók, még is főképen SCLAVINOKNAK (A' Milánói kéziratban: „SCAVENOKNAK;“ a' Heidelbergai kéziratokban pedig: „SCLAVENOKNAK“) és ANTÁKNAK neveztetnek. A' SCLAVINOK NOVA (ÚJ?) VÁROSTÓL és SCLAVINO RUMUNNENSÉTÓL (A' Milánói és Heidelbergai kéziratok szerint: „NOVI et UNENSE VÁROSTÓL“) és MUSIANUS (A' Milánói és Heidelbergai kéziratok szerint: „MURSIANO“) nevet viselő TÓTÓL a' DNIESZTERIG és éjszak felé VISZTULÁIG tartózkodnak. Ezek a' Tovakat és Erdőket tartják Városoknak. Az ANTÁK pedig, kik közöttük legerősebbek, és kik a' Fekete Tenger felé kanyarodnak, a' DNIESZTERTÓL a' DUNÁIG (A' Milánói és Heidelbergai kéziratok szerint helyesebben: „DNEPERIG“) kiterjednek, melly folyók sok szállások által távolítanak egymástól.“

Más helyen ismét írja Jornandes:

„Az Erulusoknak győzetésük után Ermanaricus (Góth király) a' VENETUSOKRA (WINDÁKRA) rohant, kik bár fegyverekben gyakorlatlanok, 's még is nagy számuak, először ellenállani iparkodtak. De nem ér semmit háboruban a' sokaság, ha fegyveres sokaság áll elébe: Mert ezek, mint előadásunk kezdetén a' nemzetséglajstromban mon-

emunita, juxta quorum sinistrum latus, quod in Aquilonem vergit, et ab ortu Vistulae fluminis per immensa spatia venit, WINDARUM NATIO populosa con-sedit. Quorum nomina licet nunc per varias familias, et loca mutantur, principaliter tamen SCLAVINI (In Codice Mediolanensi: „SCAVENI;“ In Codd. Heidelbergensibus: „SCLAVENI“) et ANTES nominantur. SCLAVINI a CIUITATE NOUA et SCLAVINORUM UNNENSE (In Cod. Mediol. et MSS. Heidelbergensibus: „a CIUITATE NOVI et VNENSE“), et lacu qui appellatur MUSIANUS, (In Cod. Med. et Codd. Heidelberg.: „MURSIANO“) usque ad DANASTRUM, et in Boreum VISCLA tenus commorantur. Hi paludes, silvasque pro ciuitatibus habent. ANTES vero, qui sunt eorum fortissimi, qui ad Ponticum Mare curuantur, a DANASTRO extenduntur vsque ad DANUBIUM (In Cod. Mediol. et Codd. Heidelb.: „vsque ad DANAPRUM“), quae flumina multis mansionibus ab invicem absunt.“ 1)

„Post Erulorum caedem idem Ermanaricus in VENETOS (WINDAS) arma commovit, qui quantumvis armis desperiti, sed numerositate pollentes, primo resistere conabantur. Sed nihil valet multitudo in bello, praesertim ubi et multitudo armata adven-rit; nam hi, et initio expositio-nis. vel catalogo gentis dicere

dottuk, egy törzsből származván, most háromféle néven hivatnak, az az: VENETÁKNAK, ANTÁKNAK, és SCLAVUSOKNAK, kik ámbár most, úgy kívánván büneink, mindenütt dühösködnek, még is akkor MINDNYÁJON ERMANARICUS PARANTSAINAK SZOLGÁLTAK.“

coepimus, ab una stirpe exorti, tria nunc nomina reddidere, id est VENETI, ANTES, SCLAVI, qui, quamvis nunc, ita facientibus peccatis nostris, ubique desaeiunt, tamen tunc OMNES ERMANARICI IMPERIIS SERVIEBANT.“

Midőn Schafarik Pál József említi, hogy a' 471-dik év felé még élt Priscus Rhetor már előhozza a' SZLÁVOKAT, hibát állít. 3) Priscusnak fönmaradott munkáiban a' SZLÁV név bizonyosan nem található.

- 1) Ludov. Ant. Muratorii Rerum Italicarum Scriptorum. Mediolani, 1723. in folio, Tomo I, Parte I, Pag. 194. Jornandes, De Rebus Geticis. Cap. 5. — Cf. Jani Gruteri, Historiae Augustae Scriptorum Latini. Hanouiae, 1610. in folio, Tomo II, pag. 1090 et in Notis pag. 148.
- 2) Lud. Ant. Muratorii, Rerum Italicarum Scriptorum. Mediolani, 1723. in folio, Tomo I, Parte I, pag. 203. Jornandes, De Rebus Geticis Cap. 23. — Cf. Jani Gruteri, Historiae Augustae Scriptorum Latini. Hanouiae, 1610. in folio, Tomo II, pag. 1099--1100. et in Notis pag. 153.
- 3) Paul Joseph Schafarik's, Slawische Alterthümer. Leipzig, 1843. in 8-vo I. Band, S. 9.

4. §.

Jornandes előbbi helyének szövege, mint a' különböző olvasásokból is észrevehető, talán nem egészen hibátlan, 's azért nehéz magyarázatu. Innend történt, hogy a' benne előforduló helyneveket ki így, ki másképen határozta-meg. Szaporítja a' magyarázat nehézségét az is, hogy Jornandes időszakában a' SZLAVINOK Tavakat és Erdőket tartottak Városoknak, koborló életmódot követvén, nem pedig állandó lakhelyekben lakván. Jordán János Kristóf NOVA VÁROS alatt a' Priscus Rhetortól, Procópiustól, Peutingeriána Táblától, Simocattától és Anastásiustól említett NOVA VÁROST érti Orsova körül; a' SCLAVINO RUMUNNENSE név nála Oláh Országnak Aluta folyó melléki ROMUNAZZI VIDÉKÉT jelenti; a' MUSIANUS TOVAT, melyet maga Jornandes az Ötödik Fejezet kezdetén STAGNUM MYSIANUM néven is említ, Felső Moesiában a' mai VIDIN környékére helyezte; szóval, a' SZLAVIN NÉP hazáját az Éjszaki Tartományokkal együtt BESSARÁBIÁBA, MOLDVÁBA, 's OLÁH ORSZÁGBA iktatja. 1) Müller MUSIANUS TÓ alatt (Sammlung Russ. Gesch. St. Petersburg, 1761. 8-vo, V. Band, S. 383.) a' régi MOISK, ma ILMEN TOVAT, NOVA alatt pedig az ILMEN TÓ mellett fekvő NOVGOROD Várost értette; Gatterer (Einleitung in die synchronistische Universalhistorie. Göttingen, 1771. 8-vo, II. Band, S. 965.) MUSIANUS TÓNAK az OLÁH ORSZÁGI MISOWO, hajdan MUSAEUS, viz mellett fekvő TOVAT teszi. Pubitschka Ferentz, nagy érdemű Tseh Író, NOVA VÁROST a' Borys-

thenes mellett fekvő **NOVOGRÁD VÁROSNAK** veszi, 's az **OLÁH ORSZÁGI** és **BESSARABIAI DUNA FOLYÓT** teszi a' **SZLAVIN NÉP** határává. 2) Dobrowszky József, a' **SZLAVIN PATRIÁRCHA**, Durich Fortunátust követvén, Jornandesnak a' Bétsi Tsászári Könyvtárban őriztetett régi kézírata szerint, melyben „**SCLAVANI a ciuitate NOUIETUNENSE et lacu**“ olvasható, néhány igen bátor diplomaticai gyanítás mellett, **NOUIETUNUM VÁROST**, a' Ptolemaeusnál, Ammiánus Marcellinusnál, Procópiusnál, a' Notitia Vtriusque Imperii munkában és a' Theodosiánus Codexben előforduló **NOVIDUNUM**, másképen **NOVIDUNUM**, nekik szerint **MOESIAI**, mások szerint pedig **THRÁCIAI** vagy **SCYTHIAI** híres és Ammiánus Marcellinus előadása szerint a' **DUNÁTÓL** nem messze fekvő **VÁROSSAL** egynek tartja, 's egyenesen ki mondja a' **DUNAN INNEND** lakott **DÉLI - SZLÁVOKRÓL**:

„**DÉLI-SZLÁVOK**. Tsak a' VI-dik században kezdének a' Dunán általukelni; tsak a' következett VII-dik században telepedtek - le e' Folyóviznek déli részén, 's alkatták az egykor híres **KIRÁLYSÁGOKAT**, t. i. **CROATIÁT, SERVIÁT, BOSNIÁT.**“

„**SÜD-SLAVEN**. *Erst im 6-ten Säc. fungen sie an, über die Donau zu gehen; erst im nächstfolgenden 7-ten Säc. siedeln sie sich im Süden dieses Flusses, an, und stiften die weyland berühmten **KÖNIGREICHE CROATIEN, SERVIEN, BOSNIEN.***“ 3)

Igy minden esetre arról kérdést sem tehetni, vallyon a' **MUSIANUS** vagy **MYSIANUS** Tó alatt nem kell-e a' **MOSON** vármegyei **FERTŐ TÓVAT**, vagy **MURSAI**, az az: **ESZÉK MELLEKI POSVÁNYOKAT**, mint **MURSÁRÓL** különösen Thunmann és Taube után. Büsching helytelenül gyanította, érteni? 4) Jornandes Heidelbergai kézírataiban az ötödik fejezet kezdetén „**STAGNUS DILATATUR MORSIANUS**“ olvastatik; a' Milánói kéziratban ellenben „**DILATATUR MORSIA MONTE**“ áll: Tehát itt nem **MURSÁRÓL**, vagy **MURSAI TÓRÓL** foly a' beszéd. 5) Végre nem fogunk-e ezentúl szánakodni hazánkfiainak nagy történeti tudatlanságaikon, ha ezeknek munkáikban oly gyakorta olvasandjuk, hogy a' **SZLAVINÓK MAGYAR ORSZÁGNAK EREDETI ŐS LAKOSI** voltak mind jóval előbb Krisztus születésénél, mind még sokáig Krisztus születése után? Dankovszky Gergely Szótára előszóiban mondatik:

„**DACIA** és **PANNONIA EREDETI LAKÓINAK UNOKÁIK** ősi **SZLAV NYELVÜK** mellett“

„**DACIAE et PANNONIAE ABORIGINUM NEPOTES** *penes suum avitum* **SLAVUM SERMONEM**“ 6)

Szinte Kollár János Olvasáskönyvében is előjő: „**MAGYAR ORSZÁGOT** régenten különbféle népek, **JÓBBÁRA SLÁVOK** lakták, kik ter-

mészeti szabadságban éltek, míg részint a' római tsászároktól meg nem HÓDOLTATTAK.“ Sőt még mulattatóbbak ezek: „A' MAGYAROK Árpád . . . vezérlése alatt itt megtelepedtek, és NAGY SZÁMU SZLÁVOKKAL, kik e' veszélyes időkben a' Kárpatokban magukat megtartották, EGYESÜLVÉN, MAGYAR STÁTUST ALAPÍTOTTAK.“ 7) Mi szóról szóra egyeznek ez utóbbiak a' Bársony Palotában született Constantin Tsászárnak NAGY MORVA ORSZÁG VESZEDELMÉRŐL íratott ime soraival!

„E' SPHENDOPLOK (SVATOPLUK) halála után lefolyt békével egy év, azonban (fiai között) egyenetlenség és polgári háboru eredett. Ekkor a' TÖRÖKÖK (MAGYAROK) reájuk ütöttek, 's őket FENÉKIG KIIRTOTTÁK és ORSZÁGUKAT ELFOGLALTÁK, melyben mai napig laknak: Az életben maradt SOKASÁG, elszéledve a' SZOMSZED NÉPEKHEZ FUTOTT, tudniillik a' BULGÁROKHOZ, TÖRÖKÖKHÖZ, HORVÁTOKHOZ és MÁS NEMZETEKHEZ.“

„Post hujus autem SPHENDOPLOCI mortem, anno uno in pace exacto, orto deinde dissidio et bello civili, invadentes TURCAE (HUNGARI) FUNDITUS EOS EXSTIRPARUNT, REGIONEMQUE eorum OCCUPARUNT, quam in hodiernum usque diem incolunt: quaeque supererat MULTITUDO, dissipata CONFUGIT ad FINITIMAS GENTES, nimirum ad BULGAROS, TURCAS, CHROBATOS, et AD RELIQUAS NATIONES.“ 8)

Történettudományból tsak Valóságot, nem pedig Költeményt illik és szabad előállítani. És emyri légyen elég a' SZLAVIN NEV föltünésének legelső időszakáról.

- 1) Joan. Christophori de Jordan, De Originibus Slavicis. Vindobonae, 1745. in folio, Tomo II, Parte III, pag. 157—158. Midőn Jordán ezen lapokon Ammiánus Marcellinus XVII-dik könyvének XIII-dik Fejezetét fölhozza a' SZLAVINOKRÓL, e' nép történetét öszszekeveri a' SÁRMATA néppel. Ammiánus Marcellinus még nem esmérte a' SZLAVINOKAT.
- 2) Francisci Pubitschka, Dissertatio De Venedis et Antis. Inter Acta Societatis Jablonovianae. Lipsiae, 1773. in 4-to, pag. 14—15. — Cf. Procopium in Stritteri Memorialis. II, pag. 29. et 31.
- 3) Joseph Dobrowszky's, Slavin. Prag, 1808. in Svo S. 291—297. — Cf. Ammiani Marcellini, Rerum Gestarum Libri XVIII. Lugduni Bataurorum, 1693. in folio, Libro XXVII, cap. 5. pag. 377. item Notam b).
- 4) A. F. Büsching's, Erdbeschreibung. Troppau, 1785. in Svo VI. Band, S. 324—326.
- 5) Jani Gruteri, Historiae Augustae Scriptores Latini. Hanouiae, 1610 in folio, pag. 148. in Notis. — Lud. Ant. Muratorii, Rerum Italicarum Scriptores. Mediolani, 1723. folio, Tomo I, Parte I, pag. 194. Jornandes De Rebus Geticis. Cap. 5. nota 1.)
- 6) Gregorii Dankovszky, Magyaricae Linguae Lexicon critico-etymologicum. Posonii, 1833, in 8-vo pag. 5.
- 7) Jana Kollár, Čjtanka, anebo Kniha k Čjtánj, pro mladež we sskolách slowenských w městech a w dě dinách. W Pessti, 1844. in 8-vo, pag. 195.
- 8) Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1711. in folio, Tomo I, pag. 111. Constantinus Porphyrog. De Adm. Imperio. Cap. 41.

5. §.

Ha Jornandes említi először a' SZLAVIN nevet; ha a' SZLAVIN nép az ötödik század vége előtt esmérletlen volt Európában: Nem lehet nem kérdenünk, valyon volt-e, van-e a' SZLAVIN NÉPNEK ezen időszakasz előtt története? Schafarik János Pál, ki különben a' SZLAVIN NÉP első föltünéséről egyet tart velem, vagy is inkább a' hiteles történeti kutfőkkel, OKOSKODÁSOKBÓL törekszik megmutatni, hogy a' SZLAVIN NÉPNEK az ötödik század vége előtt is volt története. 1) Azonban én ezen okoskodásokat mind hasztalanoknak tartom, egészen helyesnek találván Napoleonnak ime velős mondását:

„A' Historia nem Metaphysica, mellyet saját képzelődés után írni, és Önkény szerént építeni lehet; Ezt előbb tanulni kell.“

„L' histoire n'est pas de la Métaphysique: on ne peut pas l'écrire d'imagination et bâtir à volonté; il faut d'abord l'apprendre.“ 2)

Úgy de tanulta-e, tudja-e már a' munkás Schafarik a' SZLAVIN régiebb és legrégiebb Történeteket, mellyeket oly gondosan osztályoz Herodotust megelőzőkre és Herodotust követőkre? Ha tanulta, ha tudja ezen legrégiebb és régiebb SZLAVIN Történeteket, mutasson ujjal azon Írókra, és ugyan hiteles Írókra, kik azokat hiven följegyezték: Mert különben üres okoskodásairól semmit sem fog tartani a' tudós Sereg, már tsak azért is, mivel egy másik könyvében így szólott a' régi SZLAVIN TÖRTÉNETEKÉRŐL:

„Legkorábbi Életének Hullámai is olly parton törnek-meg, mellyen túl szemeink előtt minden üres és pusztaság.“

„Auch seines frühesten Lebens Wellen brechen sich an einem Gestade, über welches hinaus für unsern Blick alles leer und wüst.“ 3)

Hiszem én is, hiszi más is, ki tsak józanul gondolkodik, hogy olly nagy terjedelmű nép, mint a' SZLAVIN NÉP, az ötödik század végén sem az égből nem hullott-le, sem a' föld tekéjéből nem nőtt-ki: De az ilyen biedelem által még nintsen, nem támad SZLAVIN HISTÓRIA. Tanulni kell, Napoleon szovai szerént, a' SZLAVIN régiebb és legrégiebb történeteket, hogy, azokat tudósan esmérhessük. Tanulni kell tiszta szándékkal, nagy fáradsággal 's minden legkisebb előítélet és ditsvágy nélkül a' Történettudomány és Kritika segedelmeivel. Akármi legyen azután az ilyen szigorú tanulásnak következménye, tsak hiteles és valóság legyen, azon meg kell nyugodni, mert a' Történetek emberek tárgyznak, kik nem menttek az emberi gyarlóság billegitől. Sőt nem is nehéz a' SZLAVIN legrégiebb és régiebb Törté-

netekhez eljutni, mihelyest a' régi Világnak egyik fő Jellemét esmeri a' Történetbuvár. Ez a' fő Jellem pedig tsak azon egyszerű tudományon alapszik, **hogy a' régi Nemzetek, mind a' Zsidók, mind a' Görögök, mind a' Rómáiak a' Jelentéssel bíró Nemzeti Neveket a' maguk Nyelvére le fordították, 's nemzeti nyelvükön készült munkáikban Más Nemzeteket illeten Fordításokon neveznek.** Ezen tapasztalásnál és kritikai elvnel fogva böltsen, igen böltsen állítja Schafarik :

„Az első időszak alatt a' SZLÁV NEPEK KÜLÖNBFELE NEVEK ALATT REJLENEK.“

„In der ersten Periode sind die SLAWISCHEN VÖLKER UNTER VERSCHIEDENEN NAMEN VERSTECKT.“ 4)

Úgy vagyon igen is; 's holmi üres okoskodások helyett tsak azt kell inkább kitanúlni: MINŐ NEVEK ALATT REJLENEK a' legrégebb és régiebb Írókban a' SLAVIN NÉPSÉGEK? És ez léssen tárgya jelen *Értekezésemnek*, tsak hogy előbb, mint sem megkezdem fejtegetéseimet, a' főlebb kijelelt igen fontos elvről szükséges bővebben nyilatkoznom, minekutána épen ez az elv adhat nem tsak a' SZLAVIN NÉP Történetének, hanem az egész Ó Világ történeti Viszontagságainak is új szint és tudományos alakot. — Utálatos tapasztalni az emberi nemzet régi történeteiben, hogy a' leghatalmasabb Nemzetek minduntalan, mintha a' föld mély ürege elnyelte volna őket, elvesznek, 's minden lépten nyomon új Nemzetek, mintha a' Népek az Egekből alá hullának, támadnak. Még akkor is, ha valamely nemzet nyelvére nézve vagy öszszé zavarodik, vagy végképen elkortsosodik, örök igazságnak kell maradnia a' Történettudományban, hogy az ilyen elfajult Nemzet, a' még elnemfajult előbbi Nemzetnek valóságos utóda, ha ez az Utódság hitelesen megbizonyítható.

- 1) Paul Joseph Schafarik's, Slawische Alterthümer. Leipzig, 1843. in 8-vo, I. Band, S. 39—65.
- 2) Memoires de Napoleon escrit par le General Comte de Montholon. à Paris, 1823. 8. Tome Deuxieme, pag. 253.
- 3) Paul Joseph Schafarik's, Über die Abkunft der Slawen nach Lorenz Surowiecki. Ofen, 1828. in 8-vo S. 7—8.
- 4) Paul Joseph Schafarik's, Slawische Alterthümer. Leipzig, 1843. in 8-vo I. Band, S. 6. §: 2.

6. §.

A' mostani időről tudja nálam nélkül is mindenki, hogy a' HELY-NEVEK és TARTOMÁNYNEVEK a' Földleírásban egyik nyelvből a' másokra lefordíttatnak. Hogy a' Magyar Országi és ugyan Fehérvár-megyei híres Város, SZÉKES - FEHÉRVÁR Magyarúl így, Latánúl ALBA-REGIA, Németül STUHL-WEISSENBURG, Tótúl BELLEGRADE, Otsmán nyelven ISTOLNI-BELGRÁD néven neveztetik, az nem üres

szónyomozás, nem téveszme, nem gyáva bohóság, hanem valóságos geographiai adat. 1) Ki merne a' legdurvább tudatlanság tizme nélkül ezen ÖT NÉVBŐL különbféle ÖT VÁROST tsinálni? Spanyol Ország-nak HESPERIA Görög neve (a' már Homerusnál előjövő Ἑσπέριας = Napesti, Napnyugati szótól) az Arabsoknál majd AL-MAGRAB, majd AL-MAGREB, majd AL-GARBIA. 2) Belgiumnak NIEDERLAND neve Magyarúl NÉMET ALFÖLD, Frantziául les PAYS-BAS nevet visel. 3) Hát Portugáliában a' TRAZ OS MONTES és TRANSMONTANA, Olasz Országban a' PIEMONTE és PEDEMONTIUM, Frantzia Országban a' PORT S. LUIS és PORTUS S. LUDOVICI, a' CABO de CREUX és PROMONTORIUM CRUCIS, a' MONT LUIS és MONS LUDOVICI's a' t. nem mind annyi meg annyi Fordítások-e? Illyenekkel, újra mondom, teledes tele a' mostani Geographia, 's illyenektől bizonyosan a' régi Geographia sem volt ment, 's efféle fordításokat ki gúnyolva megvetni, mint üres szónyomozásokat és téveszméket, annyi volna, mint a' régi és új Geographiai Tudományt lábbal tapodni. De keletben vagnak illetén Fordítások a' mostani Történettudományban is. Semmiféle okos embernek nem jutott mostanig eszébe tagadni, hogy a' GERMANUS, TEUTO, TEDESCO, NÉMET, ALLEMAND 's a' t. egy Nemzetnek nevei; hogy a' MAGYAR és UNGARUS, a' POLONUS és LENGYEN vagy LENGYEL, a' SZLAVIN és TÖT, a' mostani ITALUS és TALIÁN meg OLASZ egy Nemzetnek nevét jelentik. Pedig ezek közül sok név (de nem mindegyik) egyedül Fordítás. Sőt ki tartotta mostanig eszelősöknek azon Latán Fordítókat, kik Herodotus Könyveiben, 's máshol is, a' BASILIUS SCYTHÁKAT Latánul REGII (KIRÁLYI vagy TSÁSZARI) SCYTHAE, a' GEORGIUS SCYTHÁKAT ugyan Latánul AGRICOLAE (FÖLDMIVELŐ) SCYTHAE, a' HIPPOMOLGUS SCYTHÁKAT szinte Latánul EQVIMULGI (LÓFEJŐ) SCYTHAE 's a' t. névvel fordították? A' GÖRÖG Nyelv esmérte kiáltva kiáltja, hogy ezen tudós, valóban tudós férfiak derekasan fordítottak. A' kinek még ez sem elég, vegye kezébe Justinus III. Könyvének 4-dik Fejezetét, 's olvassa azokat, a' miket Trogus Pompejus nyomain a' Lacóniai Spartából Olasz Országi Tarentumba kivándorlott PARTHENIUSOKRÓL (Ἰαργένιος = Szüztől született FATTYU GYERMEK) Justinus följegyzett, 's olvassa azután Justinus XX. Könyvének 1-ső Fejezetét, mellyben ime sorokra található:

Mit a' TARENTUMIAK? kiket Lacedaemonból kivándorlottaknak és SPURIUSOKNAK (FATTYUKNAK) neveztetni hallottunk.“	<p style="text-align: right;">„<i>Quid TARENTINI? quos Lacedaemone profectos, SPURIOSQVE vocatos accepimus.</i>“</p> <p style="text-align: center;">4)</p>
--	--

Nem kézzel tapogatható FORDÍTÁS-e itt ez a' SPURIUS nemzeti elnevezés! Valóban illyen Fordítások alatt rejlenek sok mostani

Nemzetnek régi Történetei, 's vastag homály fog borongani a köz-históriában mind addig, míg a Fordítások magának a Történettudománynak Vezérfonala által meg nem határozhatnak. De e soraimmal közel sem akarom azt állítani, mintha mindegyik Fordítás számára nyújthatna a Történettudomány Vezérfonalat. A' hol a' História maga nem tanít bennünket a' Fordításról, ott nintsen, nem lehet semmi remény a' Vezérfonálhoz, mert önmagunknak önkényből semmit sem szabad akár gyanítani, akár állítani. Taníthatja miattam Katancsich Máttyás Péter, kit vas szorgalmáért még hamvaiban is lángolva tiszteltek, hogy a' régi JÁSZ névben vagy a' JASHI (NYARGAL=EQVITAT) vagy a' JAZIK (NYELV=LINGVA) Szláv szó, a' régi DACUS névben a' DAKO (FIATALOK-JUNIORES) Szláv szó, a' régi GETA névben a' DJETE (GYERMEK=PUER) Szláv szó, a' régi PANNON névben a' PÁN (ÜR=DOMINUS) Szláv szó, a' THRAX régi névben a' mostani RÁTZ=RASCIANUS szó rejlik: Mindezekért történeti nyereség fejében egy fillért sem adok, mert mindezekről, mipt FORDÍTÁSOKRÓL, vagy NEMZETI ELNEVEZÉSEKRŐL semmit sem tud a' Történettudomány. 5) Mind ezek téveszmék, hasztalan gyanítások, és üres szónyomozások. Illenek az e' félékre Horátiusnak (Ad Pisones, v. 188) szavai:

„*Quodcunque ostendis mihi sic, incredulus odi.*“

- 1) Joannis Tomka Szászky, Introductio in Orbis antiqui et hodierni Geographiam. Posonii, 1777. in 8-vo pag. 527. Lud. Ant. Muratorii, Antiquitates Italiae Medii Aevi. Mediolani, 1741 in folio, Tomo V, col. 874. in Documento anni 1192. — Francisci & Mesnien Meninskii, Institutiones Linguae Turgicae. Curante Adamo Franc. kollár. Vindobonae, 1756. in 4-to, Tomo II, pag. 207. In Tractatu Pacis anni 1664. 10. Augusti.
- 2) Jacobi Golii, Lexicon Arabico-Latinum. Lugduni Batavorum, 1653. in folio, col. 1698. et 1697. — Bibliothéque Orientale. Par Mr. D' Herbelot. à la Haye, 1777. in 4-to, Tome Premier, pag. 223.
- 3) Dictionnaire François-Allemand et Allemand-François. à Brunsvich, 1801. in 8-vo, Tome IV, pag. 77.
- 4) Justini, Historiae Philippicae. Lugduni Batavorum, 1760. in 8-vo Parte Priore, pag. 129—132. et pag. 457. — Cf Joannis Morisonii Duncanii, Novum Lexicon Graecum. Lipsiae, 1831. in 4-to, I, pag. 901. col. 3.
- 5) Matthiae Petri Katancsich, De Istro eiusque Adcolis Commentatio. Budaë, 1798. in 4-to, pag. 122. — Cf. Eiusdem, Specimen Philologiae et Geographiae Pannontorum. Zagrabiae, 1795. in 4-to.

7. §.

De legnevezetesebb az, hogy a' FORDÍTÁSOKRÓL, az ősz időszakokat tekintvén, már igen régen kinyílt a' Tudós Világnak szeme: Hanem mind e' mellett is alig találkoztak tudós Férfiak, kik a' hiedelemmel koszoruzott FORDÍTÁSI ELVET a' hajdani Történetekre alkalmaztatták volna. A' nagytudományu Fabricius János Albert írta:

„A' BARBARUS (IDEGEN) NEVEK a' GÖRÖGÖKTŐL, midőn **„NOMINA BARBARA a GRAECIS, quum sua rem linguamit maguk nyelvén adnak-elő, *qua narrant, saepissime non mo-***

többnyire nem csak Görög Végzetet kapnak, 's a' Görög Fülhöz alkalmaztatnak, hanem AZOK HELYETT EGYET JELENTŐ GÖRÖG NEVEK IS TÉTETNEK."

do in Graecam flectuntur terminationem, auribus Graecis accomodantur, sed et PRO IIS GRAECA IDEM SIGNIFICANTIA SUBSTITUUNTUR" 1)

Michaelis János Dávid híres Göttingai Tanító a' Teremtés Könyve IV-dik Fejezetének 25-dik versénél a' SCHET névre följegyzette:

„A' ZSIDÓK szinte úgy LEFOR-DÍTANI szokták a' NEVEKET, mint a' GÖRÖGÖK, ha ezek nekik IDEGEN HANGUAKNAK tetszettek."

„Und die HEBRÄER pflegen die NAHMEN eben so gut zu ÜBERSETZEN ALS DIE GRIECHEN ES GETHAN HABEN, wenn sie ihnen AUSLÄNDISCH lauteten.“ 2)

Más helyen és más Könyvében ismét emlité Michaelis János Dávid:

„Mert néha a' TULAJDON NEVEK MÁS NYELVEKRE is LEFORDITTATNAK: Mint midőn mi BELGRÁD helyett GRIECHISCHWEISENBURGOT mondunk, 'S EZT GYAKRABBAN mind a' GÖRÖGÖK mind a' NAPKELETIEK tenni merik."

„Interdum enim NOMINA PROPRIA et ALIAS IN LINGVAS VERTUNTUR: ut cum nos pro BELGRAD dicimus, GRIECHISCHWEISENBURG, IDQVE SAEPIUS etiam cum GRAECI tum ORIENTALES audent.“ 3)

Fessmaier szinte tanítja:

„Sokszor a' HELYNEVEK IDEGEN NYELVEKEN FORDÍTÁSBAN is NEVEZTETNEK."

„Oft werden ORTNAMEN IN FREMDEN SPRACHEN AUCH IN DER UIBERSETZUNG GENANNT.“ 4)

Még többet állit Krisztus születése után 93-dik év felé Flávius József különösen a' HELLÉNEKRŐL, így írván:

A' HELLÉNEK utóbbi századokban hatalomra jutván, a' régieknek ditsőségüket magukévá tették; midőn a' NEMZETEKET MAGUKTÓL ÉRTETT NEVEKEN ELNEVEZÉK, 's azoknak, mint tölük származandóknak, köztársasági alakot rendeltek."

„GRAECI posterioribus saeculis rerum potientes, veterum gloriam sibi propriam effecerant; dum GENTES NOMINIBUS SIBI INTELLECTIS INSIGNIUNT, illisque, ut a se oriundis. reipublicae formam constituunt “ 5)

Bölszen figyelmezteti tehát a' Tudósokat Valesius Hádrián, a' régi Magyar Történetekből alkalmat nyerve, illyképen:

„Ezeket bővebben előterjesztetem, hogy azok, kik Történetírókat olvasnak, megértsék, HOGY GYAKORTA UGYAN EGY NEMZETET TÖBB, MAJD KÖZÖS, MAJD TULAJDON, ÉS NÉHA NEM IS TULAJDON NEVEKEN; OLLYKOR PEDIG TÖBB NEMZETET EGY NÉVEN NEVEZNI SZOKTAK.“

„*Haec fusius sum persecutus, ut, qui Historicos legunt, intelligant, SAEPE UNAM, EAMDEMQUE GENTEM PLURIBUS NOMINIBUS CUM COMMUNIBUS TUM PROPRIIS, ET NONNUMQUAM IMPROPRIIS; ET PLURES GENTES UNA APPELLATIONE DESIGNARI.*“ 6)

Ha ezek a tárgyak a Történettudományban valóban így állanak — pedig bizonyosan nem állanak, 's nem is állhatnak másképen — kiálthatja bátron a torokrekedésig Schlözer August Lajos:

„Félre az ilyen szónyomozási Gyermekségekkel a RUSZSZ névnel, úgy alább a SZLÁV névnel, 's egy általában félre 's ki velük az egész régi Orosz Történetekből, 's vissza Nestorhoz:“

„*Weg also mit solchen etymologischen Kindereyen bei dem Namen RUS, eben so unten bei dem Namen SLAV, und überhaupt aus der ganzen alten russischen Geschichte weg damit; und sum Nestor zurück.*“ 7)

Én is torokrekedésig kiáltom ellene, ki szinte tanúltam talán valami keveset: „Viszsa a TUDÓS SZÓ MAGYARÁZATOKKAL mind a RUSZSZUS, mind a SZLAVIN nemzeti névnel, mert különben e két derék Nemzet nem bírhatja soha ŐS TÖRTENETEIT, mellyekről Nestor semmit sem tudott.“ Ha emberi tekintet kívántatik tőlem, én a derék Tseh Író Pubitschka Ferentz hátába kapaszkodom, 's ezen szavait hozom-föl ügyemben:

„Ebben igen könnyen velem tart, ki a MÁS NEMZETEK NEVÜKNEK KITÉTELÉRŐL a GÖRÖG NÉP SZOKÁSÁT ÉS PAJKOS TSINTALANSÁGAT ESMÉRI.“

„*Facile mihi in hoc assentietur, qui GRAECORUM MOREM AC LIBIDINEM IN EFFINGENDIS ALIIS POPULORUM NOMINIBUS PERSPECTAM HABET.*“ 8)

Kapaszkodom továbbá magának Schlözernek — a LIVONIÁT fonakadás nélkül HOMOK ORSZÁGNAK magyarázó Schlözernek — ime oktatásába:

„Tsak olyan Nevek tesznek kivételt, mellyek KÖZÖNSÉGES JELENTÉSÜKET még, úgy szólván, HOMLOKUKON -viselik, 's mellyek a TARTOMÁNY FEKVÉSET és

„*Ausnamen machen nur solche Namen, die ihr ursprüngliches Appellativ, so zu sagen, noch an der STIRNE tragen, und wenn solches LAGE und EIGEN-*

TULAJDONAIT (miért nem a' NÉ-**SCHAFTE**n des LANDES
PÉT is, mint Herodotusnál a' FÖLD-**(oder VOLKES?)** bezeich-
MIVELŐ és LOFEJŐ SCYTHAK) **net.**“ 9)

Hát ha bele tekintvén a' hiteles régi Kutfőkbe és okos Szótárakba, mind a' RUSZSZUS mind a' SZLÁVIN név is, úgy szólván, HOMLOKÁN viseli a' maga hiteles jelentését? Schlözernek, bő esmérteit mellett is, a' Történettudomány által megállapítható tudós és bizonyos Névyomozásokról nem volt tiszta fogalma. Pedig ezekre pompás méltósággal reájuk illenek Pláto szovai a' Cratylyusban :

„Úgy de az a' NEVEKNEK (TU-**Atqui ILLA NOMINUM**
DOMÁNYOS) ESMERETÜK nem **NOTITIA** *haud parva res est.*“
kitsiny dolog.“ 10)

Nevesd-ki, vessed-meg, hagyd egészen abba a' Velős Nyelvtudományt, azonnal BAROM léssen belőled. Hiszen nintsen, nem lehet emberi tudomány Nyelv nélkül. — Elég ennyi a' FORDÍTÁSI ELVRŐL itten röviden: Maga a' munkának tartalma úgy is minden lépten 's nyomon ezen elv valóságát fogja bizonyítani.

- 1) Ctesiae Cnidii quae supersunt. Gottingae, 1823. in 8-vo pag. XXX. nota *)
- 2) Johann David Michaelis, Deutsche Übersetzung des Alten Testaments mit Anmerkungen für Ungelehrte. Göttingen, 1775. in 4-to, II Theil, Anmerkungen. S. 33.
- 3) Joannis Davidis Michaelis, Spicilegium Geographiae Hebraeorum Exterae post Bochartum. Goettingae, 1779. in 4-to, Parte I, pag. 98.
- 4) Grundriss der historischen Hilfswissenschaften von Fessmaier. Landshut, 1802. in 8-vo, S. 296.
- 5) Flavii Josephi, Opera Omnia. Amstelaedami, 1726. folio, Tomo I, pag. 20. Antiquit. Judaic. Libro I, cap. 5.
- 6) Lud. Antonii Muratorii, Rerum Italicarum Scriptores. Mediolani, 1733. in folio, Tomo II, Parte I, pag. 394. In Anonymi Carmine Panegyrico De Laudibus Berengarii Augusti. Libro II, nota 13. In fine.
- 7) Nestor. Russische Annalen in ihrer Slavonischen Grund Sprache verglichen, übersetzt, und erkläert von August Ludwig Schlözer. Göttingen, 1802. in 8-vo, II. Theil, S. 39.
- 8) Francisci Pabitschka, Dissertatio De Venetis et Antis Eorumque sedibus Antiquissimis. Lipsiae, 1773. in 4-to, pag. 27. Inter Acta Societatis Jablonovianae.
- 9) August Ludwig Schlözer's, Nestor. Göttingen, 1802. in 8-vo II. Theil, S. 38.
- 10) Platonis Philosophi, Opera. Biponti, 1782. in 8-vo, Vol. III, pag. 231.

8. §.

Midőn akármelly Nemzetnek történetei körül foglalatoskodunk, leges legelőször annak NEVÉT, vagy, ha vagynak, NEVEIT kell mindenek előtt pontosan esmérnünk. Jornandesnál, mint főlebb hitelesen láttuk, a' SZLÁVOK a' régi nyomtatványokban SCLAVINI (mond ki: SZLAVINI), Jornandes Bétsi kéziratában SCLAVANI (mond ki: SZLAVANI), Heidelbergai kézírataiban SCLAVENI (mond ki: SZLAVENI), Milánói kéziratában nem elég hiven SCAVENI (mond ki: SZAVENI)

nevek alatt jönek elő. A' Krisztus születése után 562-dik év körül élt nagy hitelű és tapasztalású Procópius a' SZLÁVOKAT Görög nyelven *ΣΚΛΑΒΗΝΟΙ* (mond ki: SZLAVENI, vagy SZLAVINI) néven emlegeti. 1) Ugyan ezen névvel élnek Menander Protector Krisztus születése után 594-dik évben, Theophylactus Simocatta Krisztus születése után 629-dik évben, és Nicephorus Konstantinápolyi Patriárcha Krisztus születése után valamivel 828-dik év előtt, tsak hogy különösen magánál Menander Protectornál a' Párisi eredeti kiadásban a' főlebb említett néven kívül még a' *ΣΚΛΑΥΗΝΟΙ* (mond ki: SZLAUENI vagy SZLAUINI) név is található. 2) A' most is, szokásban forgó Latán SLAVUS név, Görögül *ΣΚΛΑΒΟΣ* (mond ki: SZLAVOS) egyes számban már a' Krisztus születése után 594-dik év felé élt Agathias Scholasticusnál, többes számban pedig *ΣΚΛΑΒΟΙ* (mond ki: SZLAVI) név alakban Strábo Rövidítőjénél, Theophanesnél, és Constantinus Porphyrogenetánál fötalálják. 3) Paulus Diaconusnál († 799-ben) és Anastásius Bibliothecáriusnál († 886-ban) a' SZLÁVOK Latánul SCLAVI és ismét SCLAVINI nevet viselnek. 4) De hivatnak Theophanestól és Constantinus Porphyrogeneta Tsászártól *ΣΚΛΑΒΙΝΟΙ* (mond ki: SZLAVINI), Nicephorus Caesar Bryenniustól és Cedrenustól *ΣΘΑΒΙΝΟΙ* (mond ki: STHLAVINI), Constantinus Porphyrogeneta Tsászártól ismét másik munkájában *ΣΘΑΒΗΣΙΑΝΟΙ* (mond ki: STHLAVESIANI, vagy STHLAVISIANI), Cedrenustól és Niketas Patriárchától *ΣΘΑΒΟΣ* (mond ki: STHLAVOS), Codinus Györgytől pedig *ΑΘΛΑΒΟΙ* (mond ki: ATHLAVI) neveken is. 5) A' régi Örmény Geographus továbbá a' SZLÁVOKAT Örmény szokás szerint SCLAVATSI; Otto Római Tsászár ellenben 977-diki Óklevelében SCALAVI néven érteni. 6) Nestorban végre, különféle kéziratok szerint, a' SZLÁV NÉP neve Schlözernél SLOVEN, SLOVIEN, SLOVENI, SLOVEN', SLOVANE, SLOVENIANE, SLAVENI, SLOVENSK változásokkal található. 7) A' mostani SZLÁVOK között a' SZLÁV NÉP neve Dalmátiában, Szlávoniában és Croátiában SLOVIN, SLOVINCI; Magyarországban SLOWAK, — de asszonyokat és leányokat érdekelve SLOWENKA és SLOWÁČKA; Tsehországban SLOWAN; Oroszországban SLOVEN. 8) Egyébb Európai Nemzetek közül SZLÁVUS az Olaszoknál SCHIAVO és SCHIAVONE; a' Frantziáknál ESCLAVON; az Arabsoknál, kik igen régtől fogva esméri a' SZLÁV Népet, SZEKLÁB, vagy, mint Schlözer írta, SIKLÁB. 9) Tsak mi Magyarok — eltérve minden más Nemzetektől 's magától a' SZLÁV Néptől is — nevezzük a' SZLÁVUST, vagy is SZLÁVOT nemzeti nyelvünkön egyes számban TÓT, a' többes számban TÓTOK nevezet alatt, a' mi talán velük folytatott esméretségünket oly ŐSZ IDŐKRE fölviszi, melyekről maguk a' SZLÁVOK most már legkevesebbet sem tudnak. Hogy e' sokféle nevek közül némelyek helyesírás különbségéből, mások más és más Dialectus-

ból, megint mások rontásból támadtak, azt gondolkodó és értelmes Férfiu előtt nem kell mutatgatnom.

- 1) Procopii Caesariensis, *Historiae sui temporis*. Parisiis, 1662. in folio, Tomo I, pag. 496. De Bello Gothico. Libro III, cap. 14. &c. Edit. Bonnensis Vol. II, pag. 331. &c.
- 2) *Excerpta De Legationibus*. Parisiis, 1648. in folio, pag. 127. Apud Menandrum Prorectorem Libro II. Edit. Bonnens. pag. 333–334. — Theophylacti Simocattae, *Historiarum Libri VIII* Parisiis, 1647. in folio, pag. 17. Libro I, cap. 7. — S. Nicephori Patriarchae Const., *Breviarium Historicum de rebus gestis ab obitu Mauricii ad Constantinum usque Copronymum*. Parisiis, 1648. in folio, pag. 23. — Cf. Stritteri, *Memoriae*. II, 3. item *Johannis Zonarae, Annales*. Parisiis, 1687. in folio, II, 74.
- 3) *Agathiae Scholastici, De Imperio et Rebus Gestis Justiniani Imperatoris Libri V.* Parisiis, 1660. in folio, pag. 129. Libro IV. — *Geographiae Veteris Scriptores Graeci Minores*. Oxoniae, 1703. in 8-vo Vol. II, 98. Libro VII. — Theophanis, *Chronographia*. Parisiis, 1655 in folio, pag. 197. 305. 306. — Anselmi Banduri, *Imperium Orientale*. Parisiis, 1711. in folio, Tomo I, pag. 87. De Adm. Imp. Cap. 29.
- 4) *Lud. Ant. Muratorii, Rerum Italicarum Scriptores*. Mediolani, 1723. in folio, Tomo I, Parte I, pag. 468. Libro IV, cap. 42. pag. 498. Libro VI, cap. 24. — Anastasii Bibliothecarii, *Historia Ecclesiastica*. Parisiis, 1649. in folio, pag. 116.
- 5) *Theophanis, Chronographia*. Parisiis, 1655. folio, pag. 288 289. — Anselmi Banduri, *Imperium Orientale*. Parisiis, 1711. in folio, Tomo I, pag. 86. De Adm. Imp. Cap. 29. — *Nicephori Caesaris Bryennii, Commentarii De Rebus Byzantinis*. Parisiis, 1661. in folio, pag. 68. Libro II, cap. 1. — *Georgii Cedreni, Compendium Historiarum*. Parisiis, 1647. in folio, Tomo I, pag. 386. — *Constantini Porphy. De Cerimoniis Aulae Byzantinae*. Lipsiae, 1751. in folio, pag. 385. Libro II, cap. 44. — *Cedrenus II*, 463. — *Georgii Codini, De Officiis Magnae Ecclesiae et Aulae Constantinopolitanae*. Parisiis, 1648. in folio, pag. 363.
- 6) *Mosis Chorenensis, Historiae Armeniacae Libri III*. Londini, 1736. in 4-to, pag. 347. Cf. *Karamsin's, Gesch. des Russ. Reichs*. Riga, 1820. in 8-vo I, 226. *Anm. Jahrbücher der Literatur*. Wien, 1827. in 8-vo XL. Band, *Anzeige-Blatt*, S. 12. *Öklevlecken SCLAVANI* is gyakran találhatik.
- 7) *Schlözer's, Nestor*. II, 9. 66. 75.
- 8) *Jose Voltiggi, Ricoslovník Illiricskoga, Italiánskoga i Nimáckskoga Jezika*. U Bescu, 1803. in 8-vo pag. 494. — *Adolph Friedr. Richter's, Illyrisch-deutsches Handwörterbuch*. Wien, 1839. 8. I. Theil, S. 327. — *Antonii Bernolák, Lexicon Slavicum Bohemico-Latino-Germanico-Ungaricum*. Budae, 1825. 8. Tomo IV, pag. 3010. *Georg Palkowitsch, Böhmisch-deutsch-lateinisches Wörterbuch*. Pressburg, 1821. 8. II. Band, S. 2162. — *Karamsin's, Gesch. des Russ. Reichs*. Riga, 1820. in 8-vo I. Theil, S. 226. *Anmerkungen*.
- 9) *Annibale Antonini, Dizionario Italiano, Latino, e Francese*. In Venezia, 1779. in 4-to, Tomo I, pag. 581. — *Ardelio Della Bella, Dizionario Italiano, Latino, Illirico*. In Venezia, 1728. in 4-to, pag. 652–653. — *Jacobi Golii, Lexicon Arabico-Latinum*. Lugduni Batavorum, 1653. in folio, col. 1369. — *Schlözer's, Nestor*. II, S. 75.

9. §.

Minekutána a' SZLÁVOK nem csak magukkal hozták, a' Dunán által kelve, a' SZLAVIN, SZLAVEN és SZLAVAN előbb sem a' Görögöktől sem a' Rómaiaktól nem esmért neveket, mellyek, mint alább látandjuk, mind egyet jelentenek; minekutána nem csak egész Európa, a' Magyarokon kívül, e' neveken nevezte utóbb közönségesen a' SZLÁVOKAT, hanem maguk a' SZLÁVOK is akár a' Balticum Öhöl mellett, akár az Adriai Tenger környékén, akár végre a' Száraz Földi egyéb Tartományokban is mindenütt 's mindenkor állandóan SZLAVIN, SZLAVEN, SZLAVAN és SZLOVIN, SZLOVEN, meg SZLOVAN neveken

nevezték magukat; minekutána ezen neveknek mind gyökerük, mind maguk e' nevek is élten élnek a' SZLÁV nyelvnek különbféle Dialectusaiban: Vagy akarjuk, vagy nem, kérdeznünk kell elkerülhetetlenül, vallyon e' nevek nem igazi 's eredeti SZLÁV SZOVAK-E? Nem viselik-e, hogy Schlözer kifejezésével éljünk, HOMLOKUKON mind ERÉDETÜKET, mind JELENTÉSÜKET? Nem lehetne-e a' Philologia és Históriai bizonyos Vezérfonál segedelme által hitelesen kikutatni, minő jelentés rejlik e' SZLÁV NEVEKBEN? Esméri-e ezen jelentést a' Történettudomány Kutfői által? Nem készítettek-e ezen neveknek jelentéseikről FORDÍTÁSOKAT vagy a' Görögök, vagy más egyéb régi Írókkal bíró Nemzetek? Ha illyest, ennyit, 's illy módon kérdezzük, nem állíthat senki bennünket szónyomozó gyermek Vadászoknak; nem mondhatja senki felőlünk, hogy mi téveszmékkal bírunk, 's közel állunk a' Bétsi Vörös Toronyhoz. Azonban nagyából régen fölmentettek illetén Kérdezősködésektől hennünket, de közel sem kielégítőleg, a' SZLÁV ÍRÓK, kik a' SZLÁV NÉP nemzeti nevét majd a' SZLÁVA=GLORIA, majd a' SZLOVO = VERBUM, SZLÁV szovakból törekedtek megfejteni és fölvilágosítani. Az előbbi vélemény, mint a' nemzeti betsületet emelő, sokkal többektől pártoltatott: Az utóbbi magyarázat, mint némileg sértő, vagy legalább ki nem elégitő, tsak a' hidegebb fontolásu Íróktól védetett. Egyiket, mint a' másikat egyformán nevetségessé tette Schlözer ime rövid hadizenetével:

„Slóviene, Slovenie, Sloveň, Slovane, Sloveniane, Slaveni; Slovensk 's a' t. illy különbözőleg iratik e' Név (Nestornál) a' kéziratokban. De soha sem hibáz az N betű, melly következőleg a' GYÖKÉRHEZ tartozik; egy ÚJ OK arra, hogy e' NÉVNEK SZÁRMOZTATÁSA a' SZLÁVA vagy SZLOVO szótól HIBÁS. SZLAVONÚL tehát HELYESEBB, mint SZLAVÚL; és a' Frantzia ESLAVONS, a' Latán SLAVONES, HELYESEBB, mint SZLÁV, vagy SZLÁVOK.“

„Sloviene, Slovenie, Sloveň, Slovane, Sloveniane, Slaveni, Slovensk &c. so verschieden wird der Name in den Codd. geschrieben. Nie aber fehlt das N, welches folglich RADICAL ist; ein NEUER BEWEISS, dass die ABLEITUNG dieses NAMENS von SLAVA oder SLOVO NICHTIG SEI. SLAVONISCH ist also RICHTIGER, als SLAVISCH; französisch ESLAVONS, lateinisch SLAVONES, RICHTIGER, als unser SLAV.“ 1)

Mi óriási árnyékot vetnek ezek Schlözerre, a' Kritika Nagy Mesterére! Akár a' Szónyomozások ellen viseltető kegyetlen gyűlölség, akár a' SZLAVIN NYELVEKNEK földüleges és szűkebb esméretük iratta e' sorokat Schlözerrel, a' különben forró tiszteletet érdemlett híres Göttingai Tanító ezekben igen gyenge 's könnyen betörhető ol-

dalt árult - el. A' Latán SCLAVUS és Görög ΣΚΛΑΒΟΣ név, mint egyenesen a' SZLAVIN NÉP neve, már Jornandes második helyében és Agathiás Scholasticusnál, mint láttuk, előjő: Egyenlő régiségű tehát az N betűs SZLAVIN, SZLAVEN, SZLAVON, és SZLAVAN, vagy SZLOVIN 's a' t. nevezetekkel. Hogy ne volnának tehát a' főlebbi N betűvel nem bíró nevek szinte úgy hibátlan nevei a' SZLAVIN NÉPNEK, mint az N betűvel bíró nevezetek? — ES miért is kellene szükségesen ben lenni az N betűnek a' SZLAVIN, SZLAVEN, SZLAVON és SZLAVAN szovaknak GYÖKERÜKBEN, ha nem egészen egyet jelentők egy hajszálalig a' SZLÁVA, meg a' SZLAVIN, SZLAVEN, SZLAVON és SZLAVAN szovak? Serviai SZLAVIN NYELVEN e' szó SZLAMA állatos név, 's annyit jelent, mint Magyarúl SZALMA. Tőle származik a' SZLAMÁN mellék szó, Magyarúl SZALMÁS jelentéssel. Ugyan Serviai SZLAVIN NYELVEN ezen állatos név SZLOBODA annyit tészen, mint Magyarúl KEDV. Tőle származik a' SZLOBODAN mellék szó KEDVES és BÁTOR jelentéssel. 2) Ugyan ki bátorkodnék a' SZLAVIN NYELVTUDÓSOK közül vitatni, hogy a' SZLAMÁN és SZLOBODAN mellék szovaknak GYÖKERÜKBEN multhatlanul ben kell lennie az N betűnek? — Szinte így Serviai SZLAVIN NYELVEN ezen állatos név SZLÁVA annyi, mint Magyarúl DITSŐSÉG, 's tőle származik a' SZLAVAN mellék szó DITSŐSEGES jelentéssel; pedig a' Bétsi Tsászári régi kéziratban JORNANDESNAŁ, a' más helyen mondattak szerént, SCLAVANI (mond ki: SZLAVANI) a' SZLAVIN NÉP neve, 's épen ezen SCLAVANI néven említi Lajos Német Király is 834-diki Óklevelében a' SZLAVIN NÉPET. 3) Horvát Országi SZLAVIN NYELVEN hasonlóképen a' SZLÁVA állatos név DITSŐSÉG, a' SZLAVEN mellék szó DITSŐSEGES, és Procópiusnál, Menander Protectornál, Theophylactus Simocattánál meg Nicephorus Patriarchánál ΣΚΛΑΒΗΝΟΙ (mond ki a' Görög η-ta betűt ε vagy i betűnek olvasva: SZLAVENI, vagy SZLAVINI) a' SZLAVIN NÉP neve. 4) Ime! mi hiven fõntartották a' SZLAVIN nevet Európába általültetõ SERVIAIAK és HORVÁTOK a' hajdani SZLAVIN névnek mind külsõ alakát, mind tulajdonát, mind jelentését! — Ezek szerént a' SZLAVIN, SZLAVEN, SZLAVON és SZLAVAN nevek szinte úgy mellék szovak, mint mellék szó Latánul a' SCLAVUS, mellék szó Görögül a' ΣΚΛΑΒΟΣ; nem is találhatjuk annak nyomát, hogy valamikor a' SZLAVINOK a' Kutfókben a' SZLÁVA állatos néven hivattak volna. Tethettem volna én is egyeránt könyvem tzimére a' SZLAVIN, SZLAVEN, SZLAVON és SZLAVAN neveket, 's hogy még is a' SZLAVIN nevet választottam, annak nem más oka, minthogy Jornandes régi példányaiban az elõbbik helyen mindenütt SZLAVIN nevet találtam. Ezekbõl talán mindenki meggyõzõdhetett Schlõzer hadizenetének helytelenségérõl, 's azért örömmel ki hallgatja a' SZLÁVA és SZLOVO (mellyrõl szinte lehetne philologiai fölvilágosításokat adni) kettõs pártnak véleményeit.

- 1) Schlözer's, Nestor II, S. 75.
- 2) Lupi Stephani Filii, Lexicon Serbico - Germanico - Latinum. Viennae, 1818. in 8-vo pag. 771-772.
- 3) Lupi Stephani Filii, Lexicon Serbico - Germanico - Latinum. Viennae, 1819. in 8-vo pag. 770. — Monumenta Boica. Monachii, 1771. in 4-to, Vol. XI, pag. 106. Ex Authentico — Cf. Caroli Henrici de Lang, Regesta sive Rerum Boicarum Autographa ad annum usque MCCC. e Regni Sereniss. fideliter in Summas contracta. Monaci, 1822. in 4-to, Vol. I, pag. 8.
- 4) Andreae Jambressich, Lexicon Latinum Interpretatione Illyrica, Germanica et Hungarica locuples. Zagrabiae, 1742. in 4-to, pag. 340.

10. §.

Unalmas dolog volna mind azon írókat előszámolni, kik a' SZLAVIN nevet akár a' SZLÁVA = DITSÓSÉG, akár a' SZLOVO = SZÓ, BESZÉD, szovakból fejtegették. Halgassuk tsak ki a' hiresebb SZLAVIN ÍRÓKAT némi nemü esméret okáért. Egy Nevetlen Író, kinek Tseh Krónikája 1320-dik éven végződik, és Pulkava, másik Tseh Író, beszéli:

„És innend hivatott az a' Torony Babel néven, mi annyit jelent, mint Nyelveknek zavarodásuk. Ott egy SZLAVON, vagy romlott nevezettel SZLOWAN, nyelv is eredett, melytől az ezen nyelvet beszélő nemzetiségek SZLOWANOKNAK azért hivatottak, mert nyelvükön SZLOWO = SZÓ vagy BESZÉD, és SZLOWA = SZOVAK, vagy BESZÉDEK jelentéssel bir. Tehát a' SZÓ és BESZÉD vagy SZOVAK és BESZÉDEK Szlavin állatos nevektől SZLOWAN az az: BESZÉDES nevet nyertek.“

„Et inde nominata est Turris eadem Babel, quod interpretatur Linguarum confusio. Ibi etiam unum idioma SLAVONICUM, quod corrupto vocabulo SLOWANICUM dicitur, sumsit exordium, de quo gentes eiusdem idiomatis SLOWANI sunt vocati, ex eo, quod lingua eorum SLOWO = VERBUM et SLOWA = VERBA dicuntur. Quamobrem a VERBO vel VERBIS dicti idiomatis vocati SLOWANI.“ 1)

Aeneás Sylvius Tseh Históriajában előjő:

„A' Tsehek, mint más halandók, igen régi eredetet mutatni akarván, magukat a' SZLÁVOK maradékuknak állítják. A' SZLÁVOKAT pedig azok között voltak, kik a' közönséges vízözön után a' leghiresebb Babeltorony építtetésének jóvaszlói valának, és ott a' nyelvzavarodás után SZLAVONOKNAK, az az: BESZÉDESEKNEK hivatottak, tulajdon nyelvet nyervén.“

„Bohemi, sicut ceteri mortaliū, originem quam vetustissimam ostendere cupientes, SCLAVORUM se prolem asserunt. SCLAVOS autem inter eos fuisse, qui post universale diluvium condendae famosissimae turris Babel authores habentur, utque ibi dum linguae confusae sunt, SCLAVONES, id est VERBOSOS appellatos, proprium idioma sumsisse.“ 2)

Dubrāvius János Tseh Históriájában már bővebben így nyilatkozik:

„A' Hyrrusok pedig és Scyrusok, sokáig kóborló és zsoldos katonai életet, néha az Alánusok és Gotthusok alatt is szolgálva, gyakorlottak, míg a' többi Sármatákkal Illyriában és Istriában állandó lakhelyet foglaltak. Utóbb tetszett e' nemzetségeknek, köz elfogadást kiviva, az új SZLOVÁN név, mint ugyan egy nyelvetbeszéléstől eredő. Mert SZLOVO a' Sármatáknál épen annyit tesz, mint VERBUM (SZÓ, BESZÉD) a' Latánoknál. Mivel tehát már ekkor minden messze terjedő és szerteszt több országokban 's tartományokban lakó Sármatá népek ugyan azon nyelv szovaival 's csak nem egy Beszéddel éltek, magukat egy közös néven SZLOVÁNOKNAK nevezték: Ezenkívül a' GLORIA (DITSŐSÉG) szótól, melly náluk SZLÁWA, hivattak SZLOWUTNIJ néven is. A' Görögök e' népnév jelentését nem értvén, azt SZLAVEN, az Olaszok pedig SCLAVUS (RAB) szóvá változtatták.“

Cromerus Márton tanítja:

„A' SZLÁVI nevet pedig, vagy a' SZLOVO, mi VERBUM (SZÓ) és SERMO (BESZÉD) jelentéssel bír, vagy a' SZLÁVA, mi annyit tesz, mint FAMA (HÍR) és GLORIA (DITSŐSÉG) Tót szovaktól származtatják mindnyájon, 's a' mennyire tudom, senki sem más szótól: Úgy, hogy, midőn maguk magukat SZLOVÁKOK, és SZLOVÁNOKNAK, az az: VERBOSI (BESZÉDESEKNEK), mint Crantzius állítja, vagy SZLAVÁKOK és SZLAVÁNOKNAK, az az: CELEBRES

„*Hyrrii vero, et Scyri, vagam diu mercenariamque militiam inter dum etiam Alanis et Gotthis permixti militabant, donec cum caeteris Sarmatis, in Illyria et Histria, sedes suas figerent. Placuit deinde, vicique apud illas gentes, novum SLOVANORUM vocabulum, ex commercio unius Linguae natum. Id enim SLOWO apud Sarmatas, quod VERBUM apud Latinos personat. Quoniam igitur omnes Sarmatarum nationes, late iam tunc, longeque per regna et provincias sparsae, unum tamen eundemque sermonem, atque eadem prope modum verba sonarent, se uno etiam cognomine SLOVANOS cognominabant: Ab ipsa praeterea GLORIA, quae apud illos SLAWA apellatur SLOWUTNIJ dicti. Graeci hoc cognomen, postquam vim vocabuli non intellexerent, in SLAVENOS, Itali in SCLAVOS detorserunt.“ 3)*

„*SLAVORUM autem etymologiam, vel a SLOVO, quod VERBUM et SERMONEM, vel a SLAVA, quod FAMAM sive GLORIAM genti significat, omnes derivant, nemo, quod sciam, aliunde: ita ut cum ipsi se SLOVACOS et SLOVANOS, quasi VERBOSOS, ut vult Crantzius, sive SLAVACOS et SLAVANOS, quasi CELEBRES dicerent, a Latinis SLAVI et SLAVINI dicti sint. Propius autem vero est, eos a*

(HÍRESEKNEK, DITSÓSÉGESEK-NEK) nevezék, a' Latánoktól SLAVI és SLAVINI néven hivattak. Azonban jobban közelít a' valóhoz, hogy inkább a' HÍRESSEGTŐL és DITSÓSÉGTŐL, mint a' BESZÉDESSEGTŐL, melly GÜNYNÉVNEK tartathatik, nevezték el magukat, minekutána nagy és híres tetteket vittek véghez a' Római birodalom és más szomszédok ellen. És megegyez valóban e' szármoztatással, hogy a' Latánoktól nem SLOVI és SLOVINI, hanem SLAVI és SLAVINI nevet nyertek. Meg kell pedig azoknak tévedésüket igazítani, kik nekik SCLAVI és SCLAVINI nevet adnak: melly hiba Procópiusnak, Jornandesnak és Blondusnak többnyire minden példányaikba beteszott, ha nem tsalatkozom, az Olaszok által, kik, lágyobban akarván szólani, gyakorta I betűt mondanak L helyett, p. o. FLATU, FIATU; PLACET, PIACE: Így SLAVO helyett SIAVO. Alig vagyon náluk különbség a' ki-mondásban, C betűt közbe vetve, a' SIAVUM és SCIAVUM között. Innend talán a' tudatlanok, midőn Latánul beszéltek, vagy irtak, nem SLAVUS, hanem SCLAVUS szóval éltek: melly néven most az Olaszok mind közönségesen, mind különösen az Ádriai tenger mellékiek, azon nép nevéből, mellyel sok háborut viseltek, most mindenféle SZOLGÁT neveznek.“

CELEBRITATE et GLORIA potius, quam a VERBOSITATE, quae IN VITUPERIO est, nomen sibi sumpsisse, cum res magnas, et praeclaras, contra Romanum imperium et finitimos quosque gererent. Et convenit sane, cum hac etymologia, quod non SLOVI, aut SLOVINI, verum SLAVI, et SLAVINI a Latinis appellantur. Corrigen- dus vero, hic est error eorum, qui eos SCLAVOS, sive SCLAVINOS vocant: qui quidem etiam in pleraque Procopii, et Jornandis, et Blondi exemplaria irrepsit, ab Italis nisi fallor, quod ii dum mollius loqui student, saepe I, pro L, proferunt, ut pro FLATU, FIATO, pro PLACET, PIACE: sic pro SLAVO, SIAVO. Nihil autem fere interest apud eos in enunciando, sive quis dicat SIAVUM, sive SCIAVUM, C litera interserta. Inde fortassis imperiti cum Latine loqui vellent, vel scribere, non SLAVUM reddidere, sed SCLAVUM: quo nomine nunc quemlibet SERVUM appellant Itali, cum alii, tum Adriaticimarum accolae, ex nomine GENTIS, cum qua multa bella gesserunt.“ 4.)

- 1) Joan. Burchardi Menckenii, *Scriptores Rerum Germanicarum*. Lipsiae, 1730. in folio, Tomo III, col. 1617. — Gelasii Dobner, *Monumenta Historica Boemiae*. Pragae, 1774. in 4-to, Tomo III, pag. 72.
- 2) Marquardi Freheri, *Rerum Bohemicarum Antiqui Scriptores*. Hanoviae, 1602. in folio, pag. 121. In Aeneae Sylvii, *Hist. Bohemica*. Cap. 2.
- 3) Joannis Dabravii, *Historiae Regni Boemiae Libri XXXIII*. Prostannae, 1552. in folio, fol. III. Libro I.
- 4) Martini Cromeri, *De Origine et Rebus gestis Polonorum Libri XXX*. Basileae, 1555. in folio, pag. 13. Libro I., Cap. 8.

11. §.

Pessina Tamás Jánosnál, kit Kollár János hibásan idéz, olvashatni:

„A' SZLÁVUSOKNAK nevüket továbbá majd mind a' SZLÁWA szótól, melly nálunk DITSÓSÉGET jelent, származtatják: A' mit a' szónyomozás is nyilván bizonyít. Tehát a' Rómaiak és más szomszédok ellen HÍRESEN és DITSÓSÉGESEN viselt DOLGOK miatt a' Sármatáknak és Venedusoknak néhány Jelesebbeik SL'AWNJ vagy SL'AWACY, az az: DITSÓSÉGESEK néven kívántak neveztetni. Az Olaszok, elrontva, 's ezeket követve más tudatlanok is, őket SCLÁVUSOKNAK szokták hívni: A' mit Cromerus nem helyesel, bőven megmutatván, hogy őket SLÁVUSOKNAK, nem pedig SCLÁVUSOKNAK kell nevezni.“

„*Nomen porro SLAVORUM plerique a SL'ÁWA, quod nostrae genti GLORIAM significat, derivant: quod vel ipsum etymon nominis palam ostendit. Ob res igitur PRAECLARE et GLORIOSE GESTAS, tam contra Romanos, quam alios vicinos hostes, Sarmatarum seu Venedorum promptiores aliqui, SL'AWNJ vel SL'AWACY, id est GLORIOSI, dici voluerunt. Itali corrupte, eorumque imitatione quidam imperiti, SCLAVOS dicere maluerunt: quod Cromerus reprobat, et SLAWOS, non SCLAVOS debere dici, fuse demonstrat.*“ 1)

Stredónius András Tseh Író, — nem pedig, mint Kollár János állítja, Balbinus Bohusláus — írta egyéb hosszú okoskodásokon kívül:

„Inkább közelít valóhoz a' vélemény, melly szerint a' SZLOVÁNOK és SZLOVÁKOK is NEVÜKNEK HÍRESÉGÜKTŐL nyertek nevet, mint a' SZLAVINOK és SZLÁVUSOK a' DITSÓSÉGTŐL. Mert a' Tseheknél SL'OWUTNOST annyi, mint NAGYSÁG és HÍR TÜN-DÖKLÉSE: És SL'OWUTNÝ, vagy NA SL'OWO WZATÝ jelent HIREST, mint SZLÁWA DITSÓSÉGET.“

„*Propius accedit veritati opinio asserens a CELEBRITATE NOMINIS etiam SLOVANOS, SLOVACOSQUE dictos, ut SLAVINOS, et SLAVOS a GLORIA appellatos. Nam Boëmis SLOWUTNOST, est AMPLITUDO, seu CLARITAS FAMAE: et SL'OWUTNÝ, seu NA SL'OWO WZATÝ, CELEBRIS dicitur, SL'AWA GLORIAM significat.*“ 2)

Balbinus Bohusláus, Cromerus nyomain szinte bővebben vetekedvén a' SCLÁVUS (SZOLGA) név ellen, végre mondja:

„Azonban a' SZLÁVUSOK, hajdan KÜLÖNBFELE NEMZETEKNEK NEVÜK ALATT REJLEDEZ-

„*At SLAVI olim SUB VARIARUM GENTIUM NOMENCLATURA LATENTES* (sic),

VÉN (így — és okosan), midőn először belsőbb Európába kivándorolni kezdének, e' nevet ön maguk adták maguknak, hogy SZLOWÁCY vagy SZLAWÁCY néven hivatnának, akár a' SZLÁWA az az :DITSŐSÉG, akár a' SZLOWO az az : BESZÉD és NÉV szótól, mintha mondanád HÍRESEK és NEVEZETESEK.“

cum primum in Europam interioriorem migrare coepissent, hanc ipsi sibi appellationem indiderunt, ut SLOWACY vel SLAWACY dicerentur, vel a SLAWA quod est GLORIA, vel a SLOWO quod VERBUM vel NOMEN significat, quasi dicas CELEBRES et NOMINATOS.“ 3)

Jablonovski József Sándor Lengyel Hertzeg vitatta :

„A' SZLOWO szótól, mintha BESZÉDESEKNEK hivattak volna, nem lehet a' SZLÁVUS nevet származtatni, mert ez mindenkor (?!) A betűvel íratik; hanem inkább a' SZLÁWA szótól, a' mi DITSÉRETTET tészon, 's így ők DITSÉRETESEK vagy HÍRESEK.“

„A verbo SLOWO, ut quasi VERBOSI dicerentur, non potest derivari nomen SLAVORUM, quia semper (?!) per A scribitur; sed potius a SLAWA, quod est LAUS, sic LAUDABILES sunt, vel CELEBRES.“ 4)

Schtscherbatow Mihály Orosz Hertzeg Orosz Históriajában védetik:

„A'SZLAWENORUSZSZOK, SZLAWENOROSZSZJÄNEK névnekik nagy győzedelmeikért, 's ezek által nyert DITSŐSÉGÜKÉRT a' SZLÁWA szótól adatott.“

„Der Name SLAWENORUSSEN, SLAWENOROSSIJÄNEN wurde ihnen wegen ihrer grossen Siege und des dadurch erworbenen RUHMS (SLAWA) gegeben.“ 5)

Karamsin, híres és újabb Orosz Történetíró, így oktat:

„Más oldalról föllépnek a' SZLÁVOK a' Történeteknek nagy Játék-színükön olly név alatt, melly katonáskodó és vitéz Férfiakhoz méltán illik, mert ezt a' SZLÁWA, az az :DITSŐSÉG szótól lehet származtatni.“

„Von einer andern Seite treten die SLAWEN auf die grosse Schaubühne der Geschichte, unter einer Benennung, würdig kriegerischer und tapferer Männer, denn diese kann von dem Worte SLAWA, RUHM, abgeleitet werden.“ 6)

Azonban jegyzeteiben e' magyarázatról még is így nyilatkozik Karamsin :

„Lehet igen is: De a' valót szerető Történetvizsgáló e' szónyomozásért nem lehet kezes. Legalább az Orosz Szlávok nem gondolkodtak arról,

„Man kann es: aber der wahrheitsliebende Geschichtsforscher kann für diese Etymologie nicht bürgen. Wenigstens dachten die

hogy nevüket a' SZLÁVA, az az: DITSŐSÉG szóból magyarázzák, mert magukat SZLOWENOKNAK írták. Erre építve sokan e' nevet a' SZLOWO, az az: SZÓ állatos névből magyarázzák, mondván: Mivel e' Nép más Népeknek nyelvüket nem értette, azokat Njemje (!) vagy is Némáknak nevezte, magát pedig SZLOWENOKNAK, az az: BESZÉDDEL BÍRÓKNAK.“

Russischen Sluwen nicht daran, ihren Namen durch das Wort SLAWA (Ruhm) zu erklären, denn sie schrieben sich SLOWENEN. Hierauf fussend, leiten Viele diesen Namen von SLOWO (Wort) ab, und sagen, dieses Volk da es der Anderen Sprachen nicht verstand, habe solche Njemje (!), das heisst Stumme genannt, sich aber SLOWENEN oder der REDE MÄCHTIGE.“ 7)

Schönleben János Lajos — hogy a' déli SZLAVINOKRÓL is fölhozzak valami keveset — mondja:

„A' SZLÁVUSOKAT pedig a' WANDALUSOKKAL (!) és VINDUSOKKAL első eredetre nézve egy nemzetnek vegyük, kiknek nevükről nem üres gyanításból állíthatod, hogy a' tőlük némely részben elfoglalt SZÁVIA PANNÓNIA TÓL (úgy de megelőzi jóval a' Szlávus név Szávia Pannónia elfoglaltatását) hivattak lágyobb hangon SZLÁVUSOKNAK a' SUÁVI név helyett: Melly név későbbben a' többi éjszakfelé terjedő rokonoknak is tetszett a' DITSŐSÉGES jelentésért.“

„SLAVOS vero cum Wandalis (!) et Vindis eandem origine primaeva gentem fuisse supponimus, quos non vana conjectura nomen sortitos possis asserere A SAVIA PANNONIA, quam ex parte occuparunt, ac dictos SLAVOS molliori vocabulo, quam SUÁVOS: quod deinde nomen etiam caeteris eiusdem gentis populis in septemtrionem diffusis placuerit propter significationem GLORIOSI.“ 8)

Katancsich Mátyás Péter, munkás Horvát Író, a' SZLOVÁK és SZLÁVA szónak DITSŐSÉGES magyarázatáról, sok év előtt, igen válvonyítva és kételkedve nyilatkozott, így fejezvé ki magát:

„Egyedül a' Carpatus déli bértzei körül lakozók, 's ezeknek a' Duna két partai mellett a' térségeken letelepedett gyarmataik nevezik magukat SZLOVÁKOKNAK, melly elnevezés vallyon a' SZLÁVA az az: DITSŐSÉGTŐL eredett-e? lássák, kik e' névvel DITSEKEDNEK.“

„Soli australia Carpatis iuga adcolentes, et quorum in plana concessere coloniue, ad utramque Danubii ripam, SZLOVÁCOS se fatentur; quod nuncupationis genus utrum a SZLAVA, (seu) GLORIA sit ortum, viderint, qui hac denominatione GLORIAN-TUR.“ 9.)

Ellenben utóbb, midőn Jornándesnak XXIX-dik Fejezetében, és Paulus Diáconus II-dik Könyve XIV-dik Fejezetében olvasta, hogy a' VENETUSOK, a' Görög *Ἀνετός* = LAUDABILIS szóhoz ragaszkodva (ámbar e' Görög szónak a' VENETUS névvel semmi köze), nemzeti nevüket LAUDABILIS az az: DITSÉRETES jelentésünek magyarázták, már magosabb hangon így elmélkedett:

„Kiket a' Latánok lágyobb hangon VENETUSOKNAK hívnak, azokat a' Görögök HENETEKNEK szokták nevezni, melly szó DITSŐSEGESEKET jelent a' velük együtt élt Jornándes és Paulus Diáconus tanutételei szerént. Ez pedig az Illuroknál SZLAVINI.“

„*Quos enim Latini, sono molliore VENETOſ dixerē, Graeci HENETOS adpellare solent; quae Vox GLORIOSOS, Jornande etiam et Paulo Diacono, qui ipsis convixerant, testibus significet. Id ore Illyrico SLAVINI effertur.*“ 10)

Schaffarik József Pál, míg közöttünk tartózkodott, Dubráviussal és Karamsinnal egyet tartva, a' SZLOVO = SZÓ, BESZÉD, szóhoz ragaszkodott. 11)

- 1) Thomae Joannis Pessina de Czechorod, Mars Moravicus. Pragae, 1677. in folio, Libro I, cap. 3. pag. 29. — Cf. Jana Kollár, Rozprawy o Gmenách. W Budjne, 1830. in 8-vo, pag. 50.
- 2) Bohuslai Balbini, Miscellaneorum Historicorum Regni Bohemiae Decadis I. Liber II. Pragae, 1680. in folio, pag. 78. Cap. 23. In Dissertatione Andreae Stredonit. §. 1. — Cf. Jana Kollár, Rozprawy o Gmenách. W Budjne, 1830. in 8-vo, pag. 50.
- 3) Bohuslai Balbini, Miscellaneorum Historicorum Regni Bohemiae Decadis II. Liber I. Vetero-Pragae, 1687. in folio, pag. 5. Cap. 2.
- 4) Jana Kollár, Rozprawy o Gmenách. W Budjne, 1830. in 8-vo, pag. 53.
- 5) Michael Schtscherbatow's, Russische Geschichte. Danzig, 1779. in 8-vo I. Theil, S. 5. Einleitung.
- 6) Karamsin's, Geschichte des Russischen Reiches. Riga, 1820. in 8-vo I. Band, S. 16.
- 7) Karamsin's, Geschichte des Russischen Reiches. Riga, 1820. in 8-vo, I. Band, Anmerk. S. 226. — Cf. Anm. S. 216.
- 8) Joannis Ludovici Schönleben, Carnioli Antiqua & Nova. Labaci, 1681. in folio, pag. 306. Annalium Parte III.
- 9) Matthiae Petri Katancsich, De Istro eiusque Adcolis Commentatio. Budae, 1798. in 4-to. pag. 109.
- 10) Lud. Ant. Muratorii, SS. Rer. Ital. Mediolani, 1723. in folio, Tomi I, Parte I, pag. 205. Jornandes, De Reb. Get. Cap. 29. — — Pag. 431. Paul. Diac. Libro II, cap. 14. — — Joan. Augusti Ernesti, Graecum Lexicon Manuale. Lipsiae, 1767. in 8-vo, col. 67. 69. — — Matthiae Petri Katancsich, Istri Adcolarum Geographia Vetus e Monumentis Epigraphicis, Marmoribus, Numis, Tabellis eruta & Commentariis illustrata. Budae, 1826. in 4-to, Parte I, pag. 231. Cap. 1. De Venetis. — Cf. Josephi Mikoczki, Otiorum Croatiae Liber-I. Budae, 1806. in 8-vo, pag. 144. 152.
- 11) Paul Joseph Schaffarik's Geschichte der Slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten. Ofen, 1826. in 8-vo S. 18.

12. §.

Ennyi DITSŐSÉGES név magyarázatot elveszteni is, elvenni is egyeránt fájdalmas lehet. Azonban találkoztak még is írók, kik majd

így, majd amúgy e' DITSŐSÉGES magyarázatot elragadták a' SZLAVIN NÉPEKTŐL. Linhárd meré röviden mondani:

„Nekem a' DITSŐSÉGESEK nem tetszenek.“

„Die **RUHMVOLLEN** gefallen mir nicht.“ 1)

Jankovics nem irtozott állítani:

„Ugyan is nem tagadhatom, hogy a' SZLAVIN NÉP vágyva vágy a' DITSŐSÉG után, 's jeles tetteit magasztalni szereti; de ezt nem lehet neki vétkül venni, tsak birjon olyannal, a' mivel DITSEKEDHETIK: Azonban még sem hihetem, hogy a' SZLAVINOK olly ESZTELENSÉGRE vetemedtek volna, hogy DITSŐSÉGES TETTEIKTŐL kívántak volna maguknak NEVET ADNI.“

„*Enim vero diffiteri non possum GENTEM SLAVAM cupidam esse GLORIAE, facinoribusque praeclaris a se editis deprecandis indulgere, quod minime vitio vertendum est, si modo quo GLORIETUR habeat; at non eo VESANIAE processisse SLAVOS credo, ut A GLORIOSIS FACTIS NOMEN SIBI INDERE VOLUERINT.*“ 2)

Cario János († 1538) 's vele Melanchton Fülöp († 1560) már bátorkodott érénteni a' SZLÁVUS névről:

„Vallyon e' név a' HÍR DITSŐSÉGÉTŐL, vagy is e' NEMZET KÉRKEDÉSÉTŐL vétetett-e? mint NÉKIKNEK TETSIK.“

„*An a CELEBRITATE (non CELERITATE) FAMAE, atque JACTANTIA GENTIS sit tractum? ut ALIQUIBUS PLACET.*“ 3)

Jablonovszki József Sándor, Lengyel Hertzeg, a' nagy Tudós és Tudományápoló, nem szégyenlette nyilván kimondani:

„SZLAVANI Szlavin nyelven annyit térszen, mint DITSEKEDNI és KÉRKEDNI. A' Szlavin Nép előbb Fejedelmektől neveztetett; végre sok nagy és ditsőséges dolgokat véghezvivén, e' nevet szerezte magának.“

„*SLAVANI in idiomate Slavico idem ac GLORIARI, se JACTARE significat. Natio Slavica nomine principis sui appellata, tandem multis rebus praeculare gestis, illud sibi vindicavit nomen.*“ 4)

Schön József, SZLAVIN létre, történeti valóhoz jutni vágyván, egyenes kebellet állította:

„AZ AUCHETÁKRÓL (Auchetai, Avchetae) a' Világ igen keveset tud, 's még is ezek a' mi ŐS ATYÁINK, a' SZLAVINOK. Ezen név alatt, egyebeken kívül, tünnek ők föl a'

„*Von den AUCHETEN (Auchetai, Avchetae) dürfte der Welt sehr wenig bekannt seyn, und doch sind es UNSERE STAAM ÄLTERN, die SLAWEN.*“

GÖRÖGÖKNEL, és a' Természettör PLINIUSNÁL a' negyedik könyvben, hol a' Chersonesus melléki Tájokat leírja, és ugyan nem meszsze Borysthenestől, most Dniesztertől, melly körül az Oroszok laknak. Ez a' név AVCHETAE a' Görög *Αύχη*, az az: DITSÓSÉG, vagy is Tótúl SZLÁWA szótól, VILÁGOS FORDÍTATÁSA a' SZLAWEN névnek, 's annyit jelent, mint DITSEKEDŐ vagy KÉRKEDŐ, nem pedig DITSÓSÉGES, talán azért, mivel nekik neveltségnek tetszett, hogy a' SZLAVIN NÉP maga magát DITSÓSÉGESNEK nevezte. Scythia és Sármatia volt hajdan a' mostani Orosz és Lengyel Ország, 's mint Scythiai Népet még egyszer említi az AVCHETÁKAT Plinius a' hatodik Könyvben, 's ugyan itt megnevezi, mint a' Maeotis Tó, az az: Azowi Tenger körül lakókat, a' SERBUSOKAT.“

Unter diesem Namen erscheinen sie mitunter bei den GRIECHEN, und auch bei dem Naturhistoriker PLINIUS im vierten Buche, wo er die Gegenden um den Chersonesus beschreibt, und zwar nicht fern von Borysthenes, jetzt Dniester, an dem die Russen wohnen. Dieses Wort AVCHETAE, von Αύχη der RUHM, SLAWA, ist eine BLOSSE ÜBERSETZUNG des Wortes SLAWEN, gleichsam die PRAHLER, die RUHMREDIGEN, nicht die RUHMWÜRDIGEN, vielleicht weil es ihnen lächerlich vorkam, dass sich das Volk selbst die RUHMWÜRDIGEN nannte. Scythien und Sarmatien waren überhaupt dass heutige Russland und Pohlen, und als ein scythisches Volk führt diese AVCHETAS Plinius nochmal im sechsten Buche auf, und eben daselbst nennt er als Anwohner der mäotischen See, d. i. des azowischen Meeres, die SERBEN.“ 5)

Ha ezen történeti adatok így állanak, pedig épen Kollár János könyvében is, mellyből egyedül Schön József sorai hibáznak, épen így állanak a: belőle fölhozottam hív idézések szerint, tiszta lélekesméretből égre feszült szemekkel szent ihletődéssel mondhatom: **Prisabám E žiwému Bobu** (Esküszöm az Élő Istenre!)!, hogy nem én vettem-el első a' SZLAVIN nép DITSÓSÉGES nevé; nem én neveztem először DITSEKEDŐKNEK a' SZLAVINOKAT. Linhárdé, Jankovicsé és Kollár Jánosé az egyik találmány kihirdetése; a' másik találmány kikürtöltetése pedig Carióé, Melanchtoné, Jablonovszkié, Kollár Jánosé és Schön Józsefé. Én tehát tsak mások nyomaikon járó, nem pedig föltaláló vagyok, 's azért János Deák reám nézve nintsen tisztában. Pedig böltsen mondotta Napoleon:

„A' Hazugság eltűnik, az Igazság (erősen) megmarad.“

„Le mensonge passe, la vérité reste.“ 6)

Nem tsorbította az soha a' nagylelkü NÉMET NEMZET jó HÍRÉT és számtalan ÉRDEMEIT, hogy a' SZLAVIN NÉPEK őt NÉMÁNAK nevezték 's nevezik; nem tsorbította az soha a' HARAM NEMZET vitézségének TEKÉNTETÉT, hogy a' SZLAVIN NÉPEK őt POLÓTZNAK, az az: RABLÓNÁK hívák: Minek kell tehát oly szörnyü lármát ütni és panaszokat emelni azon épen nem új állítás ellen is, hogy a' régi GÖRÖGÖK a' SZLAVIN NÉPEKET hajdan KÉRKEDŐKNEK nevezték? Hiszen maga Kollár János írta:

„Mit tehet arról egy Nemzet, hogy épen ezt, és nem más Nevet visel? A' Név, mint Név, magában ártatlan dolog.“

„Was kann eine Nation dafür, dass sie diesen und nicht einen andern Namen trägt? Der Name als Name ist ganz unschuldig.“ 7)

Gyanitgatások, — főképen tudományos vizsgálódásokban — mivel Férfiakhoz teljességgel nem illenek. Úgy de én még ime borzasztó sértést is kimondottam: „KÉRKEDES MOST IS A' SZLÁVNAK NEMZETI JELLEME!“ — Kimondottam igen is, 's ezen állításomra nézve idézhetnék nem tsak több SZLAVIN ÍRÓKNAK — 's különösen Kollár Jánosnak is — munkáikra, hanem a' tudós Világ Psychologusaira is. Mindazonáltal szovaimat nem különösen ezekre, hanem egyenesen a' Szent Írás tanutételeire fogom más alkalmasabb helyen építeni. Egy időig tehát e' tárgyról itt felelettel most adós maradok, tartozásomat a' II-dik Könyvben lefizetendő.

1) Jana Kollár, Rozprawy o Gmenách. W Budjne, 1830. in 8-vo, pag. 46.

2) Jana Kollár, Rozprawy o Gmenách. W Budjne, 1820. in 8-vo, pag. 47.

3) Chronicon Carionis, Expositum et auctum multis a Philippo Melanchtone, et Casparo Peucero. Aureliae Allobrogum, 1610. in 8-vo, pag. 412. Chronicorum Libro IV. — Cf. Jana Kollár, Rozprawy o Gmenách. W Budjne, 1830. in 8-vo, pag. 42. Carionak e' helyét nem tartotta tanácsosnak Kollár János a' Budai Hasznos Levelekben megemlíteni. Lássad: Gemeinnützige Blätter. Ofen, 1844. in 4-to XXXIV. Jahrgang, Nro 30. Sonntag, den 11-ten April, S. 118.

4) Jana Kollár, Rozprawy o Gmenách. W Budjne, 1830. in 8-vo, pag. 51. — Ezt a' tudományos titkot sem vélte illőnek közlésre Kollár János a' Budai Hasznos Levelekben. Utálatos dolog a' Kétszínűség!

5) Neues Archiv für Geschichte, Staatenkunde, Literatur, und Kunst. Wien, 1829. in 4-to, September Heft, Nr. 76. S. 601. Ein Wort über das Griechische. Von Joseph Schön.

6) O'meara's, Napoleon in der Verbannung. Stuttgart, 1822. in 8-vo, I. Band, S. 451.

7) Gemeinnützige Blätter. Ofen, 1844. in 4-to, XXXIV. Jahrgang, Nr. 30. Sonntag, den 11. April. S. 118.

13. §.

Ki hinné mind ezek után, hogy ime melleleg irtam soraim: „A' legbizonyosabb történeti adatok szerént — de a' mit a' SZLÁVOK még nem tudnak — a' SZLÁVOKAT a' legrégiebb Görög Történetírók ALAZONES, EUCHATAE, ITALIOTAE, az az: KÉRKEDŐ tizimmel és

nevezettel illeték. **KÉRKEDES** most is a' **SZLÁVNAK** nemzeti **JEL-LEME.**" 1) **oly** nagy hatásuak voltak, mintha végveszély fenyegetné a' **SZLAVIN DITSÓSÉGET**, 's azért egy merész **SZLAVIN PROMETHEUS** az **EGEKBE** fölragaszkodott, 's elhagyítva a' **DITSÓSÉGES** nevet, onnand hozta-le a' **SZLAVIN NÉP** nevének leges legújabb **ISTENI** magyarázatát? — Épen az a' Kollár János, ki, öszszeszedve mindenféle **GLORIA, GLORIOSUS, LAUS, LAUDABILIS, HONOR, HONORATUS, HONORIUS, HONORATA, CELEBRITAS, CELEBRIS, SOL, SOLARIS, SPLENDOR, SPLENDIDUS, LUX, LUCIDUS, MUNDUS** 's a' t. szovakat, mind ezekben a' **SZLÁVA** és **SZLÁVUS** neveket látta; 2) ki folyó évi **Aprilis 11-dikén**, nem értve **NÉMET NYELVET** és világos állítasomat; egy sereg gyimgyom későbbi Íróból megakará nekem mutatni, hogy az Írók régen tudják (a' mit én fölebbi soraimban egy szóval se tagadtam, vagy éréntettem) a' **SZLÁVA** és **SZLÁVUS** szovaknak **GLORIA**, és **GLORIOSUS** 's a' t. jelentéseiket; 3) ki, mind a' mellett is, hogy a' **GLORIA** és **GLORIOSUS** szovaknak többféle **Görög** kiejtéseiteket ki keresni törekedett, míg fölebbi soraimat nem olvasta, sem az **ALAZON** sem az **EUCHATES**, sem az **ITALIOTES** (ezt vallomása szerént, mit előre láttam, most sem érti) **Görög** szovakat nem esmérte, 's még most sem akarja érteni; 4) ki egyetlen egy példából vagy Íróból sem tudta fölvilágosítani, hogy a' **SZLAVINOK** előtt **TUDOMÁNYOSAN** (mert más tudni valamit, más gyanítani) esméretesek voltak már a' **SZLAVIN Népnek ALAZONES, EUCHATAE** és **ITALIOTAE** nevei; 5) ki engem vádol hamis Szónyomozásokról, bár maga több vastag kötetekben botsátott ezer meg ezer üres, hiu, fenéktelen, sőt vadnál vadabb Szónyomozásokat napfényre: Ugyan az a' Kollár János, mondom, a' folyó évi **Aprilis 11-kén**, megfeledkezvén egész élete gyönyöreiről, a' **DITSÓSÉGRŐL, DITSÓSÉGESRŐL, a' DITSÉRETRŐL, DITSÉRETESRŐL, a' TISZTELET-RŐL, TISZTELETESRŐL, a' HÍRRŐL, HÍRESRŐL, a' NAPRŐL, NAPOSRŐL, a' FÉNYRŐL, FÉNYESRŐL, a' VILÁGRŐL, VILÁGOSRŐL, 's a' t.** nehogy egykor a' **DITSÓSÉG LEÁNYABÓL (SLAWY DCERA) KÉRKEDES LEÁNYA** legyen, egyszerre **SOKKAL HIHETŐBBNEK** találta a' **SZLAVIN NÉP** nevét a' **SZLÁVA ISTEN ASZSZONYTÓL** szármoztatni, így irván:

„Nyerte bár a' **SZLAVIN NÉP** nevét valamely **Atyától, Királytól, vagy SZLÁV** nevü **Tartománytól, vagy, A' MI SOKKAL HIHETŐBB,** a' **SZLÁVA ISTEN ASZSZONYTÓL,** kit a' **SZLÁV NÉP** Játékaiban és Énekeiben még mai napig énekel.

„Mag nun der Name der **SLAVEN** von einem Vater, König oder Land Namens **SLAV,** oder, **WAS WEIT WAHRSCH EINLICHER IST,** von der **GÖTTIN SLAVA** herkommen, die das slawische

(Vessed öszsze „SZLÁVA BOHY-
NÉ“ tzi mü munkánkat, mely Pesten
1838-dikban megjelent.)“

*Volk in seinen Spielen und Ge-
sängen noch heutzutage besingt
(vergleiche unsere „SLÁVA
BOHYNÉ“ Pesth, 1838).“ 6)*

Tartok, nagyon tartok tőle, hogy e' SOKKAL HÍHETŐBB Szó-
nyomozásra illendenek a' Mese Író Phaedrusnak (Fab. Libro IV, 22.)
ime fontos szavai:

„*Qui, magna quum minaris, extricas nihil.*“

Szabad-e kérdeni, min nyugszanak e' Szónyomozásra nézve a'
SOKKAL NAGYOBB HÍHETŐSÉGNEK talpkövei? Úgy-e a' SZLAVIN
NÉP JÁTEKAIN és ÉNEKEIN, mellyekben MAI NAPIG IS élten él a'
SZLÁVA ISTEN ASZSZONY emlekezete? — Hogy MAI NAPIG IS
él valamely tárgynak emlekezete, az épen semmit sem nyomhat a'
hitelesség mérlegében, minekutána számtalan Mesének, Költeménynek
és Hazugságnak is MAI NAPIG főnmáradott esmérere. Az a' kérdés:
Ki írta, 's mikor írta, ezen Énekeket, 's az Énekek hány százados
Kéziratokban maradtak-fön? — Az a' Kérdés: Járatos volt-e eléggé
a' Költész a' régi SZLAVIN NÉP Theologiájában? — Az a' Kérdés:
Volt-e már első Justiniánus Tsászár uralkodása kezdetekor — midőn
a' SZLAVIN NÉV először előjő — a' SZLAVIN NÉPNEK valóban
SZLÁVA nevü ISTEN ASZSZONYA? Az a' Kérdés: Tudtak-e már
SZLAVIN NYELVEN írni Első Justiniánus időszakakor a' SZLAVIN
NÉPEK, vagy találatnak-e ezen időszakaszból a' SZLAVIN NÉPNEK
szájáról szájra általatadott HAGYOMÁNYAI és minő hitelt érdemlenek
különösen ezen HAGYOMÁNYOK? Szeretnék Kollár Jánostól felelete-
ket nyerni e' Kérdésekre, hogy így meghatározhatnám én is, 's ve-
lem mások is, a' SOKKAL NAGYOBB HÍHETŐSÉGET. Addig pedig,
mig e' feleletek elkészülnek, halgassák ki nagy érdemü Olvasóim a'
Justiniánus Seregében vitézkedett SZLAVINOKAT igen hiven esmérő
Procópius tanutételét a' régiebb SZLAVIN THEOLOGIÁRÓL a' követ-
kező sorokból:

„Mert EGY ISTENT, a' men-
kövezőt 's ezen egész világ alka-
tóját, EGYEDÜL HISZNEK, 's neki
ökröket és mindenféle áldozatokat
föläjánlanak. Elővégzetet nem es-
mérnek, 's ennek a' halandókra
semmi befolyást sem tulajdonítan-
nak: De midőn sulyosan betegek,
vagy, ütközethe menendők, a' ha-
lált már magukhoz közelíteni látják,

„*VNUM enim DEUM fulgu-
ris effectorem, dominum hujus
universitatis, SOLUM AGNO-
SCUNT, eique boves et cujus-
que generis hostias immolant.
Fatum minime norunt, nedum
illi in mortales aliquam vim attri-
buant: at cum sibi vel morbo cor-
reptis, vel praelium ineuntibus,
jam mortem adnotam vident;*

fogadást tesznek az Istennek, hogy meneküles esetére azonnal életben maradásukért áldozatot ölendenek: elkerülvén a' veszélyt, mit ígértek, áldozatul nyujtják, 's ezen áldozatnak köszönik életváltságukat. Ezen kívül TISZTELIK a' FOLYÓVIZEKET, a' VÉDSZÜZLEÁNYOKAT és NEMELLY MÁS ÓR SZELMEKET. Kiknek mind áldoznak, 's áldozat alatt Jósóló Jövendöléseket tesznek. Nyomorék és szétszort Kalyibákban laknak, és lakhelyüket néha változtatják. Ha ütközethe mennek, sokan gyalog állanak ellenség elébe, vértetskéket és hagyítható szuronyokat tartván kezeikben. Pántzélba nem öltöznek: nékiknek közülük se üngük se köpönyegük: hanem tsupán szeméremtestet fődő gatyátskákban állanak szembe az ellenséggel. Egy mindkettőjüknek (a' Szlávoknak és Antáknak) nyelvük, 's igen durva, és testük külső alkátára nézve sem különböznek egymástól. Mert valamennyien magosak és igen erősek. Bőrük színe se nem igen fehér, se hajuk színe nem fölötte sárga: amaz nem is épen fekete: hanem verhenyeges, és ugyan mindnyájuknál. Elelmük szinte, mint a' Massagetáknak (Nagy Palótzországiaknak), száraz és nem finynyás eledelekből áll, egészen, mint amazok, piszkokkal és mosdatlanságokkal fődetvék. Eszük se nem gonosz se nem tsalárd, 's egyszerűséggel a' HUNNUS (CHÜN) SZOKÁSOKAT SOKAKBAN MEGTARTJÁK. Egyébberránt a' Duna tulsó partainak nagyobb részüket birják.“

Deo vovent, si evaserint, continuo victimam pro salvo capite mactaturos: elapsi periculo, quod promiserere sacrificant, eaque hostia vitam sibi redemptam credunt. Praeterea FLUVIOS COLUNT, ET NYMPHAS (Nymphae = Puellae Juvenes nobiles, sponsae, numina muliebria montibus, sylvis et pratis, fontibus, aquis praesidentia), *ET ALIA QUAE-DAM NUMINA* (In Graeco: *Δαιμόνια* = Deos, Heroes, Genios): *quibus omnibus operantur, et inter sacrificia coniecturas faciunt divinationum. In tuguriis habitant vilibus et rare sparsis, atque habitationis locum subinde mutant. Cum pugnam invadunt, multi pedibus tendunt in hostem, scutula spiculaque gestantes manibus. Loricam non induunt: quidam nec subuculam habent nec pallium: sed cum femoralibus tantum, ad virilia usque aptis, hosti se offerunt ad certamen. Una est utrisque (Slavis et Antis) lingua admodum barbara, nec forma corporis inter se differunt. Sunt enim proceri omnes ac robustissimi. Colorem nec summe candidum habet cutis, non flavum Coma: neque is plane in nigrum deficit: at subrufus est, et quidem omnibus Vitam aequae ut Massagetae, victu arido incultoque tolerant, toti, sicut illi, sordibus et illuvie semper obsiti. Ingenium ipsis nec malignum nec fraudulentum, et cum simplicitate MORES HUNNICOS (CHÚNICOS) IN MULTIS RETINENT. Et vero*

ulterioris ripae Istri partem maximam habent.“ 7)

E' fontos tudóstásban — de minden más régi Kutfőkben is — semmi említés sincsen valami SZLÁVA nevü ISTENASZSZONYRÓL, 's minekutána a' NYMPHÁK Szűz Leányok, az ŐR SZELLEMEK pedig (Geniusok) HÍMEK valának, nintsen a' tudóstásban, ha azt jól megértettem, említés egyáltalában ISTENASZSZONYOKRÓL is. A' mi különösen a' CHÜN SZOKÁSOKAT illeti, tudni kell, hogy a' SZLAVIN NÉPEK, 's közülük főképen a' legerősebb ANTÁK, mint Gatterer Jor-nándes XLVIII-dik Fejezetéből böltsen állította, a' CHÜN NÉPNEK már Attila előtt, ADÓZÓIK valának. 8) Így épen nem későbbi hihetetlen költemény az, hogy a' „Niebelungen Lied“ és „Biterolf und Dietlieb“ régi Német Versezetek szerént Attila seregében a' Lengyelek, Poroszok, Oroszok és Kióviaiak is a' CHÜNOKKAL együtt hartzoltak holmi Napnyugati Ellenségek ellen. 9) Végre vagynak a' SZLAVIN névnek még sok másféle helytelen magyarázatai is, de ezekkel kár volna vesztegetni a' drága időt és papirost: Vessünk inkább e' hasztalanságok helyett most már néhány Kritikai Pillanatokat a' SZLÁVA és SZLOVO magyarázat védőinek előttünk esméretes véleményeikre.

- 1) Horvát István, Horvát Országról mint Hódítás által szereztetett Magyar Tartományról és Magyar Országnak Valóságos Részéről. Pesten, 1843. in folio, utolsó oldalon. Kéziratban.
- 2) Jana Kollár, Rozprawy o Gmenách. W Budjne, 1830. in 8-vo, pag. 17—93. — Cf. Jana Kollár, Sláwy Dcera. W Pesti, 1832. in 8. — Jana Kollár, Wýklad čili Příkladky a Wysvětlivky ku Sláwy Dceře. W Pesti, 1832. in 8-vo.
- 3) Gemeinnützige Blätter. Ofen, 1844. in 4-to, XXXIV. Jahrgang, Nr. 30. 31. Berichtigung.
- 4) Jana Kollár, Rozprawy o Gmenách. W Budjne, 1830. in 8-vo, pag. 64—65.
- 5) Gemeinnützige Blätter. Ofen, 1844. in 4-to, XXXIV. Jahrgang, Nr. 30. 31. Berichtigung.
- 6) Gemeinnützige Blätter. Ofen, 1844. in 4-to, XXXIV. Jahrgang. Nr. 31. Sonntag, den 11. April. Berichtigung. S. 118. col. 1.
- 7) Procopii Caesariensis, Historiae sui temporis. Parisiis, 1662. in folio, Tomo I, pag. 493. De Bello Gothico. Libro III, cap. 14. — Edit. Bonnensis. II, pag. 334—335.
- 8) Johann Christoph Gatterer's, Einleitung in die synchronistische Universalhistorie. Göttingen, 1771. in 8vo, II. Band, S. 900—901. — Cf. Lud. Antonii Muratorii, Rerum Italicarum Scriptores. Mediolani, 1723. in folio, Tomo I, Parte I, pag. 215. Jornandes, De Rebus Geticis. Cap. 48.
- 9) Der Nibelungen Lied. Breslau, 1820. in 8vo, I. Band, S. 276 v. 5369—5373. — Der Helden Buch. Berlin, 1820. in 4to, I. Theil, S. 35. 36. 37. 38. etc.

14. §.

Mindent elkövettek, mint láttuk, a' SZLÁVA és SZLOVO magyarázat védői, hogy a' SCLAVUS, SCLAVOS, SCLAVANI, SCLAVENI és SCLAVINI nevektől megmentsék a' SZLÁVUS, SZLÁVOS, SZLAVANI, SZLAVENI és SZLAVINI NÉPEKET, nehogy nevük egyező legyen a' SCLÁV=RABSZOLGA. CAPTIVUS. MANCIPIUM, és SER-

VUS nevezettel. Okoskodásuk a' SZLAVIN ÍRÓKNAK e' részről igen helyes, de nem tzelhoz vezetõ. A' Görögöknél, mivel ΣΑ betűkkel kezdõ szovaik nintsenek, fõképen idegen tulajdon és állatos köznevekben, az SK betük; úgy a' Rómaiaknál, Frantziáknál (sõt nálunk Magyaroknál is) az SC betük valóban SZ hangon mondattak ki a' régiektõl, a' mit könnyü volna nyomos Philologiai okokból megbizonyítani, ha értelmes Nyelvtudósok (Pierre Richelet, Dictionnaire de la Langue Françoise. á Paris, 1746. fol. Tom. III, pag. 450. col. 2 pag. 472. col. 2da sub: Septique et Septre.) ezt régen észre nem vették volna. Azonban e' hiteles tudomány által semmit sem nyerhetnek a' SZLAVIN ÍRÓK, mert vagynak Európában olyan nemzetek is, mellyek a' RABSZOLGÁT nem SCLÁVNAK, hanem egyenesen SZLÁVNAK írják, vagy nevezik. Menynyünk tsak mélyebben bele az Európai Nyelveknek pitvarukba, azonnal meggyõzõdünk állításom valóságáról.

I. Görög nyelven a' SZLAVIN NÉP neve, mint fölebb hiteles kuttókból láttuk, egyéb hosszabb nevezeteken kívül, majd Σκλάβος (Szlávós), majd Σθλάβος (Sthlávós). Ugyan a' Görögöknél: Σκλάβος (egyenlõ betüket egyenlõ hangon kimondva: Szlávós) = Captivus = Fogoly, Szolga; Σθλάβος (Sthlávós) = Captivus = Fogoly, Szolga; Σκλάβια (Szláva) = Serva = Szolga Leány. 1)

II. Latán nyelven a' SZLAVIN NÉP neve már Jornandesnál a' második helyen SCLAVUS (Szlávus). Ugyan Latán nyelven: SCLAVUS (Szlávus) = Captivus, Servus = Fogoly, Szolga; SCLAVA (Szláva) = Captiva, Serva = Fogolyleány, Szolgaleány; SCLAVONICUS (Szlavonicus) = Servilis, = Szolgai; SCHLAVUS (Szlavus) = Captivus, Servus = Fogoly, Szolga. 2)

III. Olasz nyelven a' SZLAVIN NÉP neve SCHIAVO és SCHIAVONE; SCHIAVONIA = DALMATIA = SZLAVONIA. Ugyan Olasz nyelven: SCHIAVO = Captivus = Fogoly. 3)

IV. Frantzia nyelven a' SZLAVIN NÉP neve ESCLAVON = SLAVUS, ILLYRICUS = SZLAVIN, ILLYRIAL. Ugyan Frantzia nyelven: ESCLAVE = Servus, Captivus, Mancipium = Szolga, Fogoly, Pór. Schlözernél újabb helyesirással: ESLAVONS = SZLAVINI. 4)

V. Spanyol nyelven, ESCLÁVO = ein SCLAVE = Pór. 5)

VI. Portugáliai nyelven ESCRAVO = ein SKLAVE = Pór. 6)

VII. Angoly nyelven SLÁVE (mond ki: SZLEHW) = der Sclave = Pór. Hozzá függesztü a' Szótár Írója:

„A' köz vélemény szerént a' SZLÁVOKTÓL; de nem lappang-e a' SCLÁV szó gyökere talán a' Görög λαβω, λαπαζω, λαρω, és

„*Angeblich von den SLAVEN; spielt aber vielleicht in λαβω, λαπαζω, λαρω, λαυρω = erbeuten, der SCLAVE.*“

λαρυσσω = prédát nyerni,
szovakban?“

VIII. Német nyelven SCLAVE = Leibeigener, = Pór. A' valóban nagy tudományu Adelong János Kristóf állítja:

„Most már bizonyosnak tartatik, hogy e' jelentés a' SZLAVIN NEMZETTŐL költsönöztetett, mivel a' régi Németeknek és más szomszéd Népeknek szokásuk volt a' Foglyokat, kiket háboruban tőlük elnyertek, illetén valóságos SZOLGÁKKÁ tenni, 's az elfoglalt vidékeknek lakóikból SCLÁVOKÁT csinálni, a' honnand a' PÓRSÁG (MANCIPATUS) a' hajdan SZLÁVINÓKTÓL 's más velük rokon Nemzetektől lakott Tartományokban most is divatoz. E' Nemzet Neve ez előtt Latánul leggyakrabban SCLAVI alakban íratott, 's Görögül ΣΚΛΑΒΟ'Ι. Újabb időkben elkezdték e' szóban, ha Nemzetet jelent, az inyangot kihagyni, 's SZLÁVOT írni helyette, állítván: hogy ezen írásmód a' leghelyesebb; azonban Corbáviai Kercselich Boldisár Ádám „De Regnis Dalmatiae Croatiae“ 's a' t. tzmű és Zágrában kiadatott munkájában Óklevelekből megbizonyította, hogy a' valóságos nemzeti név SCLÁV és nem SZLÁV, bár az Oroszok, Dánusok 's több mások SZLÁV névvel élnek. Hogy valamely Nemzetnek tulajdon neve köz mellék névvé lett, arról több példa vagyjon. Frisch fölhozza Tamás Mester könyvéből, hogy KAP (Kár) a' Görögöknél szinte PÓR SZOLGÁT jelentett, mert a' KÁBIAIAK árultattak legelőször mint SZOLGÁK.“

„Es ist nunmehr wohl ausgemacht, dass diese Bedeutung von der Nation der SCLAVEN entlehnet worden, weil die ehemahligen Deutschen und andere benachbarte Völker die Gewonheit hatten, die Gefungenen, welche sie im Kriege von ihnen machten, als solche eigenthümliche Knechte zu behandeln, und die Einwohner der von ihnen eroberten Gegenden zu SCLAVEN zu machen, woher denn auch noch die Leibeigenschaft in den ehem von SCLAVEN und den mit ihnen verwandten Nationen bewohnten Provinzen herröhret. Man schrieb den Nahmen dieser Nation im Lateinischen ehem am häufigsten SCLAVI und im Griechischen Σκλαβοι. In den neuern Zeiten hat man angefangen, in diesem Worte, wenn er die Nation bezeichnet, den Gaunenlaut zu verbannen und SLAVEN zu schreiben, und behauptet, dass diese Schreibart die richtigste sey; allein B. A. Kercselich de Corbavia beweiset in seinem zu Zagrab herausgekommenen werke de regnis Dalmatiae, Croatiae u. s. f. aus Urkunden, dass der eigenthümliche Name SCLAVE und nicht SLAVE laute, obgleich die Russen, Dänen u. s. f. so schreiben. Dass der eigenthümliche Name einer Nation

zu einem allgemeinen Nennworte geworden, hat mehrere Beyspiele vor sich. Frisch führet aus dem Thomas Magister an, dass KAP (Kares) bey den Griechen gleichfalls einen leibeigenen Knecht bedeutet habe, weil 'OI KAPAI, d. i. die Karier, zuerst als Knechte verkauft worden.“ 8)

Kercselich helyesen vitatta, hogy a' Magyar országi Óklevelekben időről időre és állandóul SZLAVONIA neve SCLAVONIA alakban jő elő. Bátron mondhatta volna, hogy SCLAVONIA olvastatik a' régi Petséteken és Pénzeken is. Béla Hertzegnek 1268-dik évi Petsétén mondatik: „BELA. DEL. GRA. DVX. TOCIVS. SCLAVONIE. DALMACI. CROACI.“ 9) És ki nem esméri a' Magyar Numismaticusok közül azon nagyszámu ezüst pénzeket, mellyeken olvasható: „MONETA REGIS PRO SCLAVONIA?“ 10) Ezek tehát eddig mind bizonyosak: Hanem más részről az is bizonyos, hogy az SC betűk nálunk Magyaroknál is a' mai SZ helyett állanak, a' mit még Kercselich nem tudott. Szent László Királynak 1082-diki hiteles eredeti Óklevelében, mellyet a' Beszprémi Szent Mihály Templomának adott, régi Római és régi Frantzia helyesírással egyezőleg Szala vármegye neve Schala; Szerentse helység neve Scerence; Szőlős falu neve majd Sceleus, majd Sceuleus, és a' Szegény Keresztnév (Sanctus Miser) Scegen. 11) II-dik Béla Király nevetlen Jegyzőjénél valamint a' SZLAVIN NÉP neve (Cap. 9. 11. 12. 25. 33. 35. 36. 37. 40. 50.) SCLAVUS, azaz: SZLAVUS, úgy a' Szeri hely neve (Cap. 40.) Scerii; úgy a' Szeredőtz (Sárdica) vár neve (Cap. 45.) Scereducy. 12.) III-dik Béla Magyar Király uralkodása alatt a' Magyar nyelvnek 1183-dik év körül íratott legrégebb maradványaiban, a' Két Halottas Beszédben, a' mostani SZ betű már váltva, Z, SZ, és SC betűkkel íratik. Így p. o. vagyon benne: Rézset helyett Rēzet; Szömtökkal helyett Zumtuchel, és Szumtuchel; Szent helyett Szent; Szine helyett Scine; Szerelmes helyett Scerelmes; Szegin helyett Scegin. 's a' t. 13) Így hozhatnék föl példákat a' XIII. és XIV-dik századi Óklevelekből is az SC betű keletéről SZ helyett: De inkább azt értem, hogy a' ditső Szandavári Sréter Tsalád Levéltárából olyan eredeti Óklevelet is olvastam, mellyben egyesült régi Frantzia és Görög írásmód szerint Szent Imre helység neve Sckenth Imre helyesírással jött elő. Mindezekből talán szembetűnő, hogy Kercselich állítása bizonyos ugyan, de a' SCLAVUS nemzeti név helyességére nézve közel sem eldöntő.

IX. Hollandus nyelven SLAAF és SLAAVE = Leibeigener, = Pór. 14)

X. Svéd nyelven SLAF = Leibeigener, = Pór. 15)

XI. Oláh nyelven SKLÁBU = Leibeigener, = Pór. 16)

XII. Új Görög nyelven ΣΚΛΑΒΟΣ = Leibeigener, = Pór. 17)

Igaz tehát az Angolyokról, Hollandusokról és Schwédekről, hogy ezek a SCLÁV nevet SZLÁVNAK írják, vagy nevezik: Következésképen áll a SZLÁVA és SZLOVO magyarázókról a régi Közmondás: „*Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charybdim.*“

XIII. Magyar nyelven, eltérve minden más mostani Európai Nemzetektől, mint már több ízben olvastuk, SCLÁV, = PÓR; SCLÁVIN = PÓRNÉ. E' szovaknak Szótárainkban előjövő RUSTICUS = PARASZT, és RUSTICA = PARASZTNÉ jelentésük tsak másad mellestes jelentés, a' mennyire a' Magyar Nemes telkét Földmivelő Szolgák (Servi Glebae Adscripti) szántották. Ime régi Faluknak neveikben: NEMES FAJSZ, PÓR FAJSZ; NEMES LÁDONY, PÓR LÁDONY; NEMES MAGASI, PÓR MAGASI; NEMES SÁGOD, PÓR SÁGOD, NEMES SZALÓK, PÓR SZALÓK mindenütt a' PÓR szó ellentétele a' NEMES szónak és SZOLGA jelentéssel bir. Így használtatik különösen a' PÓR szó, egyezőleg Verbőtz István (Tripart. Operis Parte I, Tit. 3. §. 3. 4. 5.) előadásával, I. Mátyás Király életében is, mellyben a' háboruban meg nem jelenendő Nemesekről fenyegetve mondatik:

„*FÓRRA teszi, ki marad házában.*“ 18)

Főltalálható e' PÓR szó mind him, mind nőstény nemben, MANCIPIUM = RABSZOLGA jelentéssel már a' legrégebb Római Törvényben. Gruterus Jánosnál egyik igen régi kövön e' fölirat jövelő:

<p>„<i>Publius Rubrius Latinusnak, Érdemes Pátronusának, Sici-nius, Publiusnak PÓRA, emel-tette.</i>“</p>	<p>„P(ublio). RUBRIO. LATINO. SI-CINIUS. P(ublii). POR. PATRONO. SVO. B(ene). M(erenti).“ 19)</p>
---	---

Itt a' PATRONUS szó, melly néven egyenesen a' SZOLGÁK szokták URAIKAT nevezni, a' PÓR szónak SZOLGA jelentéséről hiteles adatot nyujt. Reinesius Tamásnál hasonlóképen taláztatik fölirat a' PÓRNÉ szóról imigyen:

<p>„<i>AEXIA Julia, Marcus Ju-liusnak PÓRNÉJA, emeltette.</i>“</p>	<p>„JUL(ia). AEXIA. M(arci). JUL(ii). PORA.“ 20)</p>
--	--

A' PÓR szónak SZOLGA jelentéséről, mint régiségről, idősebb Pliniusnak még volt esmérete, midőn írta:

<p>„Ezt okozta a' SZOLGÁKNAK nagy számuk, 's a' házban lakó idegen tsoportok, 's a' SZOLGÁK miatt</p>	<p>„<i>Hoc profecere MANCIPIO-rum legiones, et in domo turba externa, ac SERVORUM quo-</i></p>
---	--

NÉVNEVEZŐT kellett tartani. Más-képen volt a' régiéknél, a' MARCI-PÓROK, LUCI-PÓROK egyenként URAIKNAK NEMZETSÉGNEVÜKET VISELÉK, köztárból ettek, nem is volt kívülük otthon szükség más házi őrekre."

que causa NOMENCLATOR adhibendus. Aliter apud antiquos, singuli MARCI-PORES, LUCI-PORESque DOMINORUM GENTILES, omnem victum in promiscuo habebant: nec ulla domi custodia a domesticis opus erat." 21)

Marcus Fábius Qvintiliánus' a' PÓR szóról, mint már időkorában elovúltról, beszéli:

„A' SZOLGÁKRA nézve már el-ovúlt az a' faj, melly URÁTÓL költsönözte nevét, honnand a' MARCI-PÓROK és PUBLI-PÓROK."

„In SERVIS jam intercidit illud genus, quod ducebatur a DOMINO, unde MARCI-PORES, PUBLI-PORESque." 22)

Festusnál is előjő:

„QVINTI-PÓR, gyakori SZOLGÁ NÉV a' régiéknél URUK ELŐNEVÉTÓL, mint MARCI-PÓR, tudni-illik QVINTUSTÓL és MARCUS-TÓL."

„QVINTI-POR, SERVI-LE NOMEN frequens apud antiquos a' PRAENOMINE DOMINI ductum, ut MARCI-POR, scilicet a QVINTO et MARCO." 23)

Mind ezek szerént olly világos, mint a' déli napfény, hogy a' régi Rómaiaknál PÓR valóban SZOLGÁT jelentett. Még is Krisztus születése után 337-dik év körül Nonius Marcellus már azt vélte, hogy a' PÓR szó PUELLUS = GYERMEKTSE, és PUER = GYERMEK jelentéssel bírt. Egyik helyen írja könyvében:

„GYERMEKTSÉKET, gyermekeket Varrónál MARCI-PORE."

„PUELLOS, pueros Varro MARCI-PORE."

Másik helyen följegyzette:

„GYERMEKEKET, az az: SZOLGÁKOT. Varró az Eumenidesekben. Alig tódúlt össze a' pórnép, nem dühösekből, hanem gyermekekből és szolgaleányokból állva."

„PUEROS pro Servis. Varro Eumenides. Vix vulgus confluit, non furiarum, sed puerorum atque ancillarum."

Pedig ugyan Nonius Marcellus szerént a' SZABADOKNAK fiaikat is — és így nem különösen tsak a' SZOLGÁKAT — GYERMEKEK névvel nevezték a' Rómaiak. Nonius Marcellus szovai egy harmadik helyen:

„Varró a' Római Nép Életéről a' II-dik könyvben: Így magányos há-

„Varro de Vita Populi Romani Libro II. Sic in privatis domibus

zokban SZABAD GYERMEKEK és LEÁNYOK udvarlának.“ **PUER/LIBERI, et PUERAE ministrabant.**“ 24)

Prisciánus Krisztus születése után 527-dik év körül még határozottabban állította:

„És a' PUER=GYERMEK szótól származottak PUBLI—POR Publiporis, MARCI—POR Marciporis. Így Probus. Mert a' régiek így mondták PUBLII—PUER (Publius-Gyermeke) és MARCI—PUER (Marcus—Gyermeke) helyett.“

„Et a PUERO composita PUBLI—POR Publiporis, MARCI—POR Marciporis, Sic Probus. Ita enim antiqui pro PUBLII—PUER et MARCI—PUER dicebant.“ 25)

Ha tehát a' későbbi Római Írók már nem esmérték a' PÓR szónak SZOLGA jelentését; ha még a' mostani leghíresebb Római Régiség Búvárok is Prisciánussal a' PÓR szónak PUER=GYERMEK jelentést tulajdonítanak: Gyanítani sem lehet azt, hogy a' IX-dik század végével mostani lakhelyükre költözöködött 's a' Római Törvény óságaival bizonyosan nem bibelődő Magyarok a' PÓR szónak SZOLGA jelentését a' Római Latán Nyelvből költsönözték volna. Inkább hihető, hogy a' PÓR szó is, mint több Magyar szavak, és a' Latán 's Magyar Nyelvben most egyaránt előjövő több származási ragasztékok, már az ősz idősakaszban az Olasz Földön hajdan lakott Magyar Nyelvű Népektől általvetettek a' Latán Nyelvbe, a' miről itt bővebben nem lehet szólanom. Azt értem tehát, mint igen is figyelmet érdemlő tárgyat, hogy a' KÖZNÉP, a' nélkül, hogy a' PÓR szónak SZOLGA jelentését tudná, Szereden, 's környékén, Nyitra Vármegyében, az al földre nyári munkákra (főképen kaszálásra) le járó fölsőbb vidéki BUGER-TÓTOKAT (Buger=Bulgárus, Du Cange szerént. Gloss. I, 1261—1263. Edit. Venetae. Ezeket Bulgáriából hozták vissza Atyáink, mint oda szaladtakat, 's ezek aligha együtt alapították a' Magyar Státust); Somogy, Szala és Vas Vármegyékben pedig a' Bor és Buza kereső HORVÁTOKAT rendesen PÓROKNAK nevezi, 's ugyan e' KÖZNÉP szájában élten él a' régi Magyar Közmondás is: „TÓT NEM EMBER; KÁSA NEM ÉTEL.“ A' ki tudja, mi volt a' régi Római Törvényben a' JUS QVIRITARIUM (URADALMI-JOG), a' JUS PATRONATUS (VÉD-JOG), a' PERSONA (SZEMÉLY, vagy EMBER), a' CAPUT (FŐ), és végre a' RES MANCIPI (SZOLGA azaz: ADÁS és VEVÉS alatt forgó DOLOG), az nálam nélkül is megfogja érteni, hogy a' főlebbi KÖZMONDÁS a' TÓTNÉPNEK hajdani PÓR-SÁGÁRA vonatkozik. Őrizkedjék végtére mindenki ezentúl hinni a' különben jeles érdemű Bernoláknak, ha Szótárában olvassa: „*Slawenka*, = *Slava* = *eine Slavinn*, *Slovakinn*, = *Tóth személy*, *asszony*, *leány*. *Syn. Slovárka*. 2) *Slavina*, *Slavonia*, *Slavo-*

nica (CONTEMPTIVE = MEGVETŐLEG Sclavonica) femina = eine Slavonierinn (Sclavonierinn) = Tóth (Horváth) személy, asszony, leány. Syn. Slowenkinia.“ 26) Akár SCLAVUS akár SLAVUS nevet ír valaki, vagy egyiknél sinsen MEGVETÉS, a' mint hogy nintsen is; vagy egyik nevezetből úgy készíthet a' goromba férfit MEGVETÉST, mint a' másikból. Ezután, úgy vélem, tisztábban fognak maguk a' SZLAVIN ÍRÓK, sőt minden Tudósok a' SCLAVUS, SLAVUS és SCLÁV szovakról gondolkodni: De a' Magyar Írók is hívebben esmérndik a' PÓR szónak mind SZOLGA, mind PARASZT jelentését, 's nem fogják azt soha többé a' Német BAUER, vagy PAUER szótól származtatni.

- 1) Caroli Du Fresne, Domini Du Cange, Glossarium ad Scriptores Mediae et Infimae Graecitatis. Lugduni, 1688. in folio, Tomo II, col. 1391—1392.
- 2) Caroli Du Fresne, Domini Du Cange, Glossarium ad Scriptores Mediae et Infimae Latinitatis. Venetiis, 1740 in folio, Tomo VI, col. 227—228.
- 3) Annibale Antonini, Dizionario Italiano, Latino, e Francese. In Venezia, 1779. in 4-to, Tomo I, pag. 581. col. 2 et 3. — Ardello Della Bella, Dizionario Italiano, Latino, Illirico. In Venezia, 1728. in 4-to, pag. 652. col. 2 et pag. 653. col. 1.
- 4) Annibale Antonini, Dizionario Italiano, Latino, e Francese. In Venezia, 1779. in 4-to, Tomo I, pag. 581 col. 2. et 3. — Schlözer's, Nestor. II, S. 75.
- 5) C. A. Schmid's, Dictionario Español y Aleman. Leipzig, 1795. in 8-vo, I. Theil, col. 726.
- 6) João Daniel Wagener, Novo Dictionario Portuguez-Alemão. Lipsia, 1811. in 8-vo, pag. 400.
- 7) Bayle-Fahrenkrüger's, Wörterbuch, der englischen Sprache. Jena, 1822. in 8-vo, I. Theil, S. 959.
- 8) Johann Christoph Adelung's, Versuch eines vollständigen grammatisch-kritischen Wörterbuches der Hochdeutschen Mundart. Leipzig, 1780. in 4-to, IV. Theil, S. 377.
- 9) Martini Schwartner, Introductio In Rem Diplomaticam Aevi Intermedii, Praecipue Hungaricam. Budae, 1802. in 8-vo, Tabula V. fig. 8. — Cf. Georgii Pray, De Sigillis Reg. et Regin. Hungariae. Budae, 1805. in 4-to, Tabula XII. Fig. 8. In Sigillo anni 1477. Mathiae Corvini Regis. — Cf. Ignatii Comitis de Batthány, Leges Ecclesiasticae Regni Hungariae. Albae-Carolinae, 1735. fol. In Sigillo Ferdinandi II. anni 1626. ad pag. 673. Nro CLIII.
- 10) Tabulae Numismaticae pro Catalogo Numorum Hungariae ac Transilvaniae Instituti Nationalis Széchényiani. Pestini, 1807. in 4-to, Parte I, Tab. 17.
- 11) Ex Authentico Membranaceo Capituli Wespriemiensis. — In Sigillo Diplomatis anni 1232. nomen Provinciae Szala descriptum est iam hodierna orthographia: „SZALA“, Vide Georgii Pray, De Sigillis Reg. et Regin. Hung. Budae, 1805. in 4-to, pag. 87.
- 12) Joannis Georgii Schwandtneri, Script. Rerum Hungaricarum. Lipsiae, 1746. in folio Tomo I, pag. 1—38. In Anonymo Belae Regis Notario.
- 13) Horvát István, Tudományos Gyűjtemény. Pesten, 1835. in 8-vo, I. Kötet, a' 116-dik lap mellett a' Réztáblán.
- 14) Matthias Kraemer, Het Koninglyk Neder—Hoog—Duitsch en Hoog—Neder—Duitsch Dictionnaire. Nurenberg, 1719. in folio, I, 344. II, 194.
- 15) Olof Lind, Teutsch-Schwedisches und Schwedisch-Teutsches Lexicon. Stockholm, 1749. in 4-to, I, 1407. II, 789.
- 16) Jo. Christ. Adelung's, Wörterbuch. Leipzig, 1780. in 4-to, IV. Th. S. 377.
- 17) Carl Weigel's, Teutsch-Neugriechisches Lexicon. Leipzig, 1804. in 8-vo, I. col. 1769. — Cf. II, col. 1067.
- 18) Historiás Ének az Felséges Mátyás Királyról. Kolosvárott, 1577. in 4-to, pag. H11j.
- 19) Jani Gruteri, Inscriptiones Antiquae totius Orbis Romani. Amstelaedami, 1707. in folio, Tomo II, pag. DCCCCIII. Nro 11.

- 90) Thomae Reinesii, *Syntagma Inscriptionum Antiquarum*. Lipsiae et Francofurti, 1682. in folio, pag. 865. Classe XVII, Nro CLXXX.
- 21) C. Plinii, *Hist. Natur. Parisiis*, 1741. in folio, Tomo II, pag. 605. Libro XXXIII. cap. 1. — Cf. Marci Terentii Varronis *de Lingua Latina*. Biponti, 1788. in 8-vo, Vol. I, pag. XXIII. pag. 199. pag. 265. — Cf. Caii. Crispi Salustii, *Opera*. Biponti, 1780. in 8-vo, pag. 262. Inter *Fragm. Hist. Libri III*.
- 22) Marci Fabii Quintilianii, *De Institutione Oratoria Libri XII*. Lugduni Batavorum, 1720. in 4-to, Tomo I, pag. 49. *Instit. Orat. Libro I, cap. 4*.
- 23) *Corpus Grammaticorum Latinorum Veterum*. Lipsiae, 1832. in 4-to, Tomo II, Parte I, pag. 132. Pomponius Festus, *De Verbor. Significat. Libro XVI*.
- 24) Nonius Marcellus, *De Proprietate Sermonis*. Lipsiae, 1826. in 8-vo, pag. 158. 153. 156. — Cf. Marci Terentii Varronis, *De Lingua Latina*. Biponti, 1788. in 8-vo, Vol. II, pag. 296. In *Notis*.
- 25) Prisciani Caesariensis Grammatici, *Opera*. Lipsiae, 1819. in 8-vo, Vol. I, pag. 251. Libro VI, cap. 9. — Cf. Alexander Adam's, *Handbuch der römischen Alterthümer*. Erlangen, 1806. in 8-vo, I. Band, S. 72.
- 26) Antonii Bernolák, *Lexicon Slavicum Bohemico-Latino-Germanico-Ungaricum*. Budae, 1825. in 8-o, Tomo IV, pag. 3010. col. 2da.

15. §.

Úgy de, hát valósággal SZOLGASÁGBAN nyögeti Európának különböző részeiben a' SZLAVIN NÉPEKET hajdan korban a' hiteles Történettudomány? — Pirúlva szégyenleném magamat, ha egész Nemzetnek — sőt a' Nemzet egyes Tagának is — gyönyörködve szemérem tudnám lobbantani szerentsétlenségét; Durva Embernek nézném magamat, ha egész Nemzetet Gúny és Nevetség tárgyává tudnék tenni: Azonban, ha úgy kell szólanom, mint Történetvizsgálónak, vagy akárom, vagy nem; vagy szeretem vagy nem; egészen ki kell mondanom a' tiszta valóságot. Böltsen tanította Fessmaier:

„Valóság, nem Költemény legyen
Tárgya a' Históriainak.“

„Wahrheit, nicht Dichtung
soll der Gegenstand der Geschichte
seyn.“ 1)

Száz meg száz helyet hordhatnék elő a' SZLAVIN NÉP SZOLGAI ÁLLAPATÁRÓL a' halhatatlan érdemü 's tölem régóta megkülönböztetve tisztelt 's forrón szeretett Pertz György Henrik „Monumenta Germaniae Historica“ tizü Köteteiből maguknak a' leghitelesebb Kútfőknek szavaikból és soraikból: De kész akarva kerülni kívánván minden keményebb hangot 's alkalmaztatást, inkább más Írókat beszéltetek e' tárgyról. Mit irt a' tudós Adolung a' Balticum Öböl melléki SZLAVINOKRÓL? azt már imént olvastuk. Schaffarik Pál József, SZLAVIN létére is, így tudósít bennünket a' SZLAVIN NÉP régi állapotáról:

„Mintegy a' VII-dik század közepe felé 679-dik évvel szüntek meg a' SZLAVINOKNAK vándorlásaik, 's talán épen ezen időben, vagy

„Elwa um die Mitte des VII. Jahr., mit dem Jahr 679. hörten die Wanderungen der Slawen auf, und vielleicht um die-

már előbb is, tétetett az első lépés a' SZLAVINOKNAK keresztyén hitre vezetésükről. E' Próbátétel sikerült ugyan a' IX-dik század kezdetén telyesen mind a' Délieknél, mind a' Napnyugatiaknál, de nem nagy változások nélkül az egyes Ágoknak belsőjükben. A' két nagy SZLAVIN ORSZÁG, úgymint NAGY-CROÁTIA és NAGY-SZERBIA, mind ketten éjszakra a' Kárpátoktól, már a' VI-dik század kezdetén megszűnt, részént a' FRANTZIÁKTÓL, részént a' GOTHUSOKTÓL és AVAROKTÓL MEGHODÍTTATVÁN. Szinte így a' külföldiektől WENDUS néven hivatott SZLAVINOK, kik a' VI-dik században a' Gothusoktól és Sváboktól elhagyatott lakhelyeken az Elbe víz környékén letelepedtek, 's itt POMERÁNUSOK, LUTITZOK, WILZEK, WELETÁBOK, OBOTRI-TÁK, SZORBOK 's a' t. nevek alatt tanyáztak, egy borzasztó 's elenyésztető háború után, a' FRANTZIÁKTÓL és SZÁSZOKTÓL MEGGYŐZETVÉN, vagy KIŰRTATTAK, vagy NÉMETEKKÉ TÉTETTEK. Nyelvük már a' XV-dik században kiveszett. A' többi éjszaki Német országban lakó WENDUSOK a' X-dik században a' SZÁSZ ÁGBÓL uralkodott Német Királyoktól az Elbe vizén túl szorítottak, 's ellenük a' Miszniai, Luszátziai és Brandenburgi Őr-Grófságok állítottak. Ellenben a' TSEHEK Bohemiában a' VI-dik századtól föntartották (?) magukat, és sokáig külön Királyságot tettek saját hazai Fejedelmek alatt. Azon SZLAVINOKAT, kik STIRIÁBAN, CARINTHIÁBAN és CARNIÓLIÁBAN foglaltak szállást már Nagy

selbe Zeit, oder auch schon früher, wurde der erste Versuch gemacht, die Slaven zum Christenthum zu bekehren. Dieser Versuch gelang zwar zu Anfange des IX. Jahrh., sowol im Süden als im Westen vollkommen, aber nicht ohne grosse Veränderungen im Innern der Stämme selbst. Die zwei grossen Slavischen Reiche GROSS-KROATIEN und GROSS-SEBBIEN, beide im Norden der Karpaten, verschwanden schon zu Anfange des VI. Jahrh., zum Theil von den FRANKEN, zum Theil von dem GOTHEN und AVAREN UNTERJOCHT. Eben so wurden die mit den Namen der WENDEN von den Ausländern bezeichneten SLAWEN, die im VI. Jahrh. in die von den Gothen und Soven verlassenen Wohnsitze an der Elbe einrückten, und hier unter den Namen der POMERANIER, LUITITZEN, WILZEN, WELETABEN, OBOTRI-TEN, SORBEN u. s. w. wöhnten, nach einer grausamen Vertilgungs-Kriege von den Franken und Sachsen BEZWUNGEN, und entweder AUSGEROTTET, oder GERMANISIRT. Ihre Sprache erlosch schon im XV. Jahrhundert. Die übrigen NORDTEUTSCHEN WENDEN wurden im X Jahrh. von Teutschlands Königen aus dem sächsischen Stamme bis über die Elbe gedrängt, und die Markgrafschaften Meissen, Lausitz und Brandenburg errichtet. Da-

Károly MEGHODÍTOTTA, 's mind ő, mind más későbbi Tsászárok itt NÉMET ŐR-GRÓFSÁGOKAT állítottak-föl. Swatopluknak NAGY MORVA ORSZÁGÁT a' IX-dik század végével SZÉTROMBOLTÁK Arnulf Német Király és a' Magyarok. A' Nagy-Croátiából és Nagy-Szerviából által költözködött SZLAVINOKTÓL a' Duna déli része körül alapított Királyságok, CROÁTIA, SZLAVONIA, DALMÁTIA, SZERBIA, BOSZNIA és BULGÁRIA 3—800 éves időszakon keresztül mentek folytonos Szerentse Változások és állandó Háborúk között, melyeket majd a' Görögökkel, majd a' Magyarokkal, majd a' Velentzeiekkel és Törökökkel viseltek, mind addig, míg végre (Tehát soha sem hódultak ezen Királyságok a' Magyar Szent Korónának?) részént az Ausztriai Ház, részént a' Török hatalom alá estek. Lassan fejlett ki önállásu Birodalommá LENGYEL ORSZÁG és OROSZ ORSZÁG, 's az utóbbik rövid idő alatt olly magasságra emelkedett, melly tsudálkozást gerjeszt.“

gegen erhielten sich (?) die ČECHEN in BÖHMEN seit dem VI. Jahrh., und bildeten lange unter eingebornen Fürsten ein Königreich. Diejenigen SLAWEN, die sich in STEIERMARK, KÄRNTEN und KRAIN niederliesen, UNTERJOCHTE schon Karl der Grosse, und sowol er als auch spätere Kaiser gründeten hier teutsche Markgrafschaften. Swatopluk's grosses MÄHRISCHES REICH zerstörte der teutsche König Arnulph und die Magyaren am Ende des IX. Jahrh. Die südlich der Donau von den aus Gross-Kroatien und Gross-Serbien eingewanderten SLAWEN gestifteten KÖNIGREICHE KROATIEN, SLAVONIEN, DALMATIEN, SERBIEN, BOSNIEN und BULGARIEN, durchliefen im steten Wechsel des Glücks und beständigen Kampf mit dem Griechen, Ungern, Venetianern und Türken eine Periode von 3—800 Jahren, bis sie zuletzt zum Theil an das Haus Oesterreich, zum Theil an die Türken verfelen. Langsam entwickelten sich POLEN und RUSSLAND zu selbständigen Staaten, und letzteres schwang sich binnen einer kurzen Zeit zu einer Höhe empor, die Bewunderung erregt.“ 2)

A' SZOLGASÁGNAK e' sorokban hol, és mennyi nyoma vagyon? azt, úgy vélem, hosszu magyarázat nélkül is megértheti minden okos Olvasó. Nem akartam sokáig hinni szemeimnek, midőn Orosz Szótárokban olvastam, hogy Orosz nyelven a' POLONI szó PÓRSÁGOT, a' POLON szó pedig PÓRT, sőt még Lengyel NYELVEN is POL'OW

szinte ELFOGAST és PRÉDÁT jelent. 3) — A' SZERBLUSOKRÓL följegyzette Constantinus Porphyrogenneta Görög Tsászár :

„A' SZERBLUSOK Római nyelven **SERVUSOKNAK**, az az: **SZOLGÁKNAK** neveztetnek: honnand a' **SZOLGÁKNAK** botskoraik **SERBULA** néven hivatnak; és **SERBULIÁNUSOKNAK** azokat mondják, kik alávaló és szegény sorsu botskorokat viselnek. A' SZERBLUSOK pedig onnand nyerték nevüket, hogy a' Római Tsászárnak **SZOLGÁLTAK**.“

„**SERBLI** autem Romanorum lingua **SERVI** (Δούλοι=Duli) dicuntur: unde **SERBULA** vulgo **SERVORUM CALCEAMENTA** appellantur; et **SERBULIANOS** illos vocamus, qui ita viliter ac pauperum in modum sunt calceati. **SERBLI** autem inde sic cognominati sunt, quod Romanorum Imperatori **SERVIRENT**.“ 4)

Előre botsátotta már főlebb régi Hazájukról, mellyből mostani lakhelyükbe kiköltöztek :

„Tudni kell, hogy a' SZERBLUSOK (Más régi Görög írónál, SZERBUSOK és SZERBIUSOK) a' MEGNEM KERESZTELKEDETT SZERBLUSOKTÓL, kik FEHÉR nevet viselnek, szármoznak. Laknak ezek túl Török (Magyar) Országon azon helyen, mellyet ők **BOICI** néven hívnak, mellyel határos (Keleti) Frantzia Ország és a' Keresztiséget még szinte föl nem vett Nagy, vagy is Fehér Chrobátia. Ott laktak tehát előbb a' SZERBLUSOK.“

„**Sciendum est SERBLIOS** (Aliis vetustis Graecis Scriptoribus: **SERBOS, SERBIOS**) oriundos esse a **SERBLIS, NON BAPTIZATIS**, qui etiam **ALBI** cognominantur, et ulteriora Turciae (Ungariae) incolunt, in loco ab illis **BOICI** nuncupato, cui finitima Francia est, uti et Magna Chrobatia, baptismi expers, quae etiam Alba cognominatur. Illic igitur initio **SERBLII** hi habitabant.“ 5)

Ezen utóbbi sorok igen hitelesek, mivel valóban Miszniaában és Luszátiában, Lengyel Ország, az az: Nagy, vagy is Fehér Chrobátia és Bohemia körül, laktak hajdan, 's még ma is laknak a' SZORÁBOK, kiknek nevük a' régi Kéziratokban **SARABI, SOLABI, SARABARI, SIURBI**, és **SUURBI** alakokban is előjő. 6) Ezekről írta Chytraeus Dávid és Jetze Lórintz :

„Mai napig az Elbe vize mellékén egy nyomorék Henet, vagy is Szlavin Népnék maradványai fön vagynak Luszátiában és más helyeken. Hol a' **LAKOSOK** MAGUKAT **SZERBUSOKNAK, NYELVÜKET PEDIG Szerb szka Reez** néven nevezik.“

„**In hodiernum usque diem passim ad ripam Albis miserae gentis Henetae seu Slavicae reliquiae in Lusatia et alibi haerent. UBI INCOLAE SE SERBOS, LINGVAMQUE SUAM Serb szka Reez** APPELLANT.“ 7)

Ellenben Krisztus születése után 806-dik évnél írja Einhardus is Évkönyveiben Nagy Károly Tsászárról:

„Károly fiát azon SZLAVINOKNAK földükre, kik SZORÁBI nevet viselnek és az ELBE VIZNÉL laknak, sereggel küldötte, melly hadmenet által Miliduoch Szlavin vezér megöletett.“

„*Karlum filium suum in terram SCLAVORUM, qui dicuntur SORABI, et sedent SUPER ALBIM FLUVIUM, cum exercitu misit, in qua expeditione Miliduoch Sclavorum dux interfectus est.*“ 8)

Alább pedig Krisztus születése után 822-dik évnél beszéli Ludo vicus Piusról ugyan Einhardus:

„Hadisereg küldetett Olasz Országból PANNÓNIABA Liudewitus pártütésének letsillapíttatására, mellynek eljöttkor Liudewitus, elhagyván SISCIA várost, a' SZORÁBOKHOZ, MELLY NEMZÉT DALMÁTIÁNAK NAGY RÉSZÉT BIRNI MONDATIK, futva által takarodott.“

„*Exercitus de Italia propter Liudewiticum bellum conficiendum in PANNONIAM missus est, ad cuius adventum Liudewitus, SISCIA civitate relicta, AD SORABOS, QVAE NATIO MAGNAM DALMATIAE PARTEM OBTINERE DICITUR, fugiendo se contulit.*“ 9)

Észre vehetjük e' tanutételekből azt is, hogy mind az Elbe viz mellékénél, mind Dalmátiában magában és környékén is laktak SZORÁBUS NÉPEK; de egy uttal azt is kézzel tapogathatjuk, hogy mind a' két SZORÁBUS NÉPNEK igazi neve saját Nyelvén SZERBUS volt, melly nevezetet véd Idősebb Pliniusnak íme fontos helye is az Azowi Tenger mellékről:

„A' Cimmericus Bosporustól kezdve laknak a' Maeoták, Válok, SERBEK, Arrechók, Zingek, Psesiások. Tovább a' két ágon befolyó Tanais vize mellékét lakják a' SÁRMATAK, Medusoknak, mint mondják, sarjadékuk, több nemzetségekre föl osztva.“

„*A Cimmerico accolunt Maeotici, Vali, SERBI, Arrechi, Zingi, Psesii. Dein Tanais amnem, gemino ore influentem, colunt SARMATAE, Medorum, ut ferunt, soboles, et ipsi in multa genera divisi.*“ 10)

Ptolemaeusnál a' SERBUS NÉP neve némelly kéziratokban: *Σέρβοι*, (Serbi), másokban: *Σίρβοι* (Sirbi). 11) Ha már a' SERBUS NÉP régi Hazájáról olly hiteles tudománya volt Constantinus Porphyrogenneta Görög Tsászárnak, nem lehet nem kérdeznünk: Vallyon nem volt-e hasonló hiteles tudománya a' SERBUS NÉV jelentéséről is? — Már Idácius († 468) említ egy SERVUS NEMZETET, így írván:

„334-dik évben Optátus és Paulinus. Ezeknek Conszulságuk alatt a' SZÁRMATA SZOLGÁK (SERVUSOK), EGÉSZ NEMZET, URAIKAT ROMÁNIÁBA KIÜZTÉK.“

„334. *Optato et Paulino. His Consulibus SARMATAE SERVI, UNIVERSA GENS, DOMINOS SUOS IN ROMANIAM EXPULERUNT.*“ 12)

Mint kell e' sorait Idáciusnak érteni? megmagyarázza a' történettel egykoru († 340) Eusebius:

„De a' SZÁRMATÁKAT maga az Isten Constantinus lábai alá vetette, és ezen barbarus kevélységtől dagadozó embereket így aláza meg. Mert midőn a' SCYTHÁK háborodtak ellenük, a' SZÁRMATÁK SZOLGÁIKAT (Nem voltak tehát a' SZOLGÁK maguk: SZÁRMATÁK) hogy az ellenséggel szembe állanának, fölfegyverkezették. A' SZOLGÁK diadalt nyervén az Ellenségről, fegyvereiket URAIK ellen kezdték szegezni, 's őket mind őslakhelyeikből kihajtották.“

„At SARMATAS Deus ipse Constantini pedibus substravit, et homines barbarico fastu intumescentes hoc subegit modo. Nam cum SCYTHAE bellum eis intulissent, SARMATAE SERVOS SUOS (Non ergo erant SERVI ipsi: SARMATAE), ut hostibus resisterent, armaverant. SERVI parta de hostibus victoria, arma in DOMINOS vertere coeperunt, cunctosque patriis sedibus expulerunt.“ 13)

A' Történet folyama és fontossága önkényt valósítja tehát Idáciusnak SZERVUS NEMZETÉT. Háromszáz Ezer bajnok és vitéz SZÁRMATÁT holmi SZOLGA TSOPORT Hazájából ki nem űzhetett. Ha pedig nagy terjedelmű SZERVUS NEMZET valóban volt, vagy akarjuk, vagy nem, kérdeznünk kell: Az Elbe melléki SZERBIA nem volt-e POLONIA? Maga a' POLONUS, vagy PULÁNUS NÉV aligjő néhány-szor elő a' régiebb Históriában; Misznia pedig és Luszátia hajdan POLONIA része volt. Solignac így kezdi Lengyel Történeteit, és igen helyesen:

„POLON ORSZÁG most közel sem olly nagy terjedelmű többé, mint volt régenten. Tudva vagyon, hogy SZILEZIA, LUSZÁTIA és POMERÁNIA rég óta nem tartozik többé hozzá.“

„*POLEN ist jetzo bey weitem nicht mehr so weilläufig, als vor Zeiten. Es ist bekandt, dass SCHLESSEN, die LAUSITZ und POMMERN seit langer Zeit nicht mehr dazu gehören.*“ 14)

És nem jöttek-e mind a' DÉLI HORVÁTOK, mind a' DÉLI SZERBUSOK NAGY POLONIÁBÓL? — Schlözer HOMLOKÁN látszott olvasni a' POLONIA Névnek, hogy ez a' POLE = CAMPUS = RÓNASÁG, Szlavin szótól származik és CAMPANIA = RÓNAFÖLD jelentéssel

bír. 15) Azonban a POLONIA névről mostanáig, tudtomra legalább, se az nintsen a történeti Kutatókból hitelesen megbizonyítva, hogy a POLE szótól; sem az, hogy a Pomerániai POLAN vártól; sem az, hogy a Colchisi PÓLA Várostól; sem az, hogy a POLÁCK név a LECH Király nevéből; sem az, hogy Ptolemaeus BULANI népétől; sem az végre, hogy LAZICA tartománytól és a LAZUS néptől veszi eredetét. 16) Pusztá állítás, vagy gyanítás semmit sem nyom és nyomhat a Történettudomány körében. Azt minden esetre, hogy ezer meg ezer Magyar Országi hiteles és eredeti Oklevélben, sőt számtalan Pelséten is, századról századra és ugyan állandóul a SZERBUS Nép Hazájának neve „SERVIA“, elég éreztetem; valamint azt is, hogy a Görögök a B betűt V betűnek mondják ki. Ditséretre méltó egyenességgel írta ismét, SZLAVIN létére, Schön József:

„A SZERVIA szó egyébiránt eredhet a SERVUS szótól; mert a Velenzeiek, kik a SZLAVINOKAT DÁLMÁTIÁBAN, ISZTRIÁBAN és FRIAULBAN MEGHÓDÍTOTTÁK, és PÓROKKA, az az: SCLÁVOKKA tették, őket SCHIAVI (SCLÁVOK) néven nevezik a Latán SLAVI helyett, és a Németek minden hosszú szófürkészség 's lelki aggodalom nélkül a SCLAVEN névvel élni bátorokdtek. Miért nem lehetne elválalalni a SCHIAVI és SCLAVEN névnek SERVI fordittatását is azon SZLAVINOKRA nézve, kik SZERVIAÁBAN laktak? Vagy talán e' nevet Nagy Constantin Tsászár uralkodása alatt nyerték, kinek baja volt velük, azon időszakaszban, midőn még a Latán Nyelv volt a kormány nyelve, 's azért SERVI néven hivattak? Hogy egyébiránt a SERBUS és SERVUS név egy, azt a Görög Nyelv is hitelesíti, mellynek, mint tudatik, nintsen V és W betűje, 's a' hol ezek idegen szovakban előjönnek, ott B, OY, vagy OU betűket használ. Innend meg lehetne azt is fejteni, miért nevezik Velenztét a Tsehek Benatky néven.“

„Das Wort **SERVIEN** mag übrighens auch von **SERVUS** herkommen; denn die **Venetianer**, welche die **SLAWEN** in **DALMATIEN**, in **ISTRIEN**, in **FRIAUL UNTERJOCHTEN**, und als **SCLAVEN** behandelten, nannten und nennen sie **SCHIAVI (SCLAVEN)** statt **SLAVI**, und die **Deutschen** erlaubten sich ohne grosse Wortuntersuchung und Gewissenscrupel den Namen **SCLAVEN**. Warum sollte man nicht auch die Übersetzung von **SCLAVEN** mittelst **SERVI** für die **SLAVEN**, welche **SERVIEN** bewohnten, gewählt haben? Oder erhielten sie diesen Namen unter **Constantin dem Grossen**, der mit ihnen zu thun hatte, zu einer Zeit, wo man noch lateinisch sprach, und sie **SERVI** benannte? Dass übrighens **SERBEN** und **SERVEN** gleich viel ist, zeigt auch das Griechische, welches bekanntlich kein **V** oder **W** hat, und wo diess in fremden Wörtern vorkommt, selbes mit **B**, **OY**, oder **OU** ausdrückt.“

Daher wäre auch zu erklären, warum Venedig böhmisch Benatky heisse?“ 17)

Lészen utóbb alkalmam a' SZLAVIN NÉPNEK hajdani ŐS SERVUS, az az: SZOLGA nevét tiszta napfénybe helyeztetni a' História világos utmutatása szerént.

- 1) Grundriss der historischen Hilfswissenschaften von Fessmaier. Landshut, 1802. in 8-vo, S. 292.
- 2) Paul Joseph Schaffarik's, Geschichte der Slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten. Ofen, 1826. in 8-vo, S. 19—20.
- 3) Dictionarium Gallico-Germanico-Latino-Russicum Academiae Russicae. Petropoli, 1779. in 4-tó, I, 653. col. 2-da. Sub: Esclavage. — Cf. Johann Heym's, Russisch-Deutsches Wörterbuch. Riga, 1801. in 8-vo, II, col. 1285. 1391. — Trotz, Nowy Dykcyonarz to jest Mownik Pólsko-Niemiecko-Francuski. Leipzig, 1779. in 8-vo, col. 1552.
- 4) Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1711. in folio, Tomo I, pag. 99. Constantinus Porphy. De Adm. Imp. Cap. XXXII.
- 5) Constant. Porphy. De Adm. Imp. Cap. XXXII. Edit. cit. pag. 99
- 6) Georgii Heinrici Pertz, Monumenta Germaniae Historica. Hannoverae, 1826. in folio, Scriptorum Tomo I, pag. 209. et 654. in Indice.
- 7) Christiani Godofredi Hoffmanni, Scriptorum Rerum Lusaticarum. Lipsiae et Budissae, 1719. in folio, Tomo II, pag. 238. §. 1. In Laurentii Jetze, Disputatione Historica De Serbis.
- 8) Georgii Heinrici Pertz, Monumenta Germaniae Historica. Hannoverae, 1826. in folio, Scriptorum Tomo I, pag. 193.
- 9) Georgii Heinrici Pertz, Monumenta Germaniae Historica. Hannoverae, 1826. in folio, Scriptorum Tomo I, pag. 209.
- 10) Caii Plinii Secundi, Historia Naturalis. Parisiis, 1741. in folio, Tomo I, pag. 306. Libro VI, cap. 7.
- 11) Caii Plinii Secundi, Historia Naturalis. Parisiis, 1741. in folio, Tomo I, pag. 306. Libro VI, cap. 7. In Nota 22. Harduini. — Claudii Ptolemaei, Geographia. Francofurti, 1605. fol. pag. 131. Libro V, cap. 9. In Sarmatia Asiatica.
- 12) Jacobi Sirmondi, Opera Varia. Venetiis, 1728. in folio, Tomo II, col. 260. In Idacii Episcopi Fastis Consularibus.
- 13) Eusebii Pamphili, Historia Ecclesiastica et De vita Constantini. Augustae Taurinorum, 1745. in folio, Tomo I, pag. 568. In Vita Constantini Imp. Libro IV, cap. 6. — Cf. Ammiani Marcellini, Opera. Lugduni Batavorum, 1693. in folio, pag. 449. Libro XXIX, cap. 6. item pag. 508. In Excerptis Auctoris Ignoti De Constantino Magno.
- 14) Ritter von Solignacs, Allgemeine Geschichte von Polen. Halle, 1763. in 4-to, S. 3.
- 15) August Ludwig Schlözer's, Nestor. Göttingen, 1802. in 8-vo, II. Theil, S. 38—39. 82. — Cf. Daniel Ernst Wagner's, Geschichte von Polen. Leipzig, 1775. in 8-vo, S. 38.
- 16) Ritter von Solignacs, Allgemeine Geschichte von Polen. Halle, in 4-to, S. 10.
- 17) Neues Archiv für Geschichte, Staatenkunde, Literatur und Kunst. Wien, 1829. in 4-to, September Heft. Nro 76. S. 601. „Ein Wort über das Griechische.“ Von Joseph Schön.

§. 16.

A' mi különösen a' HORVÁTOKAT és DÁLMÁTIAIAKAT illeti — nehogy elhalgassam őket, vagy Schaffarik Pál Jósefnek részént helyes, részént helytelen előadásán meg nyugodni látszassam — ezekről hirdeti Constantinus Porphyrogenneta tudós Görög Tsászár:

„Néhány év alatt pedig a' DÁL-
MÁTIÁBAN lakó HORVÁTOK IS a'
FRANTZLÁKNAK ALÁJUK VETTET-
TEK, valamint előbb is, midőn föl-
deiken laktak. Olly kegyetlenséggel
viseltettek pedig a' FRANTZIAK
ellenük, hogy, a' még szopós gyer-
mekeiket megölvén, ezeket kutyák
elébe hagyítanák. A' mit midőn a'
HORVÁTOK tovább már nem tűr-
hetnének, egyenetlenségre fakadtak,
's a' közöttük lakó idegen Vezérek-
et megölték, miért nagy hadisereg
indult FRANTZIA ORSZÁGBÓL el-
lenük, 's hét évig folyt háboru után
nagy bajjal végre győzván a' HOR-
VÁTOK, minden náluk találtató
FRANTZIÁT Cotzilin nevű Vezérrel
együtt megölték. És ettől fogva sza-
badokká 's önhatalmuakká válván,
a' Római Pápától a' szent kereszt-
séget föladatni kérték, 's a' hoz-
zájuk küldetett Püspökök őket meg-
keresztelték PORINUS vezérkedése
alatt.“

„*Per aliquot annos etiam DAL-
MATIAM incolentes CHRO-
BATI FRANCIS SUBJI-
CIEBANTUR, quemadmodum
et antea, dum in ipsorum terra
degerent. Tanta autem in eos
crudelitate utebantur FRANCI,
ut lucentes adhuc eorum pueros
occidentes canibus obicerent.
Quae res cum intolerabili
CHROBATIS esset, facto dis-
sidio, principes, quos ex ipsis
habebant, interemerunt, unde
magnus contra eos exercitus mo-
vit e FRANCIA et post sep-
tem annorum bellum aegre tan-
dem superiores facti CHROBA-
TI, omnes FRANCOS, eorum-
que principem Cotzilin e medio
sustulerunt. Et exinde liberi ac
sui juris facti sacrum baptisma
a Romano Pontifice petierunt,
missique episcopi ipsos baptisa-
runt, principatum tenente PO-
RINO.“ 1)*

Itt e' sorokban a' legtisztább történeti valóság adatik elő, mivel
már a' Krisztus születése után folyt 624—634-dik évek között ural-
kodott Első Dagobertus Frantzia Király meghódította a' Carán-
tánumi WINDUSOKAT és a' HORVÁTOKAT. Fredegárius Scholasti-
cus (658-dik év után) írta Krónikájában:

„Olly erős félelmet vert ön ha-
szon keresése, hogy már tisztelet-
nek tartatnék uradalma alatt élni:
Hogy az AVAR és SCLAVIN HATÁR
mellett lakó NÉPSEGEK is őt egész
készséggel megkérnék, hogy menne
szerentsésen hátuk mögé, és az
AVAROKAT és SCLAVINOKAT
több MÁS NÉPEKKEL közmunkál-
kodással HATALMA ALÁ VETNÉ,
a' mit bizodalmasan megígért.“

„*Timorem vero sic fortem sua
concusserat utilitas, ut jam de-
votione arriperent suae se tradere
ditioni: ut etiam gentes, quae
CIRCA LIMITEM AVARO-
RUM ET SCLAVORUM
CONSISTEBANT, eum prom-
pte expeterent, ut ille post ter-
gum eorum iret feliciter, et AVA-
ROS et SCLAVOS, CETE-
RASQUE GENTIUM NA-
TIONES, usque manu publica,*

SUAE DITIONI SUBJICIENDUM *fiducialiter spondebat.*“ 2)

Aimónius is beszéli ugyan Első Dagobert Frantzia Királyról és a Cárántánumi WINIDUSOKRÓL meg a' HORVÁTOKRÓL:

„Ez időben a' FRANTZIA tsereberélők, bé jövé a' SZLAVIN NÉP HAZÁJÁBA, a' SZLAVINOK által portékáiktól megfosztattak, 's az ellenszegülők megölettek. Miért is Sichárius nevü küldetett Dagobertustól Számóhoz, az említett Nemzet Fejedelméhez, elégtételt kérni. Ez, mivel tudta, hogy Számó őt látni nem akarná, SZLAVIN ruhába öltözködve, ne hogy meg esmértetnék, megjelent az őt látni 's elfogadni nem kívánó Fejedelem előtt. Ekkor a' vett parantsutasítás szerént beszélandő mondá: NEM KELLENE NEKI MEGVETNI a' FRANTZIA NEMZETET azért, HOGY Ő ÉS ALATTA ÉLŐ NÉPE DAGOBERTUS KIRÁLYNAK SZOLGASÁGGAL TARTOZNÁNAK. E' szovak által Számó haragra ingereltetvén felelt: ÉN NÉPEMMEL 's egyszerűsmind FÖLDEMMELE IGEN ŐRÖMEST ENGEDELMESEKEDEM DAGOBERTUSNAK, de tsak úgy, ha kész, úgymond, velünk a' barátságot föntartani. Ezekre Sichárius: NEM LEHETŐ, úgy mond, HOGY KRISZTUS SZOLGÁI KUTYÁKKAL SZÖVETSÉGET KÖSSENEK. Mire ismét válaszolá Számó: Minekutána ti magatokat Isten szolgálainak valljátok, ÉS MI ENNEK KUTYÁI VAGYUNK, azért ollyakat, millyeket rosszszúl tesztek, mint hasztalan SZOLGÁK, akarata ellen, nekünk gyakran meg engedtetik HARAPÁ-

„*Eo tempore, commutatores mercium ex FRANCIA, SCLAVORUM INGRESSI PATRIAM, a SCLAVIS rebus exspoliati suis, et qui resistere tentaverant interfecti sunt. Quapropter quidam, Sicharius vocabulo, missus a Dagoberto ad Samonem memoratae Gentis Principem, postulaturus de commissis justitiam, dum sciret se a Samone nolle videri, vestibus, quibus SCLAVI utebantur, ne agnosceretur, indutus, conspectibus se offert Regis praesentiam suam refugientis. Et quae sibi in mandatis tradita fuerant prolocutus, ait, non debere eum contemptui habere Gentem FRANCORUM, eo QVOD IPSE, AC POPULUS EI SUBJECTUS, OBNOXII FORENT SERVITUTIS DAGOBERTO EORUM REGI. His verbis Samo provocatus ad iram respondit, SE CUM POPULO SUO, SIMUL ET TERRA, DAGOBERTO LIBENTISSIME PARITURUM, si tamen, inquit, disposuerit nobiscum amicitias conservare. Ad haec Sicharius: NON EST, ait, POSSIBILE, ut SERVI CHRISTI cum CANIBUS FOEDERA JUNGANT. Et respondente Samone: Quandoquidem vos Servos profiteremini*

SOKKAL beszélni. Tüstént kiba-
gyíttatott Sichárius szemei elől. Melly
sérelem által fölbőszülvén Dagober-
tus Király, válogatott hadi serege-
ket küld Austriából a' WINIDUS
NEMZET legyőzetése végett. Segt-
ték ezeket az Alemánnok Rotbert
vezér alatt, és a' Longobárdok.
Kik megütközvén és győzedelmet
nyervén, nagy számú szolgálja meny-
nyiséget vittek magukkal vissza ha-
zajukba.“

*esse Dei, ET NOS EJUS SU-
MUS CANES, ideo ea, quae
vos nequiter contra ejus geritis
voluntatem ut inutiles FAMULI,
nobis frequenter conceditur MOR-
SIBUS ipsa ulcisci: Statim eie-
ctus Sicharius de conspectu ipsius.
Qua exasperatus Dagobertus con-
tumelia, lectas ex Austria dirigit
militares copias ad debellandam
WINIDORUM GENTEM.
Quibus fuere auxilio Alemanni
cum Rotberto Duce, nec non et
Longobardi. Qui in ea qua con-
gressi parte victoriam adepti,
plurimum captivorum ad pro-
pria redeuntes abduxerunt nume-
rum.“ 3)*

Sem Fredegárius Scholasticus, sem Aimónius nem nevezi ugyan
a' fölebbi sorokban határozottan a' HORVÁTOKAT: De a' régi
Nevetlen Író, ki a' Cárántánus Nép Megtérésének Historiáját följegy-
zette, Számó hatalma alá számlálja a' SZOMSZÉD SZLAVINOKAT is
(CARANTANORUM CONFINES), kik épen a' HORVÁTOK és DÁLMA-
TÁK. 4) De azt, hogy a' HORVÁTOK részt vettek a' FRANTZIA
SZOLGASÁGBAN, az is látszik hitelesíteni, hogy CROATA, CROADA,
CORVADA, CORVATAE, CURVATAE 's a' t. közép századokban a'
Frantziáknál olly Robotmunkát jelentenek, millyent az alattvalók
és parasztok törvényes kötelességből URAIKNAK megtenni tartoztak;
's hogy e' szovaknak bizonyos eredetüket a' Frantziák sem
nyelvükből, sem nemzeti régiségeikből kielégítőleg mostanig,
tudtomra, meghatározni nem tudják. 5) Azonban az az önfönállás és
önhatalmuság, mellyről Constantinus Porphyrogenneta Tsászár fölebb
említést tett, nem igen sokáig tarthatott, minthogy rövid idő múlva
ismét MEGHÓDÍTATTAK, 's vezérek, kiket helyesen nem is lehet
Királyoknak nevezni, majd a' Frantzia Királyoknak, majd a' Német
vagy Görög Tsászároknak HÜBÉRESEIK valának. Röviden, de velösen,
írta egy Nevetlen Tudós az Ausztriai Nemzeti Encyclopaediában a'
HORVÁTOKRÓL:

„489. évben CROÁTIA a' GÓ-
THUSOKNAK HATALMUK ALÁ ju-
tott, azután az AVAROKÉ alá, míg
végre 640-dik évben a' CROÁTÁK,

„489. gerieth CROATIEN in
die Gewalt der GOTHEN, dann
der AVAREN, bis endlich 640.
die CROATEN, EIN WEN-

egy WENDUS NÉP, *(nem hibáson, mert a' POLONOK már hajdan LECHUSOKNAK, az az: HENETEKNEK, vagy is WENDUSOKNAK is hiváltak; mint Aimónius is helyesen nevezte WINIDUSOKNAK a' HORVÁTOKAT)* BOHEMIÁBÓL *(talán tsak BOICI szomszédságából; ámbár BOHEMIA, az az: TSEHORSZÁG is volt hajdan NAGY CHROBÁTIA)* jövő NEMZET, a' mai CROÁTIÁBA kivándorlottak, 's e' tartománynak mostani nevét adták. A' HORVÁTOK nem sokára a' FRANTZIA KIRÁLYOKNAK URALKODÁSUK ALÁ jöttek, későbben pedig ALÁJUK VETETTÉK magukat a' GÖRÖG TSÁSZÁROKNAK 864-dik évben. MONCIMER *(A' Magyarok idejövetelekkor élt; más néven MUNCIMIR)* Vezér által, ki magát az utóbbiaknak Fő Hatalmuk alól fölmenteni tudta, tsak h a m a r m e g s z ü n ő ÖNÁLLADALOM alapítottatott HORVÁT ORSZÁGBAN.“

DISCHES *(nem hibáson, mert a' POLONOK már hajdan LECHUSOKNAK, az az: HENETEKNEK, vagy is WENDUSOKNAK is hiváltak; mint Aimónius is helyesen nevezte WINIDUSOKNAK a' HORVÁTOKAT), aus BÖHMEN (talán tsak BOICI szomszédságából; ámbár BOHEMIA is volt hajdan NAGY CHROBÁTIA) herkommendes VOLK, daselbst einwanderten und dem Lande seinen heutigen Nahmen gaben. — Die CROATEN geriethen bald unter die HERRSCHAFT der FRÄNKISCHEN KÖNIGE, UNTERWARFEN SICH dann jener der GRIECHISCHEN KAISER 864. Durch den Fürsten MONCIMER (A' Magyarok idejövetelekkor élt; más néven MUNCIMIR), der sich der Oberherrschaft der letztern zu entsiehen wuste, entstand eine VORÜBERGEHENDE MACHT des CROATISCHEN REICHES.“ 6)*

Bővebben így ír, SZLAVIN létére, a' HORVÁT NÉP régi állapotáról Schafarik Pál József, kit hosszabb előadása mellett is méltó kihallgatnunk :

„A' FRANTZIÁK Nagy Károly alatt (774-ben) már fölforgatták a' Longobardiai Királyságot, For-Juliumot (724. 776.) magukévé tették, 's egy uttal, midőn Thassilót, a' pártütő Bajorhertzeget lealázták, 's frigyeseit, az Avarokat, 788-ban megfenyítették, MINDEN WINDUSOKAT AZ ENS VIZ KÖRÜL, TIROLBAN, KARINTHIÁBAN és ISZTRIÁBAN MEGGYÖZTEK, iparkodván hatalmukat a' SZLAVIN

„Die FRANKEN hatten unter Karl dem Grossen bereits das longobardische Königreich gestürzt (774), Friaul erobert (724. 776.), und hatten sich, als der aufrührerische Baiernfürst Thassilo gedemüthigt und seine Bundesgenossen, die Avaren (788), gebändigt waren, ALLE WINDEN IM LANDE LÄNGS DER ENS, IN TIROL, KÄRNTHEN UND ISTRIEN

TARTOMÁNYOKBAN Dél és Napkelet felé mindinkább kiterjeszteni. A' HORVÁTOKNAK MEGHÓDÍTATÁSUK MŪLHATATLAN KÖVETKEZÉSE VOLT A' FRANTZIA TŰL NYOMATOSSÁGNAK E' KÖRNYÉKEKEN. Az épen ekkor mutatkozó Hit-Szakadás 's Elválás Byzantium és Róma között, a' Görög Tsászárok és Görög Fő Urak között ki ütött Féltekenység, végre a' Frantzia tábori szerentsének Fontossága természetesen maga után vont a' HORVÁT NÉP SZOLGASÁGÁT. Véres ütközetek után, 788-ban Olasz Országban meggyőzve a' Görögök, a' Frantziák Isztriát, Liburniát, a' Száva melléki Pannóniát elfoglalták, tulajdonukká tették mind ezen tartományokat a' Duna folyamig, 's Friaulban és Isztriában Őr-Grófságokat és Hertzsegeket állítottak, kiknek 789-ben a' hazai Szlávin Vezérek alájuk vettek. ÍGY JÖTT A' NAGYVEZÉR (veliki Župan), KI SZISZEK VÁROSBAN LAKOTT, FRANTZIA HATALOM ALÁ, KIK NEKI KORMÁNYZÓ TZÍMET ADÁNAK, 's ŐT EGYENESEN A' FRIÁULI ŐR-GRÓFNAK ALÁVETÉK. Hihetőképén már ekkor építették a' Frantziák Szeremségben Végvárokat, mellyektől tartomány névül a' FRANKOCHORION név fönmaradt. Nem sokára ezek után (806-dik körül) A' DÁLMÁTIAI VÁROSOK IS NAGY KÁROLY TSÁSZÁR OLTALMA ALÁ ADÁK MAGUKAT; honnand heves vetekedés támadott közötté és NIKEPHOROS Görög Tsászár között, mellynek csak a' 810-dik évi egyezkedés vete vé-

UNTERWORFEN, *bestrebt ihre Herrschaft immer weiter nach Süd und Ost in den SLAWEN-LÄNDERN auszubreiten. DIE UNTERJUCHUNG DER CHORWATEN WAR DIE UNAUSBLEIBLICHE FOLGE DER FRAENKISCHEN ÜBERMACHT AUF DIESER SEITE. Das eben damals hervortretende Schisma zwischen Byzanz und Rom, die zwischen den griechischen Kaisern und byzantinischen Grossen entstandene Eifersucht, endlich das Uebergewicht der glücklichen fränkischen Waffen, mussten nothwendiger weise DIE KNECHTUNG DER CHORWATEN herbeiführen. Nach der Niederlage der Byzantiner nach blutigem Kampfe in Italien (788), rückten die Franken in Istrien, Liburnien und Pannonien an der Save ein, unterwarfen alle diese Länder bis zur Donau hin ihrer Herrschaft und setzten in Friaul und Istrien Markgrafen und Herzöge ein, denen die einheimischen slawischen Fürsten unterworfen wurden (789). SO KAM DER GROSSFÜRST (veliki Župan), DER IN SISEK SEINEN SITZ HATTE, UNTER DIE BOTHMAESIGKEIT DER FRANKEN, DIE IHM DEN TITEL REKTOR GABEN UND IHN MITTELBAR DEM MARKGRAFEN VON FRIAUL UNTERWARFEN. Wahrscheinlich wurden schon damals*

get. A' Görög Tsászar tsak nevezet szerént főállott Hatalmát A' DÁLMÁTIAI HORVÁTOKRA nézve ÁLTAL ENGEDE a' NEMET TSÁSZÁRNAK, megtartván magának ZÁDOR, TRAGURIUM, SPALATRO és RAGUSA városokat, nem különben Osero, Rab és Kerk szigeteket, vagy is az ekkor úgy hivatott DÁLMATIÁT."

die Grenzvesten der Franken in Syrmien angelegt, wovon dem Lande der Name Frankochorion verblieb. Nicht lange darauf (um 806) begaben sich AUCH DIE DALMATISCHEN STAEDTE UNTER DEN SCHUTZ DES KAISERS KARL; dies war der Grund heftigen Streites zwischen ihm und dem byzantinischen Kaiser Nikephoros, der erst um 810 durch einen Vertrag beendigt wurde. Der griechische Kaiser trug seine, blos dem Namen nach bestehende Herrschaft ÜBER DIE DALMATISCHEN CHORWATEN auf den deutschen Kaiser über, indem er sich jedoch die Städte Zader, Trogir, Split, Ragusa, und die Inseln Osero, Rab und Kerk oder das damals SOGENANNT D A L M A T I E N V O R B E H I E L T." 7)

Alább ismét így folytatja Schafarik történeti előadását:

„A' IX-dik század kezdetén tehát mind a' két HORVÁT ÁLLADALOM, tudniillik: mind a' DÁLMÁTIAI, mind a' SZÁVA MELLEKI, FRANTZIA FŐHATALOM ALATT ÁLLOTT. Károly halála után az önkénynek féket eresztő FRANTZIÁK el kezdenek kegyetlenül bánni a' HORVÁTOKKAL. Lajos alatt Kadolach, a' FRANTZIA PARANTSO LÓ és Friáuli Hertzeg, DÁLMÁTIA határa miatt vetekedésbe ereszkedett Örmény Leó Görög Tsászárral, a' miért az Aacheni Országgyűlésen 817-ben sérelmet nyújtanak be a' Görögök. A' HORVÁTOKAT is ÖN-

„Es befanden sich also zu Anfange des IX. Jahrhunderts BEIDE CHORWATISCHE STAATEN, DER DALMATISCHE SOWOHL, WIE JENER AN DER SAWE UNTER FRAENKISCHER OBERHERRSCHAFT. Nach Karls Tode begannen die übermüthigen FRANKEN grausam GEGEN DIE CHORWATEN zu verfahren. Unter Ludwig erregte der fränkische Befehlshaber Kadolach, Herzog von Friaul, einen Streit über die Grenze DALMATIENS mit dem Kai-

KÉNYE SZERÉNT LENYOMDÓZTA. Ljudiwit, a' **SZÁVA KÖRNYÉKI HORVAT NAGYVEZÉR**, nem türhetvén tovább e' **KEGYETLENKEDÉSEKET**, arról gondoskodott, mint szabadíthatná föl Népét e' **SZOLGASÁGTÓL**. Küldött tehát követséget a' 818-diki Országgyűlésre, panaszt tett, és Kadolach Hertzeget legkeményebb kegyetlenségről vádoltatta; de panaszai a' **FRANTZIÁKTÓL** ki nem hallgattattak. Mivel békés uton jogaihoz el nem juthatott, erőszakról gondolkodott, s öszszeszővetkezvén a' **SZOMSZED WINDUSOKKAL** a' **FRANTZIAK** eránt félbeszakasztotta 819-dik évben az engedelmeskedést. Háromszor vitetett siker nélkül Hadisereg ellene, míg végre negyedszer az övéénél háromszor nagyobb számu **FRANTZIA** Hadisereg előtt **MEGBUKOTT**. Mint-hogy 821-ben **WINDUS SZÖVET-SÉGESEI** is tőle elpártoltak, kénytelen volt Ljudiwit **SZISZEK** városból **SZERVIÁBA** (talán 822-ben Boszniába ment) szaladni, honnand, a' Vezért (Župan) megölvén, s ennek Vendégszeretetéről megfeledezvén, **DÁLMÁTIÁBA** futott. Ott őt Ljutomysl, Borna Fővezérnek Nagy Bátyja, hihetőképen hogy ez által a' **FRANTZIAK** előtt érdemet szerezzen magának, 823-dik évben megölte. Fő oka szerentsétlenségének és a' **SZÁVA MELLEKI HORVÁT ÁLLADALOM MEGBUKÁSÁNAK**, **MELLY AZONNAL DÁLMÁTIÁVAL EGYESÍTTÉTETT**, volt az egyenetlenség a' **DÁLMÁTIAI HORVÁTOK** és a' **SZÁVA MELLEKI HORVÁTOK** között: Mert amazok, **FRANTZIA URADALOM** alatt ma-

ser Leon, dem Armenier, worüber sich die Griechen auf dem Reichstage zu Aachen im Jahre 817 beschwerten. Auch die CHORWATEN UNTERDRÜCKTE ERWILLÄUHLICH. Ljudiwit, Grossfürst der CHORWATEN an der SAWE, vermochte diese Unbillen nicht länger zu tragen und dachte an ein Mittel, sich und sein Volk DIESER KNECHTSCHAFT zu entledigen. Er führte daher durch eine Gesandtschaft auf dem Reichstage im Jahre 818 Beschwerde, indem er den Herzog Kadolach der härtesten Grausamkeit zieh; aber seine Klage fand bei den FRANKEN kein Gehör. Da er auf friedlichem Wege zu seinem Rechte nicht kommen konnte, dachte er an Gewalt, und sich mit den benachbarten WINDEN verbindend sagte er den FRANKEN den Gehorsam auf (819). Dreimal wurden vergeblich Heeresfahrten gegen ihn unternommen, erst dem vierten Heere der FRANKEN, welches dreimal stärker war, UNTERLAG ER. Da er auch von seinen Bundesgenossen, DEN WINDEN, verlassen wurde im Jahre 821, so sah sich Ljudiwit genöthigt, aus SISEK nach SERBIEN (vielleicht nach Bosnien 822) zu entweichen, von wo er, nach der Ermordung des Fürsten (Župan), dessen Gastfreundschaft er vergessen, nach DALMATIEN floh. Dort brachte ihn Ljutomysl, der Oheim des Grossfürsten Borna, wahr-

radván, Gyűlölségből, mellyel a' SZÁVA MELLÉKI HORVÁTOK ellen viseltettek, minden uton módon törekedtek Testvéreiknek szabadságaikat elenyésztetni. Borna, a' DÁLMÁTIAI HORVÁTOKNAK Vezérük (Einhártnál: Dux Dalmatiae et Liburniae), ki hatalmát Bulgáriai, Kutsáni és Timotsáni Szlavinokkal erősebbítette, a' 818-diki Országgyűlésen tanácskozott ugyan, hihetőképen Ljudiwit veszte végett, a' FRANTZIAKKAL: Azonban már a' következett 819-dik évben a' SZÁVA MELLÉKI HORVÁTOKRA ROHANT, 's Dragomust, Ljudiwit Ipát, nem tsak elidegenítette Vejétől, hanem ezen utóbbinak 821-dik évig, az az: kimulásaig, mindenütt, hol tsak lehetett, károkat okozott. Ezt követő Vezérré rendelte a' NÉMET TSÁSZÁR Testvére Fiát Ladiszláwt, vgy is Wladiszláwt. Uralkodása alatt ezen IDEGENEK SZOLGÁJUKNAK az ELYNYOMATOTT HORVÁT NÉPET KEMÉNY TSAPÁSOK ÉRTÉK. 's a' t."

scheinlich um sich bei den FRANKEN verdient zu machen, ums Leben (823). Der Hauptgrund seines Falles und des Sturzes, welchen der STAAT DER CHORWATEN AN DER SAWE ERLITT, DER ALSBALD MIT DEM DALMATISCHEN VEREINIGT WURDE, war der Zwist zwischen den CHORWATEN in DALMATIEN und den AN DER SAWE, in dem jene unter FRANKISCHER BOTMAESSIGKEIT verbleibend, aus Hass gegen die CHORWATEN AN DER SAWE am meisten die Freiheit ihrer Brüder zu untergraben suchten. Borna, Fürst der DALMATISCHEN CHORWATEN (Dux Dalmatiae et Liburniae bei Einhard), der sich mit bulgarischen, kutschanischen und timotschanischen Slawen verstärkt hatte, verhandelte bereits auf dem Reichstage des Jahres 818, ohne Zweifel zum verderben des Ljudiwits, mit den FRANKEN: im folgenden Jahre (819) warf er sich aber auf die CHORWATEN AN DER SAWE, machte nicht nur Ljudiwits Schwiegervater Dragomus vom Schwiegersohne abwendig, sondern fügte dem Letzteren auch, wo er immer konnte, bis zu seinen Tode im Jahre 821 Schaden zu. Zum Nachfolger bestellte der Deutsche Kaiser den Sohn des Bruders Ladislaw oder Wladislaw. Unter der Herrschaft dieses KNECHTS DER FREMDEN TRAFEN HAR-

**TESCHLAEGE DAS HAUPT
DES UNTERDRÜCKTEN
CHORWATISCHEN VOL-
KES:“ u. s. f. 8)**

Ezek valóban közel sem DITSÓSÉGES TÖRTÉNETEK, hanem SZÍVET SEBHETŐ FÁJDALMAS VISZONTAGSÁGOK, mellyek, mi- nekutána Cicero állítása szerént a' História az Élet Mestere, inthe- tik a' gondolkodni tudó Utódokat, hogy, midőn jól folynak dolgaik, betsúlván a' jelent, ne fitzkándozzanak.

- 1) Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1711. in folio, Tomo I, pag. 95. Constantinus Porphy. De Admin. Imp. Cap. XXX.
- 2) Andreae Du Chesne, Historiae Francorum Scriptores. Lutetiae Parisiorum, 1636. in folio, Tomo I, pag. 757. Fredegarius Scholasticus. Cap. 58.
- 3) Francisci Du Chesne, Historiae Francorum Scriptores. Lutetiae Parisiorum, 1641. in folio, Tomo III, pag. 110—111. Aimonius Libro IV, cap. 23. — Cf. Francisci Pubitschka, Series Chronologica Rerum Slavo-Bohemiarum. Viennae Austriae, 1769. in 4-to, pag. 217—218.
- 4) Bartholomaei Kopitár, Glagolita Glozianus. Vindobonae, 1836. in 4-to, pag. LXXII. Mint tarthatja egy Bétsi Tsászári Könyvtár Öre (pag. LXXVI.) egynek a' SARMATA és SERBUS, vagy a' SZÁVIA és SZLAVIA neveket? Mint koholhat a' SZLAVIN NÉP bevándorlása előtt PÁNNÓNIA számára, ellenmondva a' tudósabb SZLAVIN IRÓK- NAK, annyi SZLAVIN LAKOSOKAT? azt én megfogni, vagy észszel fölérni nem tudom.
- 5) Caroli Du Fresne, Domini Du Cange, Glossarium ad Scriptores Mediae et Infimae Latinitatis. Venetiis, 1737. in folio, Tomo II, col. 1048—1049. item pag. 1098.
- 6) Oesterreichische National-Encyclopädie. Wien, 1835. in 8-vo, I. Band, S. 610.
- 7) Paul Joseph Schafarik's, Slawische Alterthümer. Leipzig, 1844. in 8-vo, II. Band, S. 282—283.
- 8) Paul Joseph Schafarik's, Slawische Alterthümer. Leipzig, 1844. in 8-vo, II. Band, S. 283—284.

17. §.

Midőn Arnulf Német Király, nem bírván saját erőjéből, mint Siebertus Gemblacensis és Lichtenau Konrád Urspergi Apát állítják 1), meggyőzni Szwatoplukot, a' Nagy Morva Országi Fejedelmet, 892-dik évben ki hivta segítségül Oláh Ország, Moldávia és Besz- szárábia Tartományokból a' Magyar Nemzetet: Akkor DÁLMÁTIAI HOR- VÁT ORSZÁGBAN egy hiteles 892-diki Óklevél szerént MUNCIMIR volt VEZÉR; 2) A' SZÁVA MELLÉKI HORVÁT ORSZÁG ellenben, az az: PÁNNÓNIA SZÁVIA, mi a' Fuldai évkönyvekből tudunk, BRASZLÁVÓNAK, Arnulf Király HÜBÉRESÉNEK, HATALMA ALATT állott. 3) MUNCIMIRRŐL 892-dik év után legkisebb említés sem ta- láltatik, 's nem jó elő semmi az Augsburgi magyar veszedelemig DÁLMATIA történeteiről is, mert azon Dálmátiai Szent Zsinattól, mellyről Farlátus időközben értekezik, Lucius régen elvett minden hitelességet. 4) BRASZLÁVÓRÓL sem jó elő semmi is 896-dik év

után, melyen Arnulf neki PANNÓNIAÉNAK és a' Carántánumi MOSBURG, az az: PALUDARUM URBS (Hogy tsinálhattak ebből Szalavárt a' Magyar Tudósok?) védelmét ajánlotta. 5) Szóval: Magyar Ország elfoglalásától a' szerentsétlen Augsburgi ütközetig nintsen se DÁLMÁT, sem HORVÁT HISTÓRIA. Kereste ezt eleget Schafarik Pál József Mikóczi József Könyvében, de föl nem találhatta, 's bizonyosan a' Kutfókben magukban sem fogja föltalálhatni. 6) Ez a' környülállás már maga inthette volna a' DÁLMATÁKOT és HORVÁTOKAT, hogy Hazájuknak a' MAGYAR NEMZET ide jövetele után NAGY VÁLTOZASON kellett által mennie. Megtörtént igen is a' nagy változás, mert Constantinus Porphyrogenneta Tsászár beszéli a' MAGYAROKRÓL:

„És lakának ugyan a' Duna vizén túl a' TÖRÖKÖK (MAGYAROK) Morávia Földén, DE LAKÁNAK ODÁBB IS A' DUNA ÉS SZÁVA FOLYÓK KÖZÖTT.“

„Et habitabant quidem trans Danubium flumen TURCAE (UNGARI) in terra MORAVIA; ATQUE ETIAM ULTERIUS INTER DANUBIUM ET SABAM FLUVIOS.“ 7)

Azon szük eszü Írók, kik itt a' SZÁVA VIZ alatt, tsak hogy a' Magyarokat HORVÁT ORSZÁGBÓL kizárhassák, MÁS VALAMELLY FOLYÓT, nem pedig nagy Száva Vizet, akarnak értetni, bizonyosan nem olvasták a' legrégiebb SZLAVIN ÍRÓNAK, Diocleás Presbyternek, ime sorait:

„Ezek után a' MAGYAROK a' Királyhoz (Paulimir Szerviai Királyról foly a' beszéd) küldöttek, békét keresvén. A' Király ezenkívül Egyezést kötött velük illy módon: HOGY ATTÓL A' NAPTÓL, MINT ELŐBB, NE MERNÉNEK ÁLTALMENNİ A' SZÁVA VIZEN, MIND AZON HELYTŐL HOL ERÉD, MIND A' MINT FOLY, MİG BÉ NEM SZAKAD A' NAGY DUNA FOLYÓBA: SEM A' KIRÁLY EMBEREI ÁT NE JÖNNÉNEK AZ INNENSŐ PARTRA, SE ŐK A' TŰLSÓRA. És tetszett ez nekik, és békét kötöttek.“

„Posthaec UNGARI ad Regem (Paulimir Szerviai Királyról foly a' beszéd) miserunt, quaerendo pacem. Rex praeterea fecit Pactum cum eis hoc modo: UT AB ILLO DIE IN ANTEA NON AUDERENT TRANSIRE FLUMEN SAVA, ET A LOCO UNDE SURGIT, ET SICUT CURRIT, USQUE QVO INTRAT IN MAGNO FLUMINE DONAUI: NEQUE HOMINES REGIS TRANSIRENT IN ILLAM PARTEM, NEQUE ILLI IN ISTAM. Et placuit eis, et fecerunt pacem.“ 8)

Mi szükség vala ilyen Egyezést kötni a' MAGYAROKKAL, ha a' SZÁVA VIZ innenső egész partának a' HORVÁTOK valának URAI? — II-dik Béla Királynak Nevetlen Jegyzője is beszéli:

„Azután kiindulván a' Wazil Kapuig mentek, és innend odább jutván a' RÁTZ FÖLDET MEGHÓDÍTOTTÁK, és elfogatott Vezérét sokáig vasra verve tartották. Innend pedig ismét elmenvén a' TENGERIG jöttek, és AZON HAZÁNAK MINDEN NÉPEIT Árpád Magyar Vezér Uradalma alá majd hatalommal; majd szép szerével MEGHÓDÍTOTTÁK, és Spalátro Várost elfoglalták, és EGÉSZ HORVÁT ORSZÁGOT maguknak MEGHÓDÍTOTTÁK, 's innend kijövéen, a' Nemeseknek Gyermekeiket Kezeségül elszedték, és visszatértek Magyar Országba Árpád Vezérhez.“

„*Deinde egressi, usque ad Portam Wazil iverunt, et ex hinc egressi TERRAM RACY SUBJUGAVERUNT* (Itt Schafarik urnak szól a' letzke), *et Ducem eius captum diu ferro ligatum tenuerunt. Hinc vero egressi, usque ad MARE pervenerunt, et OMNES NATIONES ILLIUS PATRIAE, Dominatus Árpád Ducis Hungarorum, potenter et pacifice SUBJUGAVERUNT, et Civitatem Spalantensem ceperunt, et TOTAM CROVATIAM SIBI SUBJUGAVERUNT, et inde egressi, Filios Nobilium in obsides acceperunt, et in Hungariam reversi sunt ad Ducem Árpád.“* 9)

Midőn e' sorokat elvégezte II. Béla Király Nevetlen Jegyzője, világosan a' Magyar Nemzetnek régi nemzeti Vitéz Énekeire hivatkozik, mellyek hogy nem valának pusztá üres dalok, kitétszik már tsak azokból is, a' miket Ciászlávus Rácz Fejedelemről, Radászlávus fiáról, minnekutána valamely Kiis nevü Magyar Vezér megöletését és seregének véres tsapását hosszabban főlebb meg emlitette, a' különben idővetést nem esmérő Diocleás Presbyter (élt 1161-dik év felé) ekképen mond:

„A' Vezér Felesége pedig, hallván Férje halálát, elment a' Magyar Királyhoz (Szokás volt a' vezéreket is Királynak nevezni), kérte segítségét és seregét, hogy bosszúlná meg Ura halálát; nyervén tehát számtalan katonaságot, reárohant CIÁSZLÁVUS Királyra, 's föltalálta őt Szerémben. A' Király tudta nélkül éjjel táborára ütöttek a' MAGYAROK, és elfogatott CIÁSZLÁVUS Király minden engedelmeskedőivel, kiket KIIS Felesége kötözött kezekkel és lábokkal a' Száva vizébe dobátott; és így történt. Büne fájdalommá változott,

„*Uxor autem Principis, audiens mortem Viri sui, perrexit ad regem Ungariae* (Szokás volt a' vezéreket is Királynak nevezni), *quaesivit ejus adjutorium et exercitum, quatenus vindicaret mortem Viri sui; accepta autem innumerabili gente, venit supra Regem CIASLAVUM, invenitque eum in Seremo* (Sirmii). *Nesciente autem Rege, nocte irruerunt UNGARI in ejus castra, et captus est Rex CIASLAVUS, et omnes parentes illius, quos jussit Uxor KIIS ligatis manibus et pedibus profici in flumen*

mellyet Attya ellen elkövetett, 's Főjére hágott, 's elveszett maga és egész háza. EZUTÁN AZ ORSZÁG KIRÁLY NÉLKÜL MARADOTT, ÉS BÁNOK URALKODTAK TARTOMÁNYÁBAN (Ezek talán tsak Magyar Bánok voltak?), mind egyik Megyéjein és Környékein, MAGUK ALÁ JHÓDÍTOTTÁK A' JUPÁNOKAT, 's tőlük épen úgy, mint a' Király szokott, adókat szedtek. Királynak pedig senki sem merete magát nevezni. Tycomil is, Ipa halála után uralkodott a' RÁTZ FÖLDÖN (Radászlávus és Ciászlávus HORVÁT ORSZÁGNAK is némelly részeit birták), de magát sem Királynak sem Bánnak nevezni nem merete, hanem tsak Nagyobb Jupánnak, 's ezt azért, mert alatta voltak a' többi Rátz Jupánok. Így URALKODTAK (A' Magyarok kétéseg kívül) a' Földön sok időkig.

Suum; sicque factum est. Con-
versus est dolor ejus in peccatum,
quod exercuit circa patrem suum
super caput ejus, et perit ipse,
et domus ejus tota. POST HAEC
REMAN SIT TERRA SINE
REGE, ET BANI COEPE-
RUNT DOMINARI TER-
RAM SUAM (Ezek talán tsak Magyar Bánok voltak?), *unusquis-*
que super Provincias et Regio-
nes, SUBJUGAVERUNT
QVE SIBI JUPANOS, et ab
eis tributa accipiebant, sicut Rex
solebat accipere. Nomen vero
Regis nemo audebat sibi impo-
nerere. Tycomil etiam defuncto so-
cero dominabatur TERRAM
RASSAM (Radászlávus és Ciászlávus HORVÁT ORSZÁGNAK is némelly részeit birták), *sed nec Re-*
gem, nec Banum ausus est se
vocare, sed tantum Jupanum
Majorem, et ideo, quoniam
praeerat caeteris Jupanis Ras-
sae. Sicque DOMINAVE-
RUNT (A' Magyarok) *terram mul-*
tis temporibus." 10)

Szerviaival így eléggé tisztába jövének, 's osztozhatunk mi is Scharfrik Pál Jósefnek imez észrevételében:

„TSCHESLÁVTÓL (CIÁSZLÁVUSTÓL) 1015-dig évig a' Szerviai História egyáltalában homályos.“

„Von TSCHESLAW (CIÁSLAVUS) bis 1015. ist die Serbische Geschichte durchaus dunkel.“ 11)

De, hogy a' Magyar régi Vitézi Énekek a' HORVÁTOKRÓL sem mesék, az bőven kitetszik II. Béla Király Nevetlen Jegyzőjének ime másik helyéből:

„Bulsu, Lelu és Botond innend kimenvén, 's a' Peturgoz nevü erdőn elvonulván, a' Culpa viz mellett (Ez a' Fuldai Évkönyvek sze-

„Bulsuu, Lelu et Botond hinc egressi, silvam, quae dicitur Peturgoz descendentes, juxta fluvium Culpe (Ez a' Fuldai Év-

rént Braszlávó Horvát Országához tartozott) tábornokot ülteték, 's által-
 kelvén e' vizen, a' Száva folyamig
 értek, és általmenvén a' Száván,
 ZÁBRÁG VÁRT elfoglalták, és in-
 nend ellovagolván PÓSAGA VÁRT,
 és VALKÓ VÁRT magukévá tették.
 Innend odább jutván, 's a' Görög
 Révnel a' Dunán általhajózáván Árpád
 vezér udvarába megérkeztek.
 Midőn pedig Lelu, Bulsu és Botond,
 és a' többi katonák egészsé-
 gesen, baj nélkül, nagy győzede-
 lemmel MÁSAD ÉV MÚLVA Árpád
 Vezérhez vissza jöttek, nagy Őr-
 vendezés támadott az egész Vezéri
 Udvarban, és nagy lakomát készi-
 tettek, és naponként pompásan ven-
 dégeskedtek a' MAGYAROK KÜ-
 LÖNBFÉLE NEMZETEKSEL. És a'
 SZOMSZÉD NÉPEK, hallván dicső
 tetteiket, özsze sereglettek Árpád
 Vezérhez, ÉS TISZTA HÍVSÉGGEL,
 mint ALATTVALÓI, SZOLGÁLA-
 NAK NEKI NAGY GONDDAL, és
 igen sok JÖVEVÉNYEK lettek HA-
 ZAFIAKKÁ.“

könyvek szerint Braszlávó Horvát
 Országához tartozott) *castra me-*
tati sunt, et transito fluvio illo,
usque ad fluvium Zoua pervene-
runt, et transito Zoua, CA-
STRUM ZABRAG ceperunt,
et hinc equitantes CASTRUM
POSAGA et CASTRUM
VLCOU ceperunt. Et hinc
egressi, Danubium in portu
Greci transnavigantes, in curiam
Ducis Árpád pervenerunt. Cum-
que Lelu, Bulsu et Botond,
caeterique milites sani et inco-
lumes, cum magna victoria, IN
SECUNDO ANNO ad Ducem
Árpád reversi fuissent, factum
est gaudium magnum per totam
curiam ducis, et fecerunt con-
vivium magnum, et epulabantur
cottidie splendide {**HUNGARII,**
una cum DIVERSIS NATIO-
NIBUS. ET VICINAE NA-
TIONES *audientes facinora fa-*
cta eorum constuebant ad Ducem
Árpád, ET PURA FIDE
SUBDITI SERVEBANT
EI SUB MAGNA CURA, et
plurimi HOSPITES facti sunt
DOMESTICI.“ 12)

Milyen szoros öszszefüggésben vagyon e' másad hely az előbbe-
 nival és Diocleás Presbyter tanutételével! Először SZERVIAI foglálák
 el a' Magyarok, melyhöz egy régi Szlavin Ének szerint (Giovann.
 Cattalinich, Storia della Dalmazia. Zara, 1835. in 8vo, Tomo II,
 pag. 220). LIKA, CORBÁVIA, KOTTÁR és ZETINA is tartozott, és
 MUNCIMIRNEK HORVÁT ORSZÁGÁT: Másadszor a' HODULT SZER-
 VIAI és DÁLMÁTIAI TARTOMÁNYOKON ÁLTAL MENVE Pétergozd-
 nál rohanták meg PÁNNÓNIA SZÁVIÁT, BRASZLÁVÓ ORSZÁGÁT,
 melyet nem is nevez a' Történetíró HORVÁT ORSZÁGNAK. És
 mind ezt KÉT ÉV alatt, a' mi Ellenállásokra mutat, hajtották végre
 a' munkás Bajnokok, bizonyosan nagy költsönös vérontások között is.

Ha ilyenek költemények lehetnek, úgy nem tudom, mi a' História. Harmadik helyen II. Béla Király Nevetlen Jegyzőjénél még ezek is olvastatnak **MAGYARORSZÁG HATÁRAIRÓL** :

„ZULTA Vezér pedig katonáinak vissza térésük után kijelelte Magyar Ország Határait. A' Görögök felé a' Wacil kapuig, és a' Rázt Földig. Napnyugatról a' Tengerig, hol Spalatro Város vagyon; és Német részről Gunzil Hidáig.“

„*Dux vero ZULTA, post reversionem militum suorum, fixit metas Regni Hungariae. Ex parte Graecorum, usque ad portam Wacil, et usque ad terram Racy. Ab occidente usque ad Mare, ubi est Spaletina Civitas; et ex parte Theonicorum, usque ad Pontem Guncil.*“ 13)

Azonban mind azokról, miket mostanig előadtam, semmit sem tartanak a' mostani Horvátok és más Szlavin Írók is, mind Constantinus Porphyrogennetáról, mind különösen és főképen II. Béla Király Nevetlen Jegyzőjéről megvetőleg, vagy legalább nem igazságosan ítélvén. Az utóbbikra nézve Schlözer tekintete ugyan színre a' köpönyeg, 14) de a' gyalázás titkos oka — mit egyszer már tsak ki kell nyilván mondani — az, hogy ezen Író két halálos bűnt követett-el a' SZLAVIN NÉP ellen. Egyik helyen írta a' Gálitziai Vezérről:

„Ezt meghallván Galitzia Vezére, minden hozzátartozókkal MEZITLÁB elébe ment Almus Vezérnek, és használatul különféle ajándékokkal kedveskedett Almus Vezérnek, 's kinyitván Gálitzia Város kapuját, **ÓT MINT TULAJDON URÁT SZÁLÁSSAL FOGADTA.**“ 'sa't.

„*Hoc dum Galiciae Dux audivisset, obviam Almo Duci, cum omnibus suis, NUDIS PEDIBUS venit, et diversa munera ad usum Almi Ducis praesentavit, et aperta porta Civitatis Galiciae, quasi DOMINUM SUUM PROPRIUM hospitio recepit.*“ etc. 15)

Más helyen említette Ogmánd nevű Kém szája után Erdély Országról :

„És e' Földnek lakói az EGÉSZ VILÁG EMBEREINÉL ALÁBBVALÓK VOLNÁNAK, MIVEL ŐK BLÁSZIUSOK és SCLÁVUSOK, mivel más fegyverekkel nem bírának, mint ijakkal és nyilakkal.“

„*Et habitatores terrae illius VILIORES HOMINES ESSENT TOTIUS MUNDI, QVIA ESSENT BLASII et SCLAVI, quia alia arma non haberent, nisi arcum et sagittas.*“ 16)

Ilyen színűek a' Keserőség Tsepei! Ezek írták Dobrowszki Jóseffel, a' Szlavin Pátriárchával, ime valóban kinevetést érdemlő sorokat:

„Most ítéljék meg maguk az Olvasók, vallyon az előttünk álló munka egy hitelességet érdemlő Történetkönyvnek, vagy egy Románirótól eredett Meseszövevénynek tarthatatik-e? Mellynek szerzője, hogy hitelességet nyerhessen, **MAGÁT DITSÓSÉGES BÉLA KIRÁLY JEGYZŐJÉNEK ADTA-KI.**“

„*Nun mögen die Leser selbst urtheilen, ob die vorliegende Schrift für eine Geschichte von einem glaubwürdigen Verfasser, oder für ein Fabelwerk von einem Romanschreiber, der sich, um Eingang zu finden, FÜR EINEN NOTAR DES GLORREICHEN KÖNIGS BELA AUSGIBT, zu halten sey.*“ (17)

E' sorokban Dobrowszki a' Nevetlen Jegyzőt nem tsak TUDATLANNAK, hanem egyszer'smind **ALARTZÁS GAZEMBERNEK** is nevezi, 's ez által féktelen boszszujának és tudatlanságának maradandó nyomát hagyta fön, melly épen nem válik ditsóságára. Ha tudta volna e' gyalázó tudós, hogy a' Magyar Diplomatikában már első **András Magyar Király** uralkodásától divatoztak az **Előbetűk**, az az: **SIGLÁK**, 's észre vette volna a' kérdés alatt forgó Írónak Ajánlólevelében a' **P. és N. SIGLÁKAT**, mellyek **II Béla** alatt és után élt **PÁLRA**, utóbb **Tsanádi Püspökre**; és **MIKÓRA (NICOLAUSRA)**, nem pedig **MICHAELRE**, az az: **MIHÁLYRA**) utóbb **Kalotsai Érsekre** leginkább illenek; ha szemébe ötlött volna, hogy a' már így épen nem **Nevetlen Jegyző KÜLÖNBFELE** általa használt **HISTORIOGRAPHUSOKRA**, mint **KÜTFÖKRE**, idéz, 's tudta volna, hogy már **Luitpránd** emleget Magyar Országot illető **Történeti Könyvet**, rüt gantsoskodását bizonyosan elhallgatta volna. A' mi pedig a' **KÉT HALALOS BÜNT** illeti, az elsőre nézve legyen szabad érteneni, hogy valamin a' Magyar Közmondás szerént a' vízbe esett ember még a' habhoz is kapdos, úgy a' szerentsétlen emberek is, tsak hogy bajaikon enyhithessenek, sokat készek egész alázatossággal teljesíteni. A' **Jádrai Ostromnak** **Nevetlen Írója** följegyzette:

„Kitörültetett hajdan a' Kéziratokból és kivakartatott az Ének, mellyre **EGÉSZ DÁLMÁTIA ORSZÁGBAN** a' szent kérdésekre remegve feleltek: „**A' MAGYAROKNAK HARAGUKTÓL: MENTS MEG URAM MINKET.**“ Most illenek, most kellene ezt inkább megújítani és a' Kéziratokba beírni.“

„*Condeletum exstiterat in codicis, et abrasum Canticum, quod per universam regionem DÁLMATIAE interrogationum sanctarum comitiva titubabatur.* „**AB IRA UNGARORUM: LIBERA NOS DOMINE.**“ *Decet, et nunc deberet plus renovari, et iterum in codices apponi.*“ (18)

Ugyan ő írja más helyen egy **HORVÁT ORSZÁGI PÁRTÜTŐRŐL** Nagy Lajos Magyar Király időszakából:

„Vladiszláva, és fia János, kikért nálad követségben vagyok, **ŐSZSZE KULTSOLT KEZEKKEL 'S MIND KÉT TÉRDEIKEN TÉRDEPELVE**, magukat és jószágait egészen oda ajánlják.“

„*Vladislava, et genitus ejus Johannes, pro quibus ad Vos sum legatus, **PLICATIS MANIBUS, AC AMBOBUS GENIBUS FLEXIS, totos se offerunt, eorumque bona.***“ 19)

Szinte ő egy harmadik helyen a' Zádormelléki Nemességről és Nagy Lajos Magyar Királyról:

„Kihez nagy sereg Nemesség és Közférflak őszszejövének, nagy alázatossággal **TÉRDEPELVE MEGHAJTVÁN** magukat, a' Király **KEZEIT** és **LÁBAIT** hasonlóképen **TSÓKOLVÁN.**“

„*Ad quem ingens congeries Nobilium, Mediocrumque Virorum convenerat, multa reverentia, **GENIBUS FLEXIS INCLINABANT, MANUS PARI TER ET PEDES OSCULANDO.***“ 20)

A' Zágrábi Káptalanról is olvashatni egy 1353-dik évi hiteles Öklelevelében István Szlavóniai és Horvát Országi Vezérnek:

„Hogy midőn a' Zágrábi Templomot meglátogattuk volna, a' Zágrábi Templom Káptalanának tiszteletes Férfiai az említett Székes Egyházban **TÉRDEPELVE ÉS ARTZTZAL FÖLDRE BORÚLVA.** méltóságunkat alázatosan megkérték.“

„*Quod cum Ecclesiam Zagrabiensem visitassemus, honorabiles Viri Capitulum ipsius Ecclesiae Zagrabiensis in eadem Cathedrali Ecclesia **GENUORUM FLEXIBUS SE IN TERRA PROSTRATI.*** *nostram humiliter flagitarunt majestatem.*“ 21)

Kitetszik tehát a' Szlavin Íróknak adataiból is, hogy a' **SZLAVINOK**, ha veszedelemben forogtak, vagy esedeztek valamiért, mindenkor **IGEN ALÁZATOSAK** voltak, következésképen a' Nevetlen Jegyzőnek **MEZÍTLÁBOS** adata épen nem valami nagy különösség, vagy sértelmes adat és **HALÁLOS BŰN.** A' mi pedig a' **MÁSAD HALÁLOS BŰNT** illeti, az se többet, sem kevesebbet nem foglal magában, mint azt, hogy a' Nevetlen Jegyző gondolkodása szerint az Erdély Országban lakó és a' Kúnoktól meg Patzinátzitáktól fölötte sok nyomorúságot szenvedett **SZLAVINOK** nem voltak olly **DERÉK KATONÁK**, mint a' **MAGYAROK**, minthogy **IJAKON** és **NYILAKON** kívül a' háborukban más Fegyvereket nem használtak. És nem írta-e a' Magyar Földre költözött **MAGYAROKRÓL** is Valvasor János Weichárd Báró:

„Mert ezen **MEGTESTESÜLT** **ÖRDÖGÖK** 899. és 900-dik évben

„*Denn es seind **DIESE EINGEFLEISCHTE TEUFEL,***

tsmét felénk jöttek, mint egy kár-
tékony, 's országrontó Jégesőziva-
tar és ijesztő Vizözön, kik Euró-
pának majdnem valamennyi tarto-
mányait egymás után földülták.“

*ums Jahr 899. und 900, wie-
derum daher gefahren, wie ein
schädlicher, Landverderblicher
Hagelsturm, und erschreckliche
Wasserflut, die fast alle Euro-
päische Länder nacheinander
durchwütete.“ 22)*

Illyeneken, minthogy a' Történettudomány nem mutat példát,
hogy valahol 's valaha tzukrotska osztogatással viseltek volna háborút,
okos ember által suban minden legkisebb boszszuforralás nélkül, 's
az illyeneknél békével nézi az Írónak személyes fogalmát, vagy gon-
dolkodását.

- 1) Joan. Pistorii, Rerum Germanicarum Scriptores. Ratisbonae, 1726. in folio, Tomo I, pag. 802. Sigebertus Gemblacensis in Chronographia, ad annum 893. — Cf. Chronicon Abbatis Urspergensis. s. l. 1537. in folio, pag. CXLVII.
- 2) Joannis Georgii Schwandtneri, Scriptores Rerum Hungaricarum. Lipsiae, 1748. in folio, Tomo III, pag. 104—105. Joannis Lucii Libro II, cap. 2. — Cf. Danielis Farlati, Illyricum Sacrum. Venetiis, 1765. in folio, Tomo III, pag. 82—83.
- 3) Georgii Heinrichi Pertz, Monumenta Germaniae Historica. Hannoverae, 1826. in folio, Scriptorum Tomo I, pag. 401. ad annum 894. pag. 408. ad annum 892.
- 4) Danielis Farlati, Illyricum Sacrum. Venetiis, 1765. in folio, Tomo III, pag. 92—95. — Cf. pag. 84. col. 2-da de Joanne III Archiepisc. Spalatensi. — Joan. Lucii, Memorie storiche di Tragurio, ora detto Trau. In Venezia. 1673. in 4-to. In Admonitione ad Calcem Operis.
- 5) Georgii Heinrichi Pertz, Monumenta Germaniae Historica. Hannoverae, 1826. in folio, Scriptorum Tomo I, pag. 413.
- 6) Paul Joseph Schafarik's, Slawische Alterthümer. Leipzig, 1844. in 8-vo, II. Band, S. 277. Nota 49.
- 7) Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1711. in folio, Tomo I, pag. 111. Constantinus Porphy. De Adm. Imp. Cap. 42. — Cf. Constantini Porphyrogenetae Imperatoris, Opera. Ex edit. Joannis Meursii. Lugduni Batavorum, 1617. in 8-vo, pag. 129.
- 8) Joannis Georgii Schwandtneri, Scriptores Rerum Hungaricarum. Lipsiae, 1748. in folio, Tomo III, pag. 488. In Presbyteri Diocleatis Regno Slavorum. Cap. 22.
- 9) Joannis Georgii Schwandtneri, Scriptores Rerum Hungaricarum. Lipsiae, 1746. in folio, Tomo I, pag. 27. In Anonymi Historia Ducum Hungariae. Cap. 42.
- 10) Joannis Georgii Schwandtneri, Script. Rer. Hung. Lipsiae, 1748. in folio, Tomo III, pag. 486—487. In Presbyteri Diocleatis Regno Slavorum. Cap. 19. — Cf. Giovann. Cattalinich, Storia della Dalmazia. Zara, 1835. in 8-vo, Tomo II, pag. 219—220. Cattalinich e' történetet nem sokára 840-dik év után említi, azonban Ciaszlávus elfogatása csak 893—894. felé eshetett. Szerénte 30. évig nem volt Rátz Király.
- 11) Paul Joseph Schafarik's, Slawische Alterthümer. Leipzig, 1844. in 8-vo, II. Band, S. 252.
- 12) Joannis Georgii Schwandtneri, Scriptores Rer. Hung. Lipsiae, 1746. in folio, Tomo I, pag. 27. In Anonymi Hist. Ducum Hungariae Cap. 43. — Cf. Georgii Heinrichi Pertz, Monumenta Germaniae Historica. Hannoverae, 1826. in folio, Scriptorum Tomo I, pag. 408. In Annal. Fuldens. Parte V. ad annum 892. „*Missi autem (Arnolli Reg. Germ.) propter Insidias Zuentibaldi dncis terrestre iter non valentes habere, de regno Braslavonia per fluvium Odagra usque ad Culpam, dein per fluenta Save fluminis navigio in Bulgaria perducti.*“ Odagra vagy Odogra viz itten a' ma is hajózáható, és a' Culpába folyó Odra viz Domin Jösel volt kedves Tanítómnak helybéli vizsgálati szerént. Cf. Josephi Mikoczi, Otiorum Croatiae Liber I. Budae, 1806. in 8-vo, pag. 292—298.

- 13) Joannis Georgii Schwandtneri, *Scriptores Rerum Hungaricarum*. Lipsiae, 1746. in folio, Tomo I, pag. 37. In Anonymi Hist. Ducum Hung. Cap. 57.
- 14) August Ludwig Schlözer's, Nestor. Leipzig, 1801. in 8-vo, II, 85. 120. III, 122—124. 127—138. u s.f.
- 15) Joannis Georgii Schwandtneri, *Script. Rer. Hung.* Lipsiae, 1746. in folio, Tomo I, pag. 9. In Anonymi Hist. Duc. Hungariae. Cap. 11.
- 16) Joannis Georgii Schwandtneri, *Script. Rer. Hung.* Lipsiae, 1746. in folio, Tomo I, pag. 18. In Anonymi Hist. Duc. Hungariae. Cap. 25.
- 17) *Jahrbücher der Literatur*. Wienn, 1827. in 8-vo, XL. Band, S. 220—249.
- 18) Joannis Georgii Schwandtneri, *Scriptores Rer. Hungar.* Lipsiae, 1748. in folio, Tomo III, pag. 708. Anonymus *De Obsidione Jadrensi*. Libro II, cap. 11.
- 19) Joan. Georg. Schwandtneri, *SS. Rer. Hung.* Lipsiae, 1748. in folio, Tomo III, pag. 669. Anon. *De Obs. Jadr.* Libro I. cap. 3. — Cf. pag. 668. *Libr. I*, cap. 2.
- 20) Joan. Georg. Schwandtneri, *SS. Rer. Hung.* Lipsiae, 1748. in folio, Tomo III, pag. 704. Anonym. *De Obs. Jadr.* Libro II, cap. 7.
- 21) Danielis Farlati, *Illyricum Sacrum*. Venetiis, 1775. in folio, Tomo V. pag. 435.
- 22) Freyherrn Johann Weichard Valvasor's, *Die Ehre des Herzogthums Crain*. Laybach, 1689. in folio, IV. Theil, S. 262.

18. §.

Azonban Constantinus Porphyrogenneta Görög Tsászárs és II-dik Béla Magyar Király Nevetlen Jegyzője nélkül is megbizonyíthatni, hogy a' MAGYAROK nem sokára 892-dik év után fegyverrel MEGHÓDÍTOTTÁK a' régi PÁNNÓNIA SZÁVIÁT, az az: BRASZLÁVÓ HORVÁT ORSZÁGÁT. A' Fuldai Évkönyvek Krisztus születése után 901-dik évnél szűnnek meg, következésképen egy koruak a' Magyar Nemzet beköltözésével, 's régiebbek mind Constantinus Porphyrogenneta Görög Tsászárnál, mind a' későbbi Nevetlen Jegyzőnél. Ezekben már 894-dik évről mondatik:

„Az AVAROK, kik UNGÁRU-SOKNAK hivatnak, ezen időkbén a' Dunán túl járkálván, sok nyomorúságokat okoztak. Mert az embereket és vénaszszonyokat egymás után megölvén, csak a' fiatal szép nemet, mint barmokat, kényük kielégíttetése végett magukkal tze-pelvén, EGÉSZ PÁNNÓNIAÁT VÉG-SŐ INSÉGIG ELRONTOTTÁK.“

„*AVARI, qui dicuntur UNGARI, in his temporibus ultra Danubium peragrantes, multa miserabilia perpetravere. Nam homines et vetulas matronas penitus occidendo, juvenulas tantum ut jumenta pro libidine exercenda secum trahentes, TOTAM PANNONIAM USQVE AD INTERNACIONEM DELEVERUNT.*“ 1)

Ugyan a' Fuldai Évkönyvekben 900-dik évről éréntetik:

„De ezt a' MAGYAROK előre látván, a' nyert prédával vissza-
térték, honnand elmentek, TULAJ-

„*Sed hoc UNGARI praecolatos, cum his, quae detraherunt, redierunt, unde*

DONUKBA PÁNNÓNIÁBA.“

venerunt, AD SUA IN PANNONIAM.“ 2)

Regino írta 889-dik évről:

„És először ugyan a' PÁNNÓNUSOKNAK és AVAROKNAK pusztaságaikat keresztül járván, mindennapi ételmüket vadászattal és halászáttal keresék; azután a' CÁRÁNTÁNUSOKNAK, MÁRAHÁNOKNAK és BULGÁRUSOKNAK határait gyakori bérándulás nyugtalanságaival megrohanták.“

„Et primo quidem PANNONIORUM et AVARUM solitudines pererrantes, venatu ac piscatione victum cottidianum quaeritant; deinde CARANTANORUM, MARAHENSIVM ac VULGARUM fines crebris incursionum infestationibus irrumpunt.“ 3)

Hermannus Contractus 900-dik évről beszéli:

„A' MAGYAROK, mint új Ellen-ségek, OLASZORSZÁGOT nagy részben pusztították, és megütköz-
vén e' győzők husz ezeret az OLASZOK közül egy napon megöltek. Szinte a' kikémlt Bajor Országba betörvén, az Ens vize mellől igen sok prédát elhoztak: Nem különben a' NÉPTELENÍTETT PÁNNÓNIÁKAT elfoglalták.“

„UNGARII hostes novi, ITALIAM magna ex parte vastaverunt, et conserto praelio victores viginti millia ex ITALIS una die peremerunt. Itidem exploratam Baiariam invadentes, circa Anesum flumen plurimas praedas abducunt: Item PANNONIAS DEPOPULATAS occupant.“ 4)

Theotmár Juváviai, az az: Szaltzburgi Érseknek 's a' Bajor Országi Püspököknek 900-dik évben IX-dik János Pápához küldetett Levelükben olvashatni a' Magyar Pusztításról:

„Úgy, hogy EGÉSZ PÁNNÓNIÁBAN, legnagyobb Megyénkben, csak egy Templom sem található.“

„Ita, ut IN TOTA PANNONIA, nostra maxima Provincia, tantum una non adpareat Ecclesia.“ 5)

Tamás Spalatóri Esperestnél is állítatik:

„Tsaknem ezen időkbén, a' Masz-szageta Nemzetnek egy része, kiköltözvén Országából, melly MAGER nevet visel, NAGY SOKASÁGGAL jött, minden akadályokat elpusztítván, EGÉSZ PÁNNÓNIÁT, a' Duna mind két oldala felé elfoglalta. Megölvén ugyan is a' tartomány lakosait, másokat pedig szol-

„His fere temporibus, pars aliqua gentis Massagetum, egressa de regione sua, quae MAGERIA nuncupatur, venit IN MULTITUDINE GRAVI, obstantia quaeque devastans, TOTAM PANNONIAM, ex utraque parte Danubii occupavit. Interfectis namque incolis regionis

gákká tevén, megtelepedtek e' rónaságon: mivel az embereknek héányuk miatt, alkalmas volt baromtenyésztésre, melyekből a' sokaság élismét vette. Hajdan ezen ország a' Rómaiaknak Legelőjük volt a' monda szerént. Kezdék tehát a' szomszéd tartományokat állandó háborukkal nyugtalanítani, a' Templokokat elrontani, és a' Keresztyéneket szorongatni.“

illius, alioque in servitutem redactis, posuerunt se in planitie illa: quia propter raritatem hominum, habilis erat animalibus alendis, ex quibus maxime multitudo ipsa victum habebat. Haec regio dicitur antiquitus fuisse Pascua Romanorum. Ceperunt ergo circumpositas regiones bellis assiduis infestare, ecclesias destruere, Christianos affligere.“ 6)

Ennyi hiteles egykoru, vagy közelkoru 's részént belföldi tanutételek után már nem lehet nem kérdezni, valyon az EGÉSZ PANNÓNIA és PANNÓNIAK alatt nem kell-e PANNÓNIA SZÁVIÁT is, az az: BRASZLÁVÓ HORVÁT ORSZAGÁT, mint RÉSZT, érteni? Hogy valóban kell, elhitei velünk az egyenesen CROÁTIÁT is megnevező Dandulus ekképen írván:

„Azután CROÁTIÁBA ROHANTAK. Túl a' Leopolis (Laybach) Váron Moráviának (Mura Viz Meléknek) Vezére Gottifred és Hardus Vezér az Aquilejai Pátriarchával együtt velük szembe szállanak. Ezen ütközétkben mind a' két Vezér megöletik, 's a' Pátriarcha futással mentette meg magát. Azután KIPUSZTÍTVÁN CROÁTIÁT, és Styriát, igen nagy prédával tértek vissza Pannóniába, utóbb pedig Bulgáriában rablottak.“

„*Postea CROATIAM INVADUNT. Ultra Castrum Leopoli (Laybach) Moraviae (Regionis ad Muram fluvium sitae) Dux Gottifredus, Duxque Hardus cum Aquilegiense Patriarcha illis occurrunt. In eo praelio uterque Dux occiditur, Patriarcha vero fuga salvatus est. Exinde SPOLIATA CROATIA, et Styria, cum maxima praeda in Pannoniam redeunt, et postea Bulgariam spoliant.“ 7)*

De mi szükség valyon Dandulus tekintetére is, ha bizonyos hiteles adatokból, hogy Magyar Ország HATÁRA hajdan a' Vezérek alatt AQVILEJA SZOMSZÉDSÁGÁNÁL végződött? Sigebertus Levita írja Theodoricus Metzi Püspök életében Vincentia Városról:

„Vincentia Város nem messze fekszik Velentzétől. hol Szent Felixnek egy díszes Monostora is volt. De ezt elégették a' MAGYAROK, KIK CSAK NEM SZOMSZÉDAIK E' HELYEKNEK.“

„*Civitas Vincentia est non longe a Venetia. ubi et nobile quondam Monasterium Sancti Felicis visebatur. . . . Sed eo AB UNGRIS, QVI PENE LOCORUM IPSORUM VICINI SUNT, exusto.“ 8)*

Belloni Antal mintegy 897-dik évre beszéli Federik Aqvilejai Pátriárcha életében:

„KIJÖTT SCYTHÁKAT PÁNNÓ-
NIÁBA, MELLY AZ AQVILEJAI
EGYHÁZ BIRTOKÁVAL HATÁ-
ROS.“

„**SCYTHAS IN PANNO-
NIAM EGRESSOS, QVAE
AQVILEJENSIS ECCLE-
SIAE DITIONI JUNGI-
TUR.**“ 9)

Az Aqvilejai Krónikában szinte Federik Aqvilejai Pátriarcháról előző:

„A' NAGY MAGYAR NEMZET
Syriából (Más Kéziratban: Szerviá-
ból) ki jöven némelly Tartományba,
MELLY AZ AQVILEJAI EGYHÁZ
PÁRTÁZATÁVAL HATÁROS, elő-
ször megszállott, és ott lakni kez-
dett.“

„**MAGNA UNGARORUM
GENS a Syria** (Var. Lect. Ser-
via) *egressa in quandam Provin-
ciam, QVAE ADJUNGITUR
FIMBRIIS ECCLESIAE
AQVILEJENSIS, primitus
venit, et ibi habitare coepit.*“ 10)

Ezekért mondatik Otto Római Tsászárnak 967-dik évi (nem 927-diki) hiteles Óklevelében, mellyet Rodaldus Aqvilejai Pátriarchának adott:

„És a' mi tsak Liquentia folyó,
két Soror, és az ORSZÁGUT kö-
zött, MELLYET MAGYAR UTNAK
NEVEZNEK, fekszik a' Tenger par-
táig.“

„*Et quidquid inter flumen Li-
quentiam inter duas Sorores,
ET VIAM PUBLICAM,
QVAM STRATAM UNGA-
RORUM VOCANT, interjacet
usque ad litus Maris.*“ 11)

Konrád Tsászárnak 1028-diki hiteles Óklevelében szinte találhatik:

„Által engedjük és örök joggal
adjuk Poppo Pátriarchának és az
Aqvilejai Egyháznak azon Foro-Ju-
liumi Törvényhatóságban Varienti
Bíró Megyében fekvő Erdőt, melly
kezdetik Sontius Vizétől és a' Ten-
gerig terjed, 's így azon UT ALATT,
MELLYET A' NÉP MAGYAR UT-
NAK NEVEZ, azon helyig, hol a'
FLUMEN viz ered, és így le felé
a' FLUMEN viz körül azon határig,
melly fekszik Ocinus Gazdának Cor-
tis Naon nevü Tulajdona és Albá-
nai Szent Szeksztus Tulajdona kö-

„*Concedimus et perpetuo da-
mus Popponi Patriarchae, et
Aquilejensi Ecclesiae quamdam
sylvam in Pago Foro-Julii in
Comitatu Varienti Comitís, in-
cipiendo a flumine Sontii usque
ad Mare, et sic SUBTUS
STRATAM, QVAE VULGO
DICITUR UNGARORUM,
usque in illum locum, ubi fluvius
FLUMEN nascitur, et ita deor-
sum per FLUMEN usque ad
terminum, qui est inter praedium
Ocini Hospitis, quod vocatur*

zött, és a' Meduna vizig annak me-
netele körül, és a' Lipientia Vizig,
és a' Lipientia Viznek Tengerbe
szakadásáig.“

*Cortis Naon, et inter praedium
Sancti Sexti Albanae, et usque
flumen Medunae secus ejus de-
cursum, usque ad flumen Li-
ipientiae, et usque ad Lipienti-
ae introitum in Mare.“ 12)*

Erős Leopoldnak, Styriai Ögrófnak, 1129-dik évi hiteles Ök-
levelében hasonlóképen éréntetik:

„Által adtam Hartperch nevű Tu-
lajdont a' Bajor határ mellett, ti-
zennyoltz szállást magában foglalót,
A' MAGYAR UT FÖLÖTT, Saven
vitzől, Lungwiz folyó körül, La-
venze nevű harmadik folyóvizig.“

*„Tradidi praedium quoddam
in Hartperch Bavaricae metae,
decem videlicet et octo mansus,
SURSUM VERSUS STRA-
TAM HUNGARICAM, a rivo
Saven dicto, per Lungwiz alte-
rum rivum, ad tertium rivum,
Lavense.“ 13)*

• III-dik Sándor Pápnak 1176-diki hiteles Öklevelében szinte
olvashatni:

„A' Cars nevű hegytől, A' MA-
GYAR UTIG, és az Algo nevű fa-
luig.“

*„A monte, qui dicitur Cars,
USQVE AD STRATAM UN-
GARORUM, et usque ad villam
quae dicitur Algo.“ 14)*

Fridrik Német Császárnak 1177-dik évi hiteles Öklevelében:

„A Grast nevű hegytől, A' MA-
GYAR UTIG, és a' Hago nevű fa-
luig.“

*„A monte, qui dicitur Grast,
USQVE AD STRATAM UN-
GARORUM, et usque ad villam,
quae dicitur Hago.“ 15)*

Ezen annyiszor említettét MAGYAR UT, mint HATÁRVONAL,
mellett feküdt MAGYAR PÁKHA VÁR is, melyet Németül UN-
GRISPACH és UNGRISPACHA néven hívtak a' régiek. Cándidus János
írja Aquilejai Jegyzeteiben:

„UNGRISPACHUM: és Vipulcia-
num.“

*„UNGRISPACHUM: Vipul-
cianum.“*

Alább pedig más helyen:

„Cándidus Tamást, győzhetlen
szívű ifiát, a' Sontius Völgyi leg-
erősebb Várba, MAGYAR PÁCHA-
BA, küldötte.“

*„Thomam Candidum, invicti
animi juvenem, ad UNGRIS
PACHAM, munitissimam Sonti-
cae Vallis arcem, misit.“ 16)*

Sőt többet mondok, ha említem, hogy a' Vezérek alatt a' MAGYAROK sokáig birták MAGÁT AQVILEJÁT. is, és azt csak az Augsburgi ütközet után foglalta-el tőlük Henrik Bajor Hertzeg. Witichindus 948-dik évről beszéli :

„Megnyervén tehát a' Bajor Hertzegséget, épen nem henyélt, hanem elmenvén AQVILEGIÁT elfoglalta. A' MAGYAROKAT KÉT ÍZBEN FEGYVERREL MEGGYÓZTE, Ticinumnál a' vizen által uszott, 's az ellenségtől sok prédát nyervén, Seregét szerentsésen Hazájába visszavezette.“

„*Ducatu igitur Bajoariorum accepto, nequaquam desidia torpuit, sed abiens AQVILEGIAM cepit. UNGAROS DUABUS VICIBUS ARMIS SUPERAVIT, Ticinum transnavit, et praeda magna intra regionem hostium capta, exercitum incolumem in Patriam reduxit.*“ 17)

Sigebertus Gemblacensis 948-dik évről hasonlóképen följegyzette:

„Henrik Bajor Hertzeg AQUILEJÁT OLASZ ORSZÁGBAN ELFOGLALTA, A' MAGYAROKAT KÉT-SZER MEGGYÓZTE, Ticinumnál általment, és sok prédával tért vissza.“

„*Dux Baiariae Henricus, AQVILEJAM IN ITALIA CAPIT, HUNGAROS BIS SUPERAT, Ticinum transit, et cum multis manubiis redit.*“ 18)

E' háboruban a' SZLAVINOK is együtt hartzoltak a' Magyarokkal, mert a' 961-diki hiteles Öklévélben épen ezen ütközetekről mondatik :

„Némellyeket, 's a' mienket Püspökségünkéiből nekünk és Első Egyházunknak, a' Rubiniainak, melyet, oh fájdalom! MINAP A' MEGNEVEZÉST NEM ÉRDEMLŐ SZLAVINOK ÉS A' KEMÉNY BARBARUSOK (A' Magyarok) ELRONTOTTAK, az említett Egyház Ádám nevü Püspökének 's Utódainak a' már fölebb mondatott mienket általengedjük.“

„*Quaedam nostraque de nostro Episcopatu nobis nostraeque Ecclesiae primae Rubinensi nomine, quod etiam, heu pro dolor! NUPER A NEFANDIS SCLAVIS ET DURIS BARBARIS (Hungaris) DESTRUCTUM EST, Adam praefatae Ecclesiae Episcopo, ejusque successoribus praefatam nostram concedimus.*“ 19)

Szinte így hartzoltak már 928-dik év felé a' HORVÁTOK a' Magyarokkal Simon Bulgárus Fejedelem ellen is. 20) Mind ezek után ki fogja többé okosan tagadhatni, hogy PÁNNÓNIA SZÁVIA, a' RÉGI PÁNNÓNIAÉNAK EGYIK RÉSZÉ, már a' MAGYAR VEZÉREK ALATT A' MAGYAR NEMZET URADALMA ALATT VOLT? Fárlátus Dániel legalább, a' Sziszeki Püspökségről értekezvén, erről épen nem kételkedett, így írván :

„E' tizedik században a' Dunán innend és túl feküdt ezen tartományok tsak nem soha sem voltak a' **MAGYAROKTÓL** háborgatás nélkül; minduntalan majd prédálva, majd öldökölve, majd égetve úgy keresztül jártak rajtuk, hogy akár merre rohannának, inséget és veszedelmeket hagynának maguk után; nem is volt addig béke és tsendesség e' tartományokban, míg Szent István első Magyar Király azt a' Nemzetet a' keresztvény hit igája által tsak nem egészen megszelídítette. **SZISZEK VÁROS** vég elpusztulását tehát én a' **MAGYAROKNAK** vélem tulajdonítani.“

„*Hoc saeculo decimo fere nunquam regiones illae, cis ultraque Danubium, ab HUNGARIS non infestae fuerunt; quas identidem praedando, caedendo, urendo sic peragrabant, ut quacunque irruerent, calamitatem et exitium inferrent; neque antea quies his regionibus, et tranquillitas fuit, quam S. Stephanus primus rex Hungariae gentem illum fere universam, suavi Christianae legis iugo imposito, mansuefecit. HUNGARIS igitur excidium supernum SISCIAE URBIS adscribendum censeo.*“ 21)

Ki fogja továbbá okosan többé tagadhatni, hogy **MAGYAR ORSZÁG HATÁRA** a' régi **MAGYAR VEZÉREK ALATT** is, de **KÉSŐBBEN** is, dél felé épen úgy, mint **HAZAI TÖRVÉNYEINK** (1351, 11. 1625, 23. §. 5. 1630, 19. §. 1. 23. 1638, 42. 1647, 57. 1649, 32. 1655, 30. §. 7.) igen böltsen állítják, **AZ ÁDRIAI TENGERRIG** kiterjedett? Egy 1288-dik évi **SZLAVIN RÉGISÉGEN**, melly **TERSZÁTBAN**, **FIUME SZOMSZÉDSÁGÁBAN**, találatott, legalább nintsen legkisebb szó **HORVÁT KORONÁRÓL**, hanem ezek olvastattak a' Templom talpkövéből kivétetett Íróhártvány:

„Én István, régi Ragusai, Modruszi Püspök, és a' **MAGYAR SZENT KORONÁNAK** Tanátsosa, fölken-tem és fölszenteltem e' Templomot, Boldog Aszszony Szüz Mária Írójának, Szent Lukátsnak, tiszteletére 1288-dik évben.“

„*Ja Stipan od Staroga Dobrovniča, Biskup Modruski, Vichnich SVETE CRUNE UGERSKE, posuutih out Zri-kou na postenie Svetoga Luke pissara Marie Blaxene. MCCLXXXVIII.*“ 22)

Ki fogja végre okosan többé tagadhatni, hogy az ide költözött **MAGYAROK** és **MAGYAR VEZÉREK ELŐTT** épen olyan Fegyverrel és Vérontással nyeretett Föld volt **PÁNNÓNIA SZÁVIA**, 's ennek **ZÁBRÁG**, **POSEGA** és **VALKÓ VÁRAI**, mint **PÁNNÓNIA**NAK **EGYEBB RÉSZEI**, vagy **NAGY MORVA ORSZÁGNAK POSONI** és **NITRAI VIDÉKEI**? Az, hogy a' különbféle nyelvű lakosokra nézve itt **KÁR-KÁNOK**, ott **BÁNOK**, amott pedig **SCHADEN-RICTEREK** szolgáltatták ki az Igazságot; vagy az, hogy itt a' **MAGYAR TÖRVÉNY**, ott a' **SZLAVIN SZOKÁSOK**, amott a' **SZÁSZ RENDSZER** volt a' **TÁRSAS-**

SÁGI SINOR MÉRTÉK — a' mi mindenütt és mindenfelé változólag divatozott — nem tsonkította meg MAGYAR ORSZÁG HATÁRAIT, vagy a' RÉGI PÁNNÓNIA TÉREIT el nem darabolta. Granana Fülöp Szerzetes Perjelnek 1324-dikben legalább eszébe sem jutott a' Zágrábi Püspöki Megyét MAGYAR ORSZÁGON KIVÜL keresni, midőn hiteles Óklevelében így irt:

„Hogy midőn Tisztünk kötelességéből MAGYAR ORSZÁG RÉSZÉNEK ZÁGRÁBI PÜSPÖKI MEGYÉJEBE jöttünk volna.“

„*Quod cum ex debito nostri officii AD PARTES REGNI UNGARIAE ZAGRABIENSIS DIOECESIS venissemus.*“ 23)

Így gondolkodott 1350-dik évben Gvidó Cárdirális és Pápai Követ is, midőn több HORVÁT ORSZÁGI és ENNEK SZÉLEI KÖRÜL lakó Papokat hivatalos levelében ime tizimmel szólított meg:

„ÉS MAGYAR ORSZÁG mindenféle Egyházi Férfiainak, kik e' levelünket veendik, Üdvösséget az Úrban!“

„*Et Clericis Ecclesiarum quarumcunque REGNI HUNGARIAE, ad quos praesentes litterae pervenerint, Salutem in Domino!*“ 24)

És nem egyenesen DÁLMÁTIÁRÓL és HORVÁT ORSZÁGRÓL — mert Erdélynek már ekkor Vajdái valának — rendelte-e Nagy Lajos Magyar Király:

„Ugyan azon Nemeseknek kérelmükre reáállunk; hogy minden országunk határai között tartózkodó Nemes Férfiak, ÚGY A' VEZÉRI BIRTOKOKBAN ÉS TELKEKEN SZINTE ORSZÁGUNK HATÁRAI ZÁRADÉKA ALATT LAKÓK IS, egy és ugyanazon szabadságban részesüljenek.“?

„*Ad eorundem etiam Nobilium petitionem annuimus; ut universi Viri Nobiles, intra terminos regni nostri constituti, ETIAM IN TENUTIS DUCALIBUS SUB INCLUSIONE TERMINORUM IPSIUS REGNI NOSTRI EXISTENTES, sub una et eadem libertate gratulentur.*“ ? 25)

Nem neveztetik-e DÁLMÁTIA és HORVÁT ORSZÁG már 1433-dikban Sigmond Király alatt EGY TESTTÉ LETT ORSZÁGNAK, midőn mondatik:

„Mivel a' Magyar Király Magyar Ország tizimén kívül ezen országoknak tizimeikkel is él, ugymint: DÁLMÁTIA, CROÁTIA, Ráma, Szerbia, Gallitzia, Lodomeria, Cumánia

„*Quia etiam Rex Hungariae utitur ultra titulum Regni Hungariae, horum regnorum titulis, videlicet: DALMATIAE, CROATIAE, Ramae, Serviae, Gal-*

és Bulgária tízmeivel, MELLY ORSZÁGOK tudniillik RÉGTŐL FOGVA MAGYAR ORSZÁGGAL EGY TESTET TESZNEK.“?

liciae, Lodomeriae, Cumaniae, et Bulgariae, QVAE scilicet REGNA SUNT AB ANTIQVO EIDEM REGNO HUNGARIAE INCORPORATA.“? 26.)

Minden esetre a' RÉGI PÁNNÓNIÁRÓL szükség említenem, hogy az Német Országfelé az ENS VIZIG, 's különösen ENSBURGIG (Itt lehetett igazán GUNCIL-HIDA = CONRADI-PONS) terjedett, és STYRIÁNAK, KÁRINTHIÁNAK és KÁRNIOLIÁNAK NEMELY SZOMSZÉD VIDÉKEIT IS magában foglalta. A' tudatlanul kikiáltatott Románirónak, a' Nevetlen Jegyzőnek, valóban betsületére válik, hogy ime sorokat is följegyzette:

„De a' KÁRINTHIAI MOROÁNOKNAK határait is gyakor bérohanásaikkal kirablották, kik közül sok ezer embert kardélével megölttek, váraikat lerombolták, és TARTOMÁNYAikat BIRTÁK, ES MAI NAPIG, Isten segítségével, hatalmasan és békével MARADÉKAIK ELFOGLALVA TARTJÁK.“

„*Sed et CARINTHINORUM MOROANENSIVM fines, crebris incursibus diripiunt, quorum multa millia hominum in ore gladii occiderunt, praesidia subverterunt, ET REGIONES EORVM POSSEDERUNT, ET USQVE IN HODIERNVM DIEM, adiuuante Domino, potenter et pacifice POSTERITAS EORVM DETINET.“ 27)*

Igen is, valamit tsak Véreik, a' KÚNOK és VÁR-KÚNOK hajdan birtak, azt a' MAGYAROK idejövetelükkor egymás után mind elfoglalták. Hogy pedig ezen ŐSÖK valóban birtokában voltak PÁNNÓNIA SZÁVIÁNAK és DÁLMÁTIÁNAK, az Történettudós előtt nem szenved kétséget.

- 1) Georgii Heinrici Pertz, Monumenta Germaniae Historica. Hannoverae, 1826. in folio, Scriptorum Tomo I, pag. 410. Annal. Fuld. Parte V, ad annum 894.
- 2) Georgii Heinrici Pertz, Monumenta Germaniae Historica. Hannoverae, 1826. in folio, Scriptorum Tomo I, pag. 415. Annal. Fuld. Parte V, ad annum 900.
- 3) Georg. Heinrici Pertz, Monumenta Germaniae Historica. Hannoverae, 1826. in folio, Scriptorum Tomo I, pag. 600. Regino in Chronico ad annum 889.
- 4) Joannis Pistorii Nidani, Rerum Germanicarum Scriptores. Ratisbonae, 1726. in folio, Tomo I, pag. 254. In Hermanni Contracti Chronico ad annum 900.
- 5) Wigulei Hund a Sulzemos, Metropolis Salisburgensis. Ratisbonae, 1719. in folio, Tomo I, pag. 32.
- 6) Joannis Georgii Schwandtneri, Scriptores Rerum Hungaricarum. Lipsiae, 1748. in folio, Tomo III, pag. 548—549. Thomas Archidiaconus, Hist. Salonitanae Cap. 14.
- 7) Ludovici Antonii Muratorii, Rerum Italicarum Scriptores. Mediolani, 1728. in folio, Tomo XII., col. 199—200. Andreas Dandulus, Chronici Libro VIII. Capitulo X. Parte

40. — Cf. *Simonis de Keza, Chronicon Hungaricum*. Budae, 1782. in 8-vo, pag. 69—70. Az, hogy Kézai Simon CROÁTIÁT különösen meg nem említi, nem rontja Dandulus hitelességét.
- 8) Godefridi Gvilielmi Leibniti, *Scriptores Rerum Brunsvicensium*. Hanoverae, 1707. in folio, Tomo I, pag. 306.
 - 9) Lud. Ant. Muratorii, *Rer. Italic. Scriptores*. Mediolani, 1730. in folio, Tomo XVI, col. 33—34. In Antonii Belloni Utinensis *Vitis Patriarcharum Aquilejensium*. — Cf. Lud. Ant. Muratorii, *SS. RR. Ital.* Tomo I, pag. 428. col. 2-da, Pauli Diaconi *Libro II*, cap. 8. et 9.
 - 10) Ludovici Antenii Muratorii, *Anecdota, quae ex Ambrosianae Bibliothecae Codicibus nunc primum eruit*. Patavii, 1713. in 4-to, Tomo IV, pag. 241. — Cf. Joannis Francisci Bernardi Maria de Rubois, *Monumenta Ecclesiae Aquilejensis*. Argentinae, 1740. in folio, col. 456—458.
 - 11) Ferdinandi Ughelli, *Italia Sacra*. Venetiis, 1720. in folio, Tomo V, col. 46. et 45. — Cf. Lud. Ant. Muratorii, *SS. RR. Ital.* Mediolani, 1730 in folio, Tomo XVI, col. 35. In Antonii Belloni Utinensis *Vitis Patriarcharum Aquilejensium*.
 - 12) Ludov. Antonii Muratorii, *Rer. Ital. Scriptores*. Mediolani, 1730. in folio, Tomo XVI, col. 38. — Cf. col. 88. De VIIS PUBLICIS velut REGALIBUS, et ideo depensionem TELONEI obnoxiiis.
 - 13) Erasmi Frölich, *Diplomataria Sacra Ducatus Styriae*. Viennae, 1756. in 4-to, Parte Altera. Pag. 3.
 - 14) Ferdinandi Ughelli, *Italia Sacra*. Venetiis, 1720. in folio, Tomo V, col. 70.
 - 15) Ferdinandi Ughelli, *Italia Sacra*. Venetiis, 1720. in folio, Tomo V, col. 67.
 - 16) Joannis Georgii Graevii, *Thesaurus Antiquitatum et Historiarum Italiae*. Lugduni Batavorum, 1722. in folio, Tomo VI, Parte IV. In Joannis Candidi, *Commentariorum Aquilejensium Libro I*, col. 5. item *Libro VIII*. col. 76. — Cf. Georgii Fejér, *Cod. Dipl.* Tomo II, pag. 347. PAKHA terra etiam Comit. Suprun in *Dipl.* anni 1199.
 - 17) Heinrichi Meibomii, *SS. Rer. Germanicarum*. Helmaestadii, 1688. in folio, Tomo I, pag. 640.
 - 18) Joannis Pistorii, *Rerum Germ. Scriptores*. Ratisbonae, 1726. in folio, Tomo I, pag. 814.
 - 19) Ferdinandi Ughelli, *Italia Sacra*. Venetiis, 1720. in folio, Tomo V, col. 401. De Parentino Episcopata.
 - 20) Francisci Borgiae Kéri, *Imperatores Orientis*. Tyrnaviae, 1744. in folio, pag. 288.
 - 21) Danielis Farlati, *Illyricum Sacrum*. Venetiis, 1775. in folio, Tomo V, pag. 330.
 - 22) Freyherrn Johana Weichard Valvasor's, *Die Ehre des Herzogthums Crain*. Laybach, 1689. in folio, IV. Theil, S. 112.
 - 23) Danielis Farlati, *Illyricum Sacrum*. Venetiis, 1775. in folio, Tomo V, pag. 416. col. 2da.
 - 24) Balthazaris Adami Kercselich de Corbavia, *Historia Cathedralis Ecclesiae Zagrabien-sis Partis Primae Tomus I*. Zagrabiae, s. a. in folio, pag. 28—29 — Cf. *Decretum Ferdinandi III. Regis anni 1647*, articulo 119.
 - 25) *Decretum Ludovici I. Regis anni 1351*, articulo 11.
 - 26) Josephi Nicolai Kovachich, *Sylloge Decretorum Comitatum Inclitici Regni Hungariae*. Pesthini, 1818. in 8-vo Tomo I, pag. 416—417. Ingressus §. 2.
 - 27) Joannis Georgii Schwandtneri, *Script. Rer. Hungar.* Lipsiae, 1746. in folio, Tomo I, pag. 32. In Anonymi *Hist. Ducum*. Cap. 50. — Cf. Marci Hansizii, *Germania Sacra*. Augustae Vindelicorum, 1729. in folio, Tomo II, pag. 272. ad annum 1161. — Cf. Erasmi Frölich, *Diplomataria Sacra Ducatus Styriae*. Viennae, 1756. in 4-to, Parte Altera. Pag. 207—208.

19. §.

De mi hát az oka, hogy az ÚJARB HORVÁT ÍRÓK annyira tagadják a' MAGYAR VEZÉREK időszakukból HORVÁT ORSZÁG MEG-

HODÍTTATÁSÁT? Ennek HÁROM FŐ OKA vagyon. Egyik az, hogy Constantinus Porphyrogenneta Görög Tsászár így festi a' HORVÁT NÉPNEK RÉGI HATALMÁT:

„Kiállthat HATVAN EZER LOVAGOT, és SZÁZ EZER GYALOGKATONÁT; és NYOLTZVAN HOSZSZU RABLÓ HAJÓT, meg SZÁZ RÖVID TEHERHAJÓT, és a' Rabló Hajókon ugyan negyven ember vagyon, a' Rövideken pedig husz, ha nagyobbak; ha kisebbek, tsak tíz. EZ VOLT TEHÁT CHROBÁTIA HATALMA és HADI SEREGE Crasemer Vezérségéig; kinek halála után midőn Mirosthlabus nevű fia négy évig e' Nemzeten uralkodott, és Pribunia Bántól megöletett volna, sokféle vetekedések és pártok támadván, A' LOVAGOKNAK ÉS GYALOGKATONÁKNAK SZÁMUK, úgy A' HOSZSZU ÉS RÖVID HAJÓKÉ IS NAGYON MEG KEVESEDETT. ÉS HOSZSZU HAJÓJA MOST HARMINTZ VAGYON, BÍR NAGYOBB ÉS KISEBB RÖVID HAJÓKKAL IS, ÚGY LOVAG ÉS GYALOGKATONASÁGGAL. Nagy Chrobátia pedig, melly Fehérnek is hivatik, egész mai napig Keresztség nélkül vagyon, mint a' szomszéd Szerviusok is: ENNEK NINTSEN OLLY SZÁMOS LOVASSÁGA ÉS GYALOGSÁGA, mint a' Keresztséget fölvevő Chrobátianak; tudniillik A' FRANTZIÁKNAK, TÖRÖKÖKNEK (Voltak tehát a' Magyarok, és ugyan több ízben, mind az Albis melléki SZERVÍÁBAN, mind POLON ORSZÁGBAN látogatást tenni, 's bizonyosan nem Tántzmulatságra mentek oda) ÉS PATZINATZITÁKNAK GYAKRAN TETT BÉROHANÁSAIK ÁLTAL NYUGTA-

„*Exhibetque EQVITUM SEXAGINTA MILLIA, PEDITUM CENTUM MILLIA; ET SAGENAS OCTOGINTA, CONDURAS CENTUM; et Sagenae quidem quadraginta viros habent; Condurae vero viginti, nempe quae majores; nam minores decem viros tantum habent. Atque H A E C quidem CHROBATAE POTENTIA ET COPIAE FUERUNT usque ad principatum Crasemere; quo mortuo, cum Mirosthlabus filius, postquam quadriennium genti praefuisset, a Pribunia Bano interfectus esset, plurimis obortis dissidiis ac factionibus EQVITUM PEDITUMQUE NUMERUS VALDE IMMINUTUS EST, ITEM SAGENARUM AC CONDURARUM. ET SAGENAS QUIDEM NUNC TRIGINTA HABET, CONDURAS MAGNAS, PARVASQUE, ET EQVITATUM PEDITATUMQUE. Magna autem Chrobatia, quae etiam Alba cognominatur, in hodiernum usque diem sine baptismo est, quemadmodum et finitimi Servii: EQVITEM PEDITEMQUE NON HABET TAM NUMEROSUM, quam baptisata Chrobatia; quippe FREQVENTIBUS INCURSIONIBUS INFESTATA FRANCORUM, TURCARUM (Voltak tehát a' Magyarok, és ugyan több ízben, mind az*

LANÍTTATVÁN, neki sem Hoszszu, sem Rövid, sem Kereskedő Hajói nintsenek, mint a' Tengertől meszsze fekvőnek; mellytől harmintz napi távúlságra esik. A' Tengert pedig, mellytől ennyi napi meszsze-ségre vagyon, Feketének nevezik "

Albis melléki SZERVIÁBAN, mind POLON ORSZÁGBAN látogatást tenni, 's bizonyosan nem Tántzmultságra mentek oda), *PACINACITARUM: neque Sagenus, neque Conduras item, aut navigia ad mercaturam habet, utpote a mari remota; a quo quidem triginta dierum itinere distat. Mare autem, a quo totidem dierum itinere distat, illud est, quod Nigrum appellatur.*" 1)

Illy nagy KATONAI ERŐ valóban nagy figyelmet érdemelne mindenki előtt, ha az nem egyenesen a' DÁLMÁTIAI HORVÁT ORSZÁGOT, hanem inkább a' PÁNNÓNIA SZÁVIÁBAN lakott HORVÁTOKAT illetné. Olvassa akárki a' tudós Tsászár munkájának szövegét, tapasztalni fogja, hogy mind ezek nem RÁNNÓNIA SZÁVIÁRÓL, hanem DÁLMÁTIAI HORVÁT ORSZÁGRÓL mondatnak, és ugyan azon időszakaszról mondatnak, midőn Dálmátiában, az az: a' Keresztséget már föl-vett Chrobátiában, Crasemer (Cresimir), Mirosthláv Attya, vezérkedett. Ez mikor vezette a' kormányt? azt hitelesen meghatározni nem lehet. Ha szabad gyanítani, akkor feselhetett-ki illy fontos vitézi erő, midőn a' Horvátok a' FRANTZIA IGATÓL fölszabadították magukat. Utóbb, mint a' tudós Görög Tsászár világosan mondja, a' DÁLMÁTIAI HORVÁT NÉP HATALMA holmi egyenetlenségek és pártoskodások miatt NAGYON MEGKEVESEDETT, 's épen illyen állapotban találhatták őket a' Pánnóniában letelepedett Magyarok. Különösen PÁNNÓNIA SZÁVIA KATONAI HATALMÁRÓL legkisebb adat sem maradt fön, 's ha Kálmán Királynak, a' Mesés Pacta-Conventák szerént, nem tudott PÁNNÓNIA SZÁVIÁNAK XII. NEMZETSÉGE SZÁZHUSZ LOVAG KATONÁNÁL TÖBBET AJÁNLANI, úgy a' Magyaroknak idejövetelükkor sem lehetett volna SOKKAL NAGYOBB A' HORVÁT NÉPNEK KATONAI HATALMA, 's egy KIS TÁBOR-SZEM (VORPOST) elég lett volna HORVÁT ORSZÁG MEGHÓDÍTTATÁSÁRA. 2) De félre az illyen törpe gondolattal, minekutána az ÁLARTZÁS NEVETLEN JEGYZŐ KÉT ÉVIG HÓDÍTTATJA MEG A' MAGYAROKKAL, mint főlebb láttuk, DÁLMÁTIÁT és PÁNNÓNIA SZÁVIÁT; minekutána maguk egyedül a' ditső Blágay nevü Horvát Fő Nemesek, a' mi a' Pacta-Conventákat föl-lötte megszegyeníti, KÉT SZÁZ ÖTVEN LOVAGOT ÖNKÉNYT AJÁNLOTTAK II-dik ANDRÁS KIRÁLYNAK. Ezek, tudniillik, II. András Magyar Király 1218-dik évi Oklevelének szovai:

„Úgyan ezen István Bíró, az említett Baboneg testvére, nem föl-szólításunk által lelkesítette, hanem híres hívségének ösztönétől fölhevűlve, ditsőségünkre az övéivel és testvére rokonaival, 's nagyszámu szolgálival, elég tisztességes 's alkalmas gyülekezettel, illő fegyverekkel ellátva, KÉT SZÁZ ÖTVEN LOVAGGAL, tulajdon pénzéből tett költségeken, egész utazásunk alatt, szerentsés oda jövetelünkkor és vissza tértünkkor, velünk jární, 's bennünket éjjel és nappal állandóan őrizni, nehéz munkákat végre hajtani, szívének egész buzgóságából, diszes gondoskodással és ditséretes tiszta hívséggel velünk lenni 's nekünk szolgálni nem kételkedett.“

„*Idem Comes Stephanus, frater dicti Baboneg, non monitu nostro angariatus, quin imo clarae fidelitatis voto instinctus, ad nostrum decus cum suis, et ejusdem fratris sui proximis, familiaribusque notabilibus, satis honesto coetu et congruo, armis condecenter fulcito, EQVITIBUS DUCENTIS AC QVINQVAGINTA, pecuniarum ipsorum propriarum in expensis, per iter continuum nostro felici in aditu et reditu nobiscum procedere, diuturna quoque et nocturna temporis nostri in custodiá persistere, gravesque labores sufferre, cum totali quippe animi sui fervore, claraeque sollicitudinis, et eximia fidelitatis puritate nobis adesse atque ministrare non dubitavit.“ 3)*

Ezek szerint a' PÁNNÓNIA SZÁVIAI KATONA ERŐ figyelemre méltó lehetett ugyan: De az ide költözött MAGYAR NEMZETNEK HADI SEREGE SEM VOLT ÉPEN MEGVETÉSRE MÉLTÓ. Írta, tudniillik, Kézai Simon — pedig bizonyosan nem nagyobbítva — a' MAGYAR HADI SEREGRŐL:

„HÉT SEREGRE vagynak oszolva oly módon, hogy egy sereg a' századosokon és tizedeseken kívül egy Kapitánytól függene, kinek, mint Vezérnek, kötelezetenének szavát fogadni és engedelmeskedni. VALA pedig EGY-EGY SEREGBEN HARMINTZ EZER FEGYVERES FÉRFIU a' tizedeseken és tiszteken kívül.“

„*In SEPTEM EXERCITUS sunt divisi ita quidem, ut unus exercitus sine centurionibus decurionibusque unum haberet Capitaneum, cui tamquam Ducí deberent unanimiter intendere ac parere. HABEBAT enim UNUS EXERCITUS TRIGINTA MILLIA VIRORUM ARMATORUM, exceptis decurionibus ac praefectis.“ 4)*

Ezen adat szerint $30,000 \times 7 = 210,000$ Katona jő-ki a' Tiszti Kar nélkül; a' mi több minden esetre még a' DÁLMÁTIAI HADI ERŐ fő tető pontjánál is. Így épen nem pirúlhatnak a' HORVÁTOK és DÁLMÁTÁK MEGHÓDÍTTATÁSUK MIÁTT A' VEZÉREK ALATT, minthogy

tsak a' jóval nagyobb hadi erőnek engedtek. Későbbben is a' MAGYAR KIRÁLYOK, midőn akár Velentzével, akár a' PÁRTOS HORVÁTOKKAL hadat viseltek, mindenkor NAGY SZÁMU SEREGGEL LÉPTEK-ELŐ. Róbert Károly Magyar Királyról, 1328-dik évre, írja Scardeonius Bernardinus :

„Mert M.CCC.XXVIII-dik évben, midőn DÁLMÁTIANAK ZÁDOR VÁROSA A' PÁNNÓNIAI KIRÁLYTÓL (mint mondják) SZÁZ EZER FEGYVERES ÁLTAL OSTROMOLTATNÉK.“

„*Nam anno M.CCC.XXVIII. quo tempore JADERA URBS DALMATIAE A PANNONIAE REGE (ut ferunt) CENTUM ARMATORUM MILLIBUS OPPUGNARETUR.*“ 5)

Ugyan Róbert Károlyról említi 1341-dikre az Aqvilejai Krónika is:

„És 1341-dikben Magyar Ország Királya eljött ZÁDORBA HETVEN EZER LÓVAGGAL.“

„*Et 1341 Rex Hungariae venit ZARAM CUM SEPTUAGINTA MILLIBUS EQUI- TUM.*“ 6)

Ha ilyen hadi erőt tudott Róbert Károly kifejteni, mekkorát tudott alkatni Nagy Lajos? kiről maga a' Zágrábi Krónika följegyzette :

„KIHATALMASABB LETT ATY- TYÁNÁL.“

„*QVI POTENTIOR FUIT FACTUS DE PATRESUO.*“ 7)

Nem lehet, nem kell tehát a' hajdani MAGYAR HADI ERŐRŐL megvetőleg gondolkodni, minekutána mindenkor elvük volt Őseinknek az, mit 1518-dikban is kimondottak, de! figyelmezve meg nem tartottak, 's azért nem sokára kegyetlenül meg is ostromoztattak :

„Minden Ország két Eszköz által kormányoztatik és tartatik-fön, úgymint FEGYVEREK és TÖRVÉNYEK által.“

„*Omne Regnum duobus Instrumentis regitur et conservatur, scilicet ARMIS et LEGIBUS.*“ 8)

Nálunk 1715-dikig a' Polgári Alkatmány Katonai Rendszer volt, mellynek talpkövét a' Vagyomások, Jóságosok, Birtokosok tevéen soha sem lehetett attól tartani, hogy úgy járjunk, mind jártak Szolgáikkal a' Szármataik. Böltsen és helyesen tanította a' régi időkről Verbőtzi István :

„Az igazi NEMESSÉG KATONAI GYAKORLAT ÉS TANÚLMÁNY, 's egyéb testi és lelki tulajdonok és erények által nyeretik.“

„*Veram NOBILITAS USU, DISCIPLINAQUE MILITARI, ac caeteris animi corporisque dotibus, et virtutibus acquiritur.*“ 9)

Másik Ok, mellyért a' HORVÁTOK a' VEZÉREK ALATT elbinni nem akarják HÓDULÁSUKAT, az az igen elharapozott vélemény, hogy az ide költözött MAGYAROK a' PATZINÁTZITAK ELŐL FUTÓ HAZÁTLAN GYÁVA TSOPORT voltak, kik meg sem tudták volna HODÍTANI a' HORVÁTOKAT. Egzeneketlen gondolkodás leginkább Schwartzner Márton Statistikájának ime vadon soraiból terjedt-el:

„Mintegy kilentz száz éve, hogy egy, mintegy I millió nagyságu északkeleti Ásiai TSOPORT, melly az egyes számban MAGYAR, a' többesben pedig MAGYAROK néven esmértetik, a' közönséges világtörténetében azonban UNGER (honnan HUNGARI) szlavin nevezet alatt jó elő, 's hibetöképen Finnus Eredetü, mint HAZÁTLAN ÜZETVÉN, ÉS SZORONGATTATVÁN MÁS KÓBORLÓJNÉP SZAKASZOKTÓL, mindazonáltal már egy ÖRÖKSÉGES FÓUR alatt egyesülve levén, a' Szármátiai és Dátziai Kárpát bértekzen általtört (Krisztus születése után 889-dik évben), és magának a' mostani MAGYAR ORSZÁGOT (HUNGÁRIÁT), a' Földkörének egyik legboldogabb tartományát, elfoglalta, 's [benne] egyszer'smind állandó erős lakhelyét megállapította. Ettől fogva a' Magyar Társaságban élt, melly Álladalom (Státus) nevet visél.“

„Neunhundert Jahre sind es ungefähr; als ein beyläufig 1 Million grosser HAUFE nordöstlicher Asiaten, genannt MAGYAR, in der mehrfachen Zahlform MAGYAROK, in der Weltgeschichte bekannt unter dem slavischen Namen UNGER (davon HUNGARI), wahrscheinlich finnischer Herkunft, HERUMGETRIEBEN OHNE VATERLAND, UND GEDRUCKT VON ANDERN NOMADEN HORDEN, vereinigt jedoch schon unter einem ERBLICHEN OBERHAUPT, über die sarmatischen und dacischen Carpaten drang (im Jahre Christi 889.), und sich das heutige UNGERN (HUNGARIA), eines der besten Länder des Erdkreises, unterwarf, auch in demselben seinen beständigen festen Wohnsitz aufschlug. Von nun an lebte der Unger in einer Gesellschaft, die ein STAAT heisst.“

Más helyen ismét „Igy“ okoskodik Schwartzner Márton:

„A' MAGYAROK, mi előtt a' Maros, Tisza és Duna mellékén állandó lakhelyeket elfoglaltak, KÓBORLÓK (helyesebben a' *Нѣма* = Legelek, Görög Szótól: NOMADESEK, az az: PÁSZTOROK) voltak; a' KÓBORLÓKNAK pedig ter-

„Die Magyaren waren, bis sich dieselben am Marosch, der Theiss, und der Donau fixirten, NOMADEN; Nomaden aber haben ihrer Natur nach keine bleibende Stätte, folglich kein Vaterland.“ 11)

mészeti hajlamuk szerént nintsenek
állandó városaik. és lakhelyeik, kö-
vetkezésképen nintsen Hazájuk.“

A' harmadik helyen megént így elmélkedik Schwartner Márton:

„Grótius és Thomásius időszaká-
tól, de leginkább mióta a' Képví-
selői Rendszerről annyit írkáltak,
az Álladalmaknak (Státusoknak) ere-
detükről többet böltselkedtek, mint
máskor e' tárgyról a' Középkor eze-
rede alatt elmélkedtek. Sok Politi-
kus még ma is az idősebb Levia-
than Írójának és Lingvetnek állításá-
hoz hajlik, kik az Álladalmaknak
eredetüket Szerződésekből kifejtetni
nem engedik, de Másius Hectorral
nem is a' Teremtő által hozatják
lételre, vagy néhány legújabb Álla-
dalmi Tudósok szerént a' Világ rend-
sorából nem következtek; hanem
Túlhatalom és Erőszakból töreked-
nek megfejteni. Azt mondják: „Nem
fordul elő a' Történetekben
egy példa is illyetén Szer-
ződésekről“; de a' Magyar Tör-
ténetekben a' legelső Magyar bel-
földi Krónika föntartotta a' legelső
ünnepélyes Álladalmi Alap-Szerző-
dést. Ezt méltó olvasni az úgy hi-
vatott Béla Király NEVETLEN JEGY-
ZŐJÉNél az V-dik és VI-dik Fe-
jezetben Schwandtnernál SS. Rer.
Hung. Tomo I. Tagadhatatlanul ez
az Alap-Szerződés az akkor kifejtett
Magyar Álladalomról a' legszebb és
legfontosabb Töredéke a' Magyar
Nemzet régi Ős-Történetének. Én
legalább a' nem mindenütt hi-
telességet érdemlő (Schlö-
zer's, Nestor, III. Th. S. 107—148.)
NEVETLEN JEGYZŐT, kiről a'
Magyar Köz Törvényi Bévezetésben

„*Seit Grotius und Thomasius
Zeiten, vorzüglich aber seit dem
über das System representatif so
viel gekannengiessert wurde, hat
man über das Entstehen der Staa-
ten mehr philosophirt, als sonst
in dem tausendjährigen Reiche
des mittlern Zeitalters daran ge-
dacht worden ist. Sehr viele po-
litiker neigen sich auch noch heut
auf die Seite des Verfassers vom
alten Leviathan und Linguet's,
welche das Entstehen der Staa-
ten durch Verträge verwerfen,
aber sie auch nicht wie Hector
Masius erschaffen, oder, wie
einige der neuesten Staatsgelehr-
ten aus dem Organismus des
Universums ableiten; sondern
Uebermacht und Gewalt zum
Grunde derselben legen. Man sagt:
„es sey kein Beyspiel von
solchen Verträgen in der
Geschichte vorhanden“; aber in der ungrischen
Geschichte hat uns das erste ein-
heinnische Buch der ungrischen
Chroniken, den ersten ungrischen
feyerlichen Staats-Grund-
Vertrag aufbehalten. Er verdient
nachgelesen zu werden, in dem
sogenannten ANONYMUS Be-
lae Regis Notarius Cap. V. und
VI., bey Schwandtner in Script.
Rer. Hungar. Tomo I. Unstrei-
tig ist dieses Grundgesetz des
damals sich entwickelnden ungrischen
Staats, das schönste und*

még egyszer fogok említést tenni, **SOKKAL EGYÜGYÜBBNEK TARTOM**, mint sem hogy az említett Szerződést, 's annak az ősz régi Korhoz elannyira illő Szenteltetését és Jóvátételét költhette volna; nem is gyengíti az a Szerződés hitelességét, hogy az egyezést meg nem tartó pogányok **ANATHEMAVAL** (Átokkal) fenyegettetnek; az Író költsönözte a szöveget a maga időszakában még ezen Alap-Szerződés alatt élő Magyar Keresztyéneknek egyházi (?) nyelvükből, vagy talán az **ANATHEMA** szónak nem is akart egyházi jelentést tulajdonítani; mert III-dik István Magyar Királynak egyik 1162-dikben költ hiteles eredeti Levelében, mellyet láttam, imez ljesztéskitétel áll: „Si quis igitur — Omnipotentis Dei iram, **ET REGIAE MAJESTATIS (?) ANATHEMA INCURRAT.**“

merkwürdigste Fragment aus der Urgeschichte der ungrischen Nation. Ich hatte wenigstens den, allerdings nicht durchgängig glaubwürdigen (S. v. Schlözer's Nestor, Th. III. S. 107—148.) ANONYMUS, den ich in der Einleitung zum ungr. Staatsrecht noch einmal Aufführen werde, FÜR ZU EINFÄLTIG, als dass er den gedachten Vertrag, und dessen, dem grauen Alterthume so ganz eigene Sanction, hätte erdichten können; auch entkräftet dass den noch unchristlichen Uebertretern gedrohte ANATHEMA, die That und Wahrheit nicht; der Mann entlehnte die Formel (?) aus der Kirchensprache seiner, demselben Grundgesetze unterthänigen, ungrischen, schon christlichen Zeitgenossen, oder er wollte dem ANATHEMA nicht einmal den kirklichen Verstand unterlegen; denn in einer Original Urkunde König Stephans III. vom Jahre 1162., die ich vor mir hatte, steht diese Drohungs-Formel: „Si quis igitur — Omnipotentis Dei iram, et REGIAE MAJESTATIS ANATHEMA (?) incurrat.“ 12)

Mennyi e' három helyben az idővetés és történettudomány ellen a' tévedés! **AZ EGYÜGYÜNEK** kereszteltetett **NEVETLEN JEGYZŐ** 1141—1142-dikben aligha lött Történetkönyvében annyi bakot, mennyit a' munkás Schwartner Márton 1809-dikben elejtett. Valóban azt kell akaratumk ellen is gondolnunk, hogy ő igen kevés időt fordított a' Magyar Históriara, 's a' Kutfőket pedig teljességgel nem olvasta. Hogy a' Magyarok nem 889-dikben, hanem 891-dik év után foglalták el a' mostani Magyar Országot, az, úgy vélem, a' főlebb mondattakból eléggé bizonyos. Az sem szenvedhet szinte kétséget, hogy a' **MAGYAR**

ÁLLADALOM nem **PÁNNÓNIÁBAN**, vagy **NAGY MORVA ORSZÁGBAN** alakult, mint Schwartner Úr gondolta, hanem a' **FEKETE TENGER MELLETT CHAZÁRIA SZOMSZÉDSÁGÁBAN** a' **MAGYAR NÉPNEK ETEL-KÖZ (INTERAMNENSIS = MESOPOTAMIA) NEVŰ HAZÁJÁBAN**. Hiszen határozottan írja Constantinus Porphyrogenneta Görög Tsászárs:

„A' **TÖRÖKÖKNEK** Nemzetségük hajdan Chazária mellett lakék, azon helyen, mellynek neve vala **LEBEDIAS** első Vajdájuktól hivatva, ki ugyan Lebedias nevet viselt, méltóságára nézve pedig, mint egyéb követői, Vajda volt. Ezen tartományban tehát, tudniillik a' főlebb említett Lebediában, foly Chidmás vize, melly Chingulusnak is nevezetik. És ugyan azon időben nem **TÖRÖKÖKNEK**, hanem valamely oknál fogva **SAVARTOEASPHALI** néven hivatnak: **ÉS ÁLLOTTAK HÉT NEMZETBŐL (A' Nevetlen Jegyzőnél: HÉTŰ-MOGEROK)** és sem belföldi sem külföldi Vezérük soha sem volt; hanem voltak közöttük néhány Vajdák, kik között első helyet birt Lebediás, a' már főlebb említett. Laktak pedig a' Chazárokkal három évig, minden háboruikban segédek: és a' Chán, Chazária Vezére, a' **TÖRÖKÖK** első Vajdájuknak, Lebediásnak, vitézségük és együtt katonáskodásuk miatt, adott nemes Chazár Feleséget, ingereltetvén erősségének és nemzetsége fényének híretől, hogy vele gyermeket nemzene: és még is történetből a' Chazár Nőtől nem levének Lebediásnak magzatai. A' Patzinátziták pedig, kik hajdan Kangaroknak hivatnak, (mert ez a' Kangar név náluk nemességet és erősséget jelent) fegyvert emelvén a' Chazárok ellen

„**TURCARUM GENS** olim prope Chasariam habitabat, in loco cui cognomen **LEBEDIAS** a primo ipsorum Boebodo; qui nomine quidem Lebedias appellabatur; dignitate vero, quemadmodum reliqui ejus successores, **Boebodus** vocabatur. In hoc igitur loco, nimirum in praedicta **LEBEDIA** fuit annis Chidmas, qui etiam Chingylus cognominatur. Et quidem tunc temporis non **TURCAE**, sed **SAVARTOEASPHALI** quaedam de causa dicebantur: **ERANT QVE GENTES EORUM SEPTEM** (Anonymo: HETU-MOGER=SEPTENNES HUNGARI), et principem vel indigenam vel alienigenam habuerunt nunquam; sed erant inter ipsos Boebodi quidam, quorum primus is, cujus supra mentionem fecimus, **Lebedias**. Habitarunt autem cum Chazaris annos tres, omnibus eorum in bellis adjutores; Chaganusque Chazariae princeps primo **TURCARUM** Boebodo Lebediae, fortitudinis eorum ac commilitii causa, uxorem dedit Chasaram nobilem, motus fortitudinis ejus fama, et generis splendore, ut ex eo prolem tolleret: et tamen casu factum est, ut ex Chazara illa liberos non susciperet **Lebedias**. **Patsinacitae** vero, qui Kangar olim cognominabantur (nam hoc

meggyőzettek, 's földüket elhagyni és TÖRÖK ORSZÁGBAN lakni kényyszerítették. Innend pedig háboru támadván a' TÖRÖKÖK és akkor Kangar nevet viselt PATZINÁTZITÁK között, a' TÖRÖKÖKNEK hadi seregük meggyőzetett és két részre oszlott; és ezek közül egyik keletre ment Persia határa mellé lakni; és ezek mai napig is a' TÖRÖKÖKNEK régi nevüktől SAVARTOEASPHALI néven hivatnak: a' másik rész napnyugat felé Lebedia Vajdájával és Vezérével együtt lakhelyet foglalt azon vidékeken, mellyek ATELKUZU (A' XL-dik Fejezetben ETELKUZU) nevet viselnek, hol most a' Patzinátziták tartózkodnak. Nem sokára pedig a' Chán, Chazária Vezére, követei által arra kérte a' TÖRÖKÖKET, hogy hozzá hajón küldenék első Vajdájukat: Tehát, a' Chazár Chánhoz elutazván Lebediás, kérdezte, mi okból hivatta volt őt? Kinek mondá a' Chán: azért, hogy, minekutána nemes, okos, szorgalmas és első fő TÖRÖK is volna, nemzete Vezérévé tenné olly föltétel alatt, hogy alatta lenne: de ő felelt: hajlandóságodat és szándéodat erántam tsókolom, és illő hálákat mondok, mivel pedig illy vezérségre nem vagyok elégséges, nem engedelmeskedhetem: hanem vagyon utánam egy Salmutz (Almus) nevü Vajda, kinek fia is vagyon Árpád nevezetü: ezek közül akár maga Salmutz, akár fia Árpád tétessék Vezérré, 's legyen alattad. Tetszett e' felelet a' Chánnak, azért Férfiakat küldött vele a' TÖRÖKÖKHÖZ, kik midőn velük beszédeket váltottak volna, tetszett

nomen Kangar apud ipsos nobilitatem ac fortitudinem significat) armis contra Chazaros sumtis victi, terram suam deserere, et TURCARUM REGIONE incolere coacti fuerunt. Bello autem inter TURCAS et PATZINACITAS tunc temporis Kangar cognominatos, exorto, TURCARUM exercitus devictus fuit, atque in partes duas divisus; et earum una quidem orientem versus partem Persidis incoluit; et hi etiam in hodiernum diem de veteri TURCARUM cognomine SAVARTOEASPHALI nuncupantur: altera vero pars occidentem versus sedes posuit cum Boebodo suo ac duce Lebedia in locis ATELKUZU (Cap. XL. ETELKUZU) nuncupatis, quae nunc Patzinacitarum gens incolit. Paulo vero post Chaganus ille Chazariae princeps per legatos petiit a TURCIS ut ad se Chelandiam mittuat primum eorum Boebodum: itaque ad Chaganum Chazariae profectus Lebedias interrogavit, quae ipsius vocandi causa esset? cui Chaganus: ideo se eum vocasse, ut, quandoquidem nobilis, prudens, strenuus, primusque TURCARUM esset, gentis suae principem faceret, eo pacto, ut sibi subesset: at ille respondit: Affectum tuum erga me, et voluntatem exosculor, gratiasque dignas dico; quando vero tali principatui non sufficio, parere non possum: sed est alter a me Boebodus, Salmutzes nomine, qui et filium habet Arpadem nun-

nekik inkább Árpádot Vezérré rendelni, mint Attyát Salmutzot, tudniillik méltóbbat, és okossággal, tanátsadással és vitézséggel tündöklőt, 's ilyen Vezérségre születettet és alkalmast: kit is ünnepélyes Chazár modor és szokás szerént, vértelen fölemelve, Vezérré tevének. És ezen Árpád előtt a' TÖRÖKÖKNEK soha sem volt más Vezérük, 's ennek utódaiból mai napig is választják TÖRÖK ORSZÁG Vezérét."

cupatum: horum sive ipse Salmutzus, sive filius ejus Arpadus princeps fiat, tibi que subiciatur. Placuit itaque haec oratio Chazano, virosque cum ipso ad TURCAS misit, qui ubi cum iis sermonem communicassent, visum potius illis fuit Arpadem principem constituere, quam patrem Salmutzen, utpote dignitatem, et prudentia, consilio, ac fortitudine insignem, talique principatum parem: quem etiam solenni Chazarorum more ac consuetudine in scuto erectum principem fecerunt. Et ante hunc Arpadem TURCAE principem alium nullum unquam habuerunt; ex cujus etiam posteris ad hunc usque diem princeps TURCIAE constituitur." 13)

Egy másik helyen még világosabban kifejti Constantinus Porphyrogenneta a' Vezér nevezés történetét és miféleségét, így irván a' már mostani hazájukban lakott Magyarokról:

„E' NYOLTZ(A' hozzájuk költözött KAVAROK tevék a' nyoltzadik Nemzetet) TÖRÖK NEMZET pedig nintsen Vezéreinek alájuk vettete, hanem mindegyik a' vizeknél fogva, mellyek őket elválasztják, közöttük köttetett költsönös alku szerént meghatározta, hogy ha akár mellyik felekezet haddal háborittatnék, neki közönségesen minden iparkodással és gondal seggtség vitessék. ELSŐ VEZÉRE pedig náluk A' SEREGNEK mindenkor egyik VEZÉR ÁRPÁD NEMZEDÉKÉBŐL, kin kívül vagyon GYLAS (GYÜLÉS = COMMUNITAS = COMITIA) és KARCHAN (KÁRKÁN = KÁR-BIRÓ), mellyek Birói

„OCTO vero(A' hozzájuk költözött KAVAROK tevék a' nyoltzadik Nemzetet) hae TURCARUM GENTES principibus suis subjectae non sunt, sed singulae. pro fluminibus, quibus distinguuntur, mutuo inter se contractu statuerunt, quamcumque partem bello infestari contigerit, ei communiter omni studio et cura suppetias ferre. Habent autem PRIMUM DUCEM EXERCITUS principem e prosapia Arpade. cum quo duo alii GYLAS (GYÜLÉS = COMMUNITAS = COMITIA) et KARCHAN (KÁRKÁN = DAMNI-JUDEX) qui JUDICUM vicem obtinent. Et ha-

Hivatalt viselnek. És vagyon mind-egyik Nemzetnek különös Vezére; 's a' GYLÁS és KÁRCHÁN nem tulajdon nevek, hanem Tiszti Méltóságok. Tudni kell pedig, hogy Árpád, TÖRÖK ORSZÁG NAGY VEZÉRÉ (A' Görögben: ὁ μέγας Τερχίας ἄρχων) négy fiat nemzett, kik közül első Tarkátz; második Jelech; harmadik Jutotzás; negyedik ZALTAN. Ismét Árpád elsőszülöttének, Tarkátznak, volt Tebele fia; a' másik Jelech nemze Ezelech nevű fiat; a' harmadik Jutotzás nemze FALITZIN FIAT, KI MOST (Hogy ne tudta volna a' tudós Görög Tsászár, ki volt uralkodásakor MAGYAR FŐVEZÉR?) A' VEZÉRSÉGET VISELI: a' negyedik ZALTÁS nemzé TAXIS nevű FIÁT. És ugyan Árpádnak már minden fiai meghaltak, életben maradván egyedül unokáik Phale és Tas nagy Bátyukkal TAXISSAL; 's Tebeles a' meghalt pedig Termátz fiat hagyván maga után, ki (Konstantinápolyból) minap tért vissza Bultzuval, harmadik Vezérrel és TÖRÖK ORSZÁG KÁRCHÁNÁVAL. Ez a' Bultzu Kárchán pedig fia Chale Kárchánnak: E' Chale tulajdon név, mivel KÁRCHÁN méltóság, mint a' GYLÁS is, MELLY AZONBAN NAGYOBB A' KÁRCHÁNNÁL."

bet una quaeque Gens peculiarem principem; suntque GYLÁS et KARCHAN non nomina propria, sed dignitates. Sciendum vero Arpadem, MAGNUM TURCIAE PRINCIPEM (ὁ μέγας Τερχίας ἄρχων) filios genuisse quatuor, quorum primus Tarkatzus; secundus Jelech; tertius Jutotzas; quartus ZALTAN. Rursus Arpade primogenitus 'Tarcatzus filium habuit Tebele; alter Jelech filium genuit Ezelech; tertius Jutotzas filium suscepit FALITZIN, QVINUNC (Hogy ne tudta volna a' tudós Görög Tsászár, ki volt uralkodásakor MAGYAR FŐVEZÉR?) PRINCIPATUM TENET: quartus ZALTAS FILIUM HABUIT TAXIM. Et omnes quidem Arpade filii mortui sunt, superstilibus tantum eorum nepotibus Phale et Tase cum patrueli eorum Taxi; Tebelesque moriens filium reliquit Termatum, qui nuper rediit cum Bultzo tertio principe et Karchan TURCIAE. Bultsus autem hic Karchan filius est Chale Karchan: estque Chale nomen proprium, cum KARCHAN sit dignitas, quemadmodum et GYLÁS, QVAE TAMEN MAJOR EST QVAM KARCHAN." 14)

Vége a' Konstantinápolyi Udvari Szerartásokról készült Könyvében írja ismét a' maga koráról Constantinus Porphyrogenneta Görög Tsászár a' Tzimek között, melyeket külföldi Tsászároknak, Királyoknak és Vezéreknek adni szokott:

„A' TÖRÖK VEZÉREKHEZ (Nem: VEZÉRHEZ) küldetik két solidust | „AD ARCHONTES TURCARUM mittitur bulla aurea

nyomó Arany Bullás, az az: Arany Petsétes Levél ime tizimmel: Constantinus és Románus Krisztust szerető Római Tsászároknak Levelük A TÖRÖK VEZÉREKHEZ.“

bisoldia cum hoc titulo: Literae Constantini et Romani Christum amantium Imperatorum Romanorum AD ARCHONTES TURCARUM.“ 15)

Ezeknél világosabb és hitelesebb adatokat a' Történettudományban kívánni alig lehet, mellyek mivel szinte ALAPSZERZŐDESEKRŐL határozottan emlekeznek, épen nem szükséges a' hasonlókat állító, 's tsak igen apró tsekélységekben mást mondó NEVETLEN JEGYZŐT olly FÖLÖTTE EGYÜGYÜNEK TARTANI, mint boldogúlt Schwartner Márton tartotta.

- 1) Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1711. in folio, Tomo I, pag. 98—99. Constantinus Porphyrogeneta, De Adm. Imp. Cap. 31. — Illyen világos tanutétel ellen gyávaság Mesének tartani a' Gáitzial Magyar látogatást; a' Kievi látogatásról pedig maga Nestor is nyújt hiteles adatot. — Cf. Schlözer's, Nestor. II, 114. 118—119.
- 2) Joannis Georgii Schwandtneri, Script. Rer. Hung. Lipsiae, 1748. in folio, Tomo III, pag. 635. „*Tunc ire debeunt ad minus cum decem armigeris equitum, de qualibet generatione praeominatarum generationum XII.*“
- 3) Freyherrn Johann Welchard Valvasor's, Die Ehre des Herzogthums Crain. Laybach, 1689. in folio, IV. Theil, S. 37—38.
- 4) Simonis de Keza, Chronicon Hungaricum. Budae, 1782. in 8-vo, pag. 67.
- 5) Joannis Georgii Graevii, Thesaurus Antiquitatum et Historiarum Italiae. Lugduni Batavorum, 1722. in folio, Tomi VI, Parte III, pag. 38. In Bernardini Scardeonii Historiae Patavinae Libro I, Classe II. — Ibidem pag. cit. ad annum 1509. Scribit Scardeonius de Maximiliano Imperatore: „*Etsi ad eam (Patavinam Urbem) obsidendam tota ferme Europa cum exercitu ultra centum millia armatorum convenerat.*“
- 6) Joannis Francisci Bernardi Mariae de Rubois, Monumenta Ecclesiae Aquilejensia. Argentinae, 1740. in folio, In Appendice pag. 13. col. Ima, Chronici Tertii Patriarcharum Aquilejensium.
- 7) Josephi Koller, Historia Episcopatus Quinqueecclesiarum. Pestini, 1812. in 4-to, Tomo VII, pag. 344.
- 8) Josephi Nicolai Kovachich, Sylloge Decretorum Comitialium, Incltyi Regni Hungariae. Pesthini, 1818. in 8-vo, Tomo I, pag. 231.
- 9) Operis Tripartitalis Partis I, titulo 4.
- 10) Martin v. Schwartner, Statistik des Königreichs Ungern. Ofen, 1809. in 8-vo, I. Theil, S. 1.
- 11) Martin v. Schwartner, Statistik des Königreichs Ungern. Ofen, 1809. in 8-vo, I. Theil, S. 2. nota b.)
- 12) Martin v. Schwartner's, Statistik des Königreichs Ungern. Ofen, 1809. in 8-vo, I. Theil, S. 2—3.
- 13) Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1711. in folio, Tomo I, pag. 107—108. Constantinus Porphyrog. De Adm. Imp. Cap. 38.
- 14) Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1711. in folio, Tomo I, pag. 110. Constant. Porphyr. De Adm. Imp. Cap. 40..
- 15) Constantini Porphyrogeneti Imperatoris Constantinopolitani Libri Duo De Cerimoniis Aulae Byzantinae. Lipsiae, 1751. in folio, pag. 399.

20. §.

Ha már Constantin Tsászárnak ezen tanutételeit, a' Nevetlen Jegyzőnek Alapszerződését, nem különben más leghitelesebb Kutfőket, melyek fön maradtak, össze hasonlítjuk, minden fönakadás nélkül megállapodhatunk a' következő, de itt egészen ki nem fejtethető, történeti valóságokon:

I. Constantinus Porphyrogenneta azon időszakoszon kezdi a' Magyar Históriát, midőn a' Magyarok Chazária, az az: a' KRIMI FÉL SZIGET fölött, az INGUL viz körül, laktak LEBEDIÁBAN. Itt (vagyon LEBEDIN nevü város most is a' Charkovi Kerületben) a' HÉT MAGYAR NEMZET, teljes szabadsággal birva, HÉT VAJDA alatt élt, kik közül a' tudós Görög Tsászár LEBEDIÁS és ALMUS nevü két Vajdát határozottan megemlíti, 's a' mi Lebediás Vajdára igen szép fényt von, az, hogy ő önmagánál Almus Vajdát, vagy ennek Árpád nevü fiát, a' FŐVEZÉRSÉGRE alkalmasabbnak ítélte. E' HÉT VAJDA EGYMÁSTÓL FÜGGETLEN VALA LEBEDIÁBAN, minek az a' káros következése lön, hogy a' Patzinátzíták, meggyőzöztvén a' Chazároktól, LEBEDIÁRA rohantak és a' MAGYAR NEMZETET új Hazát keresni kényszerítették. E' keresésnek meg az lett sikere, hogy a' MAGYAROK az OROSZOKAT meglátogatták Szombat, az az: Kiev városban, általkelve a' Dnieper, az az: Borysthenes vizen. Mondja is valóban maga Nestor:

„Ezután jöttek a' FEHÉR MAGYAROK (Ezek az igazi MAGYAROK) 's örökségül elfogalták SZLAVIN ORSZÁGOT, minekutána az Oláhok a' t elhajtották, kik előbb ezen országot birták. E' MAGYAROK HERÁKLIUS ALATT KEZDÉK MAGUKAT MUTATNI, 'S VELE KOSZRU PERSIAI TSÁSZÁR ELLEN MENTEK.“

„Hierauf kamen **DIE WEISSEN UNGERN** (Ezek a' MAGYAROK), und erbten **DAS SLAVONISCHE LAND**, nachdem sie die *Volothen* verjagt hatten, die dieses Land vorhin eingenommen hatten. **DIESE UNGERN FINGEN SICH UNTER DEM HERACLIUS ZUZEIGEN AN, UND ZUGEN MIT IHM GEGEN DEN PERSISCHEN ZAR KOSRU.“** 1)

Egy másik helyen Nestor Krónikájában még világosabban előadatik Oleg Orosz Vezér uralkodásáról:

„898-dik évben (Ez hibás idővetés) KIEV ELŐTT ELMENÉNEK A' MAGYAROK. EGY HEGYEN,

„*Ihm Jahre 898* (Ez hibás idővetés) **ZOGEN DIE UNGERN VOR KIEV VORBEI, ÜBER**

MELLY MOST MAGYAR HEGYNEK (E' Kievi Magyar Hegy más helyen is említetik Nestornál) NEVEZTETIK. Jövének a' Dneper partához, és valának Weshekben (Sátorokban, vagy Födeles Szekerekben), mert úgy utaznak, mint a' PALÓTZOK. Napkeletről jöttek, és magos hegyeken általtörtek, mellyek MAGYAR HEGYEKNEK hivatalnak; és kezdék az ott lakó OLÁHOKAT és SZLAVINOKAT háborúval illetni. Mert ott előbb SZLAVINOK tanyáztak, és az OLÁHOK elfoglalták a' SZLAVIN TARTOMÁNYT. De utóbb a' MAGYAROK elhajtották az OLÁHOKAT és örökségül elfoglalák ezen Országot, és együtt laktak a' SZLAVINOKKAL, kiket MEGHÓDÍTOTTAK. Ezen időtől fogva a' Tartomány MAGYAR ORSZÁGNAK neveztetett.“

EINEN BERG, DER NUN DER UGRISCHE (E' Kievi Magyar Hegy más helyen is említetik Nestornál) **GENANNT WIRD. Sie kamen an den Dnepr, und standen hier in Weshen** (Sátorok, vagy Födeles Szekerek), **denn sie marschirten wie die POLLOVZER. Sie waren vom Orient hergekommen, und stürzten durch hohe Berge, die die UGRISCHEN BERGE** (A' Kárpát hegyek) **genannt werden: und sngen an die dort wohnenden WLACHEN und SLAVEN su bekriegen. Denn da sassen vorhin SLAVEN, und WLACHEN namen das SLAVONISCHE LAND ein. Nachher aber Verjagten UGERN die WLACHEN, und erbten dieses Land, und sassen mit den SLAVEN zusammen, DIE SIE UNTERJOCHT HATTEN. Von der Zeit an ward das Land UNGERN genannt.“** (2)

Voltak tehát, ime! Nestornak két rendbéli vallomása szerént is KIEVBEN a' MAGYAROK. Úgy, de mint néztek ki e' vadon TSO-PORTOK? Megfelel, mintha a' rágalom hagyítókat a' Kievi Falakról ő kormányozta volna, e' kérdésre Schlözer (Nestor III, 137.), így írván:

„És kik voltak akkor a' MAGYAROK? meztelen Vadak, szegény Futamadók, kik a' PÁTZINÁTZITÁKTÓL mint a' Juhok egyik vidékről a' másakra üzettek.“

„Und wer waren damals die UNGERN? nackte Wilde, arme Flüchtlinge, die wie Schafe von den PETSCHENEGERN aus einer Gegend in die andre getrieben wurden.“

Ugyan hol beszéli ezt Nestor? Hol Constantinus Porphyrogeneta? Az első mind ezekről mélyen hallgat; az utóbbik írja, igaz, hogy LEBEDIÁT is, ETELKÖZT is elvették a' MAGYAROKTÓL a' PATZINÁTZITÁK; sőt ezek magát ÁRPÁDOT is megfutamtatták: De bezzeg

azt is följegyzette, hogy az OROSZOK szinte Juhok voltak a' PÁTZNÁTZITA NÉP ELŐTT. Ezek egyebeken kívül a' Görög Tsászárszovai;

„AZ OROSZOKNAK SZOMSZÉDAIK ÉS HATÁROSAIK A' PÁTZNÁTZITÁK: Azért, ha együtt békességben nem élnek, OROSZ ORSZÁGOT SOKSZOR ELPUSZTÍTJÁK, 'S FÖLÖTTE NAGY KÁRRAL ILLETIK. Azért az OROSZOK gondoskodnak arról, hogy a' PÁTZNÁTZITÁKKAL békében legyenek.“

„**RUSSIS PACINACITAE VICINI SUNT ET CONTERMINI: quare, nisi pacem invicem colant, RUSSIAM SAEPPE DEPRAEDANTUR, INGENTIQUE DAMNO AFFICIUNT. Ideo RUSSI operam dant, ut pacem cum PACINACITIS habeant.**“ 3)

Hasonló viszonyokban voltak e' hatalmas Néppel, kik FEKETE MAGYAROK, és így a' FEHÉR MAGYAROKRA nézve ROKONOK is valának, Constantinus Tsászárszár előadása szerint a' BULGÁROK és GÖRÖGÖK is. 4) Sőt nem rettegették-e a' PÁTZNÁTZITÁK többször KIEV VÁROST is látogatásaikkal? Nestor beszéli:

„Ezek után jövének a' PÁTZNÁTZITÁK. És elmentek a' FEKETE MAGYAROK (Nem ezek voltak a' mostani Magyarok, mint Schlözer vélte, mert ezek nem mentek által a' Kárpát hegyeken, hanem a' FEHÉR MAGYAROK) KIEV mellett, mint utóbb Oleg alatt.“

„**Nach diesem kamen die PETSCHENEGER. Und gingen die SCHWARZEN UNGERN** (Nem ezek voltak a' mostani Magyarok, mint Schlözer vélte, mert ezek nem mentek által a' Kárpát hegyeken, hanem a' FEHÉR MAGYAROK) **vor KIEV vorbei, wie nachher unter dem Oleg.**“ 5)

Alább ismét említi Nestor:

„915-dik évben jövének a' PÁTZNÁTZITÁK először (Ez hiba) OROSZ ORSZÁGBA: minekutána Igorral békét kötöttek, le mentek a' Duna melléke.“

„**Im Jahre 915 kamen die PETSCHENEGER zum erstenmal** (Ez hiba) **nach RUSSLAND: nachdem sie mit Ignor Friede gemacht, zogen sie an die Donau herunter.**“ 6)

Még alább ugyan Nestornál előző:

„968-dik évben jövének a' PÁTZNÁTZITÁK először (Ez is hiba) OROSZ ORSZÁGBA, midőn Sviatoslav épen Perejaslavl városban volt.“

„**Im Jahre 968 kamen die PETSCHENEGER zum erstenmal** (Ez is hiba) **nach RUSSLAND, während dessen Sviatoslav in Perejaslavets war.**“ 7)

Így az, hogy a' PÁTZNÁTZITÁK két ízben elfoglalták a' különben is utazó MAGYAR NEMZET hazáját, épen nem homályosítja-el

a' KIEVI MAGYAR LÁTOGATÁST. Azt kell hát inkább kérdenünk, a' mit maga Schlözer is önként kérdez, mit kerestek KIEV előtt a' MAGYAROK? Schlözer e' saját kérdésére azért nem tud felelni, mert Nestor nem beszéli-el, mit tsináltak KIEV előtt a' MAGYAROK. Mintha bizony a' hajdani rövid Évkönyvek mindent hosszu terjedelemmel elbeszéltek volna! — A' mit Nestor el nem mondott bőségesen, hosszasan elbeszéli a' Schlözertől is EGYÜGYÜ nevet nyert NEVETLEN JEGYZŐ, ki a' MAGYAR NEMZET UTAZÁSÁRÓL, mellynek kezdetét Nestornál sokkal okosabban 884-dik évre teszi, magánál sokkal RÉGIEBB MAGYAR ÉVKÖNYVEKRE (A' VII-dik Fejezetben: SICUT IN ANNALIBUS CONTINETUR CRONICIS = MINT AZ ÉVKÖNYV KRONIKÁKBAN TALÁLTATIK) idéz. Midőn előszámlálta, mint győzték meg KIEVNÉL a' MAGYAROK az ellenük hadakozó egyesült OROSZ és COMÁNUS SEREGET, illetén sartzolást emleget:

„Akkor ALMUS VEZÉR, tanácsot tartván az övéivel, úgy eresztette vissza az OROSZ Követeket, hogy a' Vezérek és Előkeldők adnák kezességbe Fiaikat, 's fizetnének évenként tizezer márka adót, és ezeken kívül adnának élelmet, ruházatot és más szükségéseket. Az OROSZ Vezérek pedig, ámbár nem önkényből, még is mind ezeket Almus Vezérnek megtevék.“

„*Tunc DUX ALMUS, inito consilio cum suis, sic Legatos remisit RUTHENORUM, ut duces et primates sui filios suos in obsides darent; tributumque annuatim persolverent decem millia marcarum, et insuper victum, vestitum, et alia necessaria. Duces vero RUTHENORUM, licet non sponte, tamen haec omnia Almo Duci concesserunt:*“ 8)

E' tanutétel bosszontotta föl a' NEVETLEN JEGYZŐ ellen Nestor Kiadóját, 's az e' sorokban előjövő RUHÁZAT = VESTITUS tetette Schlözerral MEZITELEN VADAKKÁ a' régi MAGYAROKAT. Olvassuk, nem tagadhatni, Theotmár Juváviai Érseknek 900-dik évi Levelében is:

„Mert mivel tőlünk távul lakó keresztényeinknek mindenkor nyakukon voltak, 's őket fölötte keményen üldözték, ajándékoztuk nekik nem valami sok pénzt érő vagyonukat, hanem csak VÁSZON RUHÁINKAT, hogy így valamiképen vadságukat megszeliditenők, 's őket üldözni megszűnnénk.“

„*Quia enim Christianis nostris longe a nobis positis semper imminebant, et persecutione nimis affligebant, donavimus illis nullius pretiosae pecuniam substantiae, sed tantum NOSTRALINEA VESTIMENTA, quatenus aliquatenus eorum feritatem molliremus, et ab eorum persecutione quiesceremus.*“ 9)

De e' nyert Vászón Ruha ajándékból senkinek sem jutott eszébe MEZITELENNEK hirdetni azon MAGYAR NEMZETET, mely-

nek már a' napkeleten a' legrégebb időkben (mint a' KÚN HALMOKNAK SZOBRAIK mutatják) saját pompás és díszes nemzeti öltö-zete volt. Hogy lehettek volna MEZTELENEK a' MAGYAROK, ha ÉJSZAKI és FINNUS SARJADÉKU NÉP voltak épen Schlözernek vé-leménye szerént? Nem; — nem; — Nestor KELETRŐL VEZETI KIEV MELLÉ A' MAGYAROKAT, 'S ŐKET HERÁKLIUS TSÁSZÁR IDŐSZAKÁBAN A' PERSA KIRÁLYLYAL, KOSZROESSEL, HAR-TZOLTATJA. A' mi bizonyosan mind Schwartnernak ÉSZAK KELETI NÉPSEGÉT, mind Schlözernek és az őt követő Schwartnernak FIN-NUS ATYAFISÁGÁT megsemmisíti. Schlözer tisztán még azt sem tudta, hogy a' FINNUSOK valóban OROSZOK voltak. Jegyezzük még itt meg, hogy a' NEVETLEN JEGYZŐ KIEV mellett és NAGY CHROVÁTIÁBAN (hol a' Magyarok Constantinus Porphyrogenneta elő-adása szerént is voltak) ALMUSSAL, Árpád Attyával, kit a' szerény Lebediás első Magyar Vajda magánál a' Fővezérségre alkalmasabbnak tartott, helyesen viteti a' VEZÉRSÉGET, minthogy ÁRPÁD tsak ETEL-KÖZBEN lett FŐVEZÉR, 's KIEVNÉL és LENGYEL ORSZÁG-BAN előbb voltak a' Magyarok, mint ETEL-KÖZBEN.

II. Constantinus Porphyrogenneta határozottan állítja, hogy mind a' LEBEDIÁBAN lakó MAGYAROK, mind a' PERSIAI HATÁ-ROK mellé LEBEDIÁBÓL kivándorlott MAGYAROK, valamely oknál fogva, de a' mely okot tovább ki nem fejt, SAVARTOEASPHALI (Görögül: *Σαβαρτοειάσφαλοι* nevet viseltek. Ez a' nevezet bennünket ismét napkeletre, és ugyan PARTHIÁBA vezet, 's annyit jelent, mint a' PARTHIAI MAGOS HEGYEK, 'S A' KÖZÖTTÜK TALÁLTATÓ KESKENY UT, vagy is régi szólás szerént KAPU és SZO-RÚLAT ÁLTAL MENTT ÉS BÁTORSÁGBAN ÉLŐ NÉP. A' régiek, tudniillik, az illetén szoros és igen keskeny utakat ZÁVÁR, vagy KA-PU (PORTAE, PYLAE, CLAUSTRA, CLUSURAE) névvel illették. Így olvassuk a' XIV-dik századi Magyar Ó Testamentomi Töredékekben a' Damaskusi Kapuról:

„És megtöröm Damascosnak ZÁ- | „*Et conteram VECTEM*
VÁRIT.“ | *Dammesec.*“ 10)

Egy másik helyen ismét olvashatni:

„Te földednek KAPUI meg jelen- | „*Inimicis tuis aperiendo aper-*
tetnek nyílásra, tűz marja te ZÁVÁ- | *tae sunt PORTAE terrae tuae,*
RIDAT.“ | *comedit ignis VECTES TU-*
 | *OS.*“ 11)

Párizspái Szótárában is ZÁVÁR és ZÁVOR = PESSULUS, VE-CTIS, REPAGULUM, CLAUSTRUM, minthogy az ilyen hegyszorúla-tok valóban bethukható KAPUKKAL és FALAKKAL is néha meg erő-

sítottak, és így ZÁR, vagy ZÁVÁR alatt voltak. 12) Továbbá a' Hegyeknek végeik, kezdeteik, a'laik, és a' Vizeknek befolyásaik valamely nagyobb folyamba Magyarúl a' TÓ = TRUNCUS, BASIS, STIPES, RADIX szótól TÖVEKNEK hivattak. Így mondatik ma a' MARTZAL és ZSITVA vizeknek a' RÁBÁBA és DUNÁBA szakadásukról **MARTZAL-TÓ, ZSITVA-TÓ**; így mondatik egy régi XV-dik századi Kéziratban fönmaradott Remete Szent Pál Életében:

„Az hegynek THÖVÉHEZ köze-
lteni.“

„*Ad montis RADICEM (PE-
DEM) adproximare.*“ 13)

Ezekből érthetni tehát, mi a' ZÁVÁR—TÓ. Már e' két Magyar szóhoz kaptolták a' Görögök a' mind náluk, mind a' Latánoknál is igen kedvelt ἄσφαλις = TUTUS, SECURUS, Görög szovat, melly a' közép századokban ἄσφαλος alakban is használtatott. 14) Cicero Levelében így ír Atticushoz:

„De akarom meggondold mit
vélsz teendőnek: először a' BÁTORSÁG
miatt.“

„*Sed velim consideres quid fa-
ciendum putes: primum πρὸς τὸ
ἀσφαλις.*“

Ugyan ő másik levelében ismét Atticushoz:

„Kételkedem tehát, Venusiába
menjek-e, és ott várjam a' serege-
ket: ha ott nem lesznek, mint né-
kik vélik, Hydruntumba: ha egyik
sem léssen BÁTORSÁGOS, ugyan
oda vissza térek.“

„*Itaque dubito, an Venusiam
tendam, et ibi expectem de le-
gionibus: si aberunt, ut quidam
arbitrantur, Hydruntem: si neu-
trum erit ἄσφαλις (TUTUM, SE-
CURUM), eodem revertar.*“ 15)

Constantinus Porphyrogenetánál az ἄσφαλις = BÁTORSÁGOS alaknak többes számu nevező esete ἄσφαλοι = BÁTORSÁGOSAK = MENTTEK, tétetik a' ZÁVÁR-TÓ MAGYAR SZOVAK MELLÉ, és így ZÁVÁR-TÓ-ASPHALI annyi, mint ZÁVÁR-TÓ-BÁTORSÁGOSAK. Ilyenek valának pedig nem sokára Nagy Sándor halála után a' PÁRTHUSOK, kiknek alkatójukról, első ARSACESRÖL (Országról), írja Justinus:

„Viszsa hivatván új mozgalmak
miatt Seleucus Asiába, 's ez által
idő nyeretvén, PÁRTHUS ORSZÁ-
GOT alapít, katonákat gyűjt, Vár-
kákat erősít, Városokat biztosít;
DARA (DARA=DARIUS) Várost
is a' ZAPAORTENON HEGYEN (hi-
bátlanul: ZÁVARTOENON Görög
végzéssel) alkotja: melly helynek

„*Revocato deinde Seleuco no-
vis motibus in Asiam, dato la-
xamento, REGNUM PAR-
THICUM format, militem le-
git, castella munit, civitates fir-
mat; Urbem quoque nomine DA-
RAM (DARA=DARIUS) IN
MONTE ZAPAORTENON*
(hibátlanul: ZAVARTOENON Görög

az a tulajdona, hogy nála sem ERŐSEBBET, sem kellemetesebbet képviselni nem lehet. Ugyan is minden oldalról MEREDÉK SZIKLÁKTÓL ÚGY KÖRÜL VÉTETIK, HOGY A' HEGY OLTALMA SEMMI VÉDŐKRE NEM SZORÚL; és a' körül fekvő Földnek oly nagy termékenysége, hogy maga kintseivel beérheti."

végzéssel) *condit: cujus loci ea conditio est, ut neque MUNI-TIUS quidquam esse, neque amoenius possit. Ita enim et PRAERUPTIS RUPIBUS UNDIQVE CINGITUR, UT TUTELA LOCI NULLIS DEFENSORIBUS EGEAT; et soli circumjacentis tanta ubertas est, ut propriis opibus expleatur.*" etc. 16)

Hogy itt PÁRTHIA ZÁVÁRÁRÓL, az az: KAPUJÁRÓL, mellytől az egész vidék Idősebb Plinius szerint APAVORTENE, Isidorus Characenus szerint pedig APAVARCTICENA nevet viselt, foly a' beszéd, arról senki sem kételkedik: Azt pedig, hogy Justinusnál ZAPAORTENON, Constantinus Porphyrogenetánál pedig SAVARTOE olvastatik, idegen nyelvű Íróknak oly régi nevezetről könnyen megbóthsáthatni. 17) Ez annál könnyebben megeshetik, mivel Justinusnak különböző Kézírataiban és Kiadásaiiban a' főlebbi név majd TABORRENO, majd THABORTENO, majd THABORRENO, majd APARTENO, majd ZAPAORTENO, majd APOVARTENON. 18) Mind ezekre azonban nincsen szükség, ha megfontoljuk, hogy Reginónak Classicus helye a' MAGYAROKRÓL Justinusnak Classicus helyét a' PÁRTHUSOKRÓL szóról szóra állítja-elő; 19) ha megfontoljuk, hogy a' szerentsétlen Augsburgi ütközet után a' X-dik században készült, 's egykoru Kéziratban fõp maradt „MODUS ÖTTINC“ című Énekben a' MAGYAR NEMZET egyszer UNGÁRIUS, ötször pedig PÁRTHUS néven jó elő illy módon:

„Mert midõn a' hír röpité, hogy az UNGÁRIUSOK ellene (Nagy Ottó Tsászár ellen) fegyvert fogának, már a' part mellett állanak fölfegyverkezve. A' Városokat, Szántóföldeket, Falukat szerte szét pusztították. Az Atyák siraták-Fiaikat, 's a' Fiak Anyjukat mindenfelé számkiüzetni. Mit én, mondá Ottó, látszam a' PÁRTHUSOKNAK késedelmeskedni? Intem a' lassu Vitézeket. Míg késem, addig nõttõn nõ a' veszély. Szakaszszátok félbe a' késést, és a' PÁRTHUS ELLENSÉGNEK vetem

„*Nam dum fama volitat UNGARIOS signa in eum (Ottonem Magnum Imp.) extulisse, juxta litus sedebant Armati. Urbes, agros, villas vastant late. Matres plorant filios et filii matres undique exulari. Equis ego, dixerat Otto, videor PARTHIS diu diu? Milites tardos moneo. Dum ego demoror crescit clades semper. Ergo moras rumpite et PARTHICIS mecum HOSTIBUS obviate. Francus instat PARTHUS fugit. Liquis*

álljatok élébe. A' Francus (A' Lech vize) *rubens sanguine*
 űz a' PÁRTHUS fut. A' vér- *Danubio CLÁDEM PARTHI-*
 től pirosuló Liguus (Lech Vize) a' *CAM ostendebat. Parva manu*
 PÁRTHUS GYÖZETEST mutatá a' *caesis PARTHIS ante et post*
 Dunának. Kis erővel meggyőzvé *saepe victor;*“ 20)
 a' PÁRTHUSOKAT előbb is, utóbb
 is diadalmas volt;“

Ha megfontoljuk, hogy a' MAGYAROK több napnyugati és minden egykoru és közelkoru napkeleti Íróktól, a' Vezérekhez a' Görög Tsászártól küldetett Levél-Tzimeken, sőt még a' Magyar Koronán is TÖRÖKÖKNEK hivattak; ha megfontoljuk, hogy a' Persia határai mellé lakni ment TÖRÖKÖK is, kik későbbben, bizonyosan Seleucia és Babylonia elfoglaltatása után, SELDSCHUK TÖRÖKÖKNEK nevezettek, a' leghitelesebb Frantzia Íróktól majd PÁRTHUS, majd ARSACIDAE neveket is nyertek; ha végre megfontoljuk, hogy a' TÖRÖK név Semita nyelveken csak Fordittatása a' PÁRTHUS, az az: EXUL szónak, és hogy a' mostani OTSMÁNOK állandóan ellene mondanak annak, hogy ők TÖRÖKÖK: Vagy akarjuk, vagy nem, kénszerít bennünket elhinni a' História azt, a' mit Giló Cardinális böltsen kimondott:

„*Nam modo qui TURCI, veteri sunt nomine PARTHI.*“ 21)

Így pedig a' MAGYAR NEMZET valóságos PÁRTHUS—TÖRÖK FAJ, a' mi Nestor állítását még inkább erősíti; Schlözernek és Schwartnernak FINNUS ATYAFISÁGÁT ellenben végképen meg semmisíti és eldönti. A' PÁRTHUSOKRÓL írta egyik helyen Lucánus:

„*Ad PARTHOS, qui vicit, eat. Gens unica Mundi est,
 De qua Caesareis possim gaudere triumphis.*“

És másik helyen az eltűnt Római Szabadságról beszélve:

„*Quod semper saevas debet tibi PARTHIA poenas, Quod fugiens civile nefas, redituraque nunquam LIBERTAS, ultra Tigrim, Rhenumque recessit, Ac, toties nobis jugulo quaesita, negatur, GERMANUM, SCYTHICUMQUE BONUM: nec respicit ultra Ausoniam.*“ 22)

A' MAGYAR NEMZETNEK Fő hajlama is, mint Constantinus Tsászár soraiból mindenki észre veheti, a' KATONAI SZELLEM és SZABADSÁG SZERETETE volt, a' mit valamely TSOPORT kebelében béába keres valaki. Különben is PÁRTHUS EREDET és TSOPORTSÁG nem férnek össze egymással. Hanem, az már igaz, hogy az UTAZÓ PÁRTHUS SARJADÉKOK nem tudták VÁROSAIKAT Fődeles Szeke-reikre fölrakni.

III. ÁRPÁD Constantinus Porphyrogenneta elő adásai szerint nem volt FŐÚR és így FEJEDELMI HATALOMMAL BÍRÓ, mint Schwartner és Kelemen Imre állította, hanem az egész Magyar Seregnek FŐVEZÉRSÉGÉT, az az: NAGYVEZÉRSÉGÉT viselte, tőle menvén ki minden parants az egységet illető 's kívánó katonai tárgyokban. Ezt érti Bölts Leó Tsászár, midőn írta:

„Ez a' Nemzet tehát, melly EGY PARANTSOLÓTÓL KORMÁNYOZTATIK), (ὡς μοναρχόμενον), ha vét valamit, Vezéreitől (τῶν ἀρχόντων) keményen és keserűen megbüntetik, és inkább félelem, mint szeretet által tartatik korlátok között.“

„Haec igitur Gens, utpote quae UNIVS IMPERIO REGATUR (ὡς μοναρχόμενον), graves acerbasque praefectis (τῶν ἀρχόντων) suis, si quid deliquerit, dat poenas, et timore magis, quam amore in obsequio continetur.“(23)

Nagy volt tehát háborukban és katonai ügyekben, mint kellett is lennie, a' KATONAI FENYÍTÉK: De más részről nagy volt a' SZABADSÁG is. Maga Bölts Leó Tsászár főlebb a' MAGYAR NEMZETET már SZABAD NEMZETNEK (καὶ ἐλεύθερον τῷτο τὸ ἔθνος) nevezte; Constantinus Porphyrogenneta Tsászár pedig nyilván följegyzette, hogy a' NYOLTZ MAGYAR NEMZET NINTSEN VEZÉREINEK ALÁJUK VETTETVE. Hogy lehet ezzel megegyeztetni a' MONARCHIÁT egész kiterjedésben? A' hol igazi értelemben MONARCHIA volt valamely Nemzetnél, ott a' Görög Tsászárok csak az EGY MONARCHÁVAL leveleztek, mint ki tetszik Constantinus Porphyrogennetának Udvari Szer-tartásos Könyvéből: Ellenben a' MAGYAROKHOZ küldetett Tsászári Levél nem a' NAGYVEZÉRHEZ, hanem a' VEZÉREKHEZ utasított. Továbbá a' NAGY VEZÉR mellett volt KÁR-KÁN is, az az: KÁR-KIRÁLY, vagy KÁR-BÍRÓ, ki igazságot és törvényességet gyakorlott, 's ettől a' Főlebbvitel nem a' NYOLTZ VEZÉR, hanem a' GYÜLÉS elébe vitetett, a' miért is világosan említi a' Görög Tsászár, hogy a' GYÜLÉS NAGYOBB MÉLTÓSÁG, MINT A' KÁR-KÁN. És egyet állit e' koronás Fővel Kézai Simon is, így írván:

„Nevezének pedig maguk között EGY KORMÁNYOZÓT, Kádár ne-vüt 's a' Turda Nemzetségből eredőt, ki az egész sereg fölött bíraskodnék, az egyenetlenkedőknek pe-reiket elintézné, megbüntetné a' gonosztevőket, tolvajokat és latrokat, olly föltétellel, hogy ha e' KORMÁNYOZÓ igazságtalan Ítéletet hozna, A' GYÜLÉS (Communitas=Közönségük valamely Város, Mező

„Constituerunt quoque inter se RECTOREM UNUM, nomine Kádár de Genere Turda oriundum, qui communem exercitum judicaret, dissidentium lites sopiret, castigaret malefactores, fures ac latrones; ita quidem, ut si RECTOR IDEM immoderatam sententiam desiniret. COMMUNITAS (Communitas= Universitas Incolarum urbis, vel op-

város [Megye és Ország] Lakosainak Du Fresme Glossáriuma szerint Edit. Venetae Vol. II, col. 808. et 822., honnand a' Vármegye Gyűléseknek Leveleik is így kezdettek: „Nos UNIVERSITAS Praelatorum, Baronum et Nobilium 's a' t.) azt megsemmisitené, 's a' hibázott Kapitányt vagy KORMÁNYOZÓT letenné, midőn akarná. Mert ez a' törvényes Szokás a' Húnok, vagy is Magyarok között Geysa Vezér koráig, ki Tocsun fia volt, sértetlenül megtartott. Minekelőtte tehát megkereszteltettek és Keresztyénekké lettek volna a' Magyarok, a' Hirészek illy szóval gyűjtötték a' táborban Seregbe a' Magyarokat. „Isten és A' MAGYAR NÉP szova, hogy illyen napon mindenki fölfegyverkezve illyen helyen okvetetlenül megjelenni tartozzék, a' GYÜLÉS TANÁTSKOZÁSÁT ÉS PARANTSÁT (Tehát nem a' NAGYVEZÉRÉT) meghallandó.“

pidi, [etiam Regni] Du Fresme Glossáriuma szerint Edit. Venet. Vol. II, col. 808. et 822., honnand a' Vármegye Gyűléseknek Leveleik is így kezdettek: „Nos UNIVERSITAS Praelatorum, Baronum et Nobilium 's a' t.) *in irrilum revocaret, errantem Capitaneum et RECTOREM deponeret, quando vellet. Consuetudo enim ista legitima inter Hunos, sive Hungaros usque ad tempora Ducis Geiche, filii Tocsun, inviolabiliter exstitit observata. Antequam ergo baptizati fuissent Hungari, et effecti Christiani, sub tali voce praecones in castris ad exercitum Hungaros adunabant. „Vox Dei et POPULI HUNGARICI; quod die tali unusquisque armatus in tali loco praecise debeat comparere, COMMUNITATIS CONSILIUM PRAECEPTUMQUE* (Tehát nem a' NAGYVEZÉRÉT) *auditurus.*“ 24)

Illyes adatok nem egyeznek meg a' Monarchiával, mellyet tsak Szent István Király alapított legelőször Hazánkban, sem a' FŐURADALOMMAL. Ha Schwartner Márton olvasta, vagy, ha olvasta, értette volna Constantinus Porphyrogenetának ime világos sorait „E' Nyoltz Török Nemzet pedig niñtsen Vezéreinek alájuk vettelve. hanem MINDEGYIK a' vizeknél fogva, mellyek őket elválasztják, KÖZÖTTÜK KÖTTETETT KÖLTSÖNÖS EGYEZÉS SZERÉNT MEGHATÁROZTA, HOGY HA AKÁRMELLYIK FELEKEZET HADDAL HÁBORITTATNEK, NEKI KÖZÖNSÉGESEN MINDEN IPARKODÁSSAL ÉS GONDDAL SEGÍTSÉG VITESSÉK“ azt sem írta volna, hogy mostani Hazájukban a' MAGYAROK a' VEZÉREK ALATT már ÁLLADALOMBAN éltek. A' tudós Tsászárnak ime sorai nem ÁLLADALMAT, hanem SZÖVETSÉGES ÁLLADALMAKAT (Confoederati Status) jelentenek, a' mit az is bizonyít, hogy a' SZÉKEL NEMZET is ÁRPADDAL különös Szövetséget kötött, melly ma is szóról szóra fön vagyon. 25) És lehet-e, szabad-e a' SZÖVETSÉGES ÁLLADALMAKBAN élő RENDEZETT (Ezt hitelesíti Bölts. Leó előadása a' Magyar Hadviselésről) NEMZETEKET megve-

töleg TSOPORTOKNAK nevezni? Kelemen Imre, híres Magyar Törvénytudós, erre a' tárgyra nézve sokkal tisztábban látott, midőn a' Magyar Alkatmányt a' Vezérek alatt Martini oktatásai szerint SYSTE-MA CIVITATUM tízzel nevezte.

IV. A' mi a' NEVETLEN JEGYZŐTŐL föntartatott ALAPSZERZŐDÉS hitelességét illeti, arról épen nem kellett volna Schwartner Mártonnak olly szűkkeblűleg aggódnia, minekutána Constantinus Porphyrogenneta tudós Görög Tsászár is emleget a' NYOLTZ MAGYAR NEMZETRŐL világosan SZÖVETSÉGES SZERZŐDÉST, 's minekutána az ALAPSZERZŐDÉSNEK fő tárgyát, az ÖRÖKÖS FŐVEZÉRSEGET ÁRPÁDRÓL ÉS NEMZEDÉKÉRŐL, két izben is határozottan állítja Constantinus Porphyrogenneta is, ki olly nagy gondal megnevezi ALMUSNAK és ÁRPÁDNAK Utódait. Mivel ez az ALAPSZERZŐDÉS olly nagy ritkaság az emberi Nemzet Történeteiben, méltó azt szóról szóra esmérni. Így adja azt elő a' Nevetlen Jegyző:

„Mert e' VII. Vezéri Személy nemzetségre nézve nemes, háboruban hatalmas, hívségben állandó volt. Ekkor köz akarattal így szólottak Almus Vezérnek: MAI NAPTÓL FOGVA TÉGEDET VEZÉRÜNKKÉ ÉS PARANTSOLONKKÁ VÁLASZTUNK, ÉS, A' HOVÁ SZERENTSÉD TÉGEDET VEZETEND, ODA KÖVETÜNK. Erre az említettett Férfiak Almus Vezérért, pogány szokás szerint saját vérüket egy edénybe eresztvéa, végre hajtották az ESKÜT, és ámbár pogányok valának, a' maguk között letétetett ESKÜ Hitét halálukig illy módon megtartották: Az Eskünek első tartalma így volt: Hogy a' meddig mind maguknak, mind Utódaiknak, életük tartana, mindenkor Almus Vezér nemzedékéből lenne Vezérük. Az Eskünek második tartalma így volt: Hogy a' mi Jóságokat csak munkáik által nyerhetnének, azokból senki közülük ki ne zárassék. Az Eskünek harmadik tartalma így

„*Isti enim VII. principales personae erant viri nobiles genere, et potentes in bello, fide stabiles. Tunc pari voluntate Almo Duci sic dixerunt: Ex HODIERNA DIE TE NOBIS DUCEM, AC PRAECEPTOREM ELIGIMUS; ET, QVO FORTUNA TUA TE DUXERIT, ILLUC TE SEQVIMUR. Tunc supradicti Viri pro Almo Duce more paganismo fuis propriis sanguinibus in unum vas, ratum fecerunt JURAMENTUM, et licet pagani fuissent, fidem tamen Juramenti, quam tunc fecerant inter se, usque ad obitum ipsorum servaverunt tali modo: Primus status Juramenti sic fuit: Vt quamdiu vita duraret, tam ipsis, quam etiam posteris suis, semper DUCEM haberent de progenie Almi Ducis. Secundus status Juramenti sic fuit: Ut, quidquid boni per labores eorum acquirere possent, ne-*

volt: Hogy ezen Vezéri Személyek, kik szabad akaratból Almust maguknak Urukká választák, se maguk, sem gyermekeik **A' VEZÉRI TANÁTSKOZÁS** és **ORSZÁGOSTISZTIVISELÉS RÉSZVÉTELETŐL** valóban soha meg ne fosztassanak. Az Eskünek negyedik tartalma így volt: Hogy, ha néki Maradékaik közül hivtelen lenne a' Vezér Személye ellen, és egyenlenséget tenne a' Vezér és Rokonságai között, a' vétkesnek vére ontatnék, mint vérük ontatott az Esküben, mellyet tettek Almus Vezérnek. Az Eskünek ötödik tartalma így volt: Hogy ha néki Almus Vezér Utódaiból és más Vezéri Személyeknek Maradékaikból ez Esküt és Rendeleteiket meg szegni akarná, **ÁTKOZOTT** (vagy **SZÁMKIVETETT**) legyen örökéig.

mo eorum expers fieret. Tertius status Juramenti sic fuit: Ut isti principales personae, qui sua libera voluntate Almus sibi Dominum elegerant, quod ipsi et filii eorum nunquam a CONSILIO DUCIS et HONORE REGNI omnino privarentur. Quartus status Juramenti sic fuit: Ut, si quis de posteris eorum infidelis fieret contra Personam Ducalem, et cognatos suos, sanguis nocentis funderetur, sicut sanguis eorum fuit fusus in Juramento, quod fecerunt Almo Duci. Quintus status Juramenti sic fuit: Ut si quis de posteris Ducis Almi et aliarum personarum principalium Juramentum Statuta ipsorum infringere voluerit, ANATHEMATI subiaceat in perpetuum." 26)

Mi nyújthatna aggodalomra alkalmat ezen rövid, egyszerű, világos, de még is igen nyomos **MAGYAR ALAPSZERZŐDÉS** hitelességéről? Constantinus Porphyrogenneta előbb, mint sem **ETELKÖZBEN** egyesültek volna a' Magyarokkal a' **KAVAROK**, az az: a' **Caucasus** hegyek fölött fekvő mostani **NAGY** és **KIS KAVARDIÁNAK** (Gross, und Klein Kabardei) hajdan kori **COMANUS LAKOSI**, **HÉT MAGYAR NEMZETET** és **HÉT VAJDÁT** emleget: A' **NEVETLEN JEGYZŐ** szinte **HÉT EGYEZKEDŐ** és **ESKÜVŐ MAGYAR VEZÉRRŐL** szól. A' **NEVETLEN JEGYZŐ** Pogány szokás szerént a' **HÉT VEZÉRREL** Esküvés előtt egy edénybe **VÉRT ONTAT**: Herodotus, Pomponius Mela, Caius Julius Solinus, Lucianus a' **SCYTHA NÉPEKNEL** és **MEDUSOKNÁL**, kik **SCYTHÁK** valának, az **ESKÜVÉST** és **SZÖVETSÉGET** szinte **VÉRONTÁSSAL** végeztetik, 's a' mennyire a' **PÁTZINÁTZITÁK**: az az: **FEKETE MAGYAROK** voltak határozottan a' **VALÓSÁGOS SCYTHÁK**, bizonyosan a' **NEVETLEN JEGYZŐ** helyzetében az **ESKÜVÉST** és **SZÖVETSÉGET** hasonlóképen **VÉR-**

ONTÁSSAL végeztették volna A' FEHÉR MAGYAROKKAL is annál inkább, mennél bizonyosabb, hogy ezek is megtudták inni a' VÉRT. 27) A' NEVETLEN JEGYZŐ más helyen (A' X-dik Fejezetben) a' COMÁNUSOK és MAGYAROK között köttetett SZÖVETSÉGET, 's az ennek következtetésében tétetett ESKÜKET is VÉRONTÁSSAL viteti véghez épen úgy, mint a' SZÉKEL ESKÜ is VÉRITALLAL erősítettett: Joinvillei János hiteles tanutétele szerint Konstantinápolyban egyfelül a' COMÁNUSOK, másfelül Andronicus GÖRÖG TSÁSZÁR és a' GÖRÖG FŐURAK a' költsönösen köttetett SZÖVETSÉGET VÉRREL VEGYÜLT VIZES BORIVÁSSAL szentelék meg. 28) Nem is tartották a' VÉRIVÁST a' vitézkedő régiek oly borzasztó dolognak, mint a' milyennek első szempillantásban látszik. Hiszen a' RÓMAIAK is, míg el nem puhultak, meg itták a' BORRAL VEGYÜLT VÉRT, 's ezt ASSIRATUM névvel nevezték; sőt MÁS NEMZETEK sem undorodtak az ILLYEN ITALTÓL, vagy VÉRONTÁSTÓL. 29) Így tehát a' NEVETLEN JEGYZŐNÉL előforduló POGÁNY ESKÜ szertartása és hitelessége ellen sem tehetni okos kifogást. De még kevesebbé lehet fön akadni az ALAPSZERZŐDÉS TARTALMÁN. Észre venni fogja nálam nélkül is mindenki, hogy az ALAPSZERZŐDÉS tsak azon tikkelyekből áll, mellyek Latánul „UT“, Magyarúl „HOGY“ szovakon kezdetnek: A' mi ezeken kívül, mintegy Bévezetésűl, a' tikkelyek elébe tétetik, 's minden tikkely előtt ismételtetik, az tsak a' Történetírónak közbeszólása. Ezen észrevétel által közönségesen nagy hitelességet nyer az ALAPSZERZŐDÉS TARTALMA: Azérs is, mivel legrégebb polgári és egyházi törvényeink igen gyakran UT=HOGY és SIQVIS=HA NÉKI szovakon kezdetnek; azért is, mivel a' legrégebb házossági MAGYAR ESKÜ is HOGY szóval vagon össze köttetve illy módon: *„Isten engem úgy segítjen hogy e' tisztességes személyt szeretem és hogy őtet el nem hagyom.“* Hát maguk a' különös tikkelyek millyen rendíthetetlen kösziklán állanak! Az ELSŐ a' Nagy Vezérség ÖRÖKÖSÖDÉSÉT illeti: Ezt Constantinus Porphyrogenneta is két ízben állítja, 's e' nagy tudományu Férfiu, mást beszélve, azt is eléggé érteni, hogy ez az ÖRÖKÖSÖDÉS nem a' SZÜLETÉS RENDÉN alapúlt, hanem VÁLASZTÁSSAL volt összekötetve. ÁRPÁD után nem Tarkátz az elsőszülött, 's ennek fia Tebele; nem Jelech, a' másad szülött, 's ennek fia Ezelech; nem Jutotzás, a' harmadszülött, 's ennek fia Falitzin: Hanem ZALTAN, a' negyedszülött, volt FŐVEZÉR. Ismét ZALTAN után nem az elsőszülött Tarkátznak fia Tebele, és Tarkátznak unokája Termátz: Hanem FALITZIN, a' harmadszülött Jutotzásnak fia vitte a' FŐVEZÉRSÉG kormányát. Tsak ezután jöve a' Sor TAXIS Fő Vezérre. Egyébberánt a' FŐVEZÉRSÉGI ÖRÖKÖSÖDÉST híven megemlíti a' későbbben nem ETEL-KÖZBEN, hanem ERDŐELVÉBEN köt-

tett SZÉKEL ALAPSZERZŐDÉSNEK ELSŐ TZIKKELYE is ime sorokban :

„Hogy senki más (Árpádnak) FÉRFI NEMZEDÉKÉN (Itt nagyobb határozás vagy on, mint az előbbbeniben) KIVÜL fő hatalommal ne birhasson a' Pannon Földön.“

„*Ut nemo, nisi de Ejus (Árpádi) STIRPE VIRILI (Itt nagyobb határozás vagy on, mint az előbbbeniben) suprema potestate praeficeretur in Terra Pannon.*“

A' MÁSAD TZIKKELY szól az elfoglalandó Jóságokból másoknak is adandó Részekről: Épen ezt a' MÁSAD SZÉKEL TZIKKELY is így adja elő:

„A' melly földet pedig néki saját kezével nyerend, az legyen TULAJDONA : A' mit pedig Köz Erő elfoglaland, az elfoglalók között igazságosan osztassék el.“

„*Quam autem terram quis propria manu adquisiverit, eidem PROPRIUM evadat; Quod vero unita vis, ex aequo inter adquirentes dividatur.*“

A' HARMAD TZIKKELY illeti a' KÖZTANÁTSKOZÁSOKBAN és TISZTVISELÉSEKBEN a' RÉSZVÉTELT: A' SZÉKEL HARMAD TZIKKELY is rendeli :

„A' Köz Ügyek a' NÉP EGYET-ÉRTÉSÉVEL intéztessenek-el.“

„*Negotia autem POPULI CONSENSU dirimantur.*“

A' NEGYED TZIKKELY tárgyozza mind a' FŐVEZÉR ELLEN elkövetett HIVTELENSÉGET, mind a' Fővezér és Rokonai között okozott EGYENETLENSÉGET: A' SZÉKEL NEGYED TZIKKELY is parantsolja :

„A' ki pedig a' Fővezér ellen hitét megszegi, Szabadságát és Jóságait veszejtse-el a' Fő Rabonban áldozata előtt.“

„*Qui autem Praeficienti (talán: Praefecto) fidem infregerit, capite et fortunis minuatur ante sacrificium Supremi Rabonbani.*“

Az ÖTÖD és UTÓLSÓ TZIKKELYBEN jó elő az ANATHEMA, mellyel Schwartner elannyira bajlódott. E' helyen sem EGYHÁZI, sem KIRÁLYI ANATHEMÁRÓL nem lehet szó, minthogy a' Vezérek alatt Atyáink sem KERESZTYÉNEK nem voltak, sem KIRÁLYI HATALOM alatt nem éltek. A' Görög *ανάθεμα* szó jelent egyáltalában mindenféle ÁTKOT is (Exsecratio), ELVÁLASZTÁST is (Separatio): Vehetjük tehát a' NEVEJTLEN JEGYZŐ soraiban az ANATHEMA szovat ÁTOKNAK is, de SZÁMKIVETÉSNEK is. 30) ÁTKOKKAL a' Keresztység előtt (p. o. Liviusnál a' XXXIX-dik Könyv 51-dik Fejezetében Hannibál meg átkozza Prusiást magát és Országát) már tele a' História: A' Magyar Királyi Hertzegeket és egyéb FŐ Urakat is nem egyszer SZÁMKIVETÉSBE küldötték. Almus Hertzegről, Kálmán Király Testvéréről, írja a' Képes Krónika:

„Almus Hertzeg István kisebb Király kegyetlenségéből FÉL FŐVESZTÉST (SZÁMKIVETÉST) szenvedett.“

„*Dux Almus severitate Regis Stephani minoris MEDIAM CAPITIS SUI DIMINUTIONEM (EXSILIUM) passus fuerat.*“ 31)

Részemről hajlandóbb vagyok azonban itt az ANATHEMA szó alatt csak azért is SZÁMKIVETÉST érteni, mivel a' SZÉKEL ÖTÖD TZIKKELYBEN is ezek olvastatnak:

„Ha pedig néki magát a' Rabonbánok méltóságuk ellen szegezi, SZÁMKIVETTESSÉK.“

„*Siquis autem Rabonbanorum splendori contraiverit, igni et aqua eidem interdicatur.*“

Ennyi öszszehangzások után egyedül két tévedéssel vádoltathatnék az ALAPSZERZŐDÉSRE nézve a' NEVETLEN JEGYZŐ. Egyik volna az, hogy ÁRPÁD helyett ő ALMUST emleget: Másik, hogy az ALAPSZERZŐDÉST nem ETEL-KÖZBEN, hanem az elindulás előtt NAPKELETEN készítetté. Az első vélt tévedést az által lehet meg szüntetni, hogy ÁRPÁD, kit Constantinus Porphyrogenneta olly nemes és díszes tulajdonu Férfiúnak fest, Attya eránt viseltető tiszteletből tetette az ALAPSZERZŐDÉSBE a' választás alkalmakor szinte választásra kitűzetett ALMUS nevet: A' második tévedés ellenben valóságos tévedés. Úgy de nem pezsegnek-e Nestorban is, kiért Schlözer a' Magyar Írótt megvetette, a' történeti és idővetési tévedések? Nestor nem tud semmit a' SZLAVIN NÉPNEK Éjszakról történt kivándorlásáról, hanem inkább az ILLURIAI SZLAVINOKAT vezeti Éjszak felé. Mennyivel nagyobb hiba csak ez is a' NEVETLEN JEGYZŐ tévedésénél, ha azt is fontolóra vesszük, hogy az egyébbként most már fordításban fönlévő 's elbeszélő modorová idomított ALAPSZERZŐDÉSBE sem a' hely, mellyben készült, sem az évszám, mellyen íratott, föl nem található! Minden esetre, úgy vélem, jövendőben a' SZLAVINOK, és különösen a' HORVÁTOK, kémélvőbbben fognak a' NEVETLEN JEGYZŐRŐL említést tenni, 's az efféle ALAPSZERZŐDÉSEKET kötött MAGYAR NEMZETET is nem fogják ezentúl Schwartner nyomdokain GYÁVA TSOPORTNAK tartani.

V. Nem voltak a' MAGYAROK, mint Schwartner állította, NOMADESEK is, az az: KÓBORLÓK, vagy helyesebben PÁSZTOROK. Szwatopluk maga, a' Nagy Morva Országi Fejedelem, inkább FÖLDMÍVELŐKNEK tartotta a' MAGYAROKAT. A' Magyar Képes Krónikában mondatik Szwatoplukról és a' hozzá Követségbe küldetett Magyarokról:

„Mert vélte őket FÖLDMÍVELŐKNEK, 's azért jötteknek, hogy Földét műveljék.“

„*Putabat enim, illos esse RUSTICOS, et venire. ut terram ejus colerent.*“ 32)

Nem hibáson vélekedett e' SZLAVIN Fejedelem, mert valóban, a' mit nagy tudományos készüllettel meg lehetne bizonyítani, mind az UNGER, mind a' MAGYAR nemzeti név FÖLDMÍVELŐ jelentéssel bír, 's az UNGER tsak fordittatása a' MAGYAR névnek. Addig is, míg ez kifejtetik, figyelmeztve olvassuk legalább a' Nevetlen Jegyző munkájában (A' XLVI-dik Fejezetben) ezentúl ime sorokat :

<p>„Az Ételeket és Serlegeket a' Fő- Vezér és Nemesség elébe arany, a' Katonák és Földmívelők (MAGYA- ROK?) elébe pedig ezüst edénye- ken vivék.“</p>	<p>„<i>Fercula, Pocula portabantur Duci et Nobilibus in vasis aureis, Servientibus et RUSTICIS (HUNGARIS?) in vasis argenteis.</i>“</p>
---	---

Nem hihető, hogy Árpád asztalánál együtt vendégeskedtek volna a' szántóvető PÓR SZOLGÁK. Így áll a' Lengyel Krónikában is Boleszláv Lengyel és Szent László Magyar Királyról:

<p>„Mert midőn (Boleszláv) idegen országba menne, mivel senki a' FÖLDMÍVELŐK (MAGYAROK?) közül a' futónak engedelmeskedni nem akart, sietett László, mint alázatos férfiú, Boleszlávnak elébe menni.“</p>	<p>„<i>Nam cum Regnum alienum (Boleslaus) introiret, cumque nul- lus RUSTICORUM (HUNGA- RORUM?) fugitivo obediret, ob- viam ire Boleslao Vladislaus, ut vir humilis, properabat.</i>“ 33)</p>
---	---

Ha a' MAGYAR NEMZET ezek szerint FÖLDMÍVELŐ volt, a' minthogy mostani hazájában mindéig az volt, nem lehetett HAZATLAN és KÖBORLÓ: De az is bizonyos, hogy, mint Utazó, Földet Födeles Szekereire föl nem rakhatta.

VI. Hogy a' MAGYAROK LEBEDIÁBAN LAKTUKKOR NEM VOLTAK A' CHAZÁR CHÁN HATALMA ALATT, az ki tetszik Constantinus Porphyrogenneta Tsászárnak ime soraiból: „*És sem BELFÖLDI, sem KÜLFÖLDI VEZÉRŰK (FŐVEZÉRT ért a' VAJDÁKTÓL különbözöt) SOHA SEM VOLT.*“ Ezt állítja a' tudós Görög Tsászár továbbá ime soraiban is: „*És esen Árpád előtt a' TÖRÖKÖKNEK SOHA SEM VOLT MÁS VEZÉRŰK, 's ennek Utódaiból mai napig is választják TÖRÖK ORSZÁG Vezérét.*“ Azonban midőn LEBEDIÁS ELSŐ MAGYAR VAJDA a' Krimi Fél-szigetben, mint Vendég, a' CHAZÁR CHÁNNÁL látogatóban volt, A' CHAZÁR CHÁN világosan arra szólítá-föl LEBEDIÁST, hogy venné-el KEZEBŐL a' CHÁNNAK a' MAGYAR NEMZET FŐVEZÉRSÉGÉT, 's lenne egyszer'smind a' CHÁN hatalma alatt: LEBEDIÁS, idegen földön levén, egész ovatossággal szólva el nem fogadá az ajánlást, 's másokra, 's különösen Almus Vajdára, vagy ennek Árpád fiára, hengeríté a' FÜGGÉST, arra beszélvén a' CHAZÁR CHÁNT, hogy Követsé-

get küldene a' MAGYAR NEMZETHEZ, 's úgy iparkodnék szándékához eljutni. Elfogadá e' tanátsot a' Chán, 's követséget küldé valóban a' MAGYAROKHOZ. Több beszéd váltások után ÁRPÁD FŐVEZERRE VÁLASZTATOTT: De hogy FÜGGÉSSEL választatott volna a' CHAZÁR CHÁNRA nézve, arról egy szó sem mondatik. Hogy e' FÜGGÉST el nem vállolták a' MAGYAROK, az már tsak abból is kitetszik, hogy a' VRZÉREIKTŐL FÜGGÉST (kivevén a' katonai engedelmeskedést) sem vállalták-el a' MAGYAR NEMZETEK. Abból pedig, hogy Árpád, mint Fővezér, ÜNNEPÉLYES CHAZÁR MODOR ÉS SZOKÁS SZERÉNT vértén fölemelteték, a' FÜGGÉSRŐL semmi következtést sem lehet vonni, minekutána e' modor és szokás, mint Banduri példákából megbizonyította, más Nemzeteknél is divatozott. 34) És még is Schlözer úgy beszéli-el a' MAGYAR NEMZET FÜGGÉSÉT A' CHAZÁR CHÁNTÓL, mintha e' tárgy tagadhatatlan volna. A' hol Nestor hallgatott, ott Schlözer semmit sem akart tudni: A' hol Constantinus Porphyrogenneta hallgat, ott Schlözer többet tud, mint tudni lehet. Hogy férnek össze a' SZÖVETSÉGES ÁLLADALMAK a' CHAZÁR FÜGGÉSSEL? Ez épen olyan tévedés, millyen Kollár Jánosé, a' híres Kritikusé, ki a' veszélyes időkben a' Kárpátokban magukat megtartó NAGY SZÁMU SZLAVÍNOKKAL EGYÜTT ALAPÍTTATTA itt MAGYAR ORSZÁGBAN AZON MAGYAR ÁLLADALMAKAT, mellyek Constantinus Porphyrogenneta Görög Tsászár tanutétele szerént ETEL-KÖZBEN, az az: BESSARÁBIA, MOLDOVA és OLÁH ORSZÁGOKBAN ALAPÍTTATTA. Nem szabad az Idővetésen és Földleírason illy kinos sebeket ejteni.

VII. Hogy végre a' PÁTZINÁTZITÁK előtt történt SZALADÁS-RÓL, mellyet olly örömet szeretnek mindenféle Elleneink szemünkre lobbantani, tiszta történeti fogalmunk legyen, illik mindenek előtt Bölts Leó Görög Tsászárnak ime sorait esmérnünk:

„Mivel pedig a' TÖRÖKÖKET itt megemlítettem, nem teszünk tzelunkkal valami ellenkezőt, ha előadandjuk, mint szökták seregeiket intézni, 's mint kell viszontag ellenük a' Seregeket elrendelni. Nyertük e' tudományt GYAKORLATBÓL ÉS KÖZÉPSZERŰ TAPASZTALÁSBÓL, midőn segédelmükkel a' Bulgárok ellen, kik megszögvén a' béke szövetséget Thrázia faluit pusztíták, éltünk. És a' Bulgárokat ugyan, mivel

„*Quoniam autem in TURCORUM mentionem incidi, nihil nos alieni a nostro proposito facturos arbitramur, si, quomodo ipsi acies suas instruunt, et quomodo adversus ipsos acies sit instruenda, declaraverimus. Consecuti sumus hanc scientiam USU ET MEDIOCRI EXPERIENTIA, cum eorum auxilio contra Bulgaros, qui violato pacis foedere, Thraciae vicos populabantur, ut ere-*

Krisztus, mint Isten és Király ellen, mindnyájon hitszegők valának, az Isteni Boszszuállás azonnal megbüntette: Mert, midőn Seregeink a Szeretsen háborukban elfoglaltatva voltak, az Isteni Gondviselés a TÖRÖKÖKNEK (Magyaroknak) Seregüket a Római helyett a Bulgárokra bocsátotta; a TÖRÖKÖK tudniillik mindenkéll ellátott tsászári hajóinokon az Iszterinnenső partára által hozatván, és a Hajós Sereg segdelmét használván, a bálátlanúl a Keresztyének ellen fegyverben álló BULGÁROKNAK SÉREGÜKET HÁROM ÜTKÖZETBEN IGEN ERŐSEN MEGGYŐZTÉK. Tehát mintha e vétkeknek nyilvánosságos Boszszuállói AZ ISTENTŐL (Főlebb is, itt is a Keresztyén Tsászár korának gondolkodása szerint A POGÁNY MAGYAR NÉP DIADALMÁT A KERESZTYÉN BULGÁROK ELLEN AZ ISTENNEK TULAJDONÍTJA: Miért kell tehát azért is boszszonkodni, minekutána a RÉGI MAGYAROKNÁL Közmondás volt, hogy HADVERÉS és KIRÁLY VÁLÁSZTÁS ISTEN DOLGA, hogy a Nevetlen Jegyző, ki bizonyosan Pap vala, ALMUS VEZÉR ESZÉT A SZENT LÉLEK ÁLTAL VEZETTETI? — Nem tartotta-e egész Európa Keresztyénsége Isten Ostorának a TATÁROKAT és OTSMÁNOKAT?) küldettek volna reájuk: Ne hogy a Keresztyén Rómaiak a Keresztyén Bulgároknek vérükkel magukat önkénynt megfertőztessék.“

E' háborut így említi meg Constantinus Porphyrogenneta is, a hadviselő Leó Tsászárnak fia:

mur. Ac de Bulgaris quidem, quod in Christum, Deum simul ac Regem, universi erant perjuri, divina ultio confestim poenas sumsit: nam cum copiae nostrae bello Sarucenico essent occupatae, divina Providentia TURCORUM (Hungarorum) exercitum Romani loco in Bulgaros immisit, qui TURCI instructa imperiali classe nostram adversam Istri ripam transvecti et ipsius auxilio usi impie armatum contra Christianos BULGARORUM EXERCITUM TERNIS PRAELIIS FORTISSIME VICERE: Proinde ac si publici criminum ultores DIVINITUS (Főlebb is, itt is a Keresztyén Tsászár korának gondolkodása szerint a POGÁNY MAGYAR NÉP DIADALMÁT A KERESZTYÉN BULGÁROK ELLEN AZ ISTENNEK TULAJDONÍTJA: Miért kell tehát azért is boszszonkodni, minekutána a RÉGI MAGYAROKNÁL Közmondás volt, hogy HADVERÉS és KIRÁLY VÁLÁSZTÁS ISTEN DOLGA, hogy a Nevetlen Jegyző, ki bizonyosan Pap vala, ALMUS VEZÉR ESZÉT A SZENT LÉLEK ÁLTAL VEZETTETI? — Nem tartotta-e egész Európa Keresztyénsége Isten Ostorának a TATÁROKAT és OTSMÁNOKAT?) in illos essent immissi: ne Romani Christiani Christianorum Bulgarorum sanguine ultro polluerentur.“ 35)

„Azután pedig a' Krisztust szerető LEÓ ditső Tsászártól HIVATVÁN (A' Magyarok), általkeltek (A' Dunán), SIMONT (Bulgár Királyt) hadal megtámadván, SÓT MEGGYŐZVÉN ÉS MEGFUTAMTATVÁN, Persthlábig jöttek; és midőn Mundrága Városba bezárták volna, HAZA (Volt tehát HAZÁJUK) MENTEK, mely időben LIUNTIN (Leontinus = Oroszlyános), ÁRPÁD FIA (Ezt, mint korán meghaltat, későbbben Árpád gyermekei között meg sem nevezte) VOLT VEZÉRÜK.“

„*Postea vero a LEONE illo Christi amante, ac praeclaro imperatore ACCERSITI (Hungari), trajecerunt (Danubium), bellumque SIMEONI (Bulgariae Regi) inferentes, VICTO EO, FUGATOQVE, Persthlabum usque pervenerunt; et cum in Urbe Mundraga eum inclusissent, DOMUM REDIERUNT (Volt tehát HAZÁJUK), quo tempore LIUNTINA (Leontinus = Oroszlyános) ARPADAE FILIUM (Ezt, mint korán meghaltat, későbbben Árpád gyermekei között meg sem nevezte) PRINCEPEM HABEBANT.*“ 36)

Itt említetnek először a' MAGYAROK, mint ETEL-KÖZI Lakosok, és Bölts Leó Tsászárnak MEGHIVATOTT SZÖVETSÉGESEI SIMON BULGÁR KIRÁLY ELLEN. Ugy hartzoltak e' háboruban, mint Ditsőség Fiainak hadakozniuk illett és kellett. Utóbb Arnulf Német Király, nem birván saját hatalmából, mint a' közelkoru Luitpránd Történetíró is egyenesen kimondja, Szwatoplukot, a' Nagy Morva Országi Fejedelmet, megfenyíteni, ETEL-KÖZBŐL hasonlóképen kihivta SZÖVETSÉGBŐL a' MAGYAROKAT. Jöttek és segedelmük által is megaláztatott Szwatopluk. Azonban, míg a' NAGY MAGYAR SEREG Pánnóniában magát bajnokul és vitézül viseli, Simon Bulgár Király fölingerli a' MAGYAROK ellen a' PÁTZINÁTZITÁKAT, 's közös rabló szándékkal ETEL-KÖZRE rohannak a' Duna felől a' BULGÁROK, a' Borysthenes felől a' PÁTZINÁTZITÁK. Ily veszélyes helyzetben mit tehete okosabbat az ETEL-KÖZBEN otthon maradott Árpád, mint a' mit valóban böltsen tett? Viszsa vonúlt a' PÁNNÓNIÁBAN vitézkedő MAGYAR SEREG felé, hogy ezzel egyesülve szembe állhasson a' két hatalmas Ellenséggel, 's boszszut vegyen a' RABLÓKON. Teljesíteni is akará bölts tervét, vissza menvén ETEL-KÖZBE: De már ekkor Ellenségre nem talált, mert a' PÁTZINÁTZITÁK és BULGÁROK, Fogságba tzeplvén a' MAGYAR NÉP SZOLGÁIT, elhagyák ETEL-KÖZT. Mi gyalázatot érdemlő vagyon e' vissza vonulásban, vagy, ha úgy tetszik nevezni, SZALADÁSBAN? — Hogy valóban így történt a' dolog, 's a' PÁTZINÁTZITÁK és BULGÁROK nem üzték PANNÓNIÁBA Árpádot, kitetszik Constantinus Porphyrogennetának két helyéből. Egyik helyen írja a' Tudós Görög Tsászár:

„Néhány év után pedig a' TÖRÖKÖKET megtámadván a' PÁTZNÁTZITÁK, őket Árpád Vezérükkel üzdöbe vették. A' TÖRÖKÖK tehát megveretvén SZALADTAK, és földet Lakhelyül keresvén, NAGY MORVA ORSZÁGBA bementek, ENNEK LAKOSAIT KIHAJTOTTÁK (Más helyen is épen ezt mondotta a' SZLAVINOKRÓL), és oda tették Lakhelyüket, és ezt birják mai napig: És ezen időtől fogva (891—949-dik évig) A' TÖRÖKÖK A' PÁTZNÁTZITÁKKAL NEM VISELTEK HÁBORUT.“

„*Post aliquot vero annos TURCAS invadentes PATZINACITAE, eos cum Principe Arpade persecuti sunt. TURCAE itaque profugati FUGIENTES, et terram ad Sedes collocandas quaerentes, MAGNAM MORAVIAM ingressi, INCOLAS EJUS EXPULERUNT* (Más helyen is épen ezt mondotta a' SZLAVINOKRÓL), *ibique Sedes suas posuerunt, tenentque etiam in hodiernum usque diem: Et ex eo tempore (891—949) BELLUM CUM PATZINACITIS TURCAE NON HABUERUNT.*“ 37)

E' helyből lehetne igenis GYALÁZATOS SZALADÁST következtetni. De más helyen így adatik elő bővebben a' történet dolog:

„Minekutána pedig SIMON ismét békét kötött volna a' Római Tsászárral, és alkalmat nyert volna, a' PÁTZNÁTZITÁKHOZ Követeket küldött, 's velük szövetségre lépett a' TÖRÖKÖKNEK MEGTÁMADTATÁSUK ÉS KI IRTATÁSUK VÉGETT. És midőn hadviselésre elmentek volna a' TÖRÖKÖK, ellenük a' PÁTZNÁTZITÁK SIMONNAL menvén SZOLGÁIKAT (Φαμηλία = SZOLGÁK, Du Fresne Görög Glossáriuma szerént Edit. Lugdunensis Tomo II, col. 1662—1663.) VALÓBAN ELVESZÍTETTÉK, nyomorultúl kiüszvén azokat, kik a' tartomány védelmére otthon hagytak. VISZSZATÉRVÉN (ὑποστρέφαντες) tehát a' TÖRÖKÖK (Itt nyugszik a' PÁNNÓNIABA SZALADÁST megsemmisítő történeti adat), Országukat elpusztítva 's földülva találták, azért azon földre, melyhen mai na-

„*Postquam autem iterum cum Romanorum Imperatore pacem SYMEON fecisset, et opportunitatem nactus esset, ad PATZINACITAS legatos misit, et foedus cum illis iniit AD OP-PUGNANDOS, DELENDOS. QVE TURCAS. Cumque ad bellicam expeditionem abissent TURCAE, contra eos PATZINACITAE CUM SYMEONE profecti FAMILIAS* (Φαμηλία = FAMULITIUM, Du Fresne Görög Glossáriuma szerént Edit. Lugdunensis Tomo II, col. 1662—1663) *IPSORUM OMNINO PERDIDERUNT, hinc misere pulsis qui ad regionis istius custodiam relictis erant. Itaque REVERSI* (ὑποστρέφαντες) *TURCAE regionem suam desertam vastatamque invenientes, in ea terra, quam ad hodiernum diem*

pig laknak, áttevék Lakhelyüket; azon tartományba tudniillik, melyet a' vizektől elneveztetettnek fölebb mondottunk. A' Hely pedig, mellyben a' TÖRÖKÖK előbb laktak, a' keresztül folyó Vitztől (Helyesebben egy másik hely szerint: Vizektől) ETEL és KUZU nevet visel, hol MOST A' PÁTZINÁTZITÁK TARTÓZKODNAK; kiktől valóban elhajtván a' TÖRÖKÖK és ELFUTVÁN (Ez az Elfutás Árpád okos Viszszavonulását illeti), ott foglaltak Lakhelyet, holmostan laknak.“

usque incolunt, Sedes posuerunt; in ea nimirum regione, quam a fluminibus cognominatam esse supra diximus. Locus autem, quem primitus TURCAE occupabant, a fluvio interlabente (fluviis interlabentibus) nuncupatur ETEL et KUZU, in quo NUNC PATZINACITAE COMMORANTUR; a quibus sane pulsati TURCAE et PROFUGIENTES, Sedes posuerunt illic, ubi nunc habitant.“ 38)

Arról, hogy az EGÉSZ MAGYAR NEMZET, Árpád VISZSZATÉRTE UTÁN ETEL-KÖZBE, innend PÁNNÓNIABA Futva Futott volna ÜZETVE A' PÁTZINÁTZITÁKTÓL, itten legkisebb említés sem tétetik. Több az, hogy a' MAGYAR SEREG FUTÁSA nem is szokott mindenkor SZÉGYENÍTŐ lenni. A' ki olvasta a' Latán Classicusokat és Bölts Leó Taktikáját, az nálam nélkül is tudja, hogy mind a' PÁRTHUSOK, mind a' MAGYAROK — mert épen egy volt e' két Nemzetnek Hadviselés Móda is — akkor voltak többnyire az Ellenfélnek legveszedelmesebbek, midőn FUTOTTAK. Egyébb eránt meg kell jegyeznünk, hogy Constantinus Porphyrogenneta sem beszél mindenütt és mindenkor egyenlő határozottsággal. Így p. o. az eddig előadatott néhány soraiban a' szűkebb határu NAGY MORVA országot teszi a' MAGYAR NEMZET lakhelyévé: Ellenben más helyen, melyet szinte előadtam, a' SZÁVA VIZIG kiterjeszti a' MAGYAR HAZÁT. Sőt a' harmadik helyen, a' Longobárdusokról szólva (De Adm. Imp. Cap. 27. Edit. regiae pag. 83.), EGÉSZ PÁNNÓNIA TÖRÖK, az az: MAGYAR NÉPPEL lakatja, így fejezvé ki magát:

„Az időben Longobárdusok laktak PÁNNÓNIABAN, melly most a' TÖRÖKÖKNEK lakhelyük.“

„Tunc autem temporis Longobardi PANNONIAM incolebant, quae nunc TURCARUM sedes est.“

Így természetesen különböző kitételeit öszsze kell hasonlítani, 's úgy valamennyiből kifejtetni a' történeti valóságot. De vagyon a' Magyar Históriára nézve idővetési tévedése is. Könyvét írta 449-dik év felé. Midőn tehát (De Adm. Imp. Edit. regiae pag. 105—106 Cap. 37.) följegyzette, hogy LEBEDIA elfoglaltatása a' PÁTZINÁTZITÁK által ezen idő előtt mintegy 50 vagy 55 évvel történt, számvetése 899-dik,

vagy 894-dik évre mutatna, holott már ekkor bizonyosan nem ETEL-KÖZBEN, hanem PÁNNONIÁBAN laktak a' MAGYAROK. Ellenben azon Évkönyvek, mellyekre a' Nevetlen Jegyző idéz, a' MAGYAR NEMZET EL-INDULÁSÁT 884-dik évre teszik, a' mi inkább elfogadható. Ugyan is, ha a' Chazár oltalom alatt volt DERBENTI VASKAPUN keresztül, mellytől a' LEBEDIAI MAGYAROK hasonlóképen ZÁVÁRTÓ-BÁTOR-SÁGOSAK nevet viselhetének, a' KRIMI FÉLSZIGET FÖLÉ a' KAVAR PUSZTASÁGON ÁLTAL (PER LOCA DESERTA) — mert BASKIRIÁBÓL, hol Constantinus Porphyrogenetának határozott tanutétele szerént a' VOLGA és JAIK, az az: URAL folyók között a' PÁTZNÁTZITÁK, vagy is FEKETE MAGYAROK tanyáztak, bizonyosan nem jöttek — két évig értek volna is, 886. 887. 888-dikban HÁROM ÉVIG (Thunmann HÁROM SZÁZ évére nintsen szükség) CHAZÁRIA FÖLÖTT lakhattak, innend azután 889-dikben ETEL-KÖZBE vonúlhattak, 890-dikben a' BULGÁROK ellen LEÓ TSÁSZÁR SZÖVETSEGESEI lehettek, és 891-dikben ARNULF NÉMET KIRÁLY SEGEDELMÉRE jöhetnek. Azonban a' Nevetlen Jegyzőnek, valamint Kutfőinek is, vagynak szinte tévedései és hézagai, mint más Történet Íróknak. A' Kritika dolga ezeket megigazítani, vagy bétölteni és kipótolni. Minden esetre ő igen jó Genealogus és Geographus: De fölötte gyenge Etymologus. Sokat tudott, sokat nem tudott. Ki is tudhat mindenekezt? Mennyit nem tud a' későbbi és jelen kor is, a' mit tudhatna? Minden esetre e' hosszu, de szükséges, félretérésből talán ezentúl tudni fogja, hogy az ide költözött MAGYAROK nem voltak a' PÁTZNÁTZITÁK ELŐTT FUTÓ HAZATLAN GYÁVA TSOPORTOK. Tartoztam e' fölvilágosításaimmal mindenek előtt Nemzetemnek; tartoztam különösen a' tév okozó Schwartner Márton, egykor Tanítóm, Hamvainak is, kit ott, hol kell és lehet, nálam senki hívebben nem tisztel; de a' kinek tévedéseit más részről soha vakon imádni nem tudtam.

- 1) August Ludwig Schlözer's, Nestor. Göttingen, 1802. in 8-vo, II. Theil, S. 112. b. 114. b. A' különben nagy tudományu Schlözer hibáson teszi Fehér Magyarokká a' Chazárokat. De hibáson teszi szinte Fekete Magyarokká a' Magyarokat is. A' Pátzinátziták voltak a' Fekete Magyarok Ademarus Chabanensis világos tanutétele szerént.
- 2) August Ludwig Schlözer's, Nestor. Göttingen, 1805. in 8-vo, III. Theil, S. 107—108. — Cf. Johann Benedict Scherer's, Des heiligen Nestors, und der Fortsetzer desselben älteste Jahrbücher der Russischen Geschichte. Leipzig, 1774. in 4-to, S. 53.
- 3) Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1711. in folio, Tomo I, pag. 55—56. De Adm. Imp. Cap. 2. et 4.
- 4) Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1711. in folio, Tomo I, pag. 57. De Adm. Imp. Cap. 5. Item pag. 55. Cap. 1. et pag. 57—58. Cap. 7.
- 5) August Ludwig Schlözer's, Nestor. Göttingen, 1802. in 8-vo, II. Theil, S. 113. et 118.
- 6) August Ludwig Schlözer's, Nestor. Göttingen, 1805. in 8-vo, IV. Theil, S. 9—11. — Itt maga Schlözer írja: „*Petscheneger, Polowzer (oder Komazer) und Mongolen sind 3 schreckliche Namen für die Russische Nation die über Russlands Schicksal lange geboten haben.*“

- 7) August Ludwig Schlözer's, Nestor. Göttingen, 1809. in 8-vo, V. Theil, S. 132-134.
- 8) Joan. Georgii Schwandneri, Script. Rer. Hung. Lipsiae, 1746. in folio, Tomo I, pag. 6. 7. 8. In Anonymi Hist. Ducum Hungariae. Cap. 7. 8. 9.
- 9) Wigulei Hund a Sulzemos, Metropolis Salisburgensis. Ratisbonae, 1719. in folio, Tomo I, pag. 31.
- 10) Amos. 1, 5. — Cf. Georgii Elmacini, Historia Saracenicæ. Lugduni Batavorum, 1625. in folio, pag. 17. Libro I, cap. 2. „Fugavitque eum Chulid ad PORTAM usque DAMASCI.“ —
- 11) Nahum. III, 13.
- 12) Francisci Páriz-Pápai, Dictionarium Ungaro-Latino-Germanicum. Cibinii et Posonii, 1801. in 8-vo, Tomo II, pag. 403. — Szlavin nyelven „ZÁPOR = CLAUSTRUM, CLUSURA.“ Cf. Jambresich, Lexicon Croaticum. Zagrabiae, 1742. in 4-to, pag. 113.
- 13) MS. Hungaricum prius Bibliothecae Nicolai Jankovich, nunc Musei Nationalis Hungarici. — Cf. Fejér, Cod. Dipl. Tomo IV, Vol. II. pag. 19. in Dipl. anni 1248. MOHAG-TEU; pag. 88. in Dipl. anni 1251. MARCZOL-THW.
- 14) Joannis Augusti Ernesti, Graecum Lexicon Manuale. Lipsiae, 1767. in 8-vo, col. 360-361. — Cf. Caroli Du Fresne, Glossarium ad Scriptores Mediae et Infimae Graecitatis. Lugduni, 1688. in folio, Tomo I, col. 148.
- 15) Marci Tullii Ciceronis, Opera. Genevae, 1746. in 4-to, Tomo VIII, pag. 304. Epistolarum ad Atticum Libro VII. epist. 13. — Item pag. 628. Epistolarum ad Atticum Libro XVI. epist. 5.
- 16) Justinii, Historiae Philippicae. Lugduni Batavorum, 1760. in 8-vo, Parte II, pag. 687-688 Libro XLI, cap. 5. — Cf. William Ouseley, Persian Miscellanies. London, 1795. in 4-to. In Vocabulario Persico sub litera D. „DARA = DARIUS King of Persia.“ — Item: William Jones, A Grammar of the Persian Language. London, 1797. in 4-to, pag. Tt. 2. „DARA = DARIUS.“
- 17) Caii Plinii Secundi, Historia Naturalis. Parisiis, 1741. in folio, Tomo I, pag. 313. Libro VI, cap. 16. — Geographiae Veteris Scriptores Graeci Minores. Oxonii, 1703. in 8-vo, Tomo II, pag. 7. In Isidori Characeni Stathmis Parthicis.
- 18) Justinii, Historiae Philippicae. Lipsiae 1757. in 8-vo, pag. 664.
- 19) Joannis Pistorii, Scriptores Rerum Germanicarum. Ratisbonae, 1726. in folio, Tomo I, pag. 90. — Cf. Justinii, Historiae Philippicae. Lugduni Batavorum, 1760. in 8-vo, Parte II, pag. 682-685, Libro XLI. Cap. 2. et 3.
- 20) Friedrich Adolf Ebert's, Ueberlieferungen. Dresden, 1826. in 8-vo, I. Band, 1. St. S. 81-82.
- 21) Francisci Du Chesne, Historiae Francorum Scriptores. Lutetiae Parisiorum, 1641. in folio, Tomo IV, pag. 899. — Cf. Edmundi Martene et Ursini Durand, Thesaurus Novus Anecdotorum. Lut. Paris. 1717. in folio, Tomo III, col. 217.
- 22) M. Annaei Lucani, Pharsalia. Leidae, 1740. in 4-to, pag. 569. Libro VIII. v. 429-430. Item pag. 491. Libro VII. v. 431-436.
- 23) Adami Franc. Kollár, Historiae Jurisque Publici Regni Vngariae Amoenitates. Vindobonae, 1793. in 8-vo, Vol. I, pag. 24-25. Leo Sapiens Imp. in Tacticis, de Hungaris §. 7. — Cf. Emerici Kelemen, Historia Juris Hungarici Privati. Budaë, 1819. in 8-vo, pag. 23-25.
- 24) Simonis de Keza, Chronicon Hungaricum. Budaë, 1782. in 8-vo, pag. 37.
- 25) A' Nemes Székely Nemzetnek Constitutióji. Pesten, 1818. in 8-vo, pag. 277.
- 26) Joannis Georgii Schwandneri, Script. Rer. Hungar. Lipsiae, 1746. in folio, Tomo I, pag. 5-6. In Anonymi Historia Ducum Hungariae. Cap. 5. et 6.
- 27) Herodoti, Musae. Argentorati. 1816. in 8-vo, Tomo II, pag. 260. Libro IV, Cap. 70. — Cf. Tomo I, pag. 89. Libro I, Cap. 74. — Pomponii Melae, De Situ Orbis Libri III. Etonae, 1761. in 4-to, pag. 27. Libro II, Cap. 1. — C. Julii Solini, Polyhistor. Biponti, 1794. in 8-vo, pag. 78. Cap. 15. — Luciani Samosatensis, Opera. Biponti, 1790. in 8-vo, Vol. VI, pag. 99-100. In Toxari. Cap. 37. — Joannis Pistorii, Script. Rer. Germ. Ratisbonae, 1726. in folio, Tomo I, pag. 90. Apud Heginonam. — Code Historique et Diplomatique de la Ville de Strasbourg. Tomo I. Strasbourg, 1843. in 4-to, pag. 55.

- 28) Jean de Joinville, Histoire de S. Louys IX. du Nom, Roy de France. à Paris, 1669. in folio, pag. 94.
- 29) Corpus Grammaticorum Latinorum Veterum. Lipsiae, 1832. in 4-to, Tomo II, Parte I, pag. 14. Festus de Significatione Verborum Libro I. — Cf. Saxonis Grammatici, Historiae Danicae Libri XVI. Lipsiae, 1771. in 4-to, pag. 12. Libro I, De Hadingo et Liserio. — Cf. Joannis Danielis Gruber, Origines Livoniae Sacrae et Civilis. Francofurti et Lipsiae, 1740. in folio, pag. 20—21. De Curonibus.
- 30) Joannis Augusti Ernesti, Graecum Lexicon Manuale. Lipsiae, 1767. in 8-vo, col. 153. — Cf. Johannis Caspari Suiceri, Thesaurus Ecclesiasticus. Amstelaedami. 1632. in folio, Tomo I, col. 268—274. — Cf. Claudii Salmasii, Plinianae Exercitationes In Caji Julii Solini Polyhistora. Trajecti ad Rhenum, 1689. in folio, Tomo II, pag. 767—768.
- 31) Joannis Georgii Schwandtneri, SS. Rer. Hung. Lipsiae, 1746. in folio, Tomo I, pag. 141. Joan. de Thurocz, Parte II, Cap. 43.
- 32) Joan. Georgii Schwandtneri, Script. Rer. Hung. Lipsiae, 1746. in folio, Tomo I pag. 82. Joan. de Thurocz, Parte II, Cap. 3. — Cf. Pistorii, Script. Rerum Polonicarum. Basleae, 1582. in folio, Tomo I, pag. 136. Mathias a Michov, De Sarmatia Libro I, Cap. 14.
- 33) Vincentius Kadlubko et Martinus Gallus. Gedani, 1749. in folio, pag. 44.
- 34) Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1711. in folio, Tomo II, pag. 124. In Notis ad Constantinum Porphyrogenetam.
- 35) Adami Francisci Kollár, Historiae Jurisque Publici Regni Vngariae Amoenitates. Vin-dobonae, 1783. in 8-vo, Vol. I, pag. 21—23. In Leonis Sapientis Imp. Graeci Tacticis.
- 36) Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1711. in folio, Tomo I, pag. 109. De Adm. Imp. Cap. 40.
- 37) Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1711. in folio, Tomo I, pag. 108. De Adm. Imp. Cap. 38.
- 38) Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1711. in folio, Tomo I, pag. 109. De Adm. Imp. Cap. 40.

21. §.

Az utólsó, és ugyan Harmadik OK, mellyért a' HORVÁTOK el-hinni nem akarják a' VEZÉREK ALATT történt MEGHÓDÍTTATÁSU-KAT, abból áll, hogy a' MAGYAR NEMZET idejöttekor is, mint most is, KIS, az az, MAROKNYI (Šaka mala) NEMZET volt, melly velük erőre nézve nem mérkezhett. Ezt a' HORVÁTOK és SZLAVIN ÍRÓK Schlözertől tanúlták, ki az Erdélyi Szászokról kiadatott Könyvében ré- gen ez előtt elakarta a' tudós Sereggel hitetni, hogy a' MAGYAR NEM-ZET legfőlebb EGY MILLIONYI KIS NEMZETETSKE volt Pánnóniába jöttekor, 's még is nem pirúlt így írni föléle:

„Mostanig e' Nemzet NAGYSÁGÁ-
RÓL Európába jöttekor épen olly
hamis fogalmakkal birtak, mint más
vándorló Népekééről, kik az V-dik
században Napnyugati Rómát elfogl-
lalták. Ennél is MILLIONYI KATO-
NÁT álmadtak, 's nem juta eszükbe,
hogy egy 50,000 Vad Népből ösz-

„Man hat bisher, von der
GRÖSSE der Nation bei ihrer
**Ankunft in Europa, eben so fal-
sche Begriffe gehabt, als von den
andern wandernden Völkern, die
im V-ten Säculo West Rom stürs-
ten. Man träumte bei diesen von
MILLIONEN Streitern; und**

szé szorult Tömeeggel, mely semmit sem erő életén kívül mást el nem veszthet, ellenben más részről mindent nyerhet, egy olly Vezér alatt, ki személyes Bátorsága mellett elég észszel is bírt az Elégedetleneket, kik mindenkor és mindenütt találtnak, Árulóknak MEGVÁSÁROLNI (Hát PÉNZEN vásárolták meg a' Magyarok EURÓPÁNAK NAGY RÉSZÉT?), igen könnyü egy bár többMilliókból álló mivelt embereknek szétbomladozott Sokaságukat elnyomni. Igaz, hogy a' MAGYAR ORDA, mely napkeleten a' PÁTZINÁTZITÁK előtt reszkedett, a' napnyugaton HOSZSZU ÉVSORON ÁLTAL a' HATALMAS GERMÁNIÁT (Hát a' GÖRÖG BIRODALOM, BULGÁRIA, OLASZ ORSZÁG, és GÁLLIA nem látta kebelében a' MAGYAROKAT?) MAGA ELŐTT RETTEGETETTE: De ennek bizonyosan nem BELSŐ ERŐJE, az az: AKÁR SOKASÁGA, AKÁR VITÉZSÉGE, AKÁR HADI TUDOMÁNYA volt oka.“

besann sich nicht, dass eine zusammengedrängte Masse von 50,000 Wilden, die nichts als ihr nichtswerthes Leben zu verlieren, und alles zu gewinnen hatten, mit einem Anführer an der Spitze, der nächst Bravour auch Menschen-Verstand genug besass, um Malcontenten, deren es immer und überall gibt, zu Verrätern zu ERKAUFEN (Hát PÉNZEN vásárolták meg a' Magyarok EURÓPÁNAK NAGY RÉSZÉT?), gar leicht eine dissolute Menge von Millionen cultivirter Menschen, niederdrücken könne. Freilich machte die MADJAREN ORDE, die im Osten vor PETSCHENEGEN zitterte, im Westen, EINE LANGE REIHE VON JAREN HINDURCH, DAS GEWALTIGE GERMANIEN (Hát a' GÖRÖG BIRODALOM, BULGÁRIA, OLASZORSZÁG és GÁLLIA nem látta kebelében a' MAGYAROKAT?) VORSICH ZITTERN: aber daran war in Wahrheit nicht ihre INNERESTÄRKE, das ist WEDER IHRE MENGE, NOCH IHRE TAPFERKEIT, NOCH IHRE KRIEGS KUNST schuld.“ 1)

Milyen szük esméretekkel bírt Schlözer a' Régi Népeknek Katonaságukról! Cedrenus jegyzette föl, nem pedig én mondom, hogy Tyrach PÁTZINÁTZITA (Fekete Magyar) VEZÉR, a' Dunán NYOLTZ SZÁZ EZER fegyverest vezetett. a' Görög Tsászár ellen épen azon időben, midőn Kegen, szinte PÁTZINÁTZITA VEZÉR, egy másik PÁTZINÁTZITA FELEKEZETTEL a' Görög Tsászár oltalma alá szegődött és keresztyén Hitre tért. 2) Albertus Aquensis emlegeti, nem én gondoltam-ki, hogy Salamon, SELDSCHUK TÖRÖK (Ásiai Magyar) VEZÉR Seregében ÖTSZÁZ EZER LOVAG KATONA tett szolgálatot. 3) Az a' KÉT SZÁZ TIZ

EZER főből álló **MAGYAR SEREG** tehát, melyről főlebb Kézai Simon tanutétele után szó volt, 's melyet Schlözer Mesének tart, és ÖTVEN EZERRE leszállít, már tsak azért sem lehet Mese, mivel Gláber Rudolphus még 1046-dik évben is a' Keresztyenség fölvétele után a' **MAGYAR SEREGET KÉTSZÁZ EZER FŐBŐL** állatja. 4) És, milyen igazságtalanul teszi Schlözer **GYÁVÁVÁ** és **SZETBOMLOTTÁ** azon **NÉMET NEMZETET**, mely mindenütt **FEGYVERBEN ÁLLVA** szállott szembe a' **MAGYAR NEMZETTEL!** Így minden esetre a' **NAGYOBB SZÁMNAK**, vagy talán a' **NYERSEBB ERŐNEK** kellett győznie, ha a' **NÉMET SERÉG** nem diadalmaskodhatott a' **MAGYAR SERÉG** ellen. Méltán kérdezé Práy György a' még élt Schlözertől:

„Ha sem a' **SOKASÁG**, sem a' **VITÉZSÉG**, sem a' **HADVISELÉS** **MODOR NEM RETTEGTETTE NÉMET ORSZÁGOT A' MAGYAROK ELŐTT**, mi rettegtethette tehát?“ *„Si nec **MULTITUDO**, nec **VIRTUS**, nec **ARS BELLANDI Hungarorum GERMANIAM FECERUNT TREMERE, quid ergo illud erat?**“ 5)*

Midőn p. o. a' **MAGYAROK**, általkelyén a' Rhenus folyón majd Strassburgnál majd Maintznál, **ALSZÁTIÁBAN** és **LOTHARÍNGIÁBAN** járkáltak, üresen hagyhatták-e hátak mögött egész Német Országot? Illyetén hadviselések minden esetre **NAGY SZÁMÚ SEREGEKET** kívántak. Én, ilyen okoknál fogva, nem is kételkedem arról, hogy Kézai Simon számvetésénél sokkal nagyobb volt a' **MAGYAR HADÍ SEREG**, mert különben olly nagy tetteket, millyeneket véghez vittek, elnem követhettek volna a' **MAGYAROK**. Nem tsekély dolog előttem, midőn Ellenség írja a' régi **MAGYAROKRÓL** Ludovicus Ultramarinus Frantzia Király időszakából:

„Ennek időszakában a' **MAGYAR NEMZET** kijövén lakhelyéből, **EGÉSZ FRANTZIA ORSZÁGON KERESZTÜL JÁRT**, azt öldökléssel, prédával, tüzvel pusztítván. Mellynek, **MIDŐN SENKI SEM MERNE ELLENÁLLANI**, végre Isten irgalmaságából a' magáéba viszszatért, **FOGOLY SEREGEKET ELVIVÉN MAGÁVAL.**“

*„Hujus temporibus **GENS UNGARIORUM** vaginam suae habitationis egressa, **TOTAM GALLIAM PERVAGATA EST, caedibus, rapinis, incendiis omnia devastans. Cui, CUM NEMO CONTRAIRE AUDERET, tandem miseratione Omnipotentis propitia, ad sua rediit, ABDUCENS SECUM **GREGES CAPTIVORUM.**“ 6)***

Pedig az efféle **LÁTOGATÁSOK** néha néha igen sok **MAGYAR VÉRBE** is kerültek. Frodoárdus beszéli:

„A' **MAGYAROK** magukat **HÁROM RÉSZRE** osztják, mellyek közül egy

*„**HUNGARI** se in **TRES PARTES** dividunt, quorum pars*

rész OLASZ ORSZÁGBA ment, a másik rész Henriknek a' RHENUSON TÚL tekvő földére rohant. Ezek ellen a' Bajorokkal és Szászokkal, 's más minden Alattvalóival menvén Henrik, őket a' vég veszélyig mind megverte: KIK KÖZÜL HARMINTZ HAT EZEREN MONDATNAK MEGÖLETTEKNEK AZOKON KIVÜL, KIKET A' VIZ ELNYELT, ÉS KIK ELEVENEN ELFOGATTAK."

una ITALIAM petit, alia terram Heinrici TRANS RHENUM invadit. Contra quos profectus Henricus cum Baiocariis et Saxonibus, ceterisque quibusdam sibi subjectis omnibus, omnes usque ad internecionem sternit: QVORUM TRIGINTA SEX MILLIA CAESA REFERRUNTUR PRAETER EOS, QVOS ABSORBUIT FLUVIUS, ET QVI VIVI CAPTI SUNT." 7)

Már tsak ezen egy teljes hitelű Előadásnál fogva is nem méltó-e hahotás ki nevetésre Schlözernek ÖTVEN EZERES MAGYAR SEREGE? Itt a' MAGYAR SEREGNEK HARMAD RÉSZÉ is többre mutat ÖTVEN EZERNÉL. Ha ellenben tsak ugyan ÖTVEN EZERBŐL állott volna a' MAGYAR SEREG, mint Schlözer akarja, úgy annak mindannyi HERKULESEKBŐL kellett állania. Hogy ezt higgyem, ösztönöz arra mindenek előtt Luitpránd tekintete, ki így ír Görög Követségéről:

„Midőn Bareákat ostromolnátok, egyedül HÁROMSZÁZ MAGYAR Thesszalonika körül ÖTSZÁZ GÖRÖGÖT elfogott, és MAGYAR ORSZÁGBA vezetett. E' dolog, szerentsésen ütven-ki, reá birt KÉT SZÁZ MAGYART, nem meszsze Konstantinápolytól, Macedoniában hasonlót próbálni, kik közül midőn vigyázatlanul a' szoros uton vissza térnének, NEGYVEN elfogott. EZEKET MOST Nicephorus, ki hozatván a' fogságból, 's LEGDRÁGÁBB RUHÁKKAL FÖLÉKESÍTVÉN, VÉDŐIVÉ ÉS OLTALMAZÓIVÁ TETTE, MAGÁVAL VIVÉN ÖKET AZ ASSYRIUSOK ELLEN."

„Cum obsideretis Bareas, TRECENTI tantummodo UNGARI juxta Thessalonicam QVINGENTOS GRAECOS comprehenderunt, et in UNGARIAM duxerunt. Quae res quia prospere successit, compulit DUCENTOS UNGARIORUM haud longe Constantinopoli in Macedonia similiter facere; ex quibus, cum incaute per angustam redirent viam, QVADRAGINTA sunt capti, QVOS NUNC Nicephorus de custodia eductos, PRETIOSISSIMIS QVE VESTIBUS ORNATOS, PATRONOS SIBI ET DEFENSORES PARAVIT, SECUM IN ASSYRIOS DUCENS." 8)

De mi szükség ilyenekre is? A' ditső hadi tettek Schlözer nélkül is hirdetik, kik és mik voltak az ideköltözött Magyarok. Hogy a' Tisza-

melléki Vidékek után csak hamar elfoglalták SERVIÁT, CROÁTIÁT, DÁLMÁTIÁT, PÁNNÓNIÁT és NAGY MORVA ORSZÁGOT, arról főlebb már elég bőven folyt a' beszéd: Hogy 899-dik évben már ősze járták AUSTRIÁT, BÁVÁRIÁT és OLASZ ORSZÁGOT, arról, Theotmár Saltzburgi Érseknek 900-diki Levele tészen világos említést. Krisztus születése után 905-dik évről följegyzette Sigebertus Gemblacensis:

„A' MAGYAROK mult évi győzelmük által elkevélyedvén, LAJOS (Német Király) ORSZÁGÁT ADÓ ALÁ VETIK.“

„*HUNGARI superioris anni victoria elati, REGNUM LUDOVICI (Regis Germaniae) SUB TRIBUTO REDIGUNT.*“ 9)

906-dik évről megint írja Sigebertus Gemblacensis:

„A' MAGYAROK A' MEGGYŐZETETT GÖRÖGÖKET ADÓ ALÁ VETIK.“

„*HUNGARI VICTOS GRAECOS SUB TBIBUTO REDIGUNT.*“ 10)

Ugyan ezen 906-dik évről hirdetik a' Hildesheimi Évkönyvek:

„A' MAGYAROK PUSZTÍTOTTAK SAXONIÁT.“

„*UNGARII VASTAVERUNT SAXONIAM.*“ 11)

Ellenben Dandulus András épen 906-dik évről megint ezeket adja elő:

„Ez időben, tudniillik 906-dik évben, a' Pogány és legkegyetlenebb MAGYAR NEMZET jöven OLASZ ORSZÁGBA, tüzzel, prédával mindeneket pusztítván, nagy számú ember sokaságot megölvén, nékiket még is Foglyoknak megtartott. Kik ellen Berengárius Király XV. (A' Milánói Kézirathban XX) EZER főből álló Sereget küldött, a' melyből kevesen tértek vissza. A' MAGYAROK pedig keresztül menvén TREVISÓN, PÁDOVÁN, BRESCIÁN, és egyéb széleken, PÁVIÁBA és MILÁNÓBA jöttek, 's a' JÓB, vagy is JUPITER HEGYIG (A' Frantzia Országba vezető ALPESEKIG, mellyeken a' MAGYAROK többször által mentek) mindeneket földúltak.“

„*Hoc tempore, videlicet anno 906. HUNGARORUM Pagana et crudelissima GENS in ITALIAM veniens, incendis et rapinis cuncta devastans, maximum multitudinem hominum interficiens, nonnullos etiam Captivos reservavit. Contra quos Berengarius Rex direxit exercitum XV. (Cod. Ambros. XX.) millium hominum, et pauci ex eis reversi sunt. HUNGARI vero pertranseuntes TARVISIUM, PATAVIUM, BRIXIAM, ceterosque fines, PAPIAM et MEDIOLANUM venerunt, et usque ad MONTEM JOB vel JOVIS (A' Frantzia országba vezető ALPESEK, mellyeken a' MAGYA-*

ROK többször által mentek) *depopulantes cuncta.*“ 12)

Voltak ekkor (Danduli Chron. col. 197.) VELENTZÉNEK némelly részeiben is, bõrhajókon vitetvén be Paripáikat. 907-dik évrõl mondja Sigebertus Gemblacensis:

„A' MAGYAROK A' MEGGYÖZETT BULGÁROKAT MAGUKNAK ADÓZÓIKKÁ TESZIK.“ „*HUNGARI BULGAROS VICTOS TRIBUTARIOS SIBI FACIUNT.*“ 13)

Voltak továbbá a' MAGYAROK, mint Hadviselõk és Gyõzedelmek, a' leghitelesebb Kutfõk szerint, TSEH ORSZÁGON, MISZNIÁN, THURINGIÁN és SZÁSZ ORSZÁGON keresztül menve, DÁNIÁBAN és BRÉMÁBAN; Voltak BELGIUMBAN, HELVETZIÁBAN, LOTHARINGIÁBAN, ALSZÁTZIÁBAN, BURGUNDIÁBAN; voltak MARSEILYBAN és ÁQVITÁNIÁBAN, vagy is GOTHIÁBAN DÉLI FRANTZIA ORSZÁGBAN. Ha ilyen utazásokat tehetének fegyveres erõ által, hogyan lehettek KIS és MAROKNYI NEMZET? Hogy történhetett volna meg, hogy egyedül a' HORVÁTOKKAL nem tudának MÉRKEZNI? De hagygyunk föl az ilyen tudatlanság szülte állításokkal, melyek a' Védõknek bizonyosan ditsõségükre nem válnak, 's lássuk inkább, mi történt a' MAGYAR VEZÉREKNEK idõszakuk után PÁNNÓNIA SZÁVIÁVAL, az az: BRÁSZLÁVÓNÁK HORVÁT ORSZÁGÁVAL.

- 1) August Ludwig Schlözer's, Kritische Sammlungen zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen. Göttingen, 1796. in 8-vo, II. Stück, S. 169.
- 2) Georgii Cedreni, Compendium Historiarum. Parisiis, 1647. in folio, Tomo II, pag. 777.
- 3) Bongarsii, Gesta Dei per Francos. Hanoviae, 1611. in folio, Tomo I, pag. 205—206.
- 4) Andreae Du Chesne, Historiae Francorum Scriptorum. Lutetiae Parisiorum, 1641. in folio, Tomo IV, pag. 57.
- 5) Georgii Pray, Historia Regum Hungariae. Budae, 1801. in 8-vo, Parte I, pag. XXXV. nota a)
- 6) Andreae Du Chesne, Historiae Francorum Scriptorum. Lutetiae Parisiorum, 1636. in folio, Tomo II, pag. 639. rectius 631.
- 7) Andreae Du Chesne, Historiae Francorum Scriptorum. Lutetiae Parisiorum, 1636. in folio, Tomo II, pag. 600.
- 8) Chronicon Victoris Episcopi Tunnunensis. Chronicon Joannis Biclarensis, Episcopi Gerundensis. Legatio Luitprandi Episcopi Cremonensis, Ad Nicephorum Phocam Graecorum Imperatorem, nomine Othonis Magni Imp. Augusti. Ingolstadii, 1600. in 4-to, pag. 108.
- 9) Joannis Pistorii, Rerum Germanicarum Scriptorum. Ratisbonae, 1726. in folio, Tomo I, pag. 806.
- 10) Joannis Pistorii, Rerum Germanicarum Scriptorum. Ratisbonae, 1726. in folio, Tomo I, pag. 806.
- 11) Godefridi Gvilielmi Leibnitii, Scriptorum Rerum Brunsvicensium. Hanoverae, 1707. in folio, Tomo I, pag. 717.

- 12) Ludovici Antonii Muratorii, *Rerum Italicarum Scriptores*. Mediolani, 1728. in folio, Tomo XII, col. 197. *Chronici Libro VIII, Parte XXXI*.
- 13) Joannis Pistorii, *Rerum Germanicarum Scriptores*. Ratisbonae, 1726. in folio, Tomo I, pag. 806.

22. §.

A' szerentsétlen Augsburgi ütközet után a' **MAGYAR NEMZETNEK HADI DITSÓSÉGE** szűkebb korlátok közé szorított ugyan Nagy Ottó Német Tsászár által: De még is **EGÉSZEN SEMMIVÉ NEM TÉTETT**, minthogy vagynak Óklevelek 's más történeti adatok is, melylyekből kitetszik, hogy a' **MAGYAROK** későbbben is néha megjelentek **AUSZTRIÁBAN** és **BAJÓR ORSZÁGBAN**. Azonban valamint a' mostani **AUSZTRIÁNAK NAGYOBB RÉSZÉ**, úgy **DÁLMÁTIA** is lassan lassan kivetett a' **MAGYAR HATÁROK** közül, 's másoknak Uradalmuk alá jött. Ellenben **PÁNNÓNIA SZÁVIA** még állandóan **MAGYAR ORSZÁG RÉSZÉ** volt. Ki tetszik ez mindének előtt Diénes Nádor Ispánnak némelly **PÁNNÓNIA SZÁVIÁBAN** fekvő Jószágról 1228-dikban a' Woyk Nemzetségből származott Jóbfí Rubinus számára költ Ítéltő Leveléből, mellyben ezek mondatnak:

„És azonnal nyomban ditsó emlékezetű **SZENT ISTVÁN** és **BENIN BÉLA** hajdan Magyar Országi híres Királyoknak, és más őket követő Utódaiknak, hiteles Ókleveleiket előtünk bemutatván, kérelmét szemlátomást megbizonyította.“

„*Et in eodem instanti instrumentis authenticis inclytæ memoriae **BEATISSIMI STEPHANI** et **BELA BENIN** condam Regum illustrium Regni Ungariæ, et aliorum ipsis succedentium, coram nobis productis suam evidentissime comprobavit intentionem.*“

És alább:

„De a' **DRÁVA** és **SZÁVA** között lakó Fő Urak is előnkbe hozatván, okokat mellette előadni nem tudtak.“

„*Nec Proceres inter **DRAVUM** et **SAVUM** commorantes adducti, per rationem quidquam pro parte ipsius responderunt.*“ 1)

Ki tetszik továbbá abból is, hogy Szent István Király a' Pétsi Püspökség határait a' **SZÁVAIG** kiterjesztette; 2) hogy **HORVÁT ORSZÁGBAN** is, mint nálunk, voltak **SZENT KIRÁLY SZABADAI** (Jobagiones Sancti Regis), kik egyenesen Szent István Királytól nyerték Földeiket; 3) hogy a' **HORVÁT ORSZÁGI** régi Miscönyvekben **SZENT IMRE** Hertzeg, Szent István fia, **SZLAVONIA** (Ez vala közös neve minden **DÉLI SZLAVIN NÉPNEK** 's **ORSZÁGNAK**, és így **PÁNNÓNIA SZÁVIA** Tartományak is) **VEZÉRÉNEK** iratik. Mindazonáltal itt meg

kell említeni, hogy Szent István Király uralkodása alatt utóbb a' SZEREMSÉG egyenesen GÖRÖG, a' mostani AUSTRIÁNAK pedig még a' MAGYAROKTÓL bíratott Része NÉMET HATALOM alá jött. A' SZEREMSÉGET I. András Magyar Király Rádó Nádor Ispány által fegyverrel vissza szerezte, 's ugyan ő János Gvortsei Fő Esperes és hiteles Horvát Írnak tanutétele szerint nem csak birta PÁNNÓNIA SZÁVIÁT és DÁLMÁTIÁNAK nevezetes részét, hanem BÉLA Hertzegget SZLAVONIA VEZÉREVÉ is nevezte. Rádó Nádor Ispány így szól a' SZEREMSÉGRŐL, egy 1057-dik évi Oklevélben:

„És meg kértem a' legditsőségesebb ANDRÁS KIRÁLYNAK és ADALBERT LEG JOBB HERTZGEGNEK, Uraimnak, kegyelmüket Én Rádó Nádor Ispány, hogy a' SZÁVA FOLYÓ fölött fekvő Szent Demeteri (MITROVITZI, a' SZEREMSÉGBEN) Monostoromat, mellyet sok hadi munkákkal AZ EGÉSZ TARTOMÁNYNAL EGYÜTT A' SZENT KORONÁNAK VISZSA NYERTEM, ÉS ÚJRA MEG SZEREZTEM, mivel az a' Monostor a' Pétsi Püspöki Megyében vagyon.“

„*Rogavi etiam gratiam Dominorum meorum gloriosissimi ANDREAE REGIS, et OPTIMI DUCIS ADALBERTI ego Rado Palatinus, ut Monasterium meum Sancti Demetrii (MITROVITZII in SIRMIO) super ZAVAM FLUVIUM, quod multis bellis laboribus CUM TOTA PROVINCIA ILLA SANCTAE CORONAE RECTIFICAVI, ET ITERUM ACQUISIVI, quia illud Monasterium est in Parochia Sancti Petri Quinqueecclesiensis.*“ 4)

János Gvortsei Fő Esperes is mondja:

„András megerősítvén magát az országlásban, az Ország Jogainak Viszsa szereztesztetésükről (VISZSA SZEREZTETNEK A' MÁR BÍRATTAK, DE ELVESZTETETTEK) gondoskodott, azért ADALBERT TESTVÉRÉT SZLAVONIA VEZÉREVÉ TETTE; Rádust pedig Ország Nádorává. EZEK HORVÁT ORSZÁGNAK (A' TENGER MELLÉKINEK) KIRÁLYÁT SZÜKEBB HATÁROK KÖZÉ SZORÍTOTTÁK, ÉS A' RÉGI HATÁROK SZERÉNT A' ZETTINA FOLYÓT TEVÉK SZLAVONIA HATÁRÁVÁ.“

„*ANDREAS stabilito sibi Regno, de recuperandis (RECU- PERANTUR JAM TENTA, SED AMISSA) Regni Juribus sollicitus, ADALBERTUM FRATREM DUCEM FECIT SCLAVONIAE; Radum autem Palatinum Regni. Isti REGEM CROATIAE (MARITIMAE) COARCTARUNT, ET SCLAVONIAM AD VETERES LIMITES ZETTINAE FLUENTI REDUXERUNT.*“ 5)

De a' Velentzei Dandulus is szinte írja I. ANDRÁS Magyar Királyról:

„Az alatt ANDRÁS Magyar Király a' DÁLMÁTIAIAKAT minduntalan nyugtalanította, míg végre NÉKIKET KÖZÜLÜK MEGADÁSRA KÉNSZERITETT.“

„*ANDREAS interea Hungariae Rex DALMATINOS continue inquietans, ALIQVOSTANDEM AD DEBITIONEM COEGIT.*“ 6)

Hogy I. BÉLA Magyar Király, kit Kézai Simon Történetírónk szinte úgy BENYIN néven is említ, mint Diénes Nádor Ispánynak 1228-diki Ítéltő Levele, hasonlóképen bírta PÁNNÓNIA SZÁVIÁT, és a' DRÁVA és SZÁVA Folyók között fekvő HORVÁT ORSZÁGI némelly Jószágról a' Woyk Nemzetség Sarjadékának Ajándék Levelet adott, azt már fölebb Diénes Nádornak 1228-diki Ókleveléből olvashattuk. 7) Sőt SALAMON Magyar Királyról is érénti Dandulus:

„Ezen időben SALAMON Magyar Király DÁLMÁTIA NAK SZÁRAZ FÖLDI HELYEIT NYUGTALANÍTVÁN, a' Jádraiakat, kik a' Hertzegnek ígért hűséget mostanig megtartották, PÁRTÜTÉSRE ingerlette. Későbbben azonban EGYENETLENSÉG TÁMADVÁN SALAMON KIRÁLY ÉS NAGY BATTYAI, GEYZA ÉS LÁSZLÓ, KÖZÖTT, LEGNAGYOBB SZORONGATÁSOK TSAPDOSTÁK AZ ORSZÁGOT. Akkor ez a' Hertzeg hertzegeének másad évében ellenségeskedve jövéen, némelly lakosoknak kedvezésük által, Jádrát visszanyerte. Hasonlóképen a' DÁLMÁTÁK közül is néhányon, meghallván a' Hertzeg jelenlétét, a' szokott alávetésre szánták magukat.“

„*Hoc tempore SALAMON Rex Hungariae TERRESTRIA LOCA DALMATIAE INQVIETANS, Jadratinos, qui promissam Duci fidelitatem hucusque servaverant, AD REBELLIONEM induxit. Postea itaque ORTA DISCORDIA INTER SALAMONEM REGEM, ET FRATRES GEYZA ET LADISLAUM, MAXIMIS REGNUM CONVASSATUR ANGUSTIIS. Tunc iste Dux sui Ducatus anno II. hostiliter egressus, quibusdam incolis confaventibus, Jadrám recuperavit. Similiter ex Dalmaticis aliqui, Ducis praesentiam cognoscentes, ad exhibendam subjectionem solitam accesserunt.*“ 8)

De nem tsak a' Velentzei Hertzeg használta a' SALAMON KIRÁLY és ATTYA TESTVÉREI között kiütött EGYENETLENSÉGEKET, hanem IV-dik CRESIMIR HORVÁT KIRÁLY is élt a' könnyű alkalmal, 's elfoglalta PÁNNÓNIA SZÁVIÁT, miről így ír Fárlátus:

„Ugyan is hatalma alá kaptsolta TSAK NEM EGÉSZ SZLAVÓNIA A' SZÁVA ÉS DRÁVA KÖZÖTT, ÉS EZENKIVÜL NÉHÁNY TENGERMELLÉKI VÁROSOKAT, mint

„*Siquidem ad suam ditionem adjunxit SCLAVONIAM FERRE OMNEM INTER SAVUM AC DRAVUM, ET PRAETEREA URBES ALI-*

BELGRÁDOT és SIBENIKÓT, ÉS NÉHÁNY DÁLMÁTIAI SZIGETEKET.“

QVOT MARITIMAS, veluti BELGRADUM et SIBENICUM, INSULASQVE NON-NULLAS DALMATIAE.“ 9)

Innend említi 1069-dik évi Oklevelében IV-dik CRESIMIR HORVÁT KIRÁLY:

„Tehát mivel a' Mindenható Isten a' SZÁRAZON ÉS TENGEREN ORSZÁGUNKAT MEG HOSZSZABBÍTOTTA.“

„Igitur quia Deus Omnipotens, TERRA MARIQVE NOSTRUM PROLONGAVIT REGNUM.“ 10)

Igy SZAKADOTT-EL ime! a' 893-dik évtől mintegy 1067-dik évig folyton folyva (A' miről az ÚJABB HORVÁT és SZLAVIN ÍRÓK gondosan hallgatnak) MAGYAR ORSZÁGHOZ TARTOZOTT PÁNNÓNIA SZÁVIA, melly IV-dik CRESIMIR HORVÁT KIRÁLY HALÁLA UTÁN megint ZVONIMIR HORVÁT KIRÁLYRA, Szent László Magyar Király Sógorára, SZÁLLOTT. Ezt ALATTVALÓI (A' mit Kregliánovich nyilván megvall: Memoria per la Storia della Dalmazia. Zara, 1809. in 8-vo, Vol. II, pag. 5. Epoca Sesta, Capitolo 1.) KEGYETLENÜL MEGÖLTÉK, a' minek azután az lőn következése, hogy SZENT LÁSZLÓ MAGYAR KIRÁLY 1091-dik évben nem csak MEGHÓDÍTOTTA FEGYVERES KÉZZEL PÁNNÓNIA SZÁVIÁT, hanem annak LAKOSAIT SZOLGASÁGGAL IS BÜNTETTE. Maga az egykoru SZLAVIN KRÓNKA beszéli:

„A' HORVÁTOKAT, MINT URUK ELLEN PÁRTÜTŐKET ÉS KIRÁLY GYILKOSOKAT, MUNKÁKKAL, ÉS SZOLGASÁGGAL TERHELTE.“

„CROVATOS, UT DOMINÓ SUO REBELLES AC PARRICIDAS, LABORIBUS, SERVITUTEQVE OPPRES-SIT.“ 11)

Megesmérte ezen HÓDÍTÁST még Kollár János is mind a' mellett, hogy tőlem igen rosszszalva hallotta a' HÓDÍTÁS szovat, midőn 1832-dik évben, és így nálam jóval előbb, egy Sonettben így öntötte ki mely böltsességét és történeti vastag tudományát:

„Épen a' POKOLNAK ajtajánál
KÉT SÁTÁN tart MEGMARKOLVA még
Egy MAGYAR NŐT, bár selyem szövetü
Öltözet fedi (a' REMEGÓT).

Fenyegetik, hogy POKOLBA lökik (vetik).
Ha jelenleg honfitársai,
MAGYAR MANIÁTÓL túlhevülten,
A' HORVÁTOK NYELVÉT NEM TISZTELJK.

LEPA volt az (ILONA Ó) horváthoni földön
 Utólsó Királynak Özvegye,
 A' MAGYAR LÁSZLÓNAK nőtestvére;
 Ügyetlen levén a' Kormányzásban
 Haza SZÖKÖTT túl a' határon
 'S ELVEVÉ A' HORVÁTOKTÓL AZ ÖNÁLLÓSÁGOT.“12)

Ha nem tsalatkozom, ELVESZTENI AZ ÖNÁLLÓSÁGOT (Samostatnost), épen annyi, ha nem több, mint MEGHÓDÍTATNI. És mitsoda szelid, gyenge és finom érzelmek, minő óriási özsze függések, minő hiteles történeti előadások tűnnek föl e' remek, 's fákljazenére igen is méltó Sonetben! ILONA (HELENA) Zwonimirnak első Felesége és Szent László Testvére, kit maga Zwonimir Horvát Király 1078-dik évi Oklevelében (Farlati, Illyr. Sacr. III, 149. col. 2.) LEGDITSÓSÉGESEBB KIRÁLYNÉNAK nevez, minekutána Spalatróban a' Szent István és Boldogságos Szűz Templomait — a' Horvát Királyoknak temetéshelyüket (Thomas Archidiac. Spalatensis Cap. 16. apud Schwandnerum SS. RR. Hung. III, 555.) — fölepíttette és gazdagon meg ajándékozta volna, tsendesen elaluvék az Urban, 's bihetőképén ugyan ott porai eltakarítottak. Utóbb az Özvegy Zwonimir, mint két 1083-diki és egy évtelen Okleveléből (Farlati, Illyr. Sacr. III, 153. 154. 155.) látható, LEPA (PULCHERIA, mert Szlavin nyelven LEPA=SZÉP=SCHÖN) nevü Szüzzel másad házasságra lépik. 13) A' bús Nő 's Királyné, midőn Férje Alattavalótól meggyilkoltatik, elevenen a' POKOL KAPUJA felé siet selyem szövetü öltözetben, OTT KÉT SÁTÁN őt tévédésből MAGYAR NŐNEK, LÁSZLÓ KIRÁLY NŐTESTVÉRÉNEK, ÉS AZ UTÓLSÓ (Hát nem tudta a' Két Sátán azt is, hogy Zwonimir után még II. István, 1573-dikban pedig Istvánffy Miklós biteles tanutétele szerint Gubetz Mátyás volt Horvát Király?) HORVÁT KIRÁLY ÖZVEGYÉNEK lenni véli, 's azért kezükben tartva fenyegetik a' Horvát Nyelv eránt viseltető szeretetből, HOGY POKOLBA LÖKIK, HA JELENLEG HONFI TÁRSAI MAGYAR MANIÁTÓL („*Velut aegri somnia, vanae fingentur species.*“ Horatius ad Pisones. v. 7—8.) TÚL HEVÜLTEN A' HORVÁTOK NYELVÉT NEM TISZTELIK. Hogyan szabadult ki a' BÚS és KINZATOTT LEPA a' KÉT SÁTÁN KEZEIBŐL? nem mondatik ugyan, de hihető, hogy ARANY BULLÁT adott a' HORVÁT NYELV KÖZ KELETÉRŐL MAGYAR ORSZÁGBAN A' KÉT SÁTÁNNAK, 's így FÖLJÖTT ISMÉT A' POKOL KAPUJÁTÓL, által vette a' HORVÁT KORMÁNY GYEP-LŐJÉT: Azonban, ÜGYETLEN LEVÉN A' KORMÁNYZÁSBAN, HAZA SZÖKÖTT (Hová?) TÚL A' HATÁRON, 'S ELVEVÉ A' HORVÁTOKTÓL (LEPA vevé-el?) AZ ÖNÁLLÓSÁGOT. Így jött költészi rüetbe a' Szlavin Petrárca az ELVESZTETT HORVÁT ÖNÁLLÓSÁGRÓL:

De maguk a' HORVÁTOK sem tagadják, hogy SZENT LÁSZLÓ MAGYAR KIRÁLY HORVÁT ORSZÁGOT A' MAGYAR SZENT KORONA ALÁ KAPTSOLTA. Ismételtetek, holmi PÁRTÜTESEK miatt, KÁLMÁN, II-dik ANDRÁS, RÓBERT KÁROLY, 's végre NAGY LAJOS MAGYAR KIRÁLYOK alatt HORVÁT ORSZÁGNAK MEGHÓDÍTATÁSAI, mint egy másik különös munkában magukból a' Horvát Országi leg-hitelesebb Óklevelekből, Történetírókból, Krónikákból és Magyar Országi Törvényekből megbizonyítottam, 's azért HORVÁT ORSZÁG mind Törvényeinkben, mind Ókleveleinkben folyton folyva PARTES REGNI UNGARIAE INCORPORATAE, vagy PARTES SUBJECTAE, utóbb pedig PROVINCIA SUBJECTA és PARTES ADNEXAE tizimmel említettett, 's ÁLLANDÓ BIRTOKÁBAN maradtott Szent László Király időszakától mostanig MAGYAR ORSZÁGNAK. — Minő homlokkal írhatta tehát a' közöttünk született és Tanítói Hivatalt viselt Schaffarik Pál Jósef:

„CROÁTIA, SZLAVONIA, DALMÁTIA, SZERBIA, BOSZNIA és BULGÁRIA 3—800 éves időszakon keresztül mentek folytonos szerentse változások és állandó háboruk között, mellyeket majd a' Görögökkel, majd a' Magyarokkal, majd a' Velentzeiekkel és Törökökkel viseltek, mind addig, míg végre részént az Austriai Ház, részént a' Török Hatalom alá estek?“

„KROATIEN, SLAVONIEN, DALMATIEN, SERBIEN, BOSNIEN und BULGARIEN durchliefen im steten Wechsel des Glücks und beständigen Kampf mit dem Griechen, Ungern, Venetianern und Türken eine Periode von 3—800 Jahren, bis sie zuletzt zum Theil an das Haus Oesterreich, zum Theil an die Türken verfielen?“ 14)

Mint estek a' HORVÁTOK az AUSTRIAI HÁZ alá? elbeszéli a' Februárius 24-dikén 1538-dikban I. Ferdinánd és Zápolyai János Magyar Királyok között kötöttett Nagy Váradi Békekötés imígyen:

„Hasoulóképen a' mi MAGYAR ORSZÁG álladalmát és kormányát illeti, közöttünk úgy rendeltetett és elvégeztetett, hogy kiki közüllünk az ORSZÁGNAK és a' HÓDÚLT TARTOMÁNYOKNAK (így) azon részüket, mellyet most tettelegesen bir, mindenféle királyi hatalomnak teljességében szabadon megtartsa és birhassa azon határok alatt, mellyeket nyoltz általunk a' magyar nem-

„Item quantum ad REGNI HUNGARIAE statum et ejus administrationem attinet, ita inter nos ordinatum et conclusum est: Ut quilibet nostrum eam partem REGNI et PROVINCiarum EI SUBJECTARUM, quam nunc de facto tenet, libere cum omni regiae potestatis plenitudine teneat et possideat sub limitibus per octo homines hunga-

zélből kinevezendő, 's a' megyéknek fekvésüket, határaikat és tulajdonaikat esmérő Férfiu meg állapítani fog, SLAVONIA CROATIAVAL és DÁLMÁTIÁVAL a' Fölséges Római Király kezei között, ERDÉLY pedig birtokunkban és hatalmunkban maradván, és ugyan mind addig, mig élünk.“

ricas nationis, quj situm ac terminos et condiciones comitatum sciunt, per utrumque nostrum eligendos ponendis, SLAVONIA cum CROATIA et DALMATIA in manibus Serenissimi Regis Romanorum, TRANS-SILVANIA vero sub ditione potestateque nostra permanente, et hoc vita nostra durante.“ 15)

Innend történt, hogy a' ditsőségesen uralkodó AUSTRIAI HÁZNAK ŐSEI Ferdinánd után, a' miről Fárlátusnál számos példák találhatnának, nem mint Római Tsászárok, vagy HORVÁT FEJEDELMEK, hanem EGYENESEN MINT MAGYAR KIRÁLYOK nevezék-ki a' ZÁGRÁBI és MÁS DÁLMÁTIAI és HORVÁT ORSZÁGI PÜSPÖKÖKET. Így p. o. a' Római hiteles Pápai Jegyző Könyvekben előjő 1695-dik évről:

„Januárius 10-dikén 1695-ben a' Tsászári Fölség, MINT MAGYAR KIRÁLY, nevezése következtében, a' Mikulich Sándor Ignácz halála után megürült Zágrábi Templom Püspöki Székébe rendelte Selischevich István Misés Papot és Zágrábi Nagy Prépostot.“

„10. Januarii 1695. ad nominationem Caesareae Maiestatis, TAMQVAM HUNGARIAE REGIS, providit ecclesiae Zagrabiansi vacanti per obitum Alexandri Ignatii Mikulich de persona Stephani Seltschevich, Presbyteri et Praepositi majoris dictae Ecclesiae.“ 16)

Hogy tudta tehát bennem kárhozthatni azt Kollár János is, hogy HORVÁT ORSZÁGRA nézve én a' HÓDÍTÁS szóval éltem? Hideg vérrel, tiszta lélekesméretből égre feszült szemekkel, szent ihletődéssel mondhatom itt másodszor is: *Prisahám ž žiwénu Bohu* (Esküszöm az Élő Istenre!)! hogy a' HORVATOKRÓL a' nem tetsző HÓDÍTÁS vagy SZOLGASÁG szovat nem én használtam először, hanem a' régi Óklevelek, Történetírók, Krónikák, Nestor, Schaffarik Pál József, és különösen maga Kollár János, ki a' SZLAVINOKAT PÁNNÓNIABAN ÉS ILLUR ORSZÁGBAN (Lássad e' munka 11-dik oldalát) már akkor MEGHÓDOLTATTA, midőn még itten sem laktak!

- 1) MSS. Kaprinaiana. Tomo I. Sub: B. pag. 157—158. et seqq. sub Nro XCIII. In Bibliotheca regiae Scient. Univ. Pestanae.
- 2) Josephi Koller, Historia Episcopatus Quinqueecclesiarum. Posonii, 1762. in 4-to, Tomo I, pag. 68—69.
- 3) Balthasaris Adami Kercselich, Notitiae Praeliminares. Zagrabiae, s. a. in folio, pag. 103.

- 4) **Josephi Keller, Historia Episcopatus Quingueecclesiarum. Posonii, 1782. in 4-to, Tomo I, pag 152—153.**
- 5) **Balthasaris Adami Kerceselich, Notitiae Praeliminares. Zagrabiae, s. a. in folio, pag. 102.**
- 6) **Ludovici Antonii Muratorii, Rerum Italicarum Scriptores. Mediolani, 1728. in folio, Tomo XII, col. 239.**
- 7) **MSS. Kaprinaiana. Tomo I, Sub B. Nro XCIII. — Cf. Simonis de Keza, Chronicon Hungaricum. Budae, 1782. in 8-vo, pag. 114.**
- 8) **Ludovici Antonii Muratorii, Rerum Italicarum Scriptores. Mediolani, 1728. in folio, Tomo XII, col. 244.**
- 9) **Danielis Farlati, Illyricum Sacrum. Venetiis, 1769. in folio, Tomo IV, pag. 280.**
- 10) **Joannis Georgii Schwandneri, Scriptores Rerum Hungaricarum. Lipsiae, 1748. in folio, Tomo III, pag. 125. Lucius Libro II, cap. 8.**
- 11) **Joannis Georgii Schwandneri, Scriptores Rer. Hung. Lipsiae, 1748. in folio, Tomo III, pag. 523—524.**
- 12) **Jana Kollár, Slávy Dcera. W Pesti, 1832. in 8-vo, Nro 531. Zpěw V. Acheron. — Cf. Jana Kollár, Wyklad žili Přjmětky a Wyswětliwky ku Slávy Dcera. W Pesti, 1832. in 8-vo, pag. 414—415.**
- 13) **Menologium Graecorum. Urbini, 1727. in folio, Parte III, pag. 195. Die 7. Augusti: „*Commemoratio religionum Imperatricum Pulcheriae et Ireneae.*“ — Cf. Adolp. Friedr. Richter's, Illyrisch-deutsches Handwörterbuch. Wien, 1839. in 8-vo, I. Theil, S. 217. Sub. Lep. — Helena, Nagy Constantin Tsászár Anyja, nem egy Pulcheria Tsászárnéval.**
- 14) **Paul Joseph Schaffarik's, Geschichte der Slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten. Ofen, 1826. in 8-vo S. 19—20.**
- 15) **In Diplomatario. MS. Széchényiano. In folio, ad annum 1538. in Bibliotheca Széchényiano-Regnicolari.**
- 16) **Danielis Farlati, Illyricum Sacrum. Venetiis, 1775. in folio, Tomo V, pag. 590. col. 2.**

23. §.

Úgy, de mi volt tehát az a **MAGYAR HODÍTÁS**, vagy **SZOLGASÁG**, mellynek említettése annyira fölhevítette Kollár Jánost, hogy a' **HORVÁTOKAT** nekem adandó Válaszra nyilván búzdítaná? A' Görögök minden magasztaltatott míveltségük mellett igen kegyetlenül bántak a' meggyőzetett **SZLAVINOKKAL**. Simocatta Theophylactus trja Sándor nevü Görög Vezérről és a' Szlavin Foglyokról:

„A' Foglyokat Sándor **KORBÁTSOK** alávetvén, kérdezé, minő Nemzetből lennének. Kik dühös elszántsággal bírván, a' kínzásokat és halált föl sem vevék, és a' Korbátszülte fájdalmakat úgy türek, mintha másoknak testük bántatnék.“

„*Captos Alexander FLAGRIS subjiciens percunctatur, unde illis genus. Qui vesana subnixi confidentia, cruciatus et mortem nihili faciebant, doloresque flagellorum velut in alienis corporibus patiebantur.*“ 1)

Priscus nevü Görög Vezérről és a' Szlavin Foglyokról ismét beszéli Simocatta Theophylactus:

„Reggelre Priscus az Őrizet Vezéreit **KARÓKRA VONATTA**, és nekiket a seregből **KEGYETLENŰL MEGKORBÁTSOLTATOTT.**“

„*Mane Priscus Custodiae Praefectos PALIS SUFFIXIT, et quosdam de exercitu DIRUM IN MODUM FLAGELLAVIT.*“ 2)

Nem bántak szelidebben a' **MEGHÓDÍTATOTT HORVÁTOKKAL**, mint főlebb láttuk, a' **FRANTZIA KIRÁLYOKNAK** és **NÉMET TSÁSZÁROKNAK** közöttük lakó **KORMÁNYOZÓIK** és **KATONÁIK** is. Szinte nyomasztó lehetett a' **HORVÁT** és **DÁLMÁTA NÉP** állapata, mint Ciászláv szomorú történeteiből észre vehettük, a' **MAGYAR VEZÉREK** alatt is, 's bizonyosan ezeknek időszakukban imádkozták egész Dálmátia Országnak Templomaiban: „A' **MAGYAROKNAK HARAGUKTÓL**, **MENTS-MEG URAM MINKET.**“ Ellenben a' **MAGYAR KIRÁLYOK** alatt a' **HÓDÍTÁSOK** mindenkor a' **SZABADDÁ-TÉTELNEK** kezdetei és végrehajtásai voltak. Míg a' Magyarok régi vallásukat követték, addig az Ellenség közül azokat, kik nekik fegyverrel ellenállottak, megölték; azokat pedig, kik előttük letévék a' fegyvert, Foglyokká tették. Ha ezek gazdagok valának, **NAGY SUMMA PÉNZEN** válták-meg magukat, 's ezért **KINTSEKET** hagyának Uraiknak. A' **SELDSCHUK TÖRÖKÖKTŐL** elfogatott Boamundusról említi p. o. a' Szent Had Története:

„Azonban Boamundus három évig vasban tartatván, végre **SZÁZ EZER MIHÁLY ARANYON** (Mihály Tsászár nevéből), melyeket Antiochia adott helyette, **ALIG VÁLTATHATOTT-KI**, és mint **SZABAD TÉRT VISZSA.**“

„*Verum Boamundus tribus annis vinculis tentus, tandem VIX CENTUM MILLIBUS MICHALETORUM, quos Antiochia pro eo dedit, REDEMP-TUS, LIBER REGREDI-TUR.*“ 3)

A' szegényebb Foglyokat, ha tapasztalták bennük a' vitézi bátorságot, föld ajándékozás mellett **SZABADOSOKKÁ** és **KATONÁIKKÁ** tették; ha pedig félékenyeknek, vagy más okból katonaságra alkalmatlanoknak lenni vélték, őket nehéz munkákra, úgymint szántásra 's vetésre, bányászásra, kézi malmon őrlésre 's a' t. szánták, velük mind addig dolgoztatván, míg hosszu nehéz szolgálataik által magukat könnyebb házi szolgálat és föld nyeresre, 's egyszer'smind Szabadosságra érdemesekké nem tették. Midőn azonban Szent István Magyar Király a' **KERESZTYÉN SZERETET ZÁSZLÓJÁT** kitüzni kezdé Magyar Ország térein, egészen más színbe öltözött a' **KERESZTYÉN SZERETETTEL** öszsze nem férhető **SZOLGASÁG**. Még tsak pirosulni akart nálunk a' Keresztyénség hajnala, midőn Gyula Erdélyi Vezér Konstantinápolyban megkeresztelkedett, 's azonnal mondatik Scylitzes Jánostól az újonan megtért Bajnokról:

„GYULA a' Hitben megmaradt, 's nem rohant többé a' Rómaiakra, EL NEM FELEDKEZVÉN A' KERESZTYÉN FOGLYOKRÓL (PÓROKRÓL), HANEM PÉNZEN AZOKAT MEGVÁLTVÁN, SZABADSÁGGAL ÓKET MEGAJÁNDEKOZÁ.“

„*GYLAS* (Julius) *in fide permansit, neque ipse in Romanos invadens NEQUE CAPTOS CHRISTIANOS NEGLIGENS, SED REDEMPTOS PRETIO CURANS, IN LIBERTATEM VINDICABAT.*“ 4)

Nem vala-e tehát igen természetes, hogy Szent István Király alatt is tüstént jöve a' Római Szent Széktől a' nem örömmel fogadtott rendelet a' Magyarokhoz :

„HOGY PRÉDÁKOT EL NE KÖVETNÉNEK, 'S A' KERESZTYÉN FOGLYOKAT EZENTÚL RÉGISZABADSÁGUKBAN MEGHAGYNAK?“

„*UT SPOLIA NON COMMITTERENT, CAPTIVOS CHRISTIANOS DEINCEPS RELINQUERENT PRISTINAE LIBERTATI?*“ 5)

Nagy tsapás volt ez a' Magyar Némesség erszényére ; nagy tsapás volt a' földes Uri munkáknak végre hajtatusukra nézve is. Ezért mondatik :

„Mivel pedig az Ország igen nagy terjedelmű volt, és kevés nép lakott benne, DE AZ EGÉSZ ORSZÁG GYÜLÉS SEM EGYEZETTEMEG A' PÁPA RENDELÉSÉBEN, utóbb a' Pápa olly módon enyhített a' nehézségen, HOGYA' FOGLYOK A' FÖLDEKET MIVÉLNÉK, ÉS A' FÖLD TERMÉKEIBŐL ÉLNÉNEK, MINT MÁS KERESZTYÉNEK.“

„*Quia vero Regnum erat amplissimum, et gentibus vacuatum, NEC ETIAM COMMUNITAS TOTA (Comitia) IN HOC APOSTOLICO ASSENSUM TRIBUEBAT, dispensatum est postmodum per Papam in hunc modum, QVOD CAPTIVI TERRAS COLERENT, ET EX TERRAE FRUCTIBUS VIVERENT, PROUT ALII CHRISTIANI.*“ 6)

De még ez sem tetszett a' KATONÁSKODÓ NEMESSÉGNEK. Károsnak és súlyosnak tartá az illetén Vallást, 's vissza akart térni az előbbenire. Beszéli ugyan is a' Történetíró :

„De mivel a' MAGYAROK, mint új Keresztvének, NEHÉZNEK tartották e' Hitet, azért, mivel elkellett szokniuk a' prédálásoktól (Melyeket előbb elosztottak maguk között) súlyos munkákat és terheket

„*Sed quia Hungari, novi Christiani, GRAVE habebant hujus fidei, eo quod desvescere de spoliis eos oportebat, graves labores et onera suis CAPTIVIS imponebant, quod displicens Prae-*

vetettek SZOLGÁIKRA, a' mi nem tetszett a' Fő Papoknak, 's azért erről panaszt tevének a' Pápnak. Hallván pedig a' Pápa a' Fő Papság lármáját, 's kérdezősködvén a' jelenvolt Követektől Szent István díséretes életéről, ilyen szovakra fakadott a' monda szerént: Én, úgymond, Apostoli vagyok, ő pedig igazi Apostoli. Azért Országának Szentegyházait akarátára bizom elrendelni, 'S A' TŐLE MEG VÁLTATOTT FOGLYOKAT EGYEDŰL CSAK Ő MAGA BÍRHASSA. ENNÉL FOGVA SZENT ISTVÁN MINDEN SZOLGÁKAT, KIKET A' MAGYAROKNÁL TALÁLT, MEGVÁLTOTT, AZOKON KIVÜL, KIKET AZ ORSZÁG NEMESEI A' SZENTEGYHÁZOKNAK BIRTOKUKBA AJÁNDÉKOZTAK. Azokból rendelt (Szent István) VÁRAINAK SZOLGÁKAT (Servientes Castrorum), KÖNYNYEBB SZOLGÁLATTAL..... Mások a' FOGLYOK KÖZÜL rendeltettek FÖLTÉTELES SZOLGÁKNAK (Servi Conditionarii liberalis Servitutis)..... Meghatározottat az is Szent István Királytól, hogy a' FÖLTÉTELES SZOLGA, ha magát és házi népét meg akarná VÁLTANI, azt SZÁZ GÖRÖG ARANY letételével teljesíthetné. Ha pedig Felesége és Tsaláda nem volna, a' maga személyét XXVI GÖRÖG ARANYNYAL, vagy e' sommával föl érő szolgálattal válthatná meg. NEM ÖRÖMEST ENGEDEK ugyan is a' MAGYAROK FOGLYAIKAT A' KIRÁLYTÓL MEGVÁLTATNI. Hanem kényszerítették Szent István Királytól és a' Fő Papságtól.“

latis Apostolico super his sunt locuti. Audiens vero Apostolicus clamorem Praelatorum, scrutata vita laudabili Sancti Regis Stephani, de nuntiis, qui aderant, in talem vocem fertur prorupisse: Ego, inquit, sum Apostolicus, ille autem verus Apostolicus. Unde et Ecclesias Regni sui ejus committo arbitrio ordinare, CAPTIVOS PER EUNDEM REDEMPTOS EI TANTUMMODO POSSIDERE. PROPTER QVOD OMNES REDIMIT, QVOS POTUIT AB HUNGARIS INVENIRE; PRAETER ILLOS, QVOS REGNI NOBILES ECCLESIIIS DIMISERANT POSSIDERE. Ex quibus quidem ordinavit SERVIRE SUIS CASTRIS OBSEQVIO LEVIORI..... Alii vero CONDITIONARII ex eisdem CAPTIVIS disponuntur..... Statutum etiam existit per SANCTUM STEPHANUM, quod CONDITIONARIUS si se velit redimere, CENTUM BYZANTIIS redimeret se et domum. Si vero esset sine Coniuge et Familia, personam suam XXVI BYZANTIIS, vel servitio tantundem compensante. INVITI enim HUNGARI CAPTIVOS SUOS REGI REDIMERE PERMISERUNT. Compulsi quidem sunt per Sanctum Regem Stephanum ac Praelatos.“ 7)

Mindazonáltal tudni kell, hogy ezek CSAK A' KERESZTYÉN FOG-
LYOKRÓL rendeltettek, mert határozottan mondja Kézai Simon:

„Azon FOGLYOKRÓL íratik és
mondatik itt egyedül, A' KIK KE-
RESZTYÉN NEMZETEBŐL EL-
FOGATTAK; azokról ellenben, kik
POGÁNY NÉPBŐL voltak, a' Pápa
semmit sem rendelt. Akarja tudni-
illik az Apostoli Szék, hogy a' PO-
GÁNYOK A' KERESZTYÉNEKNEK
SZOLGÁLJANAK. Honnand az illy
Foglyok UZBEG nevet (A' XIII-dik
századi TATÁROKAT érti a' XIII-dik
században élt Történetíró) viselnek.
Ezeket mindegyik Magyarnak meg-
engedte az Anyaszentegyház bírni
és tartani.“

„*Ex illis CAPTIVIS hic scri-
bitur, et tractatur solummodo,
QVI EX GENTE CHRISTIA-
NA FUERE CAPTIVATI; de
illis autem, qui de POPULO
erant BARBARO, Papa nihil
dicit. Vult namque Sedes Apo-
stolica, ut PAGANICHRISTIA-
NIS SINT SUBJECTI. Unde
illi Captivi UZBEG nominantur.
Hos enim unicuique Hungaro di-
misit Ecclesiu possidere et tene-
re.“ S)*

Milyen nagylelkű és temérdek költségeket kívánó áldozatot tett
SZENT ISTVÁN MAGYAR KIRÁLY a' KERESZTYÉN HIT és EMBE-
RISÉG OLTÁRÁRA, midőn a' Magyar Nemességtől minden ke-
resztyén Foglyot, kivevén azokat, a' kiket a' buzgóbb Keresztyén
Nemesek már úgy is Szentegyházoknak ajándékoztak, drága pénzen
meg vásárolt, hogy őket Váraiban, bírandó és használandó föld
ajándékozás mellett, könnyebb szolgálatra rendelhesse! Mondjon a' Böl-
tselkedés, vagy Észistenesítés akár mit, ő illy bámúlásra méltó nagy-
lelkűségnek hideg okoskodásai által nem tud végrehajtója lenni. Már
csak ezért is megérdemli Szent István Király, ha egyéb bölts és szá-
zadokon keresztül ment Intézetei nem tekintetnek is, hogy NEMZETI
ÜDNEPEL tiszteltessék évenként emlekezete, és szobra a' Zágrábi
Templomban, annyi túrt nyomoruság után, hévvel tiszteltessék. Las-
san, igen lassan, tudott a' KATONÁSKODÓ NEMZET e' jövede-
lem kevesítő keresztyén szabálylallyal megbarátkozni, 's azért, inga-
dozván az ÚJ HITBEN, dühösködött a' FŐ PAPSÁG ellen, mely őt
EMBERISÉG ÖSVÉNYÉRE vezette: De utóbb csak ugyan általlátták
a' Magyarok is, hogy SZABAD NEMZETHEZ leginkább illő terjesz-
teni a' JÓZAN SZABADSÁGOT. Ez okozta, hogy Európának különbé-
féle részeiből számtalan Idegenek közöttünk keresték 's föl is találták,
az igazi földi Menyországot. Mély belátás fekszik, érettebb megfonto-
lás után, azokban, a' miket Szent István (Decretorum Libro I, cap.
6.) Imre Fiaának az IDEGENEKRŐL mond. Hogy hajthatta volna végre
e' Nagy Férfiu a' Magyar Nemzet ÚJÁ SZÜLETÉSET, mellynél min-
dent alkatni kellett, azoknak részvételük nélkül? Illyetén gondolkodás

mellett idővel a' PÓRSÁG árnyékká lett, 's a' FÖLTÉTELES SZOLGÁK is (SERVI CONDITIONARI), NEMTELEN LÉTÜKRE IS, A' RENDEK KÖZÉ (ORDINES) SZÁMÍTTATTAK, 'S CANCELLÁRIUSAIK vagy is MESTEREIK ÁLTAL AZ ORSZÁGGYŰLESEKEN KÉPVISELTETTEK. És nem részesültek-e a' DÁLMÁTÁK és a' POGÁNY VALLÁSRÓL SZENT-LÁSZLÓ KIRÁLY ÁLTAL KERESZTYÉN HITRE TÉRÍTTETETT HORVÁTOK nem sokára HÓDÍTTATÁSUK után a' MAGYAR NEMZETNEK MINDEN SZABADSÁGAIBAN? Kálmán Király rendelkezéséből már csak ADÓZÁSSAL terheltetett a' HORVÁT NEMESSÉG Tamás Spalatrói Fő Esperes előadása szerint, ki írja mellesleg Spalatróról beszélve:

„A' Király pedig teve oda egy Vezért, nem tsekély számu katonasággal, KI CROÁTIÁBAN A' KIRÁLYI ADÓKNAK BESZEDŐJÜK VOLT.“

„*Rex autem posuerat ibi Ducem quemdam, cum non parva militum manu, QVI ERAT PER CROATIAM EXACTOR REGALIUM TRIBUTORUM.*“ (9)

Imre Magyar Királynak 1199-dik évi Óklevelében is olvashatni:

„Rendeljük egyszer'smind és ép állapotban akarjuk ezentúl is megtartatni, hogy MARTURINÁINKBÓL (Mars nevü állatotskának préme volt), VAGY AZON JÖVEDELMEINKBÓL, MELYEK MARTURINÁK HELYETT ADATNAK, úgy a' SERTVÉSEKBÓL is, mellyek a' Zágrábi Püspöki Megyében öszszegyűjtetnek, e' hely Püspökei EGÉSZ DÉZMÁKAT minden ellenmondás nélkül nyerjenek.“

„*Sancimus etiam et statui incolumi volumus in posterum perdurare, ut de MARTURINIS NOSTRIS, VEL PROVENTIBUS, QVI LOCO MARTURINARUM EXHIBENTUR, quam etiam DE PORCIS, qui in Episcopatu Zagrabienſi colliguntur, ejusdem loci Episcopi DECIMAS INTEGRALES sine alicujus contradictione percipiant.*“ (10)

II-dik András Magyar Királynak 1222-dik évi Arany Bullájában is a' 27-dik tikkelyben parantsoltatik:

„A' MARTURINÁK KÁLMÁNTÓL RENDELTEGETT RENDES ADÓ SZERÉNT FIZETTESENEK.“

„*MARTURINAE JUXTA CONSVETUDINEM A COLOMANNO CONSTITUTAM SOLVANTUR.*“ (11)

Más részről ugyan II-dik András Magyar Király már 1218-dikban a' Blágay nevü Horvát Fő Nemeseket a' MARTURINÁ ADÓTÓL így menté-föl:

„Továbbá hogy se a' Vozér, vagy Bán, se Tisztviselőink, vagy az

„*Praeterea ut nec ipsi Dux vel Banus, nec etiam officiales*

övéik, MARTURINA ADÓKAT, melyeket a' jövedelmünkre főlebb mondatott 's kiadatott pénzeiknek visszatérítettésük és kipótoltatásuk fejében nekik örök időkre adunk, érintetett Megyéjünkben és Uradalmukban kivetni, kívánni és beszédni ne merészeljének 's merészelhessenek akár miféle ürügy alatt."

quippiam nostri, vel ipsorum COLLECTAS MARTURINALEs, quas ipsis in resarcitionem et recompensam praefatarum eorum pecuniarum ad honorem nostrum expositarum, perpetuo damus, in dicto Camitatu ipsorum, et Dominio taxare, exigique et recipi debeant neque possint quovis modo." 12)

Sőt illyes valaminek kellett az egész HORVÁT NEMESSÉGRE nézve is törvényes uton későbbben történnie, mert IV. Béla Magyar Királynak 1231-dik évi Törvénye a' 33-dik tizikkelyben egyedül a HORVÁT NEMESSÉG ALATTVALÓINAK ADÓZÁSUKAT említi illy módon:

„Nem különben: MINDEGYIK MARTURINÁÉRT négy Nehezék fizettségék. Akármennyi jö-be belőlük, a' harmad rész a' TELEK URÁNAK, és két rész a' FÖLD URÁNAK (A' Királynak) fizettségék-ki."

„Item: pro SINGULIS MARTURINIS quatuor pondera persolvantur. Quantumcunque in ea prouenerit, tertia pars DOMINO FUNDI, et duae partes DOMINO TERRAE (Regi) persolvantur." 13)

Ettől az időtől tsak a' Földmivelő Alattvalók tartoztak HORVÁT ORSZÁGBAN adózni, mint nálunk is MAGYAR ORSZÁGBAN tsak ezek fizették a' LUCRUM CAMERAE tizimü adót, 's ha ezeket néha szükség esetében fölemelték is a' Fejedelmek, máskor ismét leszállították, néha pedig kegyelem levelek mellett egész Uradalmakat is fölmentettek tőlük. Mi kegyesen bántak Királyaink a' HORVÁT ORSZÁGI Földmivelő Alattvalókkal, hirdeti az 1472-dik évi Törvénynek 12-dik tizikkelye, mellyben ezek olvastatnak:

„Hogy SZLAVONIA ORSZÁG e' részben is maradjon a' RÉGI SZOKÁS mellett, hogy tudniillik a' DÍJPÉNZEKBEN, ÁRENDÁKBAN és MÁS MINDENFÉLE JÖVEDELMEKBEN TSAK FELÉT FIZESSE ANNAK, A' MIT MAGYAR ORSZÁGUNK FIZETNE, VAGY FIZETNI SZOKOTT."

„QVOD REGNUM SCLAVONIAE etiam in hac parte maneat IN ANTIQVA SUA CONSVETVDINE, ut videlicet in TAXIS, CENSIBUS et ALIIS OMNIBUS REDITIBUS MEDIETATEM duntaxat SOLVAT, QVANTUM REGNUM NOSTRUM HUNGARIAE SOLVERET, aut SOLVERE CONSVEVISSET." 14)

Lehet-e ennél nagyobb lelki Kormányozást kívánni? De a' Földmivelő Alattvalóknak továbbá nálunk már az 1298-dik évi 70-dik Törvénytikkely egyáltalában különbség nélkül megengedte a' SZABAD KÖLTÖZÉST is, így rendelkezvén:

„Minden PARASZT, vagy VALAMELLELY NEMESNEK JOBBÁGYA, ha akar, Urának Falujából, engedelmet nyervén, és igazságos és szokott Telekbérét megfizetvén, MÁS NEMES FALUJÁBA, VAGY MÁS HOVÁ, MINT NEKI TETSZIK, minden pogyászaival, SZABADON AZ OTT TARTÓZKODÁS VÉGETT, ÁLTAL KÖLTÖZHETIK.“

„*Quilibet RUSTICUS, seu JOBAGIO ALICUJUS NOBILIS, si voluerit, de possessione Domini sui, habita licentia, et justo ac consveto suo Terragio persoluto, AD POSSESSIONEM ALTERIUS NOBILIS, VEL ALIAS, QVO EI PLACUERIT, cum omnibus suis rebus, LIBERE SE, CAUSSA COMMORANDI, TRANSFERRE VALEAT.*“ (15)

És minő finom EMBERISÉG tündöklék éppen azon időszakaszban, midőn a' POGÁNY TÖRÖKÖKKEL folyt véres háboruk ismét NAGY JÖVEDELEM FORRÁST ígérhetének a' MAGYAR NEMZETNEK, Sigmond Magyar Király 1397-dik évi Óklevelének ime közfigyelemre méltó, 's a' XVIII-dik századi Frantzia Böltselkedőket megelőzőt سراiban:

„Hogy mivel KEZDETBE MINDEN EMBERT AZ ELSŐ SZÜLŐ (Természet) EGYERÁNT ALKATOTT, azok SZABADOK legyenek, kiket nem a' TERMÉSZET, hanem az EMBERI HATALOM magának SZOLGASÁG IGÁJA ALÁ VETNI TÖREKEDETT, mi a' Fő Urakkal és Országunk jelesebb Előkelőivel, KÖZ EGYEZÉSBŐL HOZATOTT TÖRVÉNY ÁLTAL ELVÉGEZZÜK, meghatároztuk, és a' fölött Rendelést tettünk, hogy ezentúl Polgáraink, Gazdáink, vagy Királyi Jobbágyaink, Városainkból, Birtokainkból, Mező Városainkból és Szabad Faluinkból 's Várainknak Földjeikről a' Szent Egyházokéba, Nemesekébe, és akármiféle tekintetű

„*Quod cum IN EXORDIO OMNES HOMINES PRIMA PAREN S AEQUALITER PRODUXERIT, hi LIBERI habeantur, quos non NATURA, sed HUMANA POTENTIA sibi ipsi JUGO SUBJICERE CONARETUR SERVITUTIS, una cum eisdem Baronibus, et potioribus ipsius regni nostri Proceribus DECRETO UNANIMI SANXIMUS, statuimus, et super (eo) Statutum fecimus, ut a modo in antea, Cives seu Hospites, sive Jobagiones nostri regales, de nostris Civitatibus, Possessionibus, Oppidis et Liberis Villis, Castrorumque nostrorum tenentis, in eu-*

's birtokkal bíró Emberekébe; úgy viszontag a' Szent Egyházoknak, Nemeseeknek és másféle Karbéli Embereknek Jobbágyaik, a' mi említettett Királyi Városainkba, Mező Városainkba, 's Várainknak telkeikre, és közönségesen minden szabad sorsu Emberek a' Szent Egyházoknak Birtokaikból a' Nemeseeknek Birtokaikba, és a' Nemeseeknek Birtokaikból, az említettett Szent Egyházoknak Birtokaikba, minden következő és ugyan akármiféle és örök időben, engedelmet nyervén, 's az igazságos Telekbért és más adóságaikat, azoktól Menedék Levél által fölmentetve, kifizetvén, SZABAD, BÁTORSÁGOS, és BIZTOS LAKÁSSAL ÁLTAL KÖLTÖZHESSENEK.“

rundem Ecclesiarum nec non Nobilium et alterius praesminentiae Hominum; Possessiones habentium, et e converso earundem Ecclesiarum, et ipsorum Nobilium ac alterius Status Hominum Jobagiones, in praefatas nostras Regias Civitates, Oppida et Possessiones, Castrorumque nostrorum tenutas, et generaliter quilibet liberae conditionis homines, de Possessionibus Ecclesiarum in Nobilium Possessiones, et de Nobilium Possessionibus, in earundem Ecclesiarum Possessiones, temporibus semper successivis universis et perpetuis, habita licentia, justoque Terragio et aliis debitis eorum solutis expeditis, LIBERAM, TUTAM, et OMNI MODAM MORATORI SE TRANSFERENDI HABEANT FACULTATEM.“

16)

Itt valóban a' legnemesebb érzelemből a' Király, a' Fő Papság, a' Fő Nemesek és Nemesek vetekedve vetekedtek végképen boldogítani azokat, kik előbb FÖLDHÖZ KÖTTETVE (Glebae Adscripti) valának, 's mi nyomos lett volna, mint egy időig volt is, e' Rendelet következménye, ha a' KEGYETLEN PARASZT HÁBORU a' NEMESÉG ELLEN Magyar Országban II-dik Ulászló, Horvát Országban pedig újra 1573-dikban Maximilián Király alatt ki nem ütött volna! Iparkodtak eleget későbbi Törvények által Atyáink ismét új életbe hozni a' Szabad Költözést: De a' szándék végrehajtását már meg nem engedték az állandó OTSMÁN HÁBORUK és BELSŐ ZENDÜLÉSEK. Az előbbieket váratlanul visszaidézték a' kiovúlt PÓRSÁGOT, minthogy az OTSMÁNOK Busbeq szemmel látott hiteles tanu előadása szerint ezereknként KEGYETLEN FOGSÁGBA vivék, 's eladák pénzért a' MAGYAROKAT és HORVÁTOKAT, a' mi VISZSZATORLÁSRA adott nálunk is alkalmat. 17) Borzasztó olvasni Tollius Jakab levelében, mi vadúl bántak Tsáktornyán Zrinyi Miklós szolgálai az OTSMÁN FOGLYOKKAL: Azonban imígy menti az égbekiáltó kegyetlenkedést maga az elbeszélő Tollius:

„Tehát mivel a' TÖRÖKÖK a' MAGYAROKKAL és HORVÁTOKKAL így bállnak, szükséges Vakmerőségüket és Kegyetlenségüket hasonló büntetéssel fenyíteni.“

„Itaque cum **TURCAE HUNGAROS CROATASQUE** eo modo accipiant, Insolentiam eorum et Crudelitatem pari poena coerceri, necesse est.“ 18)

Sokkal szerentsébb volt a' Parasztságnál a' HORVÁT NEMESÉG. Ez, a' mint először Nagy Lajos alatt az 1351-dik évi Törvény 11-dik tikkelyében, később I. Mátyás Király alatt az 1459-dik évi Törvény 5-dik tikkelyében, utóbb Werbőzty István Hármos Törvénykönyve I. Részének 13-dik tikkelyében TELJES JOGEGYENLŐSÉGET nyert a' MAGYAR NEMESÉGGEL, soha törvényes Jogaiiban tsorbúlást nem szenvedett, sőt különös SZOKÁSAIBAN is az 1464, 13. 1472, 216. 1649, 33. 1681, 66. 1687, 22. 1715, 120. Törvénytikkelyek szerint állandóan föntartatni rendeltetett, 's mivel maga óhajtotta, hogy SZÜLETETT MAGYARNAK tekintéssék Magyar Országban, az 1618, 5. 1622, 79. §. 1 1625, 65. Törvénytikkelyeknek nyomdokaik szerint az 1741-dik évi 61-dik tikkely rendelé:

„Hogy a' MAGYAR ORSZÁGHOZ KAPTSOLTATOTT EMLÍTETETT ORSZÁGOKNAK otthon született Fiaik a' Hivatalokra és Egyházi, vagy Világi Birtokokra nézve a' MAGYAROKNAK nevezetük alatt foglaltatva értesse-nek.“

„Ut **PRAEFATORUM REGNORUM REGNO HUNGARIAE ANNEXORUM Filii** natisub Denominacione **HUNGARORUM**, quoad officia, et Beneficia Ecclesiastica et Secularia etiam comprehensi intelligantur.“

De már ezen Törvény előtt is a' LEGFÉNYESEBB HIVATALOKAT, millyének az ÉRSEKSÉGEK, PÜSPÖKSÉGEK, a' NÁDOR ISPÁNSÁG, az ORSZÁGBIRÓI HIVATAL, a' TÁRNOK MESTERSÉG, UDVARI MAGYAR KAMARAI ELNÖKSÉG, 's a' t. minden különbség nélkül váltva viselték a' HORVÁTOK a' született Magyarokkal, a' MAGYAR NEMZET NYELVÉT mindenkor tudván és tartozó hálából illő tiszteletben tartván. Végre ugyan ez a' HORVÁT és DÁLMÁTA NEMESÉG Imre Magyar Király Uralkodásától, ki alatt Bernárd SPALATROI ÉRSEK KORONÁZTA-MEG A' MAGYAR KORONAÓRÖKÖST, folyton folyva, századról századra MOSTANIG, mint II. András, IV-dik Béla, III-dik András, Nagy Lajos, I. Mária, Sigmond 's a' t. Magyar Királyoknak Törvényeikből kitetszik, majd fejenként, majd Képviselői által RÉSZT VETT A' MAGYAR TÖRVÉNY HOZÁSBAN az Országgyűléseken. Nem igaz-e tehát az, a' mit fölebb mondottam, HOGY A' MAGYAR KIRÁLYOK ALATT A' HÓDÍTÁSOK MINDENKOR A' SZABADDÁTÉTELNEK KEZDETEI ÉS VÉGREHAJTATÁSAI VOLTAK? Illyetén volt-e a' GÖRÖG, a' FRANTZIA, a' NÉMET és a' legutólsó

NAPOLEONI HÓDÍTÁS? Van-e példa a' Történettudományban, hogy a' **MEGHÓDÍTATOTT SZLAVINOKKAL** valahol illy **NAGYLEKULLEG** bánt volna a' **HÓDÍTÓ NEMZET?** Tsak egy vala még, a' mi a' **MÍVELTEBB HORVÁT** szívében fájdalmas **VISZSZA EMLEKEZÉST** okozhata, tudniillik a' Magyar Törvényekben és Óklevelekben használtatott **PARTES SUBJECTAE, PROVINCIAE SUBJECTAE** diplomatikai kitétel. Verántius Antal, Esztergomi Érsek, született Sibenikói Dálmata, Beszédet tartván 1572-dikben a' Magyar Nemzet nevében Rudolf Korona Hertzeghez, nem tudá Hazájáról kimondani a' **PARTES SUBJECTAE** szovakat, hanem ezek helyett **PARTES ADNEXAE** kiejtést használt. 19) Tüstit elfogadta a' szelidebb kitételt Istvánffy Miklós; 1606-dikban élt vele a' Bétsi Békekötés és II-dik Mátyás Királynak 1608-dik évi Törvénye. Utóbb az 1655-diki Törvény 's minden következő Törvények, elhagyván a' **PARTES SUBJECTAE** kitételt, egyedül **PARTES ADNEXAE** kifejezést emlegettek a' nélkül, hogy a' **SOCIUM REGNUM** előttük valaha esméretes volt, vagy lehetett volna, melly egyenesen kizárná a' **RÉSZEKNEK** tulajdonukat. Illy hajlékony volt ime! a' **MAGYAR NEMZET** testvéri szeretetet mutatni azok eránt, kik vele a' boldogságban úgy, mint a' szomorú viszontagságok között a' boldogtalanságban is rokon és atyafiúi kebellet osztoztak. Nem uralkodott-e hasonló költsönös Bizodalom és Részvétel a' **MAGYAROK** és **HORVÁTOK** között akkor is, midőn a' **SZÁVÁN TÚL FEKVŐ RÉSZEKNEK VISZSZA KAPTSOLTATÁSUKRÓL** emeltettek a' ditső Magyar Királyi Szék elébe mindegyik részről a' legalázatosabb Kérelmek? Most ugyan, nem maga a' **HORVÁT NEMZET**, a' mi mély böltsességének maradandó ditsőségére vádik, hanem egy igazán **GYÁVA TSOPORTBÓL ÁLLÓ** 's a' bátor keblü Turopoljai Nemességétől futamodásra kényszerített **ÍRÓI** és **IFIUSÁGI NYÁJ**, mellynek feje lágya még be nem nőtt, 's melly még azt sem látszik tudni, hogy az egy nyelvű és rokon nyelvű Népek között is vagynak egységet gátoló **NEMZETI GYŰLÖLSÉGEK**, Kollár János Sláwy Dcerájának 257-dik, 258-dik, 259-dik és 374-dik Sonettei szerént egy Kamtsatkától és Japóniától, Ragusáig és Hamburgig, sőt **PARISIG** is — hol nem tsak Tót kanálison fognak folyani a' Tudományok, hanem a' Tót Viselet, Szokások és Ének Divattá fognak által alakúlni — kiterjedendő **NAGY SZLAVIN ORSZÁGRÓL** álmadozva 20), a' háladatalan **MÁRÁVAL** harsány hangon kiáltozza: „**NON, NON AMO UNGARUM**“, „**NEM, NEM SZERETEM A' MAGYART**!“ 21) De majd, ha e' **NYÁJBAN** meghigga a' Vér, 's ha ez tapasztalásból, nem pedig Kórlázból ítélend, megszűnnek az illyen idéetlen kiáltozások, 's minden esetre a' **LATÁN NYELV** ürügye enyészten enyészni fog. Idegen Nyelvhez soha sintsen, soha sem lehet köttetve valamelly Nemzetnek szerentséje, vagy szerentsétlensége. Nem vezett-el azért Frantzia

Ország és a Német Birodalom, hogy már 948-dik évben az Engulnheimi Zsinatban az együtt jelen volt VI-dik Lajos Frantzia Királynak és Nagy Otto Német Tsászárnak a Latán Óklevelet TEOTISCA NYELVEN, mivel Latánul mind a ketten nem tudtak, TOLMÁTSOLNI kellett; 22) nem veszett-el azért a MAGYAR és HORVÁT NEMESÉG, hogy az 1309-dik évi Országgyűlésen Róbert Károly Magyar Királynak LATÁN ESKÜJET, melyet nem értett, MAGYAR NYELVEN kellett neki az Esztergomi Erseknek TOLMÁTSOLNI; 23) nem veszett-el azért HORVÁT ORSZÁG, hogy az 1608-dik évi Országgyűlésen Illesházy István Nádor Ispány Draskovits János HORVÁT ORSZÁGI BANNAL nyilvánságosan MAGYARUL beszélett. 24) És nem kormányoztatott-e épen akkor nemzeti nyelven a Kis és Maroknyi Nemzet, midőn a Vezérek alatt valóban nagy és dűső hadi tetteket vitt véghez? Miabb Ekkehárdus minden esetre azt jegyzette-fől, hogy a MAGYAROK Helvetiában a Szent Gáli Monostorban ebéd után MAGYAR ÉNEKBEN adtak hálát a Mindenhatónak. 25) Azonban legyen már elég enynyi a SZLAVIN NÉPNEK Viszontagságairól Hazánkban, 's térjünk vissza a Kritikai Pillanatoknak folytatásukra a SZLÁVA és SZLOVO magyarázat védőinek előttünk esmértes véleményeikről.

- 1) Theophylacti Simocattae, Historiarum Libri VIII. Parisiis, 1647. in folio, pag. 155. Libro VI, cap. 8.
- 2) Theophylacti Simocattae, Historiarum Libri VIII. Parisiis, 1647. in folio, pag. 156. Libro VI, cap. 9.
- 3) Johannis Mabillon et Michaelis Germain, Museum Italicum. Lutetiae Parisiorum, 1724. in 4-to, Tomo I, Parte Altera, pag. 233. In Belli Sacri Historia. Cap. 139. — Cf. Bongarsii, Gesta Dei per Francos. Hanoviae, 1611. in folio, Tomo I, pag. 353. Albertus Aquensis, Libro X, cap. 36.
- 4) Adami Francisci Kollárii, Historiae Diplomaticae Juris Patronatus Apostolicorum Hungariae Regum Libri III. Vindobonae, 1762. in 4-to, pag. 3. Libro I, cap. 1. — Cf. Joannis Curopalatae Scillizae, Historiarum Compendium. Venetiis, 1570. in folio, pag. 62.
- 5) Simonis de Keza, Chronicon Hungaricum. Budae, 1782. in 8-vo, pag. 142.
- 6) Simonis de Keza, Chronicon Hungaricum. Budae, 1782. in 8-vo, pag. 142.
- 7) Simonis de Keza, Chronicon Hungaricum. Budae, 1782. in 8-vo, pag. 143-144.
- 8) Simonis de Keza, Chronicon Hungaricum. Budae, 1782. in 8-vo, pag. 144-145.
- 9) Joannis Georgii Schwandtneri, Script. Rer. Hung. Lipsiae, 1748. in folio, Tomo III, pag. 557. Hist. Salon. Cap. 18.
- 10) Balthasaris Adami Kercselich, Historiarum Cathedralis Ecclesiae Zagrabienensis Partis Primae Tomus I. Zagrabiae, 9. a in folio, pag. 44-45.
- 11) Decretum Andreae II. Regis. Hung. Anni 1222. art. 27. — A' Mars nevű állat Prémét először természetben adattak. Így p. o. Absara, Balmátiai Város, az 1018-diki Óklevel szerént (Farlati, Illyr. Sacr. V, pag. 617.) tartozott évenként negyven darab illyetén Prémét adni Velentzének. Midőn Imre Király H. R. (Henricus Rex) Előbétűkkel Szlavonia számára különös pénzt kezdett veretni, utóbb a Prémét pénzen váltattak meg.
- 12) Freyherrn Johann Weichard Valvasor's. Die Ehre des Herzogthums Crain. Laybach, 1689. in folio, Tomo IV, pag. 38.
- 13) Josephi Nicolai Kovachich, Sylloge Decretorum, Comitatum Incltyi Regni Hungariae. Pesthini, 1818. in 8-vo, Tomo I, pag. 9.

- 14) Josephi Nicolai Kovachich, *Sylloge Decretorum Comitialium Incltyi Regni Hungariae*. Pesthini. 1818. in 8-vo, Tomo I, pag. 217. — Cf. 1459. 12 et 32.
- 15) Josephi Nicolai Kovachich, *Sylloge Decretorum Comitialium Incltyi Regni Hungariae*. Pesthini, 1818. in 8-vo, Tomo I, pag. 50. — Cf. Decreti Anni 1298. articulum etiam 73.
- 16) Martini Schwartner, *De Scultetiis Per Hungariam quondam obviis*. Budae, 1815. in 8-vo, pag. 152—153. In *Mantissa Diplomatum*. Ex Protographo.
- 18) Augerii Gislennii Busbequii, *Omnia, quae exstant*. Pestini, 1758. in 4-to, pag. 60. et 93.
- 18) Jacobi Tollii, *Epistolae Itinerariae*. Amstelaedami, 1700. in 4-to, pag. 242—243.
- 19) Nicolai Istvánnii, *Historiarum De Rebus Vngaricis Libri XXXIV*. Coloniae Agrippinae, 1622. in folio, pag. 530. *Historiar. Libro XXV*. — Verántius Beszéde nyomtatásban megjelent Velentzében 1572-ben, Bétsben 1573-dikban, ismét Veleutzében 1793-dikban. Pesten a' három közül egyik kiadás sintsen-meg.
- 20) Jana Kollár, *Slávy Dcera*. W Pešti, 1832. in 8-vo. — Cf. *Vierteljahrsschrift aus und für Ungarn*. 1843. in 8-vo, II. Band, 2. Hälfte, S. 69. 90.
- 21) Balthasaris Adami Kerceselich, *Notitiae Praeliminares*. Zagrabiae, s. a. in folio, pag. 133.
- 22) Andreae De Chesne, *Historiae Francorum Scriptores*. Lutetiae Parisiorum, 1636. in folio, Tomo II, pag. 613. In *Frodoardi Chronico ad annum 948*.
- 23) Josephi Koller, *Historia Episcopatus Quinqueecclesiarum*. Posonii, 1782. in 4-to, Tomo II, pag. 296.
- 24) Martini Georgii Kovachich, *Scriptores Rerum Hungaricarum Minores*. Budae, 1798. in 8-vo, Tomo I, pag. 230.
- 25) Melchioris Haiminsfeldii Goldasti, *Rerum Alamannicarum Scriptores*. Francofurtii et Lipsiae, 1730. in folio, Tomo I, pag. 32.

24. §.

Gyenge oldal valamenynyi SZLAVIN név magyarózónál, hogy közülük egyik sem figyelmeztett úgy, mint illet és kellett volna, a' SZLAVIN NYELVNEK KÜLÖNBFELE SZÓJÁRÁSAIRA, az az: DIALECTUSAIRA. Dobrowsky József írja a' Régi Szlavin Templomi Nyelvről értekező Könyvében:

„*Alternant saepe vocales A et O. Poloni et Russi in vocibus quae tribus consonis constant, si media sit L. aut R, pro A amant O:*

<i>Slav.</i>	<i>Pol.</i>	<i>Russ.</i>	<i>Lat.</i>
Glad	Glod	Golod	Fames.
Glas	Glos	Golus	Vox.
Klas	Klos	Kolos	Arista.
Slama	Słoma	Soloma	Stramen.
Grad	Grod	Gorod	Urba.
Prag	Prog	Porog	Limen.
Brada	Broda	Boroda	Barba. 1)“

„Föltseréltetnek gyakran az A és O magánhangzók. A' Lengyelek és Oroszok olyan szovakban, mellyek három mássalhangzóból

állanak, ha a' középső mássalhangzó L. vagy R, A helyett szeretik tenni az O betűt:

<i>Szlávinül</i>	<i>Lengyelül</i>	<i>Oroszul</i>	<i>Magyarul</i>
Glad	Glod	Golod	Éhség.
Glas	Glos	Golos	Szó.
Klas	Klos	Kolos	Kalász.
Slama	Sloma	Soloma	Szalma.
Grad	Grod	Gorod	Város.
Prag	Prog	Porog	Küszöb.
Brada	Broda	Boroda	Szakál."

Ezen nagyon hiteles adatból többfélét tanulhatni. Mindenek előtt SZLÁVA igen is a' régi Templomi SZLAVIN NYELVEN anynyi, mint Latánul GLORIA, Magyarul DITSŐSÉG, mert így imádkoznak a' SZLAVIN NYELVEL ÉLŐK TEMPLOMAIBAN magyar helyesírás szerint:

„Ditsőség az Atyának, és | „*Szlava otczu, i ssinu,*
Fiunak, és Szent Léleknek.“ | *i szvjatomu duhu.*“

Az Igor tzmű XII-dik századi Orosz Régiségben is SZLAVY=RUHM=DITSŐSÉG. 2) Úgy de Szlavin helyesírással: „SLÁVA“ és „SLÁVY“ szinte három mássalhangzóból álló szó, és különösen olyan szó is, mellyben az L. betű középső mássalhangzó: Nem illik, nem kell-e tehát vizsgálni, vallyon nem használja-e a' SZLAVIN NYELVNEK VALAMELLYIK DIALECTUSA O Betűvel a' SLÁVA szovat? Linde Sámuel Bogumil Nagy Lengyel Szótárában föl jegyeztetve található, hogy SLÁWA Lengyel Nyelven GLORIA, az az: DITSŐSÉG, és FAMA, az az: HIR jelentéssel bír: Ugyan ott olvashatni azt is, hogy Kárnióliai Nyelven SLOVA=FAMA=HIR. 3) Lithuánus Nyelven hasonlóképen: „SZLÓWIJU és SZLOWINU=ICH LOBE, PREISE=DI-TSÉREM, MAGASZTALOM“ — „SZLÓWE=DIE EHRE, PREIS=BE-TSÜLÉS, TISZTELES, MAGASZTALÁS“ — „SZLÓWINIMAS = DER RUHM, DAS LOB=DITSŐSÉG, DITSÉRET, MAGASZTALÁS“ — „SZLÓWE = RUHM = DITSŐSÉG“ — „SZLÓWINU = RÜHMEN = DI-TSÉRNİ.“ 4) Szembetűnő tehát egyfelől, hogy az egész SLOVO = VERBUM, VOX=BESZÉD, SZÓ, magyarázat a' SLOVEN=VERBOSUS = BESZÉDES, FETSEGŐ mellék szóval együtt a' SZLAVIN nevezetre nézve Temetőbe való, a' nem-tetszett BESZÉDES gúnynévvel, vagy a' némaságnak ellentétével, a' SZÓLÓ TEHETSÉGGEL együtt; szembetűnő másfelől az is, hogy a' SZLAVIN NÉV valóban homlokán viseli a' SZLAVIN EREDETET. Ugyan is Serbus Nyelven SZLAVAN, Horvát Nyelven SZLAVEN, vagy SZLAVIN, Lithuánus Nyelven SZLOWEN és SZLOWIN, 's a' t. mindenkor MELLÉK SZOVIK és GLORIOSUS = DITSŐSÉGES, jelentéssel bírnak. Így ezentúl tsak ma-

gára a' SZLÁVA szóra szükség minden gondunkat fordítani, 's mivel Otto Német Császárnak 977-dik évi Óklevelében ezek olvastatnak:

<p>„A' Bavarus ország háborittatásában, mind a' SCALAVUSOKNAK veszedelmes berohanásukkor, mind más számtalanoknak káros üldözéssükkor:“</p>	<p>„<i>In perturbatione Bauuaronum regni tam pernicioso SCALAVORUM invasione, quam aliorum innumerorum damnosa insectatione:</i>“ 5)</p>
---	--

Kérdenünk kell azt is, vallyon a' SZLAVIN NYELVNEK valamelyik DIALECTUSÁBAN szinte úgy, mint a' Dobrowskytól fölhozott Orosz Példákban tapasztalhatni, nem mondatott-e a' „SLAVA“ vagy „SLOWE“ szó „SALAVA“ vagy „SOLOWE“ formában is? Mondatott bizonyosan SCALAVA alakban is a' SLÁVA név, mert a' SZLAVIN NÉPNEK vagyon SCALABUS (Mond-ki: SZALAVUS) név alatt is Homerusnál régiebb Históriaja, melyet mostanig tudtomra még Kollár János sem esmér, de a' melly nem e' munkába tartozik, minthogy előbb, mint sem azt napfényre hozni lehessen, más most ide nem illő történeti tárgyakat kell fölvilágosítani. Illyen szükséges, illyen hasznos, íme! a' NYELV TUDOMÁNY a' HISTÓRIÁBAN. Hogy lehetne azt okosan Schlözer kiabálásai miatt ki küszöbölni belőle? Mi Magyarok különösen Dobrowskynak OROSZ PÉLDAIBÓL, mellyek kelemesebb hanguk a' magánhangzóknak nagyobb bőségük miatt, még azt is tanulhatjuk, hogy épen nem kétségen kívül levő dolog az, hogy mi a' SZLAVINOKTÓL költsönöztük mind azon szovakat, mellyek két mássalhangzóval kezdetnek a' Szlavin Nyelvben, nálunk pedig a' két mássalhangzó között magánhangzóval bírnak. A' Szlavinok MAGYAR SZOVAINKAT költsön vételkor szinte úgy el vadíthatták a' magánhangzó kirugtatása által, mint elvadították az Orosz Szovakat is. Hogy p. o. KALÁSZ, vagy SZALMA a' SZLAVIN Nyelvnek KLAS, vagy SZLAMA szovaitól költsönöztettek volna a' Magyarok által, Dobrowsky példái után, mellyeket számtalanokkal lehet szaporítani, én soha hinni nem fogom már tsak azért is, mivel a' MAGYAR NYELV DIALECTUSAIBAN is minduntalan föltseréltettek az A és O betűk.

- 1) Josephi Dobrowsky, Institutiones Linguae Slavicae Dialecti Veteris. Vindobonae, 1822. in 8-vo, pag. 35—36.
- 2) Igor Swatoslawiç. W Praze, 1821. in 8-vo, S. 8. und 63.
- 3) Samuelis Bogumili Linde, S'ownik Jezyka Polskiego. W Warszawie, 1812. in 4-to, Vol. V, pag. 280.
- 4) Philipp Ruhig, Littanisch-Deutsches und Deutsch-Littanisches Lexicon. Königsberg, 1747. in 8-vo, S. 152. und S. 296.
- 5) Jahrbücher der Literatur. Wien, 1827. in 8-vo, XL. Band, Anzeige Blatt, S. 12.

25. §.

Valamenynyi SZLÁVA szó magyarázónak hibája a' SZLAVIN NÉV-RE nézve; hogy a' LATÁN NYELVET tsak főülégesen használták a' SZLAVIN NÉV magyarázatában. SZLÁVA, vagy SZLOWE annyit jelent igen is, mint GLÓRIA=DITSÓSÉG; SZLAVAN, SZLAVEN, SZLAVIN, SZLOVAN, SZLOWEN, SZLOWIN annyit jelent igen is, mint GLORIOSUS = DITSÓSÉGES: Úgy de ezt tudni még nem elég, hanem azt kell kitanúlni, vallyon nem birnak-e más jelentéssel is e' Latán szovak? Illyes valamit tenni a' SZLAVIN ÍRÓKAT nem engedte a' DITSÓSÉG FÉNYESSÉGE. Pedig üssük tsak föl a' Latán Szótárokat, majd tisztább esméretekkel fogunk a' GLORIA és GLORIOSUS szovakról birni. Scheller Immanuel János Gellért Latán-Német Szótára szerint „GLORIA=DER RUHM=DITSÓSÉG“ nem különben: „GLORIA=PRAHLEREREY=DITSEKEDÉS“ — „GLORIOSUS=RÜHMLICH=DITSÓSÉGES“nem különben: „GLORIOSUS=PRAHLERISCH=DITSEKEDŐ.“ 1) Facciolati Jakabnak nagy Latán Szótárában „GLORIA=CLARITAS NOMINIS = HIRESSÉGE A' NÉVNEK“ nem különben: „GLORIA=OSTENTATIO=KÉRKEDEÉS“ — Továbbá „GLORIOSUS=ILLUSTRIS=HÍRES, DITSÓSÉGES“ nem különben „GLORIOSUS=JACTANTIAE PLENUS = Αλαζων = KÉRKEDEŐ, DITSEKEDŐ.“ 2) De különösen a' GLORIOSUS Latán Melléknévről ki nem esméri, úgy szólván, Marcus Accius Plautusnak „MILES GLORIOSUS = KÉRKEDEŐ KATONA“ tzmü Comoediáját, mellyben előfordúl:

<p>„ALAZON (Kérkedő) Görögül neve e' Comoediának, Azt mi Latánul GLORIOSUS (Ditsekedő) tzmimel nevezzük.“</p>	<p>„ALAZON Graece huic nomen est Comoediae, Id nos Latine GLORIOSUM dicimus.“ 3)</p>
---	--

Tele vagynak a' Latán Classicus Írók, mint az említett Szótároknak idézéseikből észrevehetni, a' GLORIA és GLORIOSUS Latán Szovaknak ditséretes és gúnnyos jelentéseikkel. A' Német Nyelvben is RUHM ugyan DITSÓSÉG; RÜHMLICH pedig DITSÓSÉGES: De RUHMREDIG már KÉRKEDEŐ, mint KÉRKEDEŐT jelent VOLL RÜHMENS is. Nálunk Magyaroknál hasonlóképen a' DITS szó gyökere mind a' DITSÓSÉGNEK, mind a' DITSEKEDÉSNEK. Hát nintsen-e ezekhez hasonlító valami a' SZLAVIN NYELVEKBEN? Talán vagyon mind a' mellett is, hogy a' SZLÁVA meg SZLOWR, és SZLAVIN, SZLAVEN, SZLAVAN, SZLOVAN, SZLOWEN, SZLOWIN szovaknak magyarázóik e' Szovaknak gúnnyos jelentéseikről majd nem mind némán hallgattak. HORVATOK és SERBLUSOK hozták Délre e' neveket, ők legjobban

utba igazíthatnak itt is bennünket. Stalli Joachim Latán-Olasz-Ilur Szótárában előjő: „GLORIA=GLORIA, SPLENDORE, ONORE, TI-TOLO, Plant. JATTANZA, OSTENTATIONE, VANTO = SZLAVA = DITSÓSÉG, KÉRKEDEÉS.“ Alább: „INANIS GLORIAE CUPIDUS = VANAGLORIOSO = TASCTO SLAVAN, SLAVNI=KÉRKEDEŐ, DITSEKEDŐ.“ 4) Jambressich Andrásnak Latán-Ilur-Német-Magyar Szótárában találatik: „GLORIA=SZLAVA=RUHM=DITSÓSÉG, DITSÉRET.“ — „GLORIATIO=SZLAVLENYE=RÜHMUNG, LOBPREISUNG=DITSEKEDÉS.“ — „GLORIATOR = SZLAVITEL, HVALITEL = PRAHLER, GROSSPRECHER = DITSEKEDŐ.“ — „GLORIOR = SZLAVIMSZE = ICH RÜHME MICH = DITSEKEDEM, KÉRKEDEM.“ — „GLORIOSUS = SZLAVEN = RÜHMLICH = DITSÓSÉGES.“ E' szónak utána veti:

<p>„Néha rossz értelemben használtatik, és SZLAVENNAK mondatik, ki magáról hasztalanúl kérkedik, és ditsértetni akar.“</p>	<p>„Interdum accipitur in malam partem, ut: gloriosus (Szlaven) dicitur, qui se inaniter jactat, laudari quae quaerit.“ 5)</p>
--	--

Belosztenez János Latán-Ilur Szótárában olvashatni: „SZLAVA=GLORIA, LAUS, PRAECONIUM=DITSÓSÉG, DITSÉRET.“ — „SZLAVENYE=LAUDATIO; SZAMOGA SZEBE SZLAVENYE=JACTANTIA, JACTATIO=KÉRKEDEÉS.“ 6) Templomi régi SZLAVIN NYELVEN a' Serblusoknál: „TSCSESZLAVIE (Talán: Tseh—Szlavie?) = RUHM-REDIGKEIT = KÉRKEDEÉS.“ 7) Cnapius Gergelynek Latán-Lengyel-Német Szótárában: „WYSL'AWNIE=JACTANTER=PRAHLERISCH=KÉRKEDEVE.“ 8) Trotz Mihály Ábrahám Lengyel-Német-Frantzia Szótárában: „SL'AWNY=BERÜHMT=DITSÓSÉGES=GLORIOSUS“ Utána veti az Író:

<p>„Jó és rossz értelemben.“</p>	<p>„Im guten und bösen Verstand.“ 9)</p>
----------------------------------	--

Ennyi hiteles adat után nem koholta tehát Jablonovszki József Sándor Lengyel Hertzeg már 1774-dik évben ime fontos sorait:

<p>„SZLAVANI Szlavin nyelven annyit téssen, mint DITSEKEDNI és KÉRKEDENI.“</p>	<p>„SLAVANI in idiomate Slavico idem ac GLORIARI, se JACTARE significat.“ 10)</p>
--	---

Igy nyelvtudományi tekintetből már bizonyos, hogy a' SZLAVEN, SZLAVIN, SZLAVAN, SZLOVAN, SZLOWEN, SZLOWIN nemzeti név DITSÓSÉGES vagy KÉRKEDEŐ jelentéssel bírhat. De a' NYELV TUDOMÁNY MAGA nem elég arra, hogy akár egyik, akár másik jelentést hitelesen megállapítsuk: A' TÖRTÉNET TUDOMÁNYNAK kell a' mérlegben a' Fő Szórepet játszani, ha a' FORDÍTÁSI ELV által

valóban Fő Szerepet játszhatik. Az vagyon tehát hátra, hogy hallgassuk ki a' Történet Tudományt. Tsak ebből háromolhatik ÉLET, vagy HALÁL a' nagy fáradsággal kifejtetett SZLAVIN Szónyomozásra.

- 1) Immanuel Johann Gerhard Scheller's, Lateinisch-deutsches Lexicon. Leipzig, 1788. in 8-vo, II. Band, S. 2356—2358.
- 2) Jacobi Faccioláti, Totius Latinitatis Lexicon. Lipsiae, 1635. in folio, Tomo II, pag. 366—367.
- 3) Marci Accii Plauti, Comoediae. Berolini, 1754. in 8-vo, Tomo II, pag. 10. Actu II, Scena I, v. 8—9.
- 4) Joachimi Stulli, Lexicon Latino-Italico-Illyricum. Budaë, 1801. in 4-to, Tomo I, pag. 627.
- 5) Andreae Jambressich, Lexicon Latinum Interpretatione Illyrica, Germanica et Hungarica Locuples. Zagrabiae, 1742. in 4-to, pag. 340.
- 6) Joannis Bellosztenez, Gazophylacium seu Latino-Illyricorum Onomatum Aerarium. Zagrabiae, 1740. in 4-to, pag. 505.
- 7) Deutsch und Illyrisches Wörterbuch. Wien, 1790. in 8-vo, S. 425.
- 8) Gregorii Cnapii, Thesaurus Latino-Polono-Germanicus. Varsaviae, Leopoli et Dresdae, 1780. in 1-to, pag. 466—467.
- 9) Michael Abraham Troca, Nowy Dykcyonarz to jest Mownik Polsko-Niemiecko-Francuski. Leipzig, 1764. in 8-vo, 1. Theil, S. 2060.
- 10) Jana Kollár, Rozprawy o Gmenách. W Budjne, 1830. in 8-vo, pag. 51.

26. §.

KÉRKEDŐ nevü Nemzet találatik ALÁZON, AUCHATA, AUCHÉTA, EUCHÉTA és ITALIOTA Görög nevezet alatt a' Történet Tudományban. Kutfőkből, — a' legHITELESEBB Kutfőkből — állítom ezt: De a' Kutfőket addig elő nem adhatom, míg e' Görög Szovakkal gondosabban meg nem esmérkedünk. Lássuk hát a' GÖRÖG SZÓTÁROKBÓL, mit jelentenek a' főlebbi Szovak.

I. Az ALÁZON Szó jelentései:

a) Stephanus Henricus nagy Görög Szótárában: „*Ἰαζών* = Jactator, Ostentator, Gloriosus, Ventosus, Mendax, Vaniloquus = Kérkedő, Ditsekedő, Magahányó, Szeles, Hazug, Hiubeszédü.“ — Továbbá: „*Ἰαζονεία* = Jactantia, Jactatio, Ostentatio, Venditatio, Gloriatio = Ditsekedés, Kérkedés, Magahányás, Fitogtatás, Bögyeszkedés.“ — Nem helyesi Stephanus Henricus Hesychiusnak és Suidásnak véleményét, mintha *Ἰαζών* = Kevély, és Büszke jelentéssel bírna. Azonban a' Kérkedő melleleg Kevély és Büszke is szokott lenni.

b) Scapula János Görög-Latán Szótárában: „*Ἰαζών* = Jactator, Ostentator, Gloriosus, Ventosus, Superbus, Arrogans = Kérkedő, Magahányó, Ditsekedő, Szeles, Kevély, Büszke.“ — Továbbá: „*Ἰαζονεία* = Jactantia, Jactatio, Ostentatio, Venditatio, Gloriatio = Ditsekedés, Kérkedés, Magahányás, Fitogtatás.“ 2)

c) Ernesti János Augustusnak Görög Kézi Szótárában: „*Αλαζών* = Inanis Jactator, Ostentator, Gloriosus, Superbus, Arrogans, Mendax, Vagus = Kérkedő, Magahányó, Ditsekedő, Kevély, Büszke, Hazug, Kóborló.“ Továbbá: „*Αλαζονεία* = Fastus, Ostentatio, Jactatio, Gloriatio, Vaniloquentia, Jactantia, Insolentia, Arrogantia = Dagály, Magahányás, Ditsekedés, Hiubeszéd, Fitogtatás, Szemtelen-ség, Kevélység.“ 3)

d) Schrevelius Kornél Görög-Latán Szótárában: „*Αλαζών* = Jactator, Ostentator = Kérkedő, Ditsekedő.“ — Továbbá: „*Αλαζονεία* = Jactantia = Kérkedés.“ 4)

e) Schneider János Gottlob Szótárában: „*Αλαζών* = Herumzieher, Aufschneider, Betrüger, Prahler = Kóborló, Hazug, Tsaló, Kérkedő.“ — Továbbá: „*Αλαζονεία* = Prahlerey, Aufschneiderey, Stolz, Anmassung = Kérkedés, Hazugság, Kevélység, Képzeldísz.“ 5)

II. Az AUCHATA és AUCHÉTA Szó jelentései:

a) Duncán János Morisonius Görög Szótárában: „*Αύχάω* és *Αύχέω* = Effero Cervicem, Glorior = Föltartom a' Nyakamat, Ditsekedem.“ — „*Αύχη* = Gloriatio, Jactantia = Ditsekedés, Kérkedés.“ 6)

b) Schweighaeuser János a' Herodotusi Görög Szótárban: „*Αύχέειν* = Gloriar, Jactare = Ditsekedni, Kérkedni.“ 7)

c) Stephanus Henricus nagy Görög Szótárában: „*Αύχέω* = Glorior, Jacto me = Ditsekedem, Kérkedem.“ — „*Αύχη* = Gloriatio, Jactatio = Ditsekedés, Kérkedés.“ — „*Αύχητικός* = Jactabundus, Gloriabundus = Ditsekedő, Kérkedő.“ 8)

d) Scapula János Görög-Latán Szótárában: „*Αύχέω* = Glorior, Jacto me = Ditsekedem, Kérkedem.“ — „*Αύχη* = Gloriatio, Jactatio, Animi Elatio = Ditsekedés, Kérkedés, Fölfuvalkodás.“ — „*Αύχητικός* = Jactabundus, Gloriabundus, Ad Jactantiam comparatus = Ditsekedő, Kérkedő, Kérkedésre hajlandó.“ 9)

e) Ernesti János Augustus Kézi Görög Szótárában: „*Αύχέω* = Glorior, Jacto me = Ditsekedem, Kérkedem.“ — „*Αύχη* = Gloriatio, Jactatio, Animi Elatio = Ditsekedés, Kérkedés, Fölfuvalkodás.“ — „*Αύχηεις* = Jactabundus, Gloriabundus, Ad Jactantiam Comparatus = Ditsekedő, Kérkedő, Kérkedésre hajlandó.“ — „*Αύχημα* = Gloriatio, Jactatio = Ditsekedés, Kérkedés.“ 10)

f) Schneider János Gottlob Szótárában: „*Αύχέω* = Sich Rühmen, Prahlen, = Ditsekedni, Kérkedni.“ — „*Αύχη* = Prah-

lerey, Stolz = Ditsekedés, Kevélység.“ — „*Ἀύχημα* = Prah-
lerey, Stolz = Ditsekedés, Kevélység.“ 11)

III. Az EUCHÁTA Szó jelentései:

a) Stephanus Henricusnak nagy Görög Szótárában: „*Ἐὐχετάομαι* és *Ἐὐχομαι* (más ide nem tartozó jelentéseken kívül) = Glorior, Jacto me, Dico de me = Ditsekedem, Kérkedem, Szólok magamról.“ — „*Ἐὐχολη* = Gloriatio = Ditsekedés.“ — „*Ἐὐχος* = Gloriatio, Gloria, Honor = Ditsekedés, Ditséret, Tisztelet.“ — Innend származnak az *Ἐὐχέτης* és *Ἐὐχάτος* = Ditsekedő és Hirdető szavak.“ 12)

b) Scapula János Görög-Latán Szótárában: „*Ἐὐχετάομαι* és *Ἐὐχομαι* (szinte más ide nem tartozó jelentéseken kívül) = Glorior, Jacto me = Ditsekedem, Kérkedem.“ — „*Ἐὐχολη* = Gloriatio = Ditsekedés.“ — „*Ἐὐχος* = Gloriatio, Honor = Ditsekedés, Tisztelet.“ 13)

c) Ernesti János, Augustus Görög Kézi Szótárában: „*Ἐὐχομαι* = Glorior, Jacto me = Ditsekedem, Kérkedem.“ — „*Ἐὐχος* = Gloriatio, Jactatio = Ditsekedés, Kérkedés.“ 14)

d) Schneider János Gottlob Szótárában: „*Ἐὐχῆ* = das Rühmen von sich, Prahlen = Ditsekedni magáról, Kérkedni.“ — „*Ἐὐχομαι* = Rühmen, Prahlen = Ditsekedni, Kérkedni.“ 15)

IV. Az ITALIÓTA Szó jelentései:

a) Hesychius Szótárában: „*Ἰταλιώτης* = Alazon = Kérkedő.“ 16)

b) Suidás Szótárában: „*Ἰταλιώδης* (Hibátlanul: *Ἰταλιώτης*) = Alazon = Kérkedő.“ 17)

Enynyi tudós férfiu tekintete és tanutétele után meggyőződhetnek az Olvasók az ALAZON, AUCHÁTA, AUCHÉTA, EUCHÁTA és ITALIÓTA Görög Szovaknak KÉRKEDŐ és DITSEKEDŐ jelentésükről, a' mi egyszer'smind egyez egészen a' SZLAVIN, SZLAVEN, SZLAVÁN, SZLAVON, SZLOVAN, SZLOWEN, és SZLOWIN Tót Szovaknak jelentésükkel. De én innend még épen nem merem következtetni, hogy e' Görög Szovak a' SZLAVIN NÉP Nevének FORDÍTÁSAIK. A' Történet Tudománynak ennél MEG TÖBBET kell tanítani. Ezek is eddig még tsak NYELV TUDOMÁNYI hiteles adatok.

- 1) Henrici Stephani, Thesaurus Graecae Linguae. Parisiis, 1572. in folio, Tomo I, col. 306-308. — Cf. Hesychii, Lexicon. Lugduni Batavorum, 1746. in folio, Tomo I, 216. — Cf. Snidae, Lexicon. Cantabrigiae, 1705. in folio, Tomo I, pag. 98.
- 2) Joannis Scapulae, Lexicon Graeco-Latinum Novum. Basileae, 1605. in folio, col. 106-107.
- 3) Joannis Augusti Ernesti, Graecum Lexicon Manuale. Lipsiae, 1767. in 8-vo, col. 99-100.

- 4) Cornelli Schrevelii, *Lexicon Manuale Graeco-Latinum*. Dresdae et Lipsiae, s. a. in 8-vo, pag. 31.
- 5) Johann Gottlob Schneider's, *Kritisches Griechisch-Deutsches Handwörterbuch*. Züllichau und Leipzig, 1797. in 8-vo, I. Band, S. 53.
- 6) Joannis Merisonii Duncani, *Novum Lexicon Graecum*. Lipsiae, 1831. in 4-to, pag. 187. col. 3.
- 7) Johannis Schweighaeuser, *Lexicon Herodoteum*. Argentorati et Parisiis, 1824. in 8-vo, Parte Priore, pag. 113.
- 8) Henrici Stephani, *Thesaurus Graecae Linguae*. Parisiis, 1572. in folio, Tomo I, col. 608—609.
- 9) Joannis Scapulae, *Lexicon Graeco-Latinum Novum*. Basileae, 1605. in folio, col. 222.
- 10) Joannis Augusti Ernesti, *Graecum Lexicon Manuale*. Lipsiae, 1767. in 8-vo, col. 387.
- 11) Johann Gottlob Schneider's, *Kritisches Griechisch-Deutsches Handwörterbuch*. Züllichau und Leipzig, 1797. in 8-vo, I. Band, S. 243.
- 12) Henrici Stephani, *Thesaurus Graecae Linguae*. Parisiis, 1572. in folio, Tomo I, 1310—1313. — Cf. Apollonii Sophistae, *Lexicon Homericum*. Lutetiae Parisiorum, 1773. in 4-to, Tomo I, pag. 374—377. — Cf. Joannis Merisonii Duncani, *Novum Lexicon Graecum*. Lipsiae, 1831. in 4-to, pag. 477.
- 13) Joannis Scapulae, *Lexicon Graeco-Latinum Novum*. Basileae, 1605. in folio, col. 540—541.
- 14) Joannis Augusti Ernesti, *Graecum Lexicon Manuale*. Lipsiae, 1767. in 8-vo, col. 864.
- 15) Johann Gottlob Schneider's, *Kritisches Griechisch-Deutsches Handwörterbuch*. Züllichau und Leipzig, 1797. in 8-vo, I. Band, S. 607.
- 16) Hesychii, *Lexicon*. Lugduni Batavorum, 1746. in folio, Tomo II, col. 82. — Cf. notam 12.
- 17) Suidae, *Lexicon*. Cantabrigiae, 1705. in folio, Tomo II, pag. 157.

27. §.

De függeszszék-föl győződésüket a' béketűrő kegyes Olvasók, és hallgassák meg az e' Jelentéseket tagadó Kollár János Urat, az újabb Stephanus Henricust. Így menydörög e' Jupiter Dulichenus Croátiám utolsó oldala miatt ellenem:

„Ezen Könyvnek utolsó 108-dik oldalán, tudniillik, következő Szovak állanak: „A' legbizonyosabb történeti adatok szerént — de a' mit a' SZLÁVOK még nem tudnak — a' SZLÁVOKAT a' legrégiebb Görög Történetírók ALÁZONES, EUCHÁTAE, ITALIÓTAE, az az: KÉRKEDŐ tizimmel és nevezettel illeték. KÉRKEDÉS most is a' SZLÁVNAK nemzeti JELLEME. Hagygyuk nekik meg az örömet, hogy MILLIÓKAL kérkedhessenek!“ — A' HÁNY

„Es stehen nämlich auf der letzten Seite 108. dieser Schrift folgende Worte: „Nach den sichersten geschichtlichen Daten — was aber die Slaven noch nicht wissen — haben die ältesten griechischen Schriftsteller die Slaven mit dem Titel und der Benennung ALAZONES, EUCHATAE und ITALIOTAE das heisst „PRAHLER“ belegt. PRAHLEREI ist auch jetzt der National-Charakter der Sla-

SZÓ, ANYNYI TÉVEDÉS ÉS HAMIS ALLÍTÁS! Nem igaz, hogy a' Szlavinok azt még nem tudják, hogy a' Görög Írók EUCHÁTAE és ALAZONES nevezettel illették a' Szlavinokat. Mert ezt Századok óta (Ugyan mellyik SZLAVIN ÍRÓ esmérte tudományosan az ALAZON, EUCHATA és ITALIÓTA nevét a' SZLAVIN NÉPNEK?) épen olly jól tudták, mint azt, hogy a' Latán Írók (Ezekről én egy szovat sem ejtettem) őket GLORIOSI, CELEBRES, HONORATI, LAUDABILES néven nevezték. Ugyan is mind a' Görög EUCHÁTAE, ALAZONES, 's ezekhez hasonlító AINETAE (Ha! Ha! Ha!), vagy HENETAE (Ha! Ha! Ha!) nevek, mind pedig a' Latán (Mitsoda Tartományban és mikor laktak a' következő nevű Nemzetek?) GLORIOSI (?), CELEBRES (?), HONORATI (?), LAUDABILES (?) nevek tsak szóról szóra készült Fordításaik a' SZLAVEN nemzeti névnek, a' SZLÁWA, Görögül ευχος, αλαζονεια, αινος, τιμη. Latánul GLORIA, HONOR, CELEBRITAS, LAUS szóból: A' Görög αλαζω ered az αλα, vagy lehellettel άλα gyökértől (mint εδερα εδερα, ομερος ομερος) melly a' Zsidó halál, Magyar hála és Szlavin Chwala (Nekem kell hát a' SZLAVIN PETRÁRCÁNAK mondani, hogy CHVALNY is DITSÓSÉGES és KÉRKEDŐ jelentéssel bír? Hogy HVALITEL is JACTATOR, az az: KÉRKEDŐ jelentésü?) szovakban is föltaláltatik, 's épen egyet jelent; hozzá függesztetik az ígét képező ζω ragaszték, mint εγχομιον εγχομιαζω, εργον εργαζω, άλα άλαζω.

ven. Lassen wir ihnen die Freude mit Millionen zu prahlen! SO VIEL WORTE SO VIEL UNRICHTIGKEITEN UND FALSCHHEITEN UND BEHAUPTUNGEN! Es ist unwahr, das die Slaven dass noch nicht wissen, dass die griechischen Schriftsteller die Slaven mit der Benennung EUCHATAE und ALAZONES belegt haben. Denn dass wussten sie seit Jahrhunderten (Ugyan mellyik SZLAVIN ÍRÓ esmérte tudományosan az ALAZON, EUCHATA és ITALIÓTA nevét a' SZLAVIN NÉPNEK?) *ebenso gut, als dass die lateinischen Schriftsteller* (Ezekről én egy szovat sem ejtettem) *sie GLORIOSI, CELEBRES, HONORATI, LAUDABILES nannten. Denn beides, sowohl das griechische EUCHATAE, ALAZONES und die diesen ähnlichen AINETAE (Ha! Ha! Ha!) oder HENETAE (Ha! Ha! Ha!), als auch das lateinische* (Mitsoda Tartományban és mikor laktak a' következő nevű Nemzetek?) *GLORIOSI (?), CELEBRES (?), HONORATI (?), LAUDABILES (?), sind ja nur wörtliche Uebersetzungen des Nationalnamens SLAVEN, von SLÁWA, griechisch ευχος, αλαζονεια, αιμος, τιμη, lateinisch GLORIA, HONOR, CELEBRITAS, LAUS. Das griechische αλαζω kommt von der Wurzel αλα oder mit der Aspiration άλα (vergleiche εδερα εδερα, ομερος ομερος), die sich auch im Hebräischen halal, im Magyarischen hála, und im Slavischen*

ευχος anynyi, mint GLORIA, SZLÁWA; ευχη BENEDICTIO; ευχατος GLORIOSUS, SZLAWEN.“

chwóla (Nekem kell hát a' SZLAVIN PETRÁRCÁNAK mondani, hogy CHVALNY is DITSÓSÉGES és KERKEDŐ jelentéssel bír? Hogy HVALITEL is JACTATOR, az az: KERKEDŐ jelentésü?) *findet, und eben dasselbe bedeutet; mit der angehängten verbalen Bildungssylbe ζω, wie von εγχομιον εγχομαζω. εργον εργαζω, ἀλα ἀλαζω. ευχος heist GLORIA, SZLAWA, ευχη BENEDICTIO, ευχατος GLORIOSUS, SLAWEN.“ 1)*

Alább írja az ITALIÓTA szóról:

„Hol neveztek volna a' régi Görögök a' SZLAVINOKAT ITALIÓTÁKNAK, és ezen a' nemes ITALUS NEMZETTŐL költsönöztetett név alatt (A' mostani ITALUSOKAT e' név egyenesen nem illeti, mint az ILLUR és PANNON név nem tartozik a' SZLAVINOKHOZ, ha ezerszer meg ezerszer így nevezik is magukat. ITALIÓTÁK voltak hajdan azok, kik másképen VENALIS POPULUS = SZOLGA NÉP nevet viseltek, de a' mit itten ki nem fejthetek) mit akartak érteni, nem tudom (Tehát legalább ezen állításomat ki kellett volna venni a' HÁNY SZÓ, ANNYI TÉVEDÉSEK és HAMIS ÁLLÍTÁSOK közül), mivel Horváth ur semmi Tanutételeket és Kutfőket (Hiszen mellesleg éréntésemben más tárgyra nézve sem idéztem Kutfőkre) nem nevez.“

„*Wo die alten Griechen die SLAVEN ITALIOTAE genannt hätten, und was sie mit diesen von der edlen ITALIENISCHEN NATION (A' mostani ITALUSOKAT e' név egyenesen nem illeti, mint az ILLUR és PANNON név nem tartozik a' SZLAVINOKHOZ, ha ezerszer meg ezerszer így nevezik is magukat. ITALIÓTÁK voltak hajdan azok, kik másképen VENALIS POPULUS = SZOLGA NÉP nevet viseltek, de a' mit itten ki nem fejthetek) abgeborgten Benennung wollten, ist mir nicht bekannt (Tehát legalább ezen állításomat ki kellett volna venni a' HÁNY SZÓ, ANNYI TÉVEDÉSEK és HAMIS ÁLLÍTÁSOK közül), da Herr von Horváth keine Zeugen und Quellen (Hiszen mellesleg éréntésemben más, tárgyra nézve sem idéztem Kutfőkre) nennt.“ 2)*

A' ki illy zürzavarokat ír, és anynyi NYELVTUDOMÁNYI ADATOT, menynyi a' GLORIA, GLORIOSUS, SZLÁVA, SZLAVEN, ALÁZON, AUCHÁTA, AUCHÉTA, EUCHÁTA és ITALIÓTA szovakról inost már

az Olvasó előtt áll, készakarva el tud hallgatni és titkolni, azt Napoleonnak inne velős mondásával kell RENDRE utasítani:

„A' Hazugság országa nem tart- [„*Il regno di bugie non durerà*
hat mindéig.“ *per sempre.*“ 3)

Most lássuk gondosan a' Történeti Kutatókat a' KERKEDŐ NEMZETRŐL: Ezekből majd ki fog tetszeni, mennyire hiteles, vagy nem hiteles nagy zajt okozott rövid állításom.

- 1) Gemeinnützige Blätter zur Belehrung und Unterhaltung. Ofen, 1844 in 4-to, XXXIV. Jahrgang. Sonntag den 11. April, Nro 30. S. 117–118. — Cf. Stephan v. Horvát's, *Ueber Croathen als eine durch Unterjochung erworbene ungarische Provinz und des Königreichs Ungarn wirklichen Theil.* Leipzig, 1844. in 8-vo, S. 108.
- 2) Gemeinnützige Blätter zur Belehrung und Unterhaltung. Ofen, 1844. in 4-to, XXXIV. Jahrgang. Donnerstag den 18. April, Nro 31. S. 122.
- 3) O'meara's, *Napoleon in der Verbannung.* Stuttgart, 1822 in 8-vo, II. Band, S. 70.

28. §.

Az ALÁZONOKRÓL Herodotus így tudósít bennünket:

„A' Borysthenesieknek vásárhelyüktől, melly az egész SCYTHIAI Tenger melléki Tájnak leginkább közepén fekszik; ettől, mondom, elsők laknak a' Callipidák, kik HELLEN SCYTHÁK: azután ezek fölött magosabban az ALÁZON (Ἀλάζωνες, Ἀλαζώνες, Ἀλιζώνες, Ἀλαζόνες) nevű NÉP. Ezek és a' Callipidák egyebekben ugyan SCYTHA SZOKÁSOKAT követnek, Buzát (Gabonát) pedig vetnek is, 's belőle esznek is, nem különben Vöröshagymákat, és Foghagymát, és Lentsét, és Kölest. Az ALÁZONOK fölött laknak a' SZÁNTÓ SCYTHÁK. Kik gabonát vetnek, nem élelem miatt, hanem eladás végett. Ezek fölött laknak a' Neurok: A' Neuroktól pedig éjszak felé pusztá föld vagyon, a' mennyire mit tudjuk. E' Népek vagynak a' Hypanis (Ma: Bog) folyó mellett Bory-

„*A Borysthenitarum emporio, quod in medio maxime universae orae maritimae SCYTHIAE situm est: ab hoc inquam, primi Callipidae habitant, qui sunt HELLENES SCYTHAE: Tum super his altius POPULUS, QUI VOCATUR ALAZONES (Ἀλάζωνες, Ἀλαζώνες, Ἀλιζώνες, Ἀλαζόνες.) Hi atque Callipidae in caeteris quidem SCYTHARUM INSTITUTA sequuntur, frumentum vero et serunt et comedunt, itemque Cepas, et Allium, et Lentem, et Milium. Supra ALAZONES SCYTHAE habitant ARATORES; qui frumentum serunt, non in cibi usum, sed vendendi causa. Super his Neuri habitant: a Neuri vero septentrionem versus, deserta terra est, quoad nos noverimus. Hi sunt Po-*

s thenestől (Ma: Dnieper) napnyugatra.“

puli juxta Hypanin (Bog) fluvium ab occidente Borysthenis (Dnieper).“ 1)

Folytatja a' következő Fejezetben Herodotus:

„A' Borysthenesentől (Dnieper) első tartomány a' tengertől Hylaea (Silvania = Erdő Ország). E' fölött legközelebb laknak a' SCYTHA FÖLDMÍVELŐK (Georgii = Földmívelők), kiket a' Hypanis (Bog) folyó mellett lakó HELLENEK BORYSTHENIEKNEK hívják, maguk magukat pedig OLBIA (BOLDOG) VÁROSIÁKNAK nevezik. E' SCYTHA FÖLDMÍVELŐK tehát Borysthenestől (Dniepertől) nap keletre három nap járásnyira laknak, 's ki terjednek a' Panticapes (Djesna?) nevű folyóig; éjszak felé pedig tizenegy napi járásnyira a' viz (Dnieper) ellen hajókázóknak. Már ezek fölött nagy és széles kiterjedésű pusztaság tartomány van. A' pusztaságon túl pedig Androphágusok (Ember-evők) laknak, különös nép, semmi esetre sem SCYTHIAI.“

„*Trans Borysthenem (Dnieper fl.), prima a mari regio Hylaea (Silvania = Erdő Ország) est. Supra hanc proximi habitant SCYTHAE AGRICOLAE (Georgii = Földmívelők), quos HELLENES Hypanin (Bog) fluvium adcolentes BORYSTHENITAS nominant, ipsi autem se OLBIPOLITAS. Hi igitur SCYTHAE AGRICOLAE ad orientem Borysthenis (Dnieper) habitant ad trium iter dierum, pertinentque usque ad fluvium cui nomen Panticapes (Djesna fl.); versus septentrionem vero, undecim dierum iter adverso flumine navigantibus. Jam supra hos longe lateque deserta regio est. Post desertum vero Androphagi (Ember-evők) habitant proprius populus, ne utiquam SCYTHICIUS.“ 2)*

Még egy helyen írja Herodotus az ALÁZON NÉPRŐL:

„A' harmadik folyó, Hypanis (Bog), magában SCYTHIÁBAN ered; 's kifoly egy tóból, melly körül vad fehér lovak legeltetnek: méltán nevezték e' továt Hypanis Anynyanak. Ebből tehát eredetet vevén Hypanis, öt napi hajókázásnyira röviden 's még édes foly: azután pedig a' tengertől négy napi hajókázásnyira már igen keserű: ugyan is bele foly egy keserű forrás, el' anynyira keserű, hogy ámbár kistsiny, még is ízével meg változtatja

„*Tertius fluvius, Hypanis (Bog), in ipsa SCYTHIA oritur; effluitque e lacu, circa quem feri equi pascuntur albi: nomen lacui merito inditum, Mater Hypanis. Ex hoc igitur ortum capiens Hypanis, per quinque dierum navigationem brevis fuit, et dulcis adhuc: inde vero, ad quatuor dierum a mari navigationem amarus admodum: influit enim in eum fons amarus, ita quidem amarus, ut quumquam*

Hypanist, a' kisebbek között nagy folyóvizet. Vagyon pedig e' forrás ott, hol a' SCYTHA SZÁNTÓKNAK és ALÁZONOKNAK határaik öszzeszernek. A' forrásnak, és helynek, honnand foly, neve SCYTHA NYELVEN *Exampaeus* (*Ἐξαμπαῖος*, *Ἀμαξάμπεος*, *Ἀμαξάμπατος*), HELLEN NYELVEN pedig Szent Utak (*Ἱσθαὶ ὁδοὶ*). Az ALÁZONOKNAK TARTOMÁNYUKBAN tsekély távolságban folynak egymástól Tyrás (Niester=Turlu) és Hypánis (Bog) folyók; azután pedig folyamát mind a' kettő kanyarítja, szélesebb köz tért hagyván egymás között."

exiguum, inficiat tamen vapore suo Hypanin, fluvium inter minores magnum. Est autem hic fons in confinibus TERRAE SCYTHARUM ARATORUM et ALAZONUM: Nomen fontis, et ipsi loco unde fluit, SCYTHICA LINGVA Exampaeus (Ἐξαμπαῖος, Ἀμαξάμπεος, Ἀμαξάμπατος) HELLENUM vero SERMONE sacrae Viae (Ἱσθαὶ ὁδοὶ). In ALAZONUM REGIONE modico a se invicem intervallo fluunt Tyras (Niester=Turlu fl.) et Hypanis (Bog); deinde vero cursum uterque inflectit, latius intervallum in medio relinquens." 3)

Itt Herodotus a' megneveztetett folyók által világosan meghatározza az ALÁZON TARTOMÁNY és NÉP fekvését 's lakhelyét. Laktak, tudniillik az ALÁZONOK a' CALLIPIDÁK vagy is HELLEN SCYTHÁK fölött az éjszakon elég magosra kiterjedett FÖLDMÍVELŐ SCYTHÁKNAK tőszomszédságukban a' Niester, Bog és Dnieper folyamok között a' mostani LENGYEL ORSZÁGBAN.

- 1) Herodoti, Musae Argentorati et Parisiis, 1816. in 8-vo, Tomo II, pag. 212 213. Libro IV, cap. 17. — Cf. Tomo II, pag. 113. et Tomo V, pag. 177—178.
- 2) Herodoti, Musae. Argentorati et Parisiis, 1816. in 8-vo, Tomo II, pag. 213. Libro IV, cap. 18.
- 3) Herodoti, Musae. Argentorati et Parisiis, 1816. in 8-vo, Tomo II, pag. 245—246. — Libro IV. cap. 52 — Cf. Tomo IV, pag. 123.

29. §.

Pubitschka Ferentz, tudós és munkás Tseh Író, az ALÁZONOKAT Herodotusnak főlebb előadatott soraiból már VENEDUSOKNAK, az az: SZLAVINOKNAK, és ugyan különösen LENGYEL ORSZÁG LAKOSAINAK, GYANÍTOTTA (a' GYANÍTÁS még nem TUDOMÁNY) midőn így irt egyik helyen róluk :

„A' Hypánis és Tyrás folyók között a' Callipidák, és ezek fölött éjszak felé az ALÁZONOK, KIKRÖL, mivel Herodotus őket a' Scytháktól megkülönbözteti, GYA-

„*Inter Hypanin et Tyram Callipidae, et super eos, septemtrionem versus, ALAZONES, QVOS, quia Herodotus a Scythis distinguit, CONJECTU-*

NÍTHATNI, HOGY A' VENEDUS NEMZETHEZ TARTOZNAK.⁴ **HA EST, AD VENEDORUM GENTEM PERTINERE.**" 1)

Másik helyen följegyzette ismét Pubitschka :

„Onnand az ALÁZONOK, kiket Herodotus nyilván a' Scytháktól megkülönböztet, a' Podóliai Palatinátusnak déli részében Caminieck mellett és a' Brailaviai környéken a' Callipidák mellett, kik laktak a' Brailaviai környék napkeleti részében, és az Ozacovi vidéken nyugatra Olbia várostól.“

„*Illinc ALAZONIBUS, quos Herodotus diserte a Scythis discernit, in Palatinatus Podoliae meridionali parte ad Caminiecum et in Brailaviensi tractu, penes Callipidas, qui erant in Orientali Brailaviensium tractu, et in Ozacoviensi agro ad occidentem Olbiae urbis.*“ 2)

Harmadik helyen megint így nyilatkozik Pubitschka :

„Bizonynyára a' gabona termesztés, és Vöröshagymáké, Foghagymáé, Lentséé és Kölesé, mellyekkel éltek, és a' melly termesztés a' Scythák, Callipidák (E' két népről nem állítja Herodotus a' Vöröshagyma, Foghagyma, Lentse és Köles termesztést, hanem tsak magukról az Alázonokról) és ALÁZONOK között közös volt, még ma is NEMELLY SZLAVIN NÉPEKTŐL gyakoroltatik.“

„*Certe enim cultura frumenti, et ceparum, allii, lentium et milii, quibus pascebantur, et quae Scythis cum Callipidis* (E' két népről nem állítja Herodotus a' Vöröshagyma, Foghagyma, Lentse és Köles termesztést, hanem tsak magukról az Alázonokról) *et ALAZONIBUS erat communis, etiam hodie a SLAVICIS QVIBUSDAM POPULIS frequentatur.*“ 3)

Negyedik helyen beszéli ditséretes egyenességgel Pubitschka :

„Strábo mondja: a' SCYTHÁK ugyan marhákat nevelnek, téjjel élnek, földeiknek miveltetésüket pedig másokra (és ugyan nem SCYTHÁKRA) bizzák, kiktől adót kívánnak, s azok ellen, kik ezt meg nem fizetik, hadat viselnek. Nem szabad-e tehát gyanítani, hogy illetén adózóik inkább a' SZLAVINOK voltak, mint a' Görögök? Megbántódhatnak ez által azok, kik a' SZLAVINOKRÓL egyedül tsak DITSÓSÉGESEKET kívánnak mondani. Azonban meg kell gondolni,

„*Strabo ait: SCYTHAS quidem pecudibus studuisse, lacteque victitasse, agros vero elocasse colendos aliis (non SCYTHIS) a quibus tributum exigebant, non solventibus inferebant bellum Nonne autem suspicari licet, hos ipsos tributarios, SLAVOS etiam potius, quam Graecos fuisse? Offendi hoc quidam possunt, qui de SLAVIS nonnisi GLORIOSA dici cupiunt. At cogitandum est, SLAVOS late dispersos fuisse, atque*

hogy a' SZLAVINOK meszsziire el-
szóratva valának, és így nem mind-
nyájon egyenlő állapotban éltek.“

*adeo non omnes eadem conditio-
ne vixisse.“ 4)*

E' négy különbféle helyben sehol sem említi a' derék Pubistchka, hogy az ALÁZON név KÉRKEDŐ jelentéssel bírna, vagy hogy az ALÁZON név a' SZLAVIN szónak GÖRÖG FORDÍTATÁSA volna: Nem lehet tehát Pubitschka GYANÍTÁSÁT állításom újsága ellen fölhozni. Pubitschka más két okból gyanította SZLAVINOKNAK Herodotus ALÁZONAIT. Egyik oka volt, hogy Herodotus szerint nem voltak SCYTHÁK az ALÁZONOK; hanem még is SCYTHA SZOKÁSOK szerint éltek; másik, és ugyan fő oka volt, mivel az ALÁZONOK Herodotus világos tanutétele szerint Vöröshagymát, Foghagymát, Lentsét, és Kölest termesztettek, melly termesztésnek a' SZLAVINOK némelly alkalmas helyeken most is Mesterei. Ezenkívül az is ferozható, sőt bizonyosan forgott is, Pubitschka szemei előtt, hogy a' SZLAVIN NÉPNEK már hajdan a' KÖLES KÁSA kedves étele volt. Szükséges tehát figyelmezve vizsgálunk, mennyit nyom, vagy nyomhat a' Történeti Tudomány mérlegében a' SZLAVIN NÉPNEK kedves eledele, a' KÖLES KÁSA?

- 1) Acta Societatis Jablonovianae De Slavis Venedis Antis Vilzis et Sorabis. Lipsiae, 1773. in 4-to, pag. 24.
- 2) Acta Societatis Jablonovianae. De Slavis Venedis Antis Vilzis et Sorabis. Lipsiae, 1773. in 4-to, pag. 28.
- 3) Acta Societatis Jablonovianae De Slavis Venedis Antis Vilzis et Sorabis. Lipsiae, 1773. in 4-to, pag. 30.
- 4) Acta Societatis Jablonovianae De Slavis Venedis Antis Vilzis et Sorabis. Lipsiae, 1773. in 4-to, pag. 31—32. — Cf. Strabonis, Geographia. Amstelaedami, 1707. in folio, Tomo I, pag. 478—479. marg. 311. Libro VII.

30. §.

Mauricius, előadván, mint kell a' SZLAVINOK ellen sereget elrendelni, 's ez uttal némelly SZLAVIN SZOKÁSOKAT is megemlítvén, így ír:

<p>„Bővelkednek (A' Szlavinok) mindenféle barmoknak sokaságukkal, és föld terményekkel, mellyeket halmomba hordanak; főképen Köles-sel és Pohánkával.“</p>	<p>„<i>Abundant (Slavi) copia brutorum omnis generis, et terrae nascentium, quae comportant in cumulum; praecipue vero Milii et Panici.“ 1)</i></p>
--	---

Böls Leó Görög Tsászár beszéli a' Szlavinokról:

<p>„Használák pedig (A' Szlavinok) élelemre a' Kölest; és az éte-</p>	<p>„<i>Utebantur autem ad victum Milio; maxime autem etiam</i></p>
---	--

lekben főképen gyakorolák a' mértékletességet is.“ *temperantiae in cibis erant studiosi.*“ 2)

E' sorokra följegyzette Kollár Ádám Ferentz, maga is Szlavin:

„És ugyan a' mi az élelmet illeti, tudja miundenki, hogy valamennyi Szlavin Nép gyenge és könnyen szerezhető étkekkel él; Héjatlán Kölessel tudniillik, mint maga Leó említi, és Pohánkával, melyből, vízben vagy tejben főzve, KÁ-SÁT (Kaša) készíteni szeretnek. Ezt, tejjel, vagy Írósvajjal, vagy fölolvastatott szalonnával leforrázzák, 's így azután legörömostebben eszik; mi által a' Magyaroknak, kik vastagabb étkekhez, főképen husevéshez szoktak, enyelgő tréfára adnak alkalmat, midőn ezek, mindenféle Kásaételt, 's héjas gyümöltsi Veteményt tetetésből mintegy megvetve, a' Magyar Országi Tótoknak mondani szeretik: „KÁSA NEM ÉTEL.“

„*Et ad victum quidem, quod atlinet, nemo nescit, Slavicos Populos omnes cibis uti tenuibus et paratu facillimis; Milio scilicet, ut ipsemet Leo memorat, Panicoque excorticatis, quibus aquae aut lacti incoctis PULTEM (Kaša) parare amant, qui lacte vel butyro, vel lardo liquoto perfusa libentissime vescuntur, et Vngaris, solidiori cibo, carniū praesertim, assvetis, familiaris joci occasionem praebent, qui simulato pultis onnis et leguminum contentu, Slavis Vngaris: „KÁSA NEM ÉTEL“ (Pultem non esse cibum), occinere solent.*“ 3)

Katib Tschelebi is említi a' Dschihan - numában fönmaradott hely szerint a' Szaklábokról, az az: Szlavinokról a' híres Frähn fordítása után:

„Vetésük Köles, Italuk Mézes.“ *„Ihre Saat ist Hirse, ihr Getränk von Honig.“* 4)

Pubitschkának okoskodása tehát ezen adatok szerint igen is közfigyelemre méltó: De még sem elégséges arra, hogy egyedül a' Köles Eledelből az ALÁZONOK azonnal SZLAVINOKKÁ tetessenek. Írja ugyan is Dio Cássius a' Pannonokról is:

„De Árpát és Kölest esznek, és Italt készítenek belőlük.“ *„Sed Hordeum et Milium edunt, et Potum ex eis conficiunt.“* 5)

Idősebb Plinius emlegeti az Olasz Országi Cápánusokról és Sármatákról is:

„Kölessel leginkább Cápánia bir, 's belőle FEHÉR KÁ-SÁT készít. A' Sármatáknak Nemzetségeik is leginkább ezen.
„Milio Campania praecipue gaudet, PULTEMQUE CANDIDAM ex eo facit. Sarmatarum quoque Gentes hoc

KÁSAVAL élnek, és durva liszttel is, mellyhez vagy lótejjet, vagy a' ló lába szárának ereiből eresztetett vért kevernek.“

mazime PULTE aluntur, et cruda etiam farina, equino lacte, vel sanguine e cruris venis admixto.“ 6)

De előadja Idősebb Plinius a' Pohánka nevű kedvelt Szlavin Ételről is:

„Pohánkával Gálliak is élnek ugyan, de leginkább Aquitania él. De a' Póviz melléki Olasz Ország is, Babot adván hozzá, melly nélkül semmit sem készítenek. A' Pontusi Nemzetek semmi ételt nem betsülnek nagyobbra a' POHÁNKÁ-NAL.“

„Panico et Galliae quidem, praecipue Aquitania utitur. Sed et Circumpadana Italia, addita Faba, sine qua nihil conficiunt. Ponticae Gentes nullum PANICO praeferunt cibum.“ 7)

Aeliánus Claudius hirdeti a' Maeotákról és Sauromatákról is:

„Ették a' Maeoták és Sauromaták a' Kölest.“

„Comederunt Maeotae et Sauromatae Milium.“ 8)

Priscus Rhetor érénti, mint szemmel látott és a' Hunnusokkal (Chúnokkal) ebédelt tanu a' Hunnusokról, az az: Chúnokról is:

„Őszsze hordatott pedig nekünk a' fálukból élelem, gabona helyett Köles, Bor helyett Méhser; mert így nevezik a' helyeknek lakóik. A' szolgák is, kik bennünket késérének, Kölest hordának magukkal, Árpából készült Italt nyujtván, mellyet a' Barbárusok Cámus néven hívnak.“

„Congerebantur vero nobis ex vicis commeatus, pro frumento Milium, pro vino Medus; sic enim locorum incolae vocant. Servi quoque, qui nos comitabantur, Milium secum portabant, potionem ex Hordeo praebentes, quam Camum Barbari appellant.“ 9)

Már pedig sem a' Pannonok, sem a' Cämpánusok és Sarmáták, sem a' Gállusok, sem az Aquitánusok, sem a' Maeoták és Sauromaták, sem a' Hunnusok, az az: Chúnok nem valának SZLAVIN NÉPEK: Hogy volna tehát szabad magából a' KÖLES vagy KÖLES KÁSA és POHÁNKA KÁSA ételből következtetni az ALAZONOKNAK bizonyos SZLAVIN EREDETÜKET? A' tiszteletre méltó Pubitschka, mint utóbb látni fogjuk, VALÓT GYANÍTOTT, de a' VALÓSAGOT nem elégséges okból gyanította. Erről, hogy hitelesen meggyőződheünk, vissza kell térnünk ismét kritikai fegyverekkel az ALAZON NEMZET nevére, melly ellen súlyos nehézségeket kell és lehet támasztani.

- 1) Arriani *Tactica et Mauricii Artis Militaris Libri XII*. Upsaliae, 1664. in 8-vo, pag. 273. Libro XI, cap. 5.
- 2) Adami Francisci Kollarii, *Historiae Jurisque Publici Regni Vngariae Amoenitates*. Vindobonae, 1783. in 8-vo, Vol. I, pag. 69. in Leontis Sapientis *Tacticis* cap. 18.
- 3) Adami Francisci Kollarii, *Historiae Jurisque Publici Regni Vngariae Amoenitates*. Vindobonae, 1783. in 8-vo, Vol. I, pag. 74.
- 4) C. M. Frähn's, *Ibn-Foszlán's und anderer Araber Berichte über die Russen älterer Zeit*. St. Petersburg, 1823. in 4-to, S. 45—46.
- 5) Cassii Dionis Cocceiani, *Historia Romana*. Hamburgi, 1750. in folio, Vol. I, pag. 595. Libro XLIX, cap. 36.
- 6) Caji Plinii Secundi, *Historia Naturalis*. Parisiis, 1712. in folio, Tomo II, pag. 112. Libro XVIII, cap. 10.
- 7) Caji Plinii Secundi, *Historia Naturalis*. Parisiis, 1712. in folio, Tomo II, pag. 112. Libro XVIII, cap. 10.
- 8) Claudii Aeliani, *Varia Historia*. Lugduni Batavorum, 1731. in 4-to, Tomo I, pag. 301. Libro III, cap. 39.
- 9) *Excerpta De Legationibus*. Parisiis, 1648. in folio, pag. 55—56. *Prisci Rhetoris*. — Cf. Edit. Bonnensis pag. 183.

31. §.

Herodotusnak sok régi és új kiadásában — és különösen abban is, mellyel eddig éltem — az ALÁZON NÉPNEK neve ALÁZON; De vagynak Herodotusnak olyan kiadásai is, mellyekben az ALÁZON NEP neve nem ALÁZON, hanem HALIZON, vagy ALIZON. Így p. o. a' híres Gale Tamásnak Londonban 1679-dikben megjelent kiadásában Herodotus IV-dik Könyve 17-dik Fejezetében ámbár a' Görög Szövegben ALÁZON áll is, a' Latán Fordításban még is HALIZON olvasható; így a' IV-dik Könyv 52-dik Fejezetében a' Görög Szövegben ismét ALÁZON jő-elő, 's még is a' Latán Fordításban ALIZON találattik. 1) Könynyű volna ezen adatra felelni, hogy a' HALIZON és ALIZON név a' Fordítóknak hibáikból eredett, ha némely Kéziratokban Herodotusnál Görög nyelven is elő nem fordúlna az ALIZONES (*Αλιζώνες*) különböző olvasás; 2) ha nem találatték a' régi Kutfőkben valóban HALIZON és ALIZON NEMZET is. Már az ősz Homerus beszéli Iliásában a' Latán Fordítás szerént:

„*At HALIZONIBUS Hodius et Epistrophus imperabant,
Procul ex ALYBE, unde Argenti est origo.*“ 3)

Az az:

„*De a' HALIZONOKNAK Hodius és Epistrophus parantsolának,
Meszsze ALUBBÓL, honnand az Ezüst eredete.*“

Pausániástól is mondatik a' Méhekről:

„*Hymettus a' Méheknek legelé- | „Hymettus pastiones habet*
sükre legalkalmasabb vidékkel bír, | *Apibus omnium aptissimas, quae-*

mellyek egyedül az ALIZONOK (A' Latán Fordításban: HALIZONOK) legelőiknek engednek. Az ALIZONOKNÁL valóban olly szelidek a' Méhek, hogy az emberekkel együtt mennek-ki eledelt keresni, és szabadon repdesnek, úgy mint nem is kasokban lakók: többnyire úgy dolgoznak, 's lépeikbe úgy berejtik a' mézet, hogy ezt a' viasztól nem tudhatod elválasztani.“

quo solis cedunt ALIZONUM (a' Latán Fordításban HALIZONUM) pascuis. Apud ALIZONES certe adeo mansuetae sunt Apes, ut cum hominibus una pabulatum exeant, ac libere vagentur, quippe quae alvearibus nullis continentur: passim vero opus faciunt, illudque ita concretum, ut mel a cera nequeas sejungere.“ 4)

Menecrates, Strábo utasítása szerint, a' HALLIZONES olvasást, tartotta hibátlannak. Így ír tudniillik Strábo:

„Menecratés Hellespontus esmér-
tetésében mondja, hogy a' Myrlea
körül fekvő helyekről kinyúlnak szá-
razföldi hegyek, mellyeknél laktak a'
HALIZONOK, 's hogy e' szovat LL
betűkkel kell írni, 's ezek közül a'
Költész (Homerus) egy L betűt a'
vers mérték miatt kihagyott.“

„Menecrates in Hellesponti circuitione inminere ait locis Myrleam circumjacentibus montana continentia quae HALIZONES habitaverint, et duobus LL scribendum vocem, poetam (Homerum) alterum metri causa omisisse.“ 5)

Byzántiumi Istvánnál egyik helyen előjő:

„ALÁZON a' SCYTHÁKKAL
szomszéd nemzet. Meghuzatik azért,
mivel mellék név is, 's különbség
okáért az ω betűt megtartja.“

„ALAZON, gens SCYTHIS finitima. Acuitur propterea quod etiam adjectivum sit. et differentiae gratia ω servat.“ 6)

Másik helyen írja Byzántiumi István:

„HALIZONES, nemzet, mellyet
Homerus említ., De a' HALIZONOK-
NAK.“ Bizonyítja Ephorus, hogy a'
HALIZONESEK lakják a' Mysia,
Cária és Lydia között fekvő ten-
germelléki vidéket. Talán így
neveztek, elváltozván az A
betű I betűre, mivel gazdagsá-
gukban kevélykedtek.“

„HALIZONES, gens cujus Homerus meminit „Sed HALIZONUM“ Perhibet Ephorus HALIZONAS habitasse oram maritimam inter Mysiam, et Cariam, et Lydiam sitam. Fortassis ita dicti sunt, mutato A in I, quod divitiis superbirent.“ 7)

Itt egyfelől arra van térélozás, a' mit már idősebb Plinius így éréntett:

„Ezeket Homerus HALIZONE-
SEKNEK nevezi, mivel a' Nemzet
tengertől körül vétetve va-
gyon.“

„Hos Homerus HALIZONAS
dixit, quando praecingitur
Gens mari.“ 8)

Igaz, nem tagadhatni, e' Görög szó ἄλις anynyit jelent, mint Tenger, 's tőle származik a' ἄλιος és ἄλιονος = Tengeri, és így mellék név: úgy de a' HALIOS és HALISTONOS szovak, meg a' HALIZON nemzeti név között oly nagy a' különbség, hogy e' miatt a' HALIZON NÉPET hihetőleg TENGERMELLÉKI NÉPNEK magyarázni nem lehet. 9) Más felül nevezetes és közfigyelemre méltó Byzantiumi Istvánnak azon GYANÍTÓ INTÉSE is, hogy Homerusnak (Így) HALIZON és ALIZON NÉPE előbb HALÁZON vagy ALÁZON nevet viselt a' KEVÉLYSÉGTŐL, vagyis KÉRKEDESTŐL. Végre Hesychius is szól Homerusnak Ἀλιζωνος és Paphlagóniának Ἀλιζωνες Népéről. 10) Illyen számos különbözőségek találatnak Homerusnak HALIZON, ALIZON és Herodotusnak ALÁZON és ALIZON népéről! Ha valóban nem ALÁZON a' hibátlan nemzeti név, úgy vége a' KÉRKEDŐ Szónyomozásnak és Magyarázatnak. Össze dűl minden, a' mit mostanig mondtam. Vagy mit mondok? Strábo mind ezen nehézségek nélkül is így akarta eldönteni rövid okoskodással az ALÁZONOKAT:

„Hellanicus, Herodotus és Eudoxus tréfákkal terhelve bennünket, némely HALIZON SCYTHÁKAT (A' Latán fordításban egyszer valamivel főlebb hibáson: OLIZONOKAT) költöttek a' Borysthenes és Callipidák fölött, 's más efféle neveket emlegettek. Mások (HALIZON helyett) AMAZONOKAT is Mysia, Cária és Lydia között.“

„Hellanicus, Herodotus et Eudoxus nugis nos onerantes, SCYTHAS quosdam HALIZONAS (A' Latán fordításban egyszer valamivel főlebb hibáson: OLIZONOS) supra Borysthenem, Callipides, aliaque id genus nomina conficta perhibuerunt. AMAZONES quoque (HALIZONUM loco) inter Mysiam, Cariam et Lydiam.“ 11)

Képzhetni-e ennél nagyobb tsapást törekedésem ellen! Azonban próbáljuk meg, mennyire lehet tisztába hozni e' százados nehézségeket, mellyekkel már maga Strábo némely részben vitézűl küszködött. Olvassa tsak akárki Strábónak XII-dik és XIV-dik Könyvét, majd látni fogja, hány fő törte hajdan is eszét Homerusnak ALIZON, vagy HALIZON népéről.

1) Herodoti Halicarnassei, Historiarum Libri IX. Londini, 1679. in folio, pag. 231. et 241.

2) Herodoti, Musae. Argentorati et Parisiis. 1816. in 8-vo, Tomo II, pag. 113. In Varietate Lectionis. — Cf. Tomo V, pag. 177—178.

- 3) Homéri, *Opera Basilicæ*, 1779. in 8-vo, II. lib. II, versu 856—857. Némelly Kéziratokban Homerusnál Heyne tanutétele szerént „ALIZON“ áll.
- 4) Pausaniae, *Graeciae Descriptio*. Hanoviae, 1613. in folio, pag. 60. in Atticis, Libro I, cap. 31.
- 5) Strabonis, *Geographia*. Amstelædami, 1707. in folio, Tomo Altero, pag. 628. marg. 551. Libro XII.
- 6) Stephani Byzantini, de Urbibus. Lugduni Batavorum, 1694. in folio pag. 87. — Még nem állhatom, hogy ide ne irjam Berkelius Ábrahám sorait Magyar nyelvre fordítatva: „*Hogy mellék név még a' gyermekek is tudják, kik a' Görög Nyelvet fölégesen megkóstolták; mert a' Görög Mesterektől (az Alázon szó) kevély, kérekedő, fűn hég az ő, hazug és taló értelmében vetetik.*“
- 7) Stephani Byzantini, De Urbibus. Lugduni Batavorum, 1694 in folio, pag. 99.
- 8) Caji Plinii Secundi, *Historia Naturalis*. Parisiis, 1741. in folio, Tomo I, pag. 289. Libro V, cap. 32.
- 9) Joannis Augusti Ernesti, *Graecum Lexicon Manuale*. Lipsiae, 1767. in 8-vo, col. 108. — Cf. Samuelis Patrick, *Clavis Homerica*. Londini, 1758. in 8-vo, pag. 106. ad Iliad. IV, v. 26. — Cf. Aeschylti *Dramata*. Lipsiae, 1808. in 8-vo, pag. 51. *Promethæi Vincti vers.* 696—705.
- 10) Hesychii, *Lexicon*. Lugduni Batavorum, 1746. in folio, Tomo I, col. 232.
- 11) Strabonis, *Geographia*. Amstelædami, 1707. in folio, Tomo II, pag. 927. marg. 550. Libro XII.

32. §.

Herodotus a' köz meggyőződés szerént előre botsátott utazások után írta történeti munkáját, 's innend vagyon, hogy, a' SCYTHÁKRÓL beszélvén, a' Fekete Tenger partaitól meszszebb eső Tartományoknak távúságukat a' partmelleki lakosoktól nyert tudósításokból napjárásnyira is meg határozta. Ez a környülállás már maga fölmentheti a' ditső Történetírót az ALÁZONOKRA nézve akár miféle tréfa, vagy költés gyanujától annál inkább, mennél közelebb lakott az ALÁZON NÉP a' Fekete Tenger partaihoz. Azonban nintsen szükség illetén okoskodásra, minekutána más Classicus Írók egyenesen Herodotus hitellessége mellett szólanak. Idősebb Plinius beszél:

<p>„A' Taphrusoktól belebb a' száraz földön laknak az AUCHÉTÁK (KÉRKEDŐK = ALÁZONOK), KIKNÉL A' HYPÁNIS (Bog folyó) ERED, Neurok, kiknél Borysthenes (Dnieper folyó), a' Gelónok, Thussageták, Budinok, Basilidák és kék haju Agathyrusok. Ezek fölött a' Nomadesek: azután az Antropophagusok.“</p>	<p>„<i>A Taphris per continentem introrsus tenent AUCHETAE (KÉRKEDŐK = ALÁZONOK), APUD QVOS HYPANIS (Bog fl.) ORITUR, Neuri apud quos Borysthenes (Dnieper fl.), Geloni, Thussagetae, Budini, Basilidae, et caeruleo capillo Agathyrsi. Super eos Nomades: dein Antropophagi.</i>“ 1)</p>
--	---

Másik helyen mondja ugyan Idősebb Plinius:

<p>„Mások szerént oda tódultak a' Scythák, AUCHÉTÁK, Atar-</p>	<p>„<i>Alii influxisse eo Scythas, AUCHETAS, Atarneos,</i></p>
--	--

neusok, Asampáták. Ezekről a Tanaiták és Inapaeusok fej-
ként eltörültettek.“ *Asampatas. Ab his Tanaitas et Inapaeos viritum deletos.“*)

Még nyilvánban írja Cájus Julius Solinus:

„Hypánis (Bog folyó) ered az AUCHETÁK (KÉRKEDŐK = ALÁZONOK) között, minden Scytha folyamok között első, tiszta és italtra legegészségesebb, míg a' CALLIPIDÁKNAK (Herodotusnál ezek más néven HELLEN SCYTHÁK az ALÁZONOK mellett) határaikba nem foly, hol az EXAMPEUS (Herodotus szerint a' SZÁNTÓ SCYTHÁK és ALÁZONOK össze ütköző határaiknál) forrás ditséretlen keserű folyama miatt: melly EXAMPEUS a' tiszta vízzel vegyülvén a' folyót hibája által elanynyira megváltoztatja, hogy a' tengerbe, mint más ízű bukk-be. Így a' Nemzeteknek véleményeik a' Hypánis (Bog folyó) hiréről különbözök: a' kik kezdetéből esmérük, azok ditsérik: kik a' végénél kóstolták, nem méltatlanul gyalázzák.“

„*Hypanis* (Bog fl.) *oritur inter AUCHETAS* (KÉRKEDŐK = ALÁZONOK), *Scythicorum amnium princeps, purus et haustu saluberrimus, usque dum CALLIPIDUM* (Herodoto: HELLENES SCYTHAE penes ALAZONES) *terminis inferatur, ubi fons EXAMPEUS* (Herodoto in SCYTHARUM ARATORUM et ALAZONUM confinio) *infamis est amara scaturigine: qui EXAMPEUS liquido admixtus fluori, amnem vitio suo vertit, adeo ut dissimilis sibi in maria condatur. Ita inter gentium opiniones fama de HYPANE* (Bog fl.) *discordat: qui in principis eum norunt, praedicant: qui in fine experti sunt, non injuria execrantur.“* 3)

Pliniusnál és Solinusnál jó elő ime! Herodotusnak legfényesebb VEDELME Strábo rágalalmazása ellen. Ugyan is e' helyekből — mihe-lyest tudjuk, hogy a' Görög ALÁZON és AUCHÉTA szavak egyet, az az: mind ketten KÉRKEDŐT jelentenek — tüstént folyton foly az is, hogy ALÁZON és AUCHÉTA egy nemzet neve; az is, hogy mind a' két nemzeti név KÉRKEDŐT tészen; az is, hogy Herodotus nem tréfából, vagy költésből emlegeti az ALÁZON NÉPET; az is, hogy Herodotusnál az 'Αλιζώνες olvasás, vagy ALIZON és HALIZON fordítás tűzre való kritikai hiba. Böltsen írta Suidás az ALÁZON szóról:

„ALÁZONOKNAK pedig nevezték a' hazug (ψευστας) és ditsekedő (μεγαλαύχης) embereket.“

„*Αλιζώνας vero vocabant homines mendaces* (ψευστας) *et gloriosos* (μεγαλαύχης).“ 4)

Ernesti János Augustus Kézi Görög-Latán Szótárában: „*Μεγαλαυχέω* = Me jactito, Glorior = Ditsekedem, Kérkedem“ — „*Μεγαλαύχος* = Gloriosus = Kérkedő.“ — „*Μεγαλαυχής* = Os-

tentator = Magahányó.“ — „*Μεγαλαυχία* = Jactantia, Ostentatio = Kérkedés, Magahányás.“ — „*Μεγαλαυχες* = Ostentator = Kérkedő.“ 5). — Ezekből, mint a' *μεγάλη* = Nagy, és ' *Αυχέω* = Kérkedem, Görög szovaktól származókból, nem lehet DITSÓSÉGET kitsikarni. Járúljanak még ezekhez Herodotus VÉDELME-NEK KORONAJÁÚL magának Herodotusnak ime sorai:

<p>„Már Leipoxaitól származtak azok a' Scythák közül, kik AUCHATA NEMZET néven hivatnak.“</p>	<p>„<i>Jam a Leipoxai generatos esse illos Scytharum, qui AUCHATARUM GENS vocantur.</i>“ 6)</p>
---	---

Cájus Valerius Flaccus Setinus Bálbus Argonauticáiban is olvashatni a' Kötél vagy Rabszj hagyítás által Pórokat fogni tudó AUCHATÁKRÓL:

„*Doctus et AUCHATES patulo vaga vincula gyro Spargere, et extremas laqueis adducere turmas.*“ 7)

Nem tsak ' *Αυχέω*, hanem ' *Αυχάω* is, mint más helyen előadtuk, annyit jelent, mint KÉRKEDNI. Egy jelentésű tehát az AUCHATA nemzeti név is az ALÁZON és AUCHÉTA nemzeti nevekkel. Az AUCHATA NEMZET hazáját Herodotus sehol sem írja-le, a' mi annak jele, hogy a' Görög Nyelv bőségéből a' SCYTHA SZOKÁSOKAT követő, nem pedig SCYTHA fajú 's eredetű ALÁZON NÉPET más helyen AUCHATA NÉPNEK nevezte. Elhitte ezt előttem már Facciolati Jakab, ki az AUCHÉTA és AUCHATA NÉPET hasonlóképen egynek tartotta. 8) Sőt már jelentésénél fogva egy az AUCHÉTA és AUCHATA nemzeti névvel az EUCHATA nemzeti név is, melly, mint más helyen előadtam, szinte KÉRKEDŐT jelent. Illyen nevű népről, melly az ÁSIAI PÁRTHUSOKKAL együtt lakott, Idősebb Plinius emlekezik. 9) Aethicus Cosmographusnál pedig olvastatik:

<p>„ECÁTÁK (Hibátlanúl: EUCHÁTÁK) ÉJSZAKI TENGER MELLÉKI NEMZET.“</p>	<p>„<i>ECATAE</i> (Hibátlanúl: EUCHATAE), <i>GENS OCEANI SEPTENTRIONALIS.</i>“ 10)</p>
---	--

Ezen AUCHÉTA, AUCHATA és EUCHATA népnevek közül a' részre hajlatlan Szlavin Tudós, Schön József (Lássad e' munka 30-31-dik oldalát) egyedül az AUCHÉTA névben vélte lappangani a' SZLAVIN nemzeti névnek FORDÍTTATÁSÁT, a' mi minden esetre — ha bár véleményét hiteles okokkal nem támogatta is a' pusztá szónymozáson kívül -- neki bizonyosan ditséretére válik. 11) „*Suum cuique.*“ Az az: „*Mindenkinek a' magáé.*“

- 1) Caji Plinii Secundi, *Historia Naturalis*. Parisiis, 1741. in folio, Tomo I, pag. 218. Libro IV, cap. 12.
- 2) Caji Plinii Secundi, *Historia Naturalis*. Parisiis, 1741. in folio. Tomo I, pag. 307. Libro VI, cap. 7.
- 3) Claudii Salmasii, *Plinianae Exercitationes in Caji Julii Solini Polyhistora*. Trajecti ad Rhenum, 1689. in folio, Tomo I, pag. 24. Solini Cap. XIV.
- 4) Suidae, *Lexicon*. Cantabrigiae, 1705. in folio, Tomo III, pag. 275. Sub voce: *Σαλάμων* = Jactabundus = Alázon.
- 5) Joannis Augusti Ernesti, *Graecum Lexicon Manuale*. Lipsiae, 1768. in 8-vo, col. 1255.
- 6) Herodoti, *Musae*. Argentorati et Parisiis. 1816. in 8-vo, Tomo II, pag. 199. Libro IV, cap. 6.
- 7) Caji Valerii Flacci Setini Balbi, *Argonauticon Libri VIII*. Altenburgi, 1781. in 8-vo, pag. 766. Libro VI. versu 132.
- 8) Jacobi Facciolati, *Totius Latinitatis Lexicon*. Lipsiae, 1835. in folio, Tomo I, pag. 279.
- 9) Caji Plinii Secundi, *Historia Naturalis*. Parisiis, 1741. in folio, Tomo I, pag. 315. Libro VI, cap. 17.
- 10) Pomponii Melae, *De situ Orbis Libri III*. Lugduni Batavorum, 1722. in 8-vo, pag. 720. In *Aethico Cosmographo* post Pomponium Melam.
- 11) Neues Archiv für Geschichte, Staatenkunde, Literatur und Kunst. Wien, 1829. in 4-to, September Heft, Nro 76. S. 601.

33. §.

Azonban Herodotus VÉDELMÉRE nekem ez még mind nem elég. A' Pausániástól említett ALIZONI, vagy HALIZONI MÉHEKNEK fulánkaiktól ezek által még nem ment Herodotus: Pedig ezek az ALIZONI, vagy HALIZONI MÉHEK kétségen kívül LENGYEL ORSZÁGI MÉHEK valának. Ez a' környüállás terhelné igen nagyon az ALÁZON nemzeti nevet, ha Pausániásnak Bétsi Görög Kéziratában az 'Αλιζώνων név helyett 'Αλιζόνων, Moskáui Görög Kéziratában pedig 'Αλιζόνων nem olvastatnék. 1) Így a' LENGYEL ORSZÁGI MÉHEK nem tsipkedhetik többé az ALÁZON nemzeti névért Herodotust, 's hogy a' Történettudomány nagy érdemü Attyát ezentül az ALÁZON nemzeti névért mások se háborgathassák, olvassuk egy igen régi Római Sirkövön ime nevezetes Körüíratot:

„D • M
 AVFIDIVS ALA
 ZON. PATRONO
 SVO. GELASINO
 FECIT.“ 2)

(A' Halotti Isteneknek. Gelasinusnak, URÁNAK, Aufidius ALÁZON Tette.)

Itt áll, ime! előttünk igen régi és hiteles Sirkőről az ALÁZON hibátlan nemzeti név. A' Körülíratnak „PATRONO“ az az: „URÁNAK“ szova kétségen kívül teszi, hogy az ALÁZON NEMZETBŐL eredett AUFIDIUS olyan SZOLGA volt, ki URÁTÓL annak Végintézetében (Ex Testamento) SZABADOSSÁ (Libertinussá) tetetett, a' miért is hálából URÁNAK, Gelasinusnak, SIRKÖVET emelt. E' volt tehát az az AUFIDIUS, kitől az „AUFIDIA PLEBEJA GENS“ az az: „AUFIDIA NEMTELEN NEMZETSEG“ származott, mellynek Pénzét meg esmértetvén írta a' nagy tudományu Eckhel Jósef:

„AVFIDIA.

Gens plebeia.

RVS. *Caput Palladis altum, pone XVI.*

M. AVF. *Juppiter in citis quadrigis d. fulmen, f. sceptrum, infra ROMA.* AR. R.

Vaillantius contendit 10 RVS. explendum RVSticus, Morellius et Perisonius RVSO. Praeplacet prior sententia, nam in integerrimo musei Caesarei solum RVS. legitur nullo vestigio 18 O, quod additum fuisse suspicatus est Morellius.“ 3)

Az az:

„AVFIDIA

Nemtelen Nemzetség.

RVS. *Pallásnak szárnyas feje, mellette XVI.*

M. AVF. *Juppiter siető négy lovas kocsiban, jobb kezében menykővet, balban királyi pálcát tartva, alól ROMA.* Ezüst Ritka Pénz.

Vaillant állítja, hogy a' RVS. szó RVSticus helyett áll, Morellius és Perizonius szerint RUSO helyett. Inkább tetszik az előbbi állítás, mert a' Tsászári Gyűjteménynek legépebb példányában tsak RVS. olvastatik, semmi nyoma sem levén az O betűnek, mellyet föltalálhatónak gyanított Morellius.“

Minekutána ezeket már tudjuk, most fogjuk hívebben megérteni, 's talán megigazíthatni is Cájus Svetonius Tranquillusnak ime sorait Caligula Tsászárról:

„Livia Augustát, Déd Űkét, SZOKNYÁS ULYSSESNEK többször nevezvén, még NEMTELENSÉGGEL is némelly a' Tanátshoz íratott levelében vádolni merte, mintha anyai részről Őse Fundi város Tizedese volt volna: bár köz emlékekből bizonyos, hogy AUFIDIUS

„*Liviam Augustam Proaviam ULYSSEM STOLATUM indentidem appellans, etiam IGNOBILITATIS quadam ad Senatun epistola arguere ausus est, quasi materno avo DECURIONE FUNDANO ortam: cum publicis monumentis certum sit,*

LINGON Rómában köz hivatalokat viselt. **AUFIDIUM LINGONEM** *Romae honoribus functum.*“ 4)

A' Krisztus születése után 12-dik évben világra jött Caligula Császár önmaga a' Krisztus születése után 70-dik év felé született Svetoniusnál bizonyosan hívebben tudhatta saját származatát, 's hogy azt valóban igen jól tudta, az már csak abból is kitetszik, hogy AUFIDIUS ALAZON Ura halála után SZOLGÁBÓL lett SZABADOSSÁ; hogy a' tőle származott utódok bizonyosan NEMTELEN NEMZETSEGEK tartoztak. Hát azt is hogy ne tudta volna elég hitelességgel — ha a' Római Tanátsnak is megírni hátkodott — hogy az az AUFIDIUS, kitől ő LIVIA AUGUSTA által eredetét vette, FUNDI VÁROSNAK TIZEDESE volt? Az AUFIDIA NEMZETSEG sarjadékai közül valóban utóbb is laktak FUNDI VÁROSBAN, mert Horátiusnál olvashatni:

*„FUNDOS AUFIDIO LUSCO praetore libenter
Linguimus, insani ridentes praemia scribae,
Praetextum, et latum clavum, prunaeque batillum.“* 5)

Az az:

*„FUNDIT 's AUFIDIUS Praetort oda hagytuk örömmel,
Rajta bohón neveténk a' hosszú Római bársonyt,
És széles kaptost, jeleit jutalomnak; Iró volt.“*

Ha már enynyi megvalósodott Caligula Császárnak-állításából, valószínűnek kell annak is lennie, hogy AUFIDIUS, Livia Augustának anyai részről Őse (Öreg Attya), LINGON volt. Nem tagadhatni ezt már csak a' Caligulától Livia Augustának adatott SZOKNYÁS ULYSSES név miatt is. Írja ugyan Ostertag, Svetonius munkájának Német Fordítója:

„A' Stola saját viseletük volt a' Római Főaszszonyoknak. ULYSZ Homerustól egy fortélyos és tsalfa Ravaszfőnek festetik.“ *„Die Stola war die eigenthümliche Tracht der Römischen Damen. ULYSZ wird vom Homer als ein verschmitzter betrügerischer Schlaupkopf geschildert.“* 6)

De nekem egészen más látszik rejleni a' SZOKNYÁS ULYSSES elnevezésben. ULYSS-ES igazi neve — elvetvén belőle az ES Görög végzetet, és az Y betűt U betűnek mondván-ki — ULUSZ (másad jelentéssel: ITALUS) volt, a' mit Maffejinak igen régi Gemmája is bizonyít, mellyen szinte ULUXE, vagy ULUSSE anynyi, mint ULYSSES. 7) ULUSZ pedig éppen anynyi, mint LINGON: LINGON megint anynyi, mint LENGYEL, másképen LENGYEN, (másad jelentéssel:

ALÁZON), vagy HORVÁT. E' mostanig soha sem hallatott állításokat megbizonyítani nem ide tartozik: De azt érteni tsak ugyan ide tartozik, hogy, ha ezek valóságok, úgy AUFIDIUS ALÁZON tagadhatatlanul SZLAVIN volt. Sok, sok, igen sok fekszik elrejtetve a' História számára Tamás Spalatrói Esperesnek a' HORVÁTOKRÓL szóló ime soraiban :

<p>„Jövének LENGYEL ORSZÁG ré- szeiből, kik LINGONOKNAK hivat- nak, Totilával (Góthus Királylyal) hét vagnyoltz Nemes.Nemzetségek.“</p>	<p>„<i>Venerant de Partibus PO- LONIAE, qui LINGONES appellantur, cum Totila (Gotho- rum Regé) septem vel octo tribus Nobilium.</i>“ 8)</p>
---	---

És nem volt-e valóságos ALÁZON, az az: KÉRKEDŐ azon SABINUS LINGON, kiről írja Tacitus:

<p>„SABINUS (LINGON), a' belé ol- tatott hiuság fölött, hamis eredet- nek ditsőségétől lángolt, mondván: hogy Déd Űke az Isteni Juliusnak, midőn Galliában hadakozott, testre és házasságtörésre nézve tetszett.“</p>	<p>„<i>SABINUS (LINGON), super insitam vanitatem, falsae stirpis gloria incendebatur, pro- prium suam divo Julio per Gal- lias bellanti, corpore atque ad- ulterio placuisse?</i>“ 9)</p>
---	---

Azonban e' szép történeti adatokat mind elhomályosították azok, kik Svetonius könyvében az „AUFIDIUM LINGONEM“ szovak helyett „AUFIDIUM LURCONEM“ szovakat tettek. 10) Okuk e' változtatásra az volt, hogy AUFIDIUS LURCO Rómában köz hivatalokat viselt. De Caligulára nézve nem az itt a' kérdés, vallyon AUFIDIUS LURCO viselt-e Rómában köz hivatalokat? hanem az: vallyon AUFIDIUS, a' FUNDI VÁROSNAK TIZEDESE, viselt-e Rómában köz hivatalokat, és ugyan ez a' TIZEDES egy személy volt-e AUFIDIUS LURCÓVAL? Ezt senki sem hiheti el, sőt nem is hihető, hogy maga a' SZOLGÁBÓL Ura kegyelme által SZABADOSSÁ lett AUFIDIUS ALÁZON azonnal Rómában köz hivatalokra emelkedett volna. Utóbb Maradékai közül CNEJUS AUFIDIUS COECUS (Cicero, Tusc. Disput. V, 39. — De Finibus Bonorum et Malorum V, 19. — Horatius, Serm. I, Ecl. 5, Versu 34—36. — Livius, XLIII, 10.) Rómában TRIBUNUS PLEBIS (Népszószóló) és PRAETOR (Bíró), ennek fogadott fia pedig (Cicero, In Orat. pro Domo sua Cap. 13.) CNEJUS AUFIDIUS ORESTES Krisztus születése előtt 71-dik évben CONSUL (Polgár Mester) volt. Emleget ugyan Cicero (In Oratione Pro Lucio Flacco Cap. 19) TITUS AUFIDIUS PRAETORT (Bíró) is. Előjőnek továbbá Gruterus Jánosnál (Corpus Inscriptionum. Tomi II, Parte II, pag. CXI. In Indice Nominum) CAJUS AUFIDIUS ATTICUS és MARCUS AUFIDIUS FRONTO Római CONSULOK (Polgár Mesterek) a' régi köveken. El-

lenben MARCUS AUFIDIUS LURCO Marcus Terentius Varrótól (De Re Rustica Libro III, cap. 6.) és Idősebb Pliniustól (Hist. Nat. Libro X, cap. 20.) csak arról esmértek meg, hogy Catilina özszeesküvésének időszaka felé (Circa Bellum Piraticum Novissimum) a' Páva hizlalásból igen meggazdagodott Baromfi Kereskedő volt. 11) Ez csak nem lehetett Livia Augustának anyai részről Öse, vagy is Öreg Attya. Agyon veri ime! az idővetés és történet-tudomány a' LURCO névnek beszúratását Svetonius Könyvébe a' LINGON nemzeti név helyett. Az a' MARCUS LURCO, kit Cicero (In Oratione pro Lucio Flacco Cap. 4.) megnevez, az AUFIDIA NEMZETSEGHÉZ tartozott-e? nem mondatik. Egyébiránt akár LINGO, akár LURCO név álljon Svetonius könyvében, anynyi minden esetre a' már mondattakból kitünik, hogy a' LENGYEL ORSZÁGI nemzet neve ALÁZON, nem pedig ALIZON volt.

- 1) Pausaniae, Graeciae Descriptio. Lipsiae, 1794. in 8-vo, Tomo I, pag 123. In Atticis Libro I, cap. 32.
- 2) Ludovici Antonii Muratorii, Novus Thesaurus Veterum Inscriptionum. Mediolani, 1740. in folio, Tomo III, pag. MDXXI. Nro 2.
- 3) Josephi Eckhel, Doctrina Numerum Veterum. Vindobonae, 1795. in 4-to, Parte II, Vol. V, pag. 147. — Cf. Josephi Eckhel, Catalogus Musei Caesarei Vindobonensis Numerum Veterum. Vindobonae, 1779. in folio, Parte II, pag. 16.
- 4) Petri Almeida, In Caji Svetonii Tranquilli De XII. Caesaribus Libros VIII. Commentarii. Hagae-Comitum, 1727. in 4-to, pag. 501—502. Caligula, cap. 23.
- 5) Q. Horatius Flaccus. Lipsiae, 1764. in 8-vo, Tomo I, pag. 435. Sermonum Libro I, Ecloga 5, versu 34—36. — Cf. pag. 531. Sermonum. Libro II, Ecloga 4, versu 24—26.
- 6) Cajus Suetonius Tranquillus übersetzt und mit erläuternden Anmerkungen begleitet von I. P. Ostertag. Wien und Prag, 1799. in 8-vo, II. Band, S. 36.
- 7) Maffei, Museum Veronense. Veronae, 1739. in folio, pag. 1—II.
- 8) Joannis Georgii Schwandtneri, Scriptores Rerum Hungaricarum. Lipsiae, 1748. in folio, Tomo III, pag. 541. Historiae Salonitanae cap. 7.
- 9) Caji Cornelii Taciti, Opera. Antverpiae, 1668. in folio, pag. 412—413. Historiarum Libro IV, cap. 55.
- 10) Cajus Svetonius Tranquillus. Curante Petro Burmanno. Amstelaedami, 1736. in 4-to, Tomo I, pag. 644—645. Caligula. Cap. 23.
- 11) Dionysii Petavii, Rationarium Temporum. Lugduni Batavorum, 1724. in 8-vo, Tomo I, pag. 167. De Bello Piratico.

34. §.

Homerusnál is — bár mit gyanígtattak ezeredek óta a' Tudós Férfiak — A' HALIZON és ALIZON nemzeti név helyett ALÁZON nemzeti nevet kell olvasni. A' hamvaiban is tiszteletre méltó Heyne Christján Gottlob megjegyzette a' különbféle olvasások között:

„A' λιζώνων. A' λιζώμων a' Bo-roszlói másad Kéziratban. A' λιζώνων és A' λιζώνων FÖLTSERÉLVE „A' λιζώνων. A' λιζώμων Vrat. b. A' λιζώνων et A' λιζώνων PRO-MISCUE EXARATUM videas;

ÍRATVA jö-elő: ámbár a' Grammaticusok az V-dik Könyv 39-dik versében LEHELETTEL írni parancsolják.“

etsi Grammatici ad B, 89. ASPERATE scribere jubent.“ 1)

Hesychius Szótárában, meghoszszabbítva az í betüt, Homerus Népe 'Αλιζωνως. 2) A' Velentzei Scholiumokban mondatik:

„Αλιζωνες Pontusi Nép.“

„Αλιζωνες Gens Pontica.“ 3)

Wolf Fridrik Augustusnak Homerusi letzkéiben találtaik:

„856. 'Αλιζώνων. Ezek előfordúlnak az 5-dik Könyv 39-dik versében is. Esméretlen Nép.“

„856. 'Αλιζώνων. Diese kommen auch vor II. E, 39. Es ist eine unbekannte Völkerschaft.“ 4)

Byzántiumi István, megemlítvén Homerusnak 'Αλιζωνες Népet, így vélekedik, mint már fölebb is észrevehettük:

„TALÁN így neveztek, ELVÁLTOZVÁN AZ A BETÜ I BETÜRE, mivel Gazdagságukban KEVÉLYKEDTEK.“

„FORTASSIS ita dicti sunt, MUTATO A IN I, quod divitiis SUPERBIRENT.“ 5)

Itt Byzántiumi István az 'Αλιζωνες névre tzelez, mivel 'Αλαζών nem tsak KÉRKEDŐ, hanem KEVÉLY jelentéssel is bír Hesychius és Suidás szerént, mint más helyen bőven előadtam. Eustáthiusnál, Homer magyarázójánál is olvasható, „Ολιζώνων, οι δ' 'Αλαζώνων.“ Utána veti Heyne:

„Valának tudniillik, kik a' Borysthenes fölött lakó HALIZON SCYTHÁKAT (E' két szóban kettő a' hiba) emlegeték; minden alkalmas tekintet nélkül, és Trójától igen messze lakókat.“

„Scilicet fuere; qui HALIZONAS SCYTHAS (E' két szóban kettő a' hiba) Supra Borysthenem memorarent; nulla idonea auctoritate, et a Troja nimium quantum remotos.“ 6)

Heynénak ezen aggodalma alább egészen el fog enyészni. Sőt már az igen régi Tudós Férfiak közül Strábo Hecataeus Milesiusnak távul sem a' Borysthenes Melléki ALÁZONOKRA tzelező véleményét így adja elő:

„Hecataeus a' Föld Kerületében így ír. ALAZIA város mellett vagy Rymus folyó, melly a' Mygdonius Mezőn keresztül napnyugatról omlik a' Dascylites tóból, és Ryndacusba szakad. És most elpusztúlva van ALAZIA. Azonban az

„Hecataeus interrae circuitione ita scribit. Ad ALAZIAM urbem fluvius est Rymus, qui per Mygdonium campum ab occasu labitur e lacu Dascylitide, et in Ryndacum exit. Atque nunc desertam esse ALAZIAM. Mul-

ALÁZONOKNAK ('Αλαζώνων) sok faluikban laknak, mellyeken által foly Odrysses: Ezekben Apollo legnagyobb buzgósággal tiszteltetik, főképen a' Cyzicumiaknak fölvisgázásuk alatt."

tos autem ALAZONUM ('Αλαζώνων) pagos habitari, quos Odrysses perfluat: in quibus Apollo studiosissime colatur, maxime inspectione Cysicenorum." 7)

Demetrius Scepsius, szinte igen régi Írónak, okoskodásáról hasonlóképen a' Homerus HALIZON és ALIZON népét tárgyozva megint beszéli Strábo:

„Mert Scepsisről, hazájáról, írván, mellette és Aesepus mellett mondja lenni Eneás falut, és Argyriát, és ALÁZIÁT. Mellyek ha vagynak, kétségkívül Aesepus forrásainál vagynak."

„*Nam de Scepsi, patria sua, scribens, prope eam et Aesepum ait esse Enean pagum, et Argyriam, et ALAZIAM. Quae si sunt, utique ad fontes Aesepi sunt.*" 8)

A' két utolsó régi Görög Író, mint alább látni fogjuk, valóban helyesen eltalálta a' Nevet, de nem a' Homerustól éréntetett Lakhelyet. Még egy helyen írja Strábo:

„Aesepus körül a' völgyes sorban, a' folyónak bal parti részén a' kezdetnél vagyon Polichna, falazásra alkalmas Mezővároska: Azután Ó Scepsis, és ALLAZONIUM ('Αλλαζώνιον), melly az ALLAZONOK ('Αλαζώνων) miatt KÖLTETETT (!?): kikeről főlebb szólottunk."

„*In convalle circa Aesepum, ad laevam fluminis partem initio est Polichna, muris aptum oppidulum: deinde Palaescepsis, et ALLAZONIUM ('Αλλαζώνιον), CONFICTUM (!?) jam gratia argumenti de ALLAZONIBUS ('Αλαζώνων): de quibus supra diximus.*" 9)

Ennyi hiteles Kutfői Adat után ki tarthat tudatlannak, vakmerőnek és részrehajlónak, ha Homerus Iliásában KÉT SOK BAJT ÉS FŐTÖRÉST OKOZOTT HELYET megigazítok ezeredek után? Schweighaeuser János bő tudománygyal megmutatta; hogy Herodotusnak ALÁZON nemzeti nevét Görögül így kell le írni: 'ΑΛΛΩΝ. 10) Ezt az 'Αλάζων olvasást helyeztetem én Homerus Iliásában a' régi HALIZON, vagy ALIZON helyébe, 's azért az Iliás II. Könyve 856-dik versét — elhagyván a' szükségtelen lehetet, és A betűt tevén I helyett az ALIZON nemzeti névbe — így olvasom:

„*Ἀὐτὰρ Ἀλαζώνων Ὀδῖος καὶ Ἐπίστροφος ἤρχον.*" 11)

Az Iliás V-dik Könyve 39-dik versét is hasonlóképen így olvasom:

„*Ἀρχὸν Ἀλαζώνων Ὀδῖον μέγαν ἔκβαλε δῖφρον.*" 12)

Helyesen teszem-e ezt a változtatást, vagy helytelenül? azt a Történettudománynak kell kifejteni. Ha helyesen: Lészen SZLAVIN HISTÓRIA A' TRÓJAI HÁBORUTÓL ELSŐ JUSTINIÁNUS TSÁSZÁRIG; ha helytelenül: ÜRES ELMEFUTTATÁS ÉS TÉVEDES MINDEN IGYEKEZETEM A' SZLAVIN HISTORIA KÖRÜL.

- 1) Homeri, Carmina cum brevi Annotatione. Accedunt Variæ Lectiones et Observationes Veterum Grammaticorum cum nostræ ætatis Critica. Curante C. G. Heyne. Lipsiæ, 1802. in 8-vo, Tomo IV, pag. 427. In Iliados Libr. II, v, 856.
- 2) Hesychii, Lexicon. Lugduni Batavorum, 1746. in folio, Tomo I, col. 232.
- 3) Scholia In Homeri Iliadem. Ex Recensione Immanuelis Bekkeri. Berolini, 1825. in 4-to, Tomo Priore, Ad Iliad. II, vers. 856.
- 4) Fr. Aug. Wolf's, Vorlesungen über die Vier Ersten Gesänge von Homer's Ilias. Herausgegeben von Leonhard Usteri. Bern, 1731. in 8-vo, II. Bändchen, S. 180.
- 5) Stephani Byzantini, de Urbibus. Lugduni Batavorum, 1694. in folio, pag. 99.
- 6) Christiani Gottlob Heyne, Homeri Carmina. Lipsiæ, 1803. in 8-vo, Tomo IV, pag. 427. In Iliados Librum II, v. 856.
- 7) Strabonis, Geographia. Amstelaedami, 1707. in folio, Tomo II, pag. 828. marg. 551. Libro XII.
- 8) Strabonis, Geographia. Amstelaedami, 1707. in folio, Tomo II, pag. 829. marg. 552. Libro XII.
- 9) Strabonis, Geographia. Amstelaedami, 1707. in folio, Tomo II, pag. 899—900. marg. 603. Libro XII.
- 10) Herodoti, Musæ. Argentorati et Parisiis, 1816. in 8-vo, Tomo V, pag. 177—178. In Adnotationibus ad Herodoti Librum IV, cap. 17.
- 11) Homeri, Opera. Basileæ, 1779. in 8-vo, Tomo I, pag. 58. Iliad. II, 856.
- 12) Homeri, Opera. Basileæ, 1779. in 8-vo, Tomo I, pag. 102. Iliad. V, 39.

35. §.

Így hangzik Latán Fordításban — mert a' Görög Szöveget Hazánkban úgy is fölötte igen kevesen értenék, 's különben is itt nem Görög szovakról, hanem csak nemzeti és földleírasi nevekről leszen kérdés — így hangzik, újra mondom, Latán Fordításban megigazítottva Homerusnak első helye, mellyet már fölebb is olvastunk, 's még másodsor is érdemes változtatva hallani:

„*At ALAZONIBUS Hodius et Epistrophus imperabant,
Procul ex ALYBE, unde ARGENTI est ORIGO.*“

Az az:

„*De az ALAZONOKNAK Hodius és Epistrophus parantsolának,
Meszsze ALUBBÓL, honnand az EZÜST EREDETE.*“

Homerusnak másik helye basoulóképen megigazítottva így olvastatik:

„— — — *Primus utique Rex virorum Agamemnon
Ducem ALAZONUM Hodium magnum dejecit e curru:*“

*Primum enim ei verso in fugam in tergum hastam inficit
Humeros inter, perque pectora trajecit:
Fragorem vero edidit cadens, sonitumque dedere arma super ipso.*“

Az az:

„— — — Első igen is a' Férfiak Királyuk Agamemnon
Az ALÁZON Vezért a' nagy Hodiust ledobta a' kotsiból:
Először ugyan is neki futásra indultnak a' dárdát hátába döfte
Vállai között, 's mellein keresztül szurta:
Zuhanást adott pedig estével, 's fölötte ropogtak a' fegyverek.“

Ezen utóbbi hely, mint egyedül a' futó Hodiust ALÁZON Vezér halálát festő, nem érdemel valami különös figyelmet: Ellenben az előbbi igazi elrejtetett kiants, melyet kiásni, és történeti fáklya, melyet meggyújtani szükséges. Azt beszéli tudniillik benne Homerus, hogy az ALÁZON NEMZET Trója segedelmére ellenségei ellen ALYB, vagy is, az Y betűt — mint kell — U betűnek kimondva, ALUB TARTOMANYBÓL jött, mellyben EREDETE volt az EZÜSTNEK. Ki kell tehát tanulni, ha e' helylyel boldogulni akarunk, mellyik régi Nép volt az ALUB NÉP, továbbá hol lakott az ALUB NÉP, MÉSZSZE feküdt-e Trójától az ALUB NÉP LAKHELYE, 's volt e' valóban az ALUB TARTOMANYBAN az EZÜSTNEK EREDETE? E' kérdéseken is sokat törték eszüket a' régi Írók, azonban, mivel véleményeik merő szóvesztegetések, róluk egészen hallgatok. Beszéltetem inkább az ALUB NÉPRŐL a' Cappadóciai Amasea Városban született és Ásiában is nagy utazásokat tett Strábót, ki így ír a' CHALYBESEKRŐL:

„*Hos itaque censeo a poeta (Homero) vocari HALIZONOS
in recensione post Paphlagonas,*

„*Duxit HALIZONES Odiusque et Epistrophus una
Ex ALYBA procul, Argenti qua vena secatur.*“

*Sive scriptura mutata ex CHALYBA est in ALYBAM:
sive homines isti olim ALYBES pro CHALYBIBUS dicti sunt.
Neque enim nunc quidem pro CHALYBIBUS CHALDAEI
potuerunt dici: quondam autem non potuerunt ex ALYBIBUS
CHALYBES fieri. Praesertim cum vocabula multis sint obnoxia
mutationibus, maxime Barbarica. 1)*

Az az:

„Ezeket vélem tehát a' Költőtől (Homerustól) HALIZONOKNAK
hivatni a' lajstromban a' Paphlagonok után,

„Vezette a' HALIZONOKAT Odius is Epistrophus is együtt
ALUBBÓL meszsziról, az Ezüstnek merre vágatik ere.“

22*

Akár az írás változott CHALUBBÓL ALUBBÁ: akár ezen emberek hajdan ALUBOKNAK nevezettek CHALUBOK helyett: Mert most sem lehetne CHALUBOK helyett CHALDAEUSOKAT mondani: ha hajdan nem neveztethettek az ALUBOK CHALUBOKNAK. Főképen midőn a' nevek sok változásoknak vagynak alájuk vettetve, leginkább a' Barbar nevek.“

Hátrább megintj állítja Strábo:

„Miért tette pedig a' CHALUBOKAT középfoldekre, kiket Homerus HALIZONOKNAK (itt Strábo a' TENGHER MELLÉKI hibás magyarázatra tzeloz) nevez, mint mi is megmutattuk.“

„*Cur vero CHALYBES posuit in mediterraneis, quos HALIZONAS* (Itt Strábo a' TENGHER MELLÉKI hibás magyarázatra tzeloz) *Homerus dixit, ut et nos demonstravimus?*“ 2)

Byzántiumi István is tanítja:

„*CHALYBES, gens circa Pontum, a' Thermodontem fluvium, de quibus Eudoxus in primo. Ex aeris autem regione ferrum, quod ad acumina laudatur, educitur. HOS HOMERUS HALIZONAS VOCAT in Catalogo post Paphlagones.*

„*Sed HALIZONIBUS Hodius et Epistrophus imperabant Longe ex ALYBIBUS, unde argenti est proventus.*“

Vel Scriptura transposita ab illo „LONGE EX CHALYBE,“ cum HI HOMINES PRIMUM ALYBES DICERENTUR PRO CHALYBES. Possessivum CHALYBDICUS dicitur etiam cum D. Lycophon: CHALYBDICO MUCRONE. Dicitur etiam REGIO CHALYBDICA. Et CHALYBI apud Hecataeum: ARMENII SIMUL CUM CHALYBIS AD AUSTRUM HABITANT.“ 3)

Az az:

„CHALUBOK Nemzet a' Pontus körül, a' Thermodon folyó mellett, kikről Eudoxus az elsőben: A' Réz tartományból pedig a' Vas, melly élességekre ditsértetik, kivetetik. EZEKET NEVEZI HOMERUS HALIZONOKNAK a' Lajstromban a' Paphlagonok után.

„De a' HALIZONOKNAK Hodius és Epistrophus parantsolának Meszsze az ALUBOKBÓL, honnand az Ezüst jövedelme van.“

Vagy tőle föltserélt írással MESZSZE CHALUBBÓL“, minthogy EZEN EMBEREK ELŐSZÖR ALUBOK NEVET VISELTEK CHALUBOK HELYETT. Birtokosa CHALUBDICUS és ugyan D betűvel is. Lycophon: CHALUBDI KARDDAL. Mondatik CHALUBDI ORSZÁG is. ÉS CHALUBI Hecataeusnál: AZ ARMENUSOK EGYÜTT A' CHALUBIAKKAL DÉLRE LAKNAK.“

Igy, ha Strábo és Byzántiumi István kitalálták a' Valót, nekünk már most a' CHALUB NÉPEN kell törni fejünket.

- 1) Strabonis, Geographia. Amstelaedami, 1707. in folio, Tomo Altero, pag. 826. marg. 549. Libro XII.
- 2) Strabonis, Geographia Amstelaedami, 1707. in folio, Tomo Altero, pag. 997. marg. 678. Libro XIV.
- 3) Stephanus Byzantinus, De Urbibus Lugduni Batavorum, 1694. in folio, pag. 752--753.

36 §.

Minekélőtte a' CHALUB NÉPRŐL szólanék, meg kell mindenek előtt Strábo és Byzántiumi István DITSÓSEGERE mondanom, a' mit e' két híres Író bizonyosan nem tudott, 's nem is tudhatott, hogy a' CHALUB NÉP által már megnyertük a' SZLAVIN ŐS HISTÓRIÁT A' TRÓJAI HÁBORUTÓL ELSŐ JUSTINIÁNUS TSÁSZÁRIG. D' Herbelot írja Napkeleti Könyvtár tzmü munkájában:

„SECALEBAH, vagy SACALEBAH. Ez a' SECLAB többese, melly Árabsúl azokat jelenti, kiket a' Régiek CHALYBESEKNEK neveztek, 's kiket mi most ESCLAVONOKNAK hívunk. Melly Nemzet éjszakiabb tartományból jött, mint a' mellyben most lakik, 's melly magában foglalja az Oroszokat és Moskovitákat. Az Árabsok két féle SECALEBAH népet esmérnek, az Éjszakiakat, kikről szólottunk, és a' Délieket, kiket megkülönböztetve SECALEBAT al ZENG' néven neveznek, 's kiknek a' Régiek CHALYBES AETHIOPUM nevet adtak.“

„SECALEBAH, ou SACALEBAH. C' est le pluriel de SECLAB, qui signifie en Arabe ce que les Anciens ont appellés CHALYBES, et que nous appellons aujourd'hui les ESCLAVONS, Nation qui est venue d'un Pays plus Septentrional que celui où ils habitent présentement. et qui comprend les Russes et les Moscovites. Les Arabes reconnoissent deux sortes de SECALEBAH, ceux du Nord, desquels on vient de parler, et ceux du Midi, qu'ils appellent par distinction SECALEBAT al ZENG', que les Anciens ont nommés CHALYBES AETHIOPUM.“ 1)

Másik helyen megint említi D' Herbelot:

„JAGIOUGE, és MAGIOUGE: Góg és Mágóg, mellynek maradéka, melly Jáfettól származik, Ásiának leg éjszakiabb tartományait lakja. Ebn Alovardi Khiridat al-agiab tzi-

„JAGIOUGE, et MAGIOUGE: Gog et Magog, dont la posterité qui descend de Japhet, habite les pays les plus Septentrionaux de l'Asie. Ebn Alovardi Khiridat al-agiab tzi-

műkönyvében e' tartományról szólván ezeket mondja: „A' Góg és Mágóg népek a' leg magosabb (vagy is leg távúlabb) éjszakon találatnak, minekutána a' Kaimakok és SECLÁBOK földeik (az Utazótól) már elhagyattak.“ E' népek közül az elsőek a' Tatárok, kiket mi most Kalmukoknak hívunk, az utóbbiak a' Régieknek CHALYBESEIK, kiket mi SCLÁVONOKNAK (Szlavinoknak), vagy ESCLAVONOKNAK nevezünk. Ezek Ásiában laktanak, de elhagyák földeiket, hogy egy mást, hozzánk közelebbet, népesítsenek-meg, mellynek nevüket adták.“

vardi dans son Livre intitulé Khiridat al-agiab, parlant de ces pays, dit: „L'ontrouve les peuples de Gog et Magog dans le plus haut du Septentrion, après avoir traversé le pays des Kaimakiens et celui des SECLABES.“ Les premiers de ces peuples sont les Tartares, que nous appellons aujourd'hui Calmuques. Les seconds sont les CHALYBES des anciens, que nous appellons SCLAVES ou ESCLAVONS. Ceux-ci demouroient dans l'Asie: mais ils sortirent de leur pays pour en venir peupler un autre plus proche de nous, auquel ils ont donné leur nom.“ 2)

Két ízben is tanította tehát D' Herbelot a' napkeleti Árabs Írókból, hogy a' SZLAVINOK hajdan CHALUBOK, és viszontag a' régi CHALUBOK is SZLAVINOK voltak. Esmérte, úgy látszik, főképen az első helyet a' tiszteletre méltó Tseh Író Pubitschka is, de annak hitelt adni nem tudott, így írván:

„Vallyon a' SLÁVOKNAK, vagy is SECLÁBOKNAK nevük hajdan esmértes volt-e, a' VI-dik századig minden Íróknak hallgatásuk miatt arról nagyon kételkedem. Szinte ígybizonytalan, vallyon a' CHALYBESEK, melly név Xenophonnál és Strábónál Cappadóciai (?) Népnek tulajdonítatva találatik, a' régiektől SLÁVUSOKNAK hivattak-e? Herbelot azt állította: Herbelothoz illett volna ezt az állítását valami alkalmas alapból megbizonyítani.“

„Utrum tamen olim nomen SLAVORUM, seu SECLABORUM notum fuerit, ex scriptorum omnium usque ad seculum VI, silentio vehementer dubito. Sic etiam incertum, utrum CHALYBES, quod nomen apud Xenophontem et Strabonem occurrit Populo Cappadociae (?) tributum, utrum, inquam, CHALYBES, item SLAVI ab antiquis appellati fuerint? Herbelotius id affirmavit: Herbelotii quoque intererat assertionem hanc suam aliquo idoneo fundamento confirmare.“ 3)

A' derék Pubitschka e' soraihan szük esméretet árúl-el. Nem említem, hogy az Árabs SECALBAH szóban a' SCLÁV (és CHALEB)

szónak ábrája egészen foglaltatik; nem említem, hogy Abul-Pharájus Gergely Dynastiának lajstromukban a' CHALUBOK és SCLÁVOK egy Népnék vetetnek, 's az Árabs szövegben SZEKLÁB, a' Latánban ellenben CHALUB név áll: 4) De azt már csak meg kell említenem, hogy Gólius Jakabnak Árabs-Latán Szótárában is előjő:

„SZEKLÁB=CHALYBES: SCYTHIAI Nemzet; különösen Éjszaki. SZLÁVOK. Russusok és hasonlók. MARUPHIDES, vagy is IBN MARUPH. Mert SACALEBAT az ZENG'=CHALYBES AETHIOPUM. ABULFEDA.“

„SZEKLÁB=CHALYBES: gens SCYTHICA; peculiariter Septemtrionis. SLAVI, Russi et similes. MARUPHIDES seu IBN MARUPH. Nam SACALEBAT az ZENG'=CHALYBES AETHIOPUM. ABULFEDA.“ 5)

Itt Gólius Jakab Kutföket is idézett, tudniillik MARUPHIDES, vagy is IBN MARUPH nevü Árabs Író és ABULFÉDÁT, szinte Árabs Író, Leydai Kéziratokból. IBN MARUPH Mediának Gilán tartományában született; Nomán Ibn Mundir Árabs Királynak, ki Mohammed Profétával csak nem egy idős, Unokái közé tartozott; Árabs-Persa Szótárt írt, mellynek két kézírata állott Gólius Jakab előtt; ABULFÉDA pedig esméretesebb Árabs Író, mint sem hogy őt, 's különösen Geographiáját, esmértetnem kellene. 6) Így, a' mit Pubitschka kívánt, az tőlem, vagy inkább Góliustól, teljesített. Éréthetem itt figyelem gerjesztés végett, hogy Idősebb Plinius is (Hist. Nat. Libro VI, cap. 29.) emleget Afrikában AETHIOPIAI CHALYBESEKET.

- 1) D' Herbelot, Bibliothéque Orientale à Maestricht, 1776. in folio, pag. 776. Sub: Secaleba. — Cf. Sub: Seclab, Seclabi. — Cf. Editionis à La Haye, 1778. in 4-to Tom. III, pag. 282—283.
- 2) D' Herbelot, Bibliothéque Orientale. à Maestricht, 1776. in folio, pag. 436. Sub: Jaiouge. — Cf. Editionis à La Haye, 1777. in 4-to, Tom. II, pag. 291.
- 3) Acta Societatis Jablonovianae De Slavis Venedis Antis Vitzis et Sorabis. Lipsiae, 1773. in 4-to, pag. 50.
- 4) Gregorii Abul-Pharajii, Historia Compendiosa Dynastiaram. Oxoniae, 1663. in 4-to, In Indice.
- 5) Jacobi Golii, Lexicon Arabico-Latinum. Lugduni Batavorum, 1653. in folio, col. 1369.
- 6) Jacobi Golii, Lexicon Arabico-Latinum. Lugduni Batavorum, 1653. in folio, Inter Abreviaturas Indicis Librorum post Praefationem. — Cf. Gregorii Abul-Pharajii, Specimen Historiae Arabum. Oxoniae, 1650. in 4-to, pag. 72. et 137.

37. §.

De nem csak az Árabs, hanem a' Görög Történetírók is CHALUB néven nevezik a' SZLAVINOKAT, a' mi az Árabs Íróknak hitelességüket fölöttébb emeli. Nestornak egyik Kéziratában előjő:

„SZLAVINOK közel SYRIÁHOZ
és PAFLAGÓNIAHOZ.“

„**SLAVEN** in der Nähe von
SYRIEN und **PAFLAGO-**
NIEN.“ 1)

Akár tetszik e' hely Schlözernek, akár nem tetszik, elég az, hogy e' helynek tartalma valóság. Anástásius Könyvtár ör beszéli Justinianusról:

„Menvén pedig Thessalonicáig a'
SZLAVINOKNAK NAGY SZÁMU
SOKASÁGUKAT részént hadban el-
fogta, részént mint önkényt hoz-
zája jövőket a' TSÁSZÁRI ELŐ-
TSAPAT TARTOMÁNYÁBA, midőn
Abydusnál által hajókázott volna,
helyhezette.“

„*Exurgens autem usque Thes-*
salonicen **COPIOSAS MUL-**
TITUDINES SCLAVINO-
RUM partim bello perceptit, par-
tim cum ad se confluerent **IN**
PARTIBUS OBSEQVII, cum
per Abydum transfretasset, con-
stituit.“ 2)

Mi volt ez a' TSÁSZÁRI ELŐTSAPAT (OBSEQVIUM= ELŐSEREG),
's hol volt különösen LAKHELYE KIS ÁSIÁBAN? bőven el mondja Con-
stantinus Porphyrogenneta Görög Tsászár, meg nevezvén egyszer'smind
e' TSAPATNAK nevezetesebb városait, Nicaeát, Cotyaeumot,
Dorylaeumot, Midaeumot, Apameát, Myrlaeát, Lampsac-
cumot, Pariumot, CYZICUMOT és ABYDUST. 3) A' SZLA-
VINOK tehát Justinianus Tsászártól e' Városokban nyertek lak-
helyet Paflagónia szomszédságában. Ha tehát ismét írja alább An-
ástásius Könyvtárór Constantinus Tsászárról:

„CYZICUMNÁL (Eztinél) pedig
száz husz CHALBENUST fölakasz-
tatott.“

„*Apud* **CYZICUM** (*Etsi*)
autem centum et vicenos **CHAL-**
BENOS in ligno suspendit.“ 4)

Nem kell-e itt a' CHALBENUSOK alatt SZLAVINOKAT érteni?
Theophanes említi:

„Ezen évben AZ ÁSIÁBA ÁLTAL-
VITETETT SZLAVINOK KÖZÜL
Justinianus hadviselésre alkalmas
Férfiakat választott, és seregébe kö-
zülük mintegy HARMINTZ EZERET
beiktatván fegyverekkel őket ellátta,
kiket Nebulus Vezérük alatt FÖLÖS-
LEGES SEREGNEK (A' História
Miscella Írójánál: ELFOGADHATÓ
NÉPNEK) nevezett. Bizván vitézsé-
gükben írt az Árábsoknak, hogy ő
a' tőle aláíratott Békekötésnek pon-
tait többé meg nem tarthatja. A'

„*Hoc anno* **EX DEPORTA-**
TIS IN ASIAM SCLAVIS
viros bello idoneos elegit **Justi-**
nianus, *et in exercitum ad TRI-*
GINTA MILLIA adlectos ar-
mis instruxit, quos **ACIEM SU-**
PERABUNDANTEM (A' Hi-
stória Miscella Írójánál: POPULUM
ACCEPTABILEM) *nuncupavit, et*
eorum Ductorem Nebulum Eo-
rum robori confidens Arabibus
scripsit, se pacis a se scriptae
conditionibus non amplius stare

FŐLÖSLEGES SEREGGEL tehát és lovag osztályaival kiindulva a' tenger mellett fekvő Sebastopolis városba sietett. És első özsze ütközéskor meggyőzettek ugyan az Árábsok. De Muamed a' SZLAVINOKNAK, kik a' Rómaiakkal mint segédek katonáskodának, Vezérüket titkon eltsábitván, 's küldvén neki aranyokkal teljes Puzdrát, különbféle ígéretekkel HUSZ EZER TÁRSÁVAL együtt a' maga részére édesgette. Így azon futamodást, melyet a' Rómaiak elkövettek, megvásárolta. Ezen idő alatt Justinianus a' SZLAVINOKNAK MARADVÁNYAIKAT aszszonyaikkal 's gyermekeikkel együtt Leucáta nevű meredek és tenger melléki helynél a' Nicomediai (Bithyniában) partok körül megölette.“

posse. Et SUPERABUNDANTI ILLA ACIE, equestribusque legionibus eductis, Sebastopolim, quae ad mare est contendit. Et primo quidem conflictu vincuntur Arabes. At Muamed SCLAVORUM, qui cum Romanis auxiliare militabant, Ducem clam tentans, transmissa ad eum pharetra numis aureis plena, pluribus etiam pollicitis delinitum cum SOCIORUM VINGINTI MILLIBUS ad suas partes transire svadet. Ita fugam, quam Romani tulerunt, ille mercatus est. Sub id tempus SCLAVORUM RELIQVIAS, etiam mulieres et pueros, Justinianus e medio sustulit ad Leucatam locum praeruptum atque maritimum, et ad Nicomediae (In Bithynia) situm littora.“ 5)

Laktak tehát mind a' Trója melléki MYSIÁBAN, mind BITHYNIÁBAN Paflagónia körül SZLAVINOK, 's ezeket nevezte Anástásius Könyvtárőr CHALBENUSOKNAK, az az: CHALYBESEKNEK. A' SYRIÁBA vándorolt SZLAVINOKRÓL írja Theophanes:

„Továbbá Aberachman Chaled fia seregét a' Római Birodalomba vivén, ott töltötte a' telet, és sok tartományt pusztított. ÖT EZER VELE VOLT SZLAVIN pedig, SYRIÁBA ROHANT, és az APAMAEUSOKNAK FÖLDEIKEN SCEVOCOLOBUMBAN (Hibátlanul: SELEUCO-BELUSBAN) LAKOTT.“

„Porro Aberachman Chaledi filius exercitu in Romanam dittonem deportato, illic hyberna duxit, et multas provincias depopulatus est. SCLAVINI vero AD QVINQVE MILLIA, ipsi adjuncti, PER SYRIAM EFFUSI SUNT, et IN APAMAEORUM AGRO AD SCEVOCOLOBUM (Hibátlanul: SELEUCO-BELUM) HABITAVERE.“ 6)

Abul-Pharagius Gergely is följegyzette:

„Justinianus kevélységtől fölfuvalkodva, megszegvén esküjét, a' bé-

„Justinianus superbia elatus, fracto Juramento, pacem solvit,

két előbb fölbontotta, mint sem kitélt volna. Sereget küldvén a' Cyprusi Árábsokat fogságba vitette. Miért is Mohammed, Cardoa szigetnek Emire, Cappadóciára rohant. Megtámadták őt a' Rómaiak és SCLÁVUSOK. A' Rómaiak Caesarea mellett meggyőzettek. A' SZLAVINOK az Árábsokkal békét kötven velük SYRIÁBA mentek, mintegy HÉT EZEREN, kiknek az Árábsok ANTIOCHIÁBAN és CYPRUS szigetében adtak lakhelyet.“

antequam expleta erat. Exercitum misso captivos abduxit Arabes, qui in Cypro erant. Quare Mohammedes, Emira insulae Cardoae, Cappadociam invasit. Impetum in eum fecerunt Romani et SCLAVI. Romani victi sunt juxta Caesaream. SCLAVI, cum Arabibus pace composita, cum iis in SYRIAM profecti sunt, circiter SEPTEM MILLIA, quibus domicilia ANTIOCHIAE et IN CYPRO ab Arabibus concessa sunt.“ 7)

Ezen hiteles adatok szerint laktak tehát a' SZLAVINOK valóban SYRIÁBAN is ÁRMÉNIA tőszomszédságában, 's ezekről beszéli bizonyosan Anna Comnena:

„Haddal még is meggyőzetvén, és meghódíttatván ama híres Tzimisca Jánostól, Ásiából mint foglyok által hozattak, és a' CHALYBESEKNEK előbbi lakhelyeikből és Árméniai tanyájukból Thráciába (Bulgáriába) szállíttattak, 's Philippopolis körül lakni kényszerítették.“

„Bello tamen domiti ac plane subjugati cum fuissent ab illo inclityo Johanne Tzimisca, ex Asia captivi ab eodem ducti sunt, et ab illis CHALYBUM quas prius obtinebant sedibus, locisque Armeniacis in Thraciam (Bulgariam) transtulit, ac circa Philippopolim domicilia figere coegit.“ 8)

Kitetszik mind ezekből, hogy mind az ÁRÁBS, mind a' GÖRÖG ÍRÓK jőgen korán esmérték a' SZLAVIN NÉPEKET. Azonban, mivel ezeknél nyomosabb okokból is megbizonyíthatni a' CHALUB és SZLAVIN NÉP EGYSÉGÉT, keressük mi tsak megfeszített szorgalommal az Ősz Homerus ALÁZON NEMZETENEK valóságos Hazáját.

- 1) August Ludwig Schlözer's Nestor. Göttingen, 1803. in 8-vo, II. Theil, S. 75.
- 2) Anastasii Bibliothecarii, Historia Ecclesiastica. Parisiis, 1649. in folio, pag. 116.
- 3) Anselmi Banduri, Imperium Orientale. Parisiis, 1711. in folio, Tomo I, pag. 9. Constantin. Porphy. De Thematibus. In specie de Themate Obsequii.
- 4) Anastasii Bibliothecarii, Historia Ecclesiastica. Parisiis, 1649. in folio, pag. 142. — Cf. Eustathii, Commentarii in Dionysium Periegetam. Alexandro Polito Interprete. Coloniae Allobrogum, 1741. in 8-vo, pag. 387. „Hos Chalybes atq' Chalbio vocarunt.“ Hinc CHALBII=CHALBENI=CHALYBES.
- 5) Theophanis, Chronographia. Parisiis, 1655. in folio, pag. 305-306. — Cf. Ludovici Antonii Muratorii, Rerum Italicarum Scriptores. Mediolani, 1723. in folio, Tomi I, Parte I, pag. 140. col. 2-da, Historiae Miscellae Libro XIX.
- 6) Theophanis, Chronographia. Parisiis, 1655. in folio, pag. 269. — Cf. Ludovici Antonii Muratorii, Rerum Italicarum Scriptores. Mediolani, 1723. in folio, Tomi I, Parte I, pag. 136. col. 1-a Historiae Miscellae Libro XIX. — Cf. Anastasii Bibliothecarii, Hi-

storia Ecclesiastica. Parisiis, 1649. in folio, pag. 109. — Cf. Lucae Holstenii, Notae et Castigationes in Stephanum Byzantinum. Lugduni Batavorum, 1684. in folio, pag. 287.

- 7) Gregorii Abul Pharagii, sive Bar-Hebraei, Chronicon Syriacum. Lipsiae, 1789. in 4-to, Tomo I, pag. 118.
8) Annae Comnenae, Alexias. Parisiis, 1651. in folio, pag. 451.

38. §.

Xenophon Krisztus születése előtt 449—359 évek között TIZ EZER GÖRÖG KATONÁT vezetvén vissza Ásiából Európába, szemével látta a' CHALUB NÉPET, őt tehát, mint igen hiteles tanut, nem lehet mindenek előtt ki nem hallgatnunk. Midőn ez a' bölts Vezér Árméniába érkezett, elhagyván a' Tigris folyó kezdetét 's Teleboas nevü vízhez jutván, itt látott először Teribázus Árméniai Vezér seregében Zsoldos CHALUB KATONÁKAT, kikről így emlekezik:

„Felelé, Teribázust seregével jelen lenni, 's hogy a' CHALUBOKBÓL és Taochusokból ZSOLDOS KATONÁKAT fogadott, és kész a' hegy szorulatoknál, hol tsak egy kimenetel lehetőség, megtámadni a' Görögöket.“

„Respondit, adesse suo cum exercitu Teribazum, MILITES-QUE-STIPENDIARIOS CHALYBES et Tuochos conduxisse, ac paratum esse in montium angustiis, qua unicus tantum exitus pateret, Graecos adoriri.“ 1)

E' CHALUB KATONÁK hazájukon kívül valának, 's azért különös figyelemre épen nem méltók. Tsak akkor, midőn a' Görög Sereg Árménia bértzein keresztül törve a' róna földre le menni akart, jutott-el a' Görög Sereg a' CHALUB NÉP Hazájához. Beszéli, tudniillik, Xenophon:

„Ezek után heted tábornok útve a' Phásis folyóhoz jönnek, naponként öt persa mérföldet halladva. Volt az mintegy száz lábnyi széles. Innend másad tábornok útve tiz persa mérföldet hátra hagytak, melly időben, midőn által menvén a' hegyeken a' rónaságra lemenni iparkodának, a' CHALUBOK, Taochusok és Phásis Környékiek előttük megjelenének.“

„Post haec castris septimis ad Phasin annem perveniunt, confectis in dies singulos quinque parasangis. Erat is latitudine plethri. Hinc castris alleris, decem parasangas procedunt, quo tempore conantibus ipsis in planitiem, montibus superatis, descendere, CHALYBES et Tuochi et Phasiani occurrunt.“ 2)

Folytatja a' CHALUBOKRÓL ismét Xenophon:

„Innend a' CHALUBOK FÖLDEI-KEN hét tábornot ütve ötven persamérföldet utaztak. Vala e' NEMZET VALAMENYNYI NÉPEK KÖZÖTT, mellyeknél a' Görögök keresztül mentek, LEGES LEG ERŐSEBB, és ez VELÜK MEGÜTKÖZNI BÁTORKODOTT. Használtak a' has aláig lemenő Vásznon Pántzélt, és szárnyak helyett voltak öszsze sodortott sűrű köteleik. Viseltek lábszár takarókat is, és sisakokat, és az öv mellett gyilkot, olytant, mint a' Lakóniai kasza formájú kardotska. Evvel, a' hányot csak hatalmukba kerítették, mind megölték: A' Fejeket pedig levágván, 's tartván, az övéikhez ÉNEKLÉSSEL és TÁNTZOLÁSSAL visszatértek, főképen na az ellenség láthatta őket. Volt mintegy tizenöt könyöknyi hosszúságú dárdájuk is, és egy pallosuk. Ben maradának ők ugyan a' Mezővárosokban, azonban mihelyest a' Görögök mellettük elmentek, hátul késérték őket, 's állandóul hartzoltak velük. Elfutottak pedig azon természetű helyekbe, melyekbe az élelmet öszsze hordották. Miből következett, hogy a' Görögök azon tartományból semmit sem kapnának; hanem azon barmokat használák eledelül, mellyeket a' Taochusoktól elvettek. Innend a' Harpasus folyóhoz értek, mellynek szélessége mintegy négy száz lábnyi. Azután negyed tábornot ütve, és husz persamérföldet hátra hagyva a' SCYTHINUSOKHOZ jövének, 's túllhalladván a' rónaságon a' falukba szálltak. Ezekben gabona szerzés miatt három napig tartózkodtak.“

„Inde per CHALYBUM AGROS castris septem, parasangas quinquaginta conficiunt. Erat EA NATIO OMNIUM, per quas Graeci fecerunt iter, LONGE FORTISSIMA, et quae CUM EIS CONGREDI EST AUSA. Loricis lineis ad ventrem inum usque tendentibus utebantur, ac pro alis habebant funes densos cortortos. Erant eis et tibiurum tegumenta, et galeae, ac juxta cingulum sica, instar Laconici gladioli falcati. Eo, quotquot in polestatem suam rede-gissent, jugulabant: capitaque resecantes, et tenentes, ad suos CUM CANTU et SALTATIONE revertebantur, praesertim si ab hostibus conspicerentur. Habebant et hastam quindecim fere cubitorum, cum uno mucrone. Manebant illi quidem in oppidis, verum quamprimum Graeci transiissent, sequebantur a tergo, et continenter dimicabant. Elabebantur autem in illis natura munitis locis, in quae comneatum etiam omnem comportaverant. Quo factum, ut nihil ex ea regione Graeci acciperent; sed iis jumentis ad cibum uterentur, quae Taochis eripuerant. Inde ad amnem Harpasum perveniunt, cuius erat quatquor plethrorum latitudo. Hinc per SCYTHINOS castris quartis parasangas viginti conficiunt, ac planicie peragrata in vicus perveniunt. In eis frumentationis causa triduum permanserunt.“ 3)

Ki tetszik Xenophonnak e' soraiból, hogy a' CHALUB NÉP, melyről itt szó vagyon, nem CAPPADÓCIÁBAN, — mint Pubitschka vélte —, hanem ÁRMÉNIA TÚL a' TAOCHUSOK és SCYTHINUSOK mellett, de még is a' FEKETE TENGERRE NÉZVE ETTŐL TÁVÚLABB LAKOTT, minthogy a' Görögök tsak a' TECHES nevű HEGYRŐL LÁTTAK UTÓBB a' PONTUS EUXINUS VIZEIT. 4) Idősebb Plinius ezen CHALUB NÉPET két ízben ÁRMÉNIAI CHALUBOKNAK (ARMENO—CHALYBES) nevezi, így irván az első helyen:

„És Pharnacéától száz ezer lépésnyire a' szabad Trapezus nagy hegytől záratva. EZEN TÚL AZ ÁRMÉNIAI CHALUB NEMZET NAGYOBB ÁRMÉNIÁTÓL XXX. EZER LEPÉSNYIRE FEKSZIK.“

„*Et a Pharnacea centum milibus passuum, Trapezus liberum, vasto monte clausum. ULTRA QVOD GENS ARMENOCHALYBES, A MAJORE ARMENIA XXX. MILLIBUS PASSUUM DISTANS.*“ 5)

A' másik helyen mondja:

„Az egész rónaságot Cyrus vizeitől (Kurus, Korus, Koros=Cyrus), az Albánus Nemzet bírja: azután az Iberus Nép, elválasztván amazoktól az ALAZON FOLYÓ (Strabónál a' XI-dik Könyvben, II. Kötet 764-dik, oldalaslag 500-dik lapon 'Αλαζώνιος) által, mely a' Caucasusi hegyekből Cyrus vizébe szakad. Nevezetesebb Mezővárosok, Albániáé, Cabalaca: Iberiáé, Harmastis a' viz mellett, Neoris: Thasie Tartomány, és Triare a' Paryadras hegyekig. Odább vagynak a' Colchisi Pusztaságok, mellyeknek a' Ceraunius hegyek felé dülő oldaluknál az ÁRMÉNIAI CHALUBOK laknak.“

„*Planitiem omnem a Cyro usque, Albanorum Gens tenet: mox Iberum, discreta ab iis AMNE ALAZONE* (Strabonis Libro XI, pag. 764. marg. 500. Tomo II, edit. cit. 'Αλαζώνιος), *in Cyrum a Caucasii montibus defluente. Praevalent oppida, Albaniae, Cabalaca: Iberiae, Harmastis juxta flumen, Neoris: Regio Thasie, et Triare usque ad Paryadras montes. Ultra sunt Colchicae Solitudines, quarum a latere ad Ceraunios verso, ARMENOCHALYBES habitant.*“ 6)

Ezekről írta már Krisztus születése előtt 525—467-dik évek között a' Caucasusi hegyekre le bilintseztetett Prometheusban Aeschylus:

„Balra pedig, hol a' KOVÁTS CHALUBOK (Σιδηροέκτρονες) LAKNAK, kiktől őrizkedned kell; MERT KEGYETLENEK, és a' JÖVEVÉNYEKET NEMERESZTIK MAGUKHOZ.“

„*Ad sinistram vero ubi FABRI FERRARII (Σιδηροέκτρονες) CHALYBES INCOLUNT, a quibus cavendum est tibi; SUNT ENIM IMMI-*

**TES, et HOSPITIBUS IN-
ACCESSI.“ 7)**

Ugyan ezekről térszen említést, Mithridates háborujáról beszélvén, az Alexandriai Appianus is. 8) Azonban e' CHALUB NÉP nem lehetett Homerusnak ALUB vagy CHALUB NÉPE, ámbár Trójától elég MESZSZIRE lakott, mivel Homerus a' Paphlagonok és ezen CHALUB NÉP között lakó Nemzetekből egyet sem vezet Trójához, 's mivel ezen CHALUB NÉPNÉL nem volt az EZÜSTNEK, hanem a' VASNAK EREDETE, vagy JÖVEDELME. Azt pedig, hogy a' VAS valamikor a' Görögöktől EZÜST nevet nyert volna, megbizonyítani — tudtomra — nem lehet.

- 1) Xenophontis, Opera. Lipsiae, 1763. in 8-vo, Volumine II, pag. 215—216. Anabaseos Libro IV, cap. 4. §. 11.
- 2) Xenophontis, Opera. Lipsiae, 1763. in 8-vo, Vol. II, pag. 228—229. Libro IV, cap. 6. §. 3. Anabaseos.
- 3) Xenophontis, Opera. Lipsiae, 1763. in 8-vo, Vol. II, pag. 239—241. Anabaseos Libro IV, cap. 7. §. 10—13.
- 4) Xenophontis, Opera. Lipsiae, 1763. in 8-vo, Vol. II. pag. 241. Anabaseos Libro IV, Cap. 7. §. 16.
- 5) Caji Plinii Secundi, Historia Naturalis. Parisiis, 1741. in folio, Tomo I, pag. 304. Libro VI, cap. 4.
- 6) Caji Plinii Secundi, Historia Naturalis. Parisiis, 1741. in folio, Tomo I, pag. 308—309. Libro VI, cap. 10.
- 7) Aeschylli, Dramata. Lipsiae, 1805. in 8-vo, pag. 51. In Prometheo Vinclo v. 696—705. — Cf. De Chalybibus, velut Scytharum Colonis, pag. 126. In Septem ad Thebas v. 686—687.
- 8) Appiani Alexandrini, Opera. Lipsiae, 1785. in 8-vo, Vol. I. pag. 743. De Bello Mithridatico Cap. 69.

39. §.

Említ Xenophon még egy másik CHALUB NÉPET is a' MOSYNOECUS és TIBARENUS Nemzet hazája között ime soraiban:

„Ezen részént ellenséges, részént békés tartományon a' Görögök keresztül menvén, nyoltzadik táborozás után a' CHALUBOKHOZ értek. NEM NAGY VOLT E' NEMZET, és a' MOSYNOECUSOKNAK URADALMUK ALATT ÉLT. A' NEMZETNEK LEGNAGYOBB RÉSZE MAGÁT VAS ÁSÁSBÓL TÁPLÁLTA. Innend a' TIBARENUSOKHOZ jöttek.“

„*Per hanc regionem Graeci, tam hostilem quam pacatam, profecti, castris octavis ad CHALYBES perveniunt. Erat EA NATIO NON AMPLA et MOSYNOECORUM IMPERIO SUBJECTA. MAXIMA PARS GENTIS SE FERRO FODIENDO ALEBAT Hinc ad TIBARENOS perveniunt*“ (1)

Nem volt ez is Cappadóciai Nemzet, mint Pubitschka gondolta. Róla számtalanszor beszélnek a' régi Görög és Római-Classicus Írók. Orpheusnál előjő a' Mosynus Nemzet szomszédságáról:

„*Prope Amazonum equestrium urbes adjacent,
Et CHALYBES, Tibarenaeque gentes.*“ 2)

Az az:

„A' lovag Amazonoknak városaik közel fekszenek,
És a' CHALUBOK, és a' Tibarenius Nemzetségek.“

Herodotusnál találhatik:

„A' Mysusok, Mariandymusok, | „*Mysi, Mariandyni, CHA-*
CHALUBÓK, Paphlagonok.“ | *LYBES, Paphlagones.*“ 3)

Euripides följegyzette az Alcestisben:

„*Et quod apud CHALYBES
Ferrum nascitur, domat tua vis.*“ 4)

Az az:

„És a' melly Vas a' CHALUBOKNÁL
Készül, azt fékezi a' te erőd.“

Aristoteles egyik helyen tanítja:

„Mondják a' CHALUBOKRÓL is, | „*Ajunt et CHALYBAS, in*
hogy a' mellettük fekvő kis sziget- | *juxta sita parva insula aurum*
ben az öszszehordatott aranyot min- | *comportatum construere peculiari*
den mások fölött különös szorga- | *prae aliis omnibus studio; quo*
lommal elkészítik; azért az értzek- | *circa in metallis, ut videtur,*
ből, mint látszik, kiásván, azt el- | *effossum secant.*“ 5)

Ugyan Aristoteles más helyen:

„Mondatik pedig, hogy a' CHA- | „*Fertur autem peculiaris quae-*
LUBI és Mysiai VASNAK különös | *dam generatio esse FERRICHA-*
valami készítettése vagyon, 's ez a' | *LYBICI Mysinique, ut quod*
folyóvizekben levő homokból hor- | *ex sabulo fluxiorum comporta-*
datik öszsze; nekik szerént egysze- | *tum; alii simpliciter lotum in for-*
rűen megmosatva a' kementzében | *nace excoqui, alii illum etiam ex*
kifőzetik, mások szerént a' gyakor- | *lotura frequentiore subsidentem*
tábbi mosás után alászállott üledé- | *hypostasin injici, simulque igni*
ket bele vetvén együtt tűzben meg- | *purgari tradunt, adjecto pyri-*
tisztítatják, hozzá adván pyrimachus | *macho lapide, qui isthio pluri-*
nevű követ, melly náluk nagy mér- | *um reperitur. Hoc genus ferri*
tétkben találhatik. A' vasnak e' neme | *aliis est multo nitidius; et nisi*

más vasaknál sokkal fényesebb, és ha nem egyedül egy tűzben és egy kementzében tisztítatik, az ezüst-hoz hasonlóvá tetelik. Ez maga egyedül nintsen mással vegyítve, azonban nem igen nagy mennyiségben nyeretik.“

unis tantum ignibus, unaque fornace purgelur, argento simile redditur. Solum hoc est impermixtum, caeterum minime provenit copiose.“ 6)

Callimachusnál olvashatni Catullus fordítása szerint:

„*Quid facient crines, quum ferro talia cedant?
Juppiter, ut CHALYBΩN omne genus pereat:
Et qui principio sub terra quaerere venas
Institit, ac ferri frangere duritien.“* 7)

Az az:

„Mit tesznek a' hajak, ha azok a' Vasnak engednek?
Juppiter, bár az egész CHALUB Nemzet elveszne:
És az, ki először a' föld alatt értzeret keresni
Nem szünt, 's megtörte a' Vas keménységét.“

Apollónius Rhódus négy helyen térszen említést Argonauticáiban a' CHALUBOKRÓL. Először előadja:

„Úgy pedig elhatározottatott Polyphemusról is, hogy, minekutána a' Mysusoknak híres várost épített, a' Cius befolyásánál a' CHALUBOKNAK nagy térü földükön meghaljon.“

„*Ita vero etiam Polyphemum ad ostia Cii, decretum est, Mysis celebri urbe condita, mortem obire CHALYBUM in immensa terra.“* 8)

Másik helyen:

„Azután ezeken (Amazonokon) túl legszegényebb emberek a' CHALUBOK kemény és terméketlen földet bírnak, Munkások, kik vas készíttéssel (kovátsolással) foglalatoskodnak. Közel laknak ezekhez a' barmokkal hővelkedő Tibareusok.“

„*Tum post eas (Amazonas) miserimi hominum asperam CHALYBES et difficilem terram tenent, Operarii, qui ferrea opera tractant (ferrum fabricantur). Prope autem habitant pecudibus abundantes Tibareni.“* 9)

Harmadik helyen:

„Más nap 's következő éjjel a' CHALUBOK földükre jöttek. Ezek sem ökrökkel nem szántanak, sem más édes gyümölcsöt nem termesztenek: nem is legeltetnek a' harmatos mezőkön nyájokat: Hanem a'

„*Die vero altera nocteque insequente CHALYBUM ad terram venerunt. His nec boum aratio curae est, nec alia quaedam plantatio fructus dulcis: neque illi greges in roscido pascuo pa-*

vasat termő kemény földet ásogatván, ennek a' vasnak árán tserélnek eledeleket, nem is hasad nekik a' hajnal munka nélkül, hanem FEKETE KOROM ÉS FÜST KÖZÖTT NEHÉZ MUNKÁJUKAT VÉGEZIK. Ezek után mindjárt, a' Nemzeti Jupiter fokát hátra hagyván, menének a' Tibareusoknak földeik mellett.“

scunt: Sed ferri feracem asperam terram effodientes pretium permutant cibarium, neque ipsi aurora exoritur sine laboribus, SED ATRA FULIGINE ATQUE FUMO LABOREMDURUM EXANTLANT. Post illos statim deinde Gentilitii Jovis promontorium circumvecti, ferebantur juxta Tibarenorum terram.“ 10)

A' negyedik helyen ismét Apollónius Rhódus:

„Addig eljött a' TENGERMELLEKI CHALUBOKNAK (αρχιάλων Χαλύβων) földükre, hol őt a' bal eset megigázta.“

„Intereaque venerat in terram **MARITIMORUM CHALYBUM** (αρχιάλων Χαλύβων), ubi ipsum etiam fatum perdomuit.“ 11)

Scymnus Chius is emlegeti:

„De a' többi tartományok vegyes Barbarus Népektől bíratnak: és ugyan a' Ciliciaiak a' Lyciaiakkal, Macarokkal és Mariandenusokkal lakják a' Tengermelleki Helyeket, szinte így a' Paphlagonok is a' Pamphylusokkal: a' belföldön vagynak a' CHALUBOK és szomszéd Cappadóciaiak.“

„At ceterae provinciae sunt Barbarae promiscuae; et Cilices quidem, cumque Lyciis Macares Mariandenique possident loca maritima, Paphlagonisque cum Pamphylis; Interna **CHALYBES**, proximusque Cappadox.“ 12)

Dionysius a' föld kerületében:

„Ezek mellett pedig a' barmokkal bővelkedő Tibareusok. Ezek után pedig a' CHALUBOK is terméketlen és kemény földön laknak, dolgoznak és a' vas kovácsolást értők: a' kik ugyan a' nehéz hangu üdővas mellett állván soha sem szünek meg a' munkálkodástól nehéz nyomoruságaik között.“

„Hos vero juxta, pecore abundantes Tibareni. Post hos autem, etiam **CHALYBES** duram et saevam terram habitant, laboriosi edocti fabricam ferri: qui quidem gravisonas ad incudes stantes, nunquam cessant a labore et aerumna gravi.“ 13)

Írtak még a' Tibareus és Mossynus nevű Népek között lakott CHALUB NÉPRŐL Pomponius Mela 14), Scylax Caryandensis 15), Idősebb Cájus Plinius Secundus a' Természet Történeteiben 16), Publius Virgilius Máro 17), Cájus Valerius Flaccus Setinus Balbus 18), Am-

miánus Marcellinus 19), Rufus Festus Avienus 20), a' Fekete Tengernek Nevetlen Leírója 21), Julius Pollux 22), és Suidás 23): De ezeknek soraikkal, minthogy valami különös bennük épen nem foglaltatik, nem terhelem az érdeemes Olvasókat. Inkább arra teszem őket figyelmetesekké, hogy Homerusnak régi magyarázói közül igen sokan ezt a' CHALUB NÉPET tartották Homerus HALIZON vagy ALIZON, — vagy inkább ALÁZON — NÉPÉNEK. Úgy, de e' CHALUB NÉP Trójához KÖZEL, nem pedig Trójától MESZSZE, lakott, 's Hazájában az EZÜSTNEK EREDETE vagy JÖVEDELME nem volt, minthogy ők valóban csak VASMÍVELŐK valának. Így nimsen más hátra, mint az, hogy Homerusnak ALÁZON NÉPÉT és ALUB vagy CHALUB TARTOMÁNYÁT más helyen keressük. Elhagynak, igaz, e' keresésben bennünket minden régi magyarázók, de nem hagynak el a' történeti Kutatók, mellyeknek az amazokéénál nagyobb tevénytük és hitelességük vagyon.

- 1) Xenophontis, Opera. Lipsiae, 1763. in 8-vo, Vol. II, pag. 281—282. Anabaseos Libro V, cap. 5. §. 1—2. — Cf. Tabulam Geographicam Vol. II. adjacentem.
- 2) Orphei, Argonautica Hymni Libellus De Lapidibus et Fragmenta. Lipsiae, 1764. in 8-vo, pag. 104—105. Argonaut. v. 738—739.
- 3) Herodoti, Musae. Argentorati et Parisiis, 1816. in 8-vo, Tomo I, pag. 31—32. Libro I, cap. 28. — Cf. Tomum III. pag. 229. Libro VII, cap. 76. — Cf. Tom. III, pag. 112—113. ad Libri VII, cap. 76. — Cf. Tomum VI, pag. 336—337. In Adnotationibus ad Libr. VII, cap. 76.
- 4) Euripidis, Tragoediae Fragmenta Epistolae. Lipsiae, 1778. in 4-to, Tomo I, pag. 386. In Alcestide v. 983.
- 5) Aristotelis, Liber De Mirabilibus Auscultationibus Explicatus a Joanne Beckmann. Göttingae, 1786. in 4-to, pag. 57—58. Cap. 25.
- 6) Aristotelis, Liber De Mirabilibus Auscultationibus Explicatus a Joanne Beckmann. Göttingae, 1786. in 4-to, pag. 93—97. Cap. 49.
- 7) Callimachi, Hymni Epigrammata et Fragmenta. Lugduni Batavorum, 1761. in 8-vo, Tomo I, pag. 372. Ex versione Catulli De Coma Berenices.
- 8) Apollonii Rhodii, Argonauticorum Libri IV. Lipsiae, 1797. in 8-vo. Vol. I, pag. 96. Libro I, v. 1321—1323. — Cf. Apollonii Rhodii Argonautica. Lipsiae, 1813. in 8-vo, Tomo II, pag. 112. et 444. Scholiast. ad I, v. 1321—1323.
- 9) Apollonii Rhodii, Argonauticorum Libri IV. Lipsiae, 1797. in 8-vo, Vol. I, pag. 128—129. Libro II, v. 374—377.
- 10) Apollonii Rhodii, Argonauticorum Libri IV. Lipsiae, 1797. in 8-vo, Vol. I, pag. 172. Libro II, v. 1000. — 1010.
- 11) Apollonii Rhodii, Argonauticorum Libri IV. Lipsiae, 1797. in 8-vo, Vol. I, pag. 399. Libro IV, v. 1474—1475.
- 12) Geographiae Veteris Scriptores Graeci Minores. Oxoniae, 1703. in 8-vo, Vol. II. pag. 54—55. Scymni Chii v. 197—201.
- 13) Geographiae Veteris Scriptores Graeci Minores. Oxoniae, 1712. in 8-vo, Vol. IV. In Dionysii Orbis Descriptione pag. 135. v. 767—771.
- 14) Pomponii Melae, De Situ Orbis Libri III. Lugduni Batavorum, 1722. in 8-vo, pag. 102. Libro I, cap. 19.
- 15) Geographiae Veteris Scriptores Graeci Minores. Oxoniae, 1698. in 8-vo, Vol. I, Scylacis Caryandensis Periplus pag. 33.
- 16) Caji Plinii Secundi, Historia Naturalis Parisiis, 1741. in folio, Tomo I, pag. 303. Libro VI, cap. 3. et 4. — pag. 414. Libro VII, cap. 56. — pag. 483—484. Libro VIII, cap. 57.

- 17) Publii Virgiliti Maronis, Opera. Amstelaedami, 1746. in 4-to, Tomo I, pag. 188. Georgicorum Libro I, v. 58.
- 18) Caji Valerii Flacci Setini Balbi, Argonauticon Libri VIII. Altenburgii, 1781. in 8-vo, pag. 630. Libro V, v. 141—147.
- 19) Ammiani Marcellini, Res Gestae. Lugduni Batavorum, 1693. in folio, pag. 241. Libro XXII, cap. 8.
- 20) Pomponii Melae, De Situ Orbis etc. Argentorati, 1809. in 8-vo, pag. 122. Rufi Festi Avienni v. 958. in Descriptione Orbis.
- 21) Geographiae Veteris Scriptores Graeci Minores. Oxoniae, 1712. in 8-vo, vol. III, pag. 11. In Anonymi Descriptione Ponti Euxini.
- 22) Julii Pollucis, Onomasticum. Amstelaedami, 1706 in folio, Parte Altera, pag. 764. Libro, VII, cap. 24.
- 23) Suidae, Lexicon. Cantabrigiae, 1705. in folio, Tomo III, pag. 652.

40. §.

Euripides, Krisztus születése előtt 479 — 404-dik évek között élvén és írván, a' „KRETAIAK“ című Szomorú Játékának főmaradott Töredékében írta Minosról:

„A' Tyrusból (Túrból) eredett Phoénitziai kisaszszonynak gyermeke, Európának és a' nagy Jupiternek magzata, a' száz városról híres Kretának uralkodója: Itt vagyok, elbagyván a' szent épületet, mellynek a' CHALUBOK FEJSZÉJÜKKEL KIVÁGATOTT SUDÁR TZIPRUSFA izmos szálfákat ad, és enyvvvel össze kaptoltatott szoros öszszefoglalást.“

„*Phoenissae Tyro ortae puer, Europae magnique Jovis proles, Cretam regens centum urbibus claram: Adsum, relicta aede sancta, cui NATIVA CUPRESSUS, CHALYBUM SECURIBUS EXCISA, trabes solidas praebet, et glutine juncta arctus compages.*“ 1)

Itt TALPAKAT KÉSZÍTŐ CHALUB NÉPRŐL tetetik említés TÜR (Tyr-os) vidéke körül: E' CHALUB NÉPET tehát nem a' Caucásus hegynél, nem a' Pontus Euxinus partainál, hanem PHOENICIA MELLETT szükség keresni. Megment azonban a' kereséstől Ptolemaeus Claudius, midőn, SYRIÁT (SZÜR ORSZÁGOT) leirván, így tanit bennünket:

„CHALUB TARTOMÁNY VÁROSAI: Thema, Acoraba, Derrhima, CHALUB, Spelunca; és az Euphrátes folyó mellett: Barbarissus, Athis.“

„*CHALYBONITIDIS CIVITATES: Thema. Acoraba, Derrhima, CHALYBON, Spelunca; et ad Euphratem fluvium: Barbarissus, Athis.*“ 2)

E' sorok szerint volt tehát CHALUB TARTOMÁNY is, volt CHALUB VÁROS is, következésképen valóságot irt tsekély kivétellel Duncanius János Morisonius Görög Szótárában:

„*Ἀλύβη*, Így neveztetett a' HALIZONOKNAK (ALÁZONOKNAK) FŐVÁROSUK is az Iliás II. Könyvében, 857-dik versben. Mások ott írják, *Ἐκ Χαλύβων*, *Ἀλύβων*, *Ἀλόπης*, *Ἀλόβης*, *Χαλύβης* [Vessed öszsze Strábót XII, 826. l. 's a' követk. Rost.] Ott sok ezüst ásatott ki.“

„*Ἀλύβη*, Sic vocabatur etiam METROPOLIS Ἀλιζώνων Iliad. B, 857. Alii scribunt ibi, *Ἐκ Χαλύβων*, *Ἀλυβων*, *Ἀλόπης*, *Ἀλόβης*, *Χαλύβης* (Cf. Strabon. XII. 826. seq. Rost.) *Multum ibi argenti effodiebatur.*“ 3)

CHALUB Szúr Országi Városnak főképen híres borát emlegeti Strábo mondván:

„Azonban a' dús gazdagság miatt a' (Persiai) királyok gyönyörűségekre és fényezésre adták magukat el anynyira, hogy buzát az Aeoliai Assumból hozatni kívánnának, BORT pedig SZÚRIÁBÓL, melly CHALUBINAK mondatik, vizet Eulaeusból, mivel ez valamenynyi között legkönnyebb volt, úgy hogy az Atticai heminához hasonlítva egy drachmánál kevesebbet nyomna.“

„*Caeterum per opulentiam reges (Persarum) in deliciis luxumque prolapsi sunt, adeo ut triticum ex Arso Aeolia afferri velent, VINUM autem EX SYRIA, quod CHALYBONIUM dicitur, aquam ex Eulaeo, quod ea omnium esset levissima, ut Atticae heminae comparata, drachma minus appenderet.*“ 4)

Athenaeusnál szinte olvashatni:

„A' Persa Király egyedül CHALUBI BORT ivék; melly Posidonius szerint DAMASCUSBAN is terem SZÚR Országban, általültetvén oda a' szőlőtökeket a' Persák.“

„*Persarum Rex CHALYBONIUM solum VINUM bibebat; quod Posidonius ait DAMASCI in SYRIA quoque nasci, transplantatis eo loci vitibus a Persis.*“ 5)

Hesychius is följegyzette:

„CHALUBI, Bor faja SZÚR Országban némely helyétől.“

„*CHALYBONIUM, Vini species a loco quodam SYRIAE.*“ 6)

Sőt a' CHALUBI BOR már Krisztus születése előtt 624—572-dik évek között híres tárgya volt a' kereskedésnek: Mert Ezechiel Prófétánál a' Zsidó Kuttó szerint előjő:

„Damascus a' te árusod, míveidnek sokaságuk miatt, mindenféle kereskedés sokasága miatt, a' CHELBONI (CHELBI) BORRAL és fehér gyapjuval.“

„*Dammesec negotiatrix tua in multitudine operum tuorum, propter multitudinem annis quaestus, IN VINO CHELBON, et lana alba.*“ 7)

A' CHALUBOK, tudniillik, mint már egyik jegyzetben Eustáthiusból megemlítettem, CHALBI, itten pedig CHELBI, néven is hivattak. Böltsen írta tehát Ezechiel Profétának ezen soraira Gesenius Wilhelm Zsidó-Német Szótárában:

<p>„CHELBON (CHELB). Ezech. 27, 18. görögül Χαλυβών (CHALUBON), most ALEPPO, SZÜR ORSZÁG városa, híres BORÁRÓL, mely a' Persa Királyoknak asztali boruk volt.“</p>	<p>„CHIELBON. Ezech. 27, 18. griechisch Χαλυβών, jetzt ALEPPO, Stadt in SYRIEN, berühmt durch ihren WEIN, den <i>Tafelwein der persischen Könige.</i>“ 8)</p>
--	--

Itt áll, ime! ALEPPO nevében Homerus ALÁZON NÉPÉNEK hajdani ALUB és CHALUB fővárosa. Ez MESZSE FEKÜDÖTT VALÓBAN TRÓJÁTÓL; Ez nintsen Homerus Lajstromának határain kívül, mert CHALUB TARTOMÁNY határos CILICIAVAL, a' CILICIAIAK pedig (Iliad. VI, 397.) megneveztetnek az Iliászban, sőt az Odyszszeászban (XIII, 285.) megneveztetik még a' Phoeniciai gazdag SIDON város is; Ez végre az EZÜSTNEK, vagy az EZÜST JÖVEDELMÉNEK, VALÓSÁGOS HAZÁJA. Nem említi-e Móses a' Damascusba kivándorlott Ábrahámról ennek Szolgája szájából:

<p>„És az Ur igen megáldotta Uramat, és fölmagasztaltatott: és adott neki barmot és ökröt, és EZÜSTÖT és ARANYOT, és pórokat és szolgálóleányokat, és tevéket és szamarakat?“</p>	<p>„<i>Et Dominus benedixit Domino meo valde, et magnificatus est: et dedit ei pecus et bovem, et ARGENTUM et AURUM, et servos, et ancillas, et camelos et asinos!</i>“ 9)</p>
---	--

Valamivel alább ismét:

<p>„És elővévé a' Szolga az EZÜST EDÉNYEKET és ARANY EDÉNYEKET, és Ruhákat, és adá magának Rebekának?“</p>	<p>„<i>Et protulit Servus VASA ARGENTI et VASA AURI, et vestes, et dedit ipsi Ribcah?</i>“</p>
--	--

Nem mondatik-e Dávid Királyról Sámuel II-dik Könyvében épen DAMASCUSRÓL és a' CHALUB TARTOMÁNY VIDEKÉRŐL?

<p>„És azokat is szentelé Dávid Király az Urnak az EZÜSTTEL és ARANYNYAL, melyeket megszentelt vala mind a' nemzetségekből, melyeket meghódított vala.“</p>	<p>„<i>Etiám ea sanctificavit Rex David Domino CUM ARGENTO et AURO, quae sanctificaverat de universis gentibus, quas subegerat.</i>“ 10)</p>
---	--

Ezekhez járúlhat, hogy ALEPPO neve épen olyan, mely A betűvel is, de CH betűvel is kezdetik, következésképen az ALUB és

CHALUB nevekre helyesen alkalmaztatható, ha főképen az ALEPPO névnek változó leírásait esmérjük.

- 1) Euripidis, Tragoediae et Epistolae. Lipsiae, 1779. in 4-to, Tomo II, pag. 438. col. 2-da, Inter Fragmenta in Cretensibus Fragmento II, e Scholiaste ad Aristophanis Ranas v. 873.
- 2) Claudii Ptolemaei, Geographiae Libri VIII. Essendiae, 1844. in 4-to, Fasciculo V, pag. 368. Libro V, cap. 14.
- 3) Joannis Morisonii Duncani, Novum Lexicon Graecum. Lipsiae, 1831. in 4-to, Parte Altera, pag. 1259. col. 3.
- 4) Strabonis, Geographia. Amstelaedami, 1707. in folio, Tomo Altero, pag. 1068 marg. 735.
- 5) Athenaei, Deipnosophistarum Libri XV. Argentorati, 1801. in 8-vo, Vol. I. pag. 106—107. Libro I, cap. 51.
- 6) Hesychii, Lexicon. Lugduni Batavorum, 1766. in folio, Tomo II, col. 1540. — Cf. Plutarchi, Opera. Lipsiae, 1777. in 8-vo, Vol. VIII, pag. 348. De Fortuna vel Virtute Alexandri, Oratione II. De Medico Luxu. — Cf. Suidae, Lexicon. Cantabrigiae, 1705. in folio, Tomo III, pag. 652. — Plutarchus és Suidás a' Chalubi Bort másképen Chaludi Bornak nevezik. Helyesen. De miért helyesen? azt kifejteni nem ide tartozik.
- 7) Briani Waltoni, Biblia Sacra Polyglotta. Londini, 1657. in folio, Tomo III, Ezechielis Cap. XXVII, v. 18. pag. 92.
- 8) Gesenius Wilhelm's, Neues hebräisch-deutsches Handwörterbuch. Leipzig, 1818. in 8-vo, S. 206.
- 9) Briani Waltoni, Biblia Sacra Polyglotta. Londini, 1657. in folio, Tomo I, Moses, Genes. Cap. XXIV, v. 35. et 53. pag. 98.
- 10) Briani Waltoni, Biblia Sacra Polyglotta. Londini, 1657. in folio, Tomo II, Samuelis, II, 3—12. pag. 334.

41 §.

Sokféleképen nevezik a' régiek a' mostani SZÜR ORSZÁGI híres ALEPPO VÁROST. Ha bizonyos a' tsak nem közönségesen elfogadtott vélemény, úgy ALEPPO városnak egyik régi 's a' Macedonoktól nyeretett neve BEROEA volt, melly hajdani réz pénzen is olvasható. 1) BEROEA Várost említ idősebb Plinius is, említ Ptolemaeus is: De az utóbbik BEROEA Várost, mint Cyrrhesticához tartozót, megkülönbözteti CHALUB Várostól, a' mi sulyos nehézséget okoz a' Kritikára figyelmező tudós Íróknak, miért maga a' nagy tudományu Eckhel is tsak így fejezte ki magát BEROEA Városról:

„Vélik a' mostani ALEPPO vá-
rosnak.“

„*Crediturque hodiernum A-*
LEPPO.“ 2)

Nem teszem magamévá e' nehézség megvizsgálatását, minekutána a' BEROEA névnek a' SZLAVIN TÖRTÉNETEKKEK legkisebb öszszeköttetése sinsen. Maradok tehát egyedül az ALUB és CHALUB és ALEPPO nevezetek körül, 's ezeknek több féle leírásaikra ohajtom figyelmeztetni nagy érdemü Olvasóimat. Cedrenus mindenek előtt beszéli:

„Egyebek fölött vitte a' dolgot BERRHOEA — ez CHALEP (Χάλεπ) — Igazgatója, ki folytonos rohanásokkal nyugtalanította Antiochiát és a' Rómaiaknak engedelmeskedő szomszéd helyeket.“

„*Praereliquis rem gessit BERRHOEAE praefectus — ea est CHALEP (Χάλεπ) — qui contingentibus incursionibus Antiochiam ac vicina Romanis subdita vexabat.*“ 3)

Zonarásnál találtatik:

„Phocás Leót, Nicephorus Attyafiát, Románus sereggel küldötte Chamada, CHALEP (Χάλεπ) Ura, ellen.“

„*Leonem quoque Phocam, Nicephori fratrem, Romanus cum exercitu contra Chamadam, CHALEPI (Χάλεπ) Dominum, misit.*“ 4)

Agilesi Raimondus följegyzette:

„Midőn ezeket így tapasztalták, hogy a' mieink nyilván 's fegyver nélkül a' Városokat és földeket pusztítának: nem tudom vagy Antiochiából kiküldetett ellenségek, vagy más Városból, melly két napi járásnyira volt, CALEPH nevűből, jövén, a' mieinket öldösní kezdeték, kiket nyilván vagy fegyver nélkül járva találtak.“

„*Dum haec ita didicissent, quod palam et inermes nostri villas et agros vastarent: nescio vel de Antiochia hostes emissi, vel de alia Civitate, quae per dies duos aberat, nomine CALEPH, venientes nostros interficere ceperunt, quos palam euntes et inermes reperiebant.*“ 5)

Róbert Barát előadja:

„Jerusálemből, és Damascusból és ALEPH-BŐL, 's a' többi tartományokból özsze sereglének Persák, Árabsok, és Medusok, igen nagy számu Sereg, tudniillik, melly eltekélél magában Antiochiába menni, és azt a' Keresztyének ellen védeni.“

„*A Jherusalem, et Damasco, et ALEPH, ceterisque regionibus congregati erant, Persae, Arabes et Medi, gens videlicet multa nimis, quae ad Antiochiam disposuerat venire, eamque a Christianis defendere.*“ 6)

Baldricus Érsek szinte így írta:

„ALEPH-BŐL sok Pogány jött ott özsze, és más körülfekvő Városokból, kik kimentek háboruba ellénük.“

„*Convenerant ibi multi Gentiles ab ALEPH, et aliis circumstitis civitatibus, qui contra eos exierunt ad bellum.*“ 7)

Aqvensis Alberttól mondatik:

„A' Török katoná tehát örvend-
vén e' házosságon, sokkal inkább
mint szokta Hasart Ur ellenségeinek
tselt vetett, 's velük háborzkodott,
és némelly Brodoán nevü Török
Vezérnek ALAPIA nagy városából
a' prédát többször magával elvitte,
azokat, kik őt követvén tőle a' zsák-
mányokat elvenni akarák, gyakorta
elfogta, vagy mint legyőzetteket
megölte. Voltak, tudniillik, az ALA-
PIAI Brodoán és a' Hasarti Vezér
között gyűlölségek és nehéz ellensé-
geskedések.“

„*Viles itaque Turcus nuptis
his laetatus, multo amplius quam
solebat, insidias et bellum hosti-
bus Domini Hasart inferebat;
et praedam de ALAPIA Civi-
tate Magna Brodoun, cujusdam
principis Turcorum, saepius ab-
duxit, insequentes ad excutiendu
spoliis frequenter captivabat, aut
victos detruncabat. Erant enim ad
invicem inter Brodoun de ALA-
PIA et Principem de Hasart,
odium et graves inimicitiae.*“ 8)

Cárnóti Fulcheriusnál olvashatni:

„Ki kimenvén KALYPTO (Mond-
ki: KALUPTO) Városból, Május
hónap kezdetén, öt ezer lovag és
hét ezer gyalog katonával sietett
Ierapolisba.“

„*Qui egressus ab urbe KALY-
PTO (Mond-ki: KALUPTO), men-
se Majo intrante, cum quinque
millibus militum, peditumque se-
ptem millibus, perrexit Ierapo-
liam.*“ 9)

Árábs régi pénzeken továbbá ALEPPO neve HALEB. 10) Ugyan
HALEB Abulfédánál is ALEPPO neve, midőn előadja:

„Igy ostrommal elfoglaltattak HA-
LEB (Aleppo) és Antakia (Antio-
chia), és Manbeg, és Daluk, és
Sarmin, és Tizin, és Azaz, szóval
egész SZÚRIA e' tájon meghódítta-
tott.“

„*Quo facto expugnatae porro
fuerunt HALEB (Aleppo) et An-
takia (Antiochia), et Manbeg, et
Daluk, et Sarmin, et Tisin, et
Azaz, verbo tota SYRIA, hoc
quidem ex tractu, subacta.*“ 11)

Schultensius Földleírási Lajstromában HALEB, HALAP, ALAP
és ALEPPO hozatik elő. 12) Assemánus Jósef Simonnál előjő:

„ALEP a' Szúriaiaknál, HALAB
az Árábsoknál, SZÜR ORSZÁGNAK
igen híres Városa és Vásárhelye:
Chóniata Nicétástól, Callistói Ni-
cephorustól és Zonarás Jánostól
CHALEP néven hivatik. A' Szúriá-
ban országló Macedon Királyok BE-
ROEA nevet adának neki, melly
mind a' Szúriaiaknál, mind a' Gö-
rögöknél az Egyházi Méltóságoknak

„*ALEPUS Syris, Arabibus
HALAB, Syriae Urbs et empo-
rium percelebre: Nicetae Cho-
niatae, Nicephoro Callisto et
Joanni Zonarae CHALEP di-
cta. Macedones Syriae Reges
nomen ei BEROEAE indiderunt,
quod in Tabulis Ecclesiasticis tum
apud Syros tum apud Graecos
occurrit Toto coelo aberrant,*

Lajstromaikban előfordúl. Igen nagy hibáznak, kik a' Szúriai HIERAPOLIS várost és ALEPOT, vagy is BEROEÁT egynek teszik. HIERAPOLIS és BEROEA Macedóniai Városoknak neveik: Az elsőt a' Szúriak MABUG, a' másikat ALAB néven hívják.“

qui HIERAPOLIM Syriæ eadem ac ALEPUM, seu BEROEAM faciunt. HIERAPOLIS et BEROEA Macedonicarum Urbium nomina sunt: Prima Syris dicitur MABUG, altera ALAB.“ 13)

Végre nálunk Magyarországban is több helységnek elneveztetésére nyújtott alkalmat ALEPPO, minthogy Mohammed vallását követő Magyaraink Jakut Árabs Írónak a' nagyérdemű Frähtől kiadatott hiteles tanutétele szerint HALEB Városba jártak tanulni Szúria Országban. 14) Ma e' helységek ugyan mind ALAP nevet viselnek 15): De az 1317—1337 évek között íratott Pápai Dézma Lajstromban olvashatni a' Veszprémi Püspökségről:

„HALABI Benedek.“

„Benedictus de HALAB.“

És alább:

„OLUPI Pál.“

„Paulus de OLUP.“ 16)

Némely 1402-dik évi Óklevélben találhatik:

„HALAPI Istvánfi Jakab.“

„Jacobus filius Stephani de HALAP.“ 17)

Sőt már II-dik Béla Király nevetlen Jegyzője szerint Árpád Nagy Vezérnek egy Tolmácsa OLUP és OLUP-TULMAC nevet viselt. 18) Az ALEPPO VÁROS nevének illy sokféle leírása nem mutat-e újjal Homerusnak ALUB és Strábónak CHALUB nevére?

- 1) Josephi Eckhel, Doctrina Numorum Veterum. Vindobonae, 1794. in 4-to, Partis I, Vol. III, pag. 259.
- 2) Caji Plinii Secundi, Historia Naturalis. Parisiis, 1741. in folio, Tomo I, pag. 267. Libro V, cap. 23. — Claudii Ptolemaei, Geographiae Libri VIII. Essendiae, 1844. in 4-to, Fasciculo V, pag. 366. Libro V, cap. 14.
- 3) Georgii Cedreni, Compendium Historiarum. Parisiis, 1647. in folio, Tomo II, pag. 725. — Cf. Tomo II, pag. 729.
- 4) Joannis Zonarae, Annales. Parisiis, 1637. in folio, Tomo II, pag. 197. — Cf. Tomo II, pag. 230. et 279.
- 5) Bongarsii, Gesta Dei per Francos. Hanoviae, 1611. in folio, Tomo I, pag. 143. In Raimondi De Agiles, Historia Jherusalemítana.
- 6) Bongarsii, Gesta Dei per Francos. Hanoviae, 1611. in folio, Tomo I, pag. 46. Robertus Monachus in Historia Hierosolymítana, Libro IV.
- 7) Bongarsii, Gesta Dei per Francos. Hanoviae, 1611. in folio, Tomo I, pag. 123. Baldricus Dolensis Archiepiscopus in Historia Jherosolymítana, Libro IV.
- 8) Bongarsii, Gesta Dei per Francos. Hanoviae, 1611. in folio, Tomo I, pag. 261. Albertus Agensii in Historia Hierosolymítana, Libro V, cap. 6. — Cf. Tomo I, pag. 319. Libro VIII. Cap. 13. — Cf. Tomo II, pag. 163. In Marini Sanuti, Secretis Fidelium Crucis, Libro III, Cap. 16.

- 9) Bongarsii, *Gesta Dei per Francos. Hanoviae, 1611.* in folio, Tomo I, pag. 438. Fulcherius Carnotensis In *Gestis Peregrinantium Francorum Sub Balduino II. Rege.*
- 10) J. H. Moelleri, *De Numis Orientalibus in Numophylacio Gothano asservatis Commentatio Prima. Gothae, 1826.* in 1-to, pag. 147 et 164. — Cf. Francisci Erdman, *Numi Asiatici Musei Universitatis Caesareae Literarum Casanensis. Casani, 1834.* in 4-to, Parte I, pag. 38. 639. 640. 644. 645.
- 11) Abulfedae, *Annales Muslemici Arabice et Latine. Hafniae, 1789.* in 4-to. Tomo I, pag. 226 227. et Tomo II, pag. 504—505.
- 12) Alberti Schultens, *Vita et Res Gestae Saladini. Lugduni Batavorum, 1732* in folio, In *Indice Geographico sub voce: Halebum.* Hogy Haleb anynyit tenne, mint fris téj, az üres vélemény. — Cf. Alfragani, *Elementa Astronomica. Amstelodami, 1669* in 4-to, pag. 270—271. In *Notis Jacobi Golii.*
- 13) Josephi Simonii Assemani, *Bibliotheca Orientalis Clementino Vaticana. Romae, 1728.* in folio, Tomi III, Parte II, pag. DCCXVI. — Cf. Tomi I, pag. 415. et Tomi II, pag. 459.
- 14) C. M. Frähn, *De Chazaris Excerpta ex Scriptoribus Arabicis. Petropoli, 1822.* in 4-to, Appendicis pag. 7—8.
- 15) Joannis Lipszky, *Repertorium Locorum Hungariae. Budae, 1808.* in 4-to, pag. 4.
- 16) Georgii Pray, *Diatrabe in Dissertationem De S. Ladislao Hungariae Rege. Posonii, 1777.* in 4-to, pag. 232—233.
- 17) Georgii Pray, *Syntagma Historicum de Sigillis Regum Hungariae. Budae, 1805.* in 4-to, pag. 45.
- 18) Joan. Georgii Schwandtneri, *Script. Rer. Hung. Lipsiae, 1746* in folio, Tomo I, pag. 7. 9. 12. In *Anonymi Belae Regis Notarii Hist. Ducum Cap. 8. 10. 14. 15.*

42. §.

Tsak most értünk fáradságos munkával azon álláspontra, honnand Homerusnak két sok főtörést okozott helyét az ALÁZONKRÓL és ALUBRÓL egészen fölvilágosíthatjuk. CHALAB Árabs nyelven anynyit jelent, mint OSTENTATOR és MENDAX, az az: DITSEKEDŐT és HAZUGOT jelent. 1) Zsidóul is CHALEB hajdan KÉRKEDŐT jelenthetett, mert az Öreg CHALEB is, Jósue Vezére — ha a' Szentírásban szovai figyelemmel olvastatnak — értette a' DITSEKEDÉST. 2) Igy CHALAB és CHALEB — mellyek mind APEPPO nevei — épen anynyi volna, mint ALÁZON, 's épen anynyi volna CHALUB és ALUB is. Úgy de mi köze a' SZLAVIN NÉP NEVÉNEK az ÁRABS és ZSIDÓ NYELVVEL? — Jól vagyon, ne' legyen hát semmi köze: Azt azonban még sem tagadhatni, hogy a' SZLAVIN NÉP NEVÉNEK LEHET KÖZE A' SZLAVIN NYELVVEL. Szlavin nyelven és különösen Lengyelül: „CHLUBA = PRAHLERÉY = KÉRKEDÉS,“ — „CHLUBIE = PRAHLEN, GROSS THUN = KÉRKEDNI, FITOGTATNI,“ — „CHLUBY = PRAHLERHAFT = KÉRKEDVE.“ 3) Tseh nyelven: „CHLAUBA = JACTANTIA = RUHMREDIGKEIT, RÜHMUNG, PRAHLERÉY, RUHM,“ — „CHLUBITI = JACTARE SE, GLORIARI = SICH RÜHMEN, PRAHLEN,“ — „CHLUBNE = JACTANTER = PRAHLEND, RÜHMSICHTIG,“ — „CHLUBNY = JACTABUNDUS = PRAHLER, PRAHLERISCH.“ 4) Magyar Országi Szlavin Nyelven: „CHLÚBA, CHLUBENI, CHLU-

BITI, CHLUBŇE, CHLUBNI, CHLUBNOST mind anynyit jelent, mint POCHWALOWNOST: Már pedig: „POCHWALOWNOST” = JACTANTIA, JACTATIO, GLORIATIO = PRAHLEREY, BERÜHMUNG, DAS BERÜHMEN, PRAHLEN = MAGAHÁNYÁS, DITSEKEDÉS, FITOGATÁS, KÉRKEDEÉS.“ — Továbbá: „POCHWALOWNIK = JACTATOR, OSTENTATOR, CLORIOSUS = PRAHLER, PRAHLHANS = KÉRKEDEŐ, DITSEKEDŐ, FITOGATÓ.“ 5) Anynyit jelentett tehát CHALUB is SZLAVIN NYELVEN, mint ALÁZON, vagy is DITSEKEDŐ: Hanem azok, kiknek kellemesebben hangzott fülükben a' CHRÁT mint a' CHORÁT, a' CHLM mint a' CHOLM, a' KLADA mint a' KOLODA, a' KRCSMA mint a' KORCSMA, a' CHALUB szóból is CHLUB szovat tsináltak. 6) Hát arra mit mondanak tisztelt Olvasóim, hogy Tseh nyelven CHLAP, Lengyel Nyelven CHL'OP, Orosz Nyelven CHOLOP, Horvát és Cárnióliai Nyelven CHLAPEC magának a' Szlavin Pátriarchának oktatása szerint — de más Szótárokban is — tagadhatatlanul SZOLGA és PÓR jelentéssel bír? 7) Azt fogják bizonyosan gondolni, hogy kigúnyoltatni akarom a' SZLAVIN NAGY NÉPSEGET. — Mentsen Isten engem ilyes valamitől! Justinus írta, nem pedig én mondom, a' Trója veszedelme előtti hajdani CHALUBOKRÓL:

„A' TÚRI NEMZET alkottott a' PHOENITZIAIAKTÓL: kik föld indulás által nyugtalanítottván, elhagyták hazai földüket, 's először az Assyriai Tónál, utóbb a' tengerhez legközelebb fekvő partnál laktak, várost építvén ott, mellyet a' Halaknak bőségüktől SIDON néven hívtak: mert a' Halat a' Phoenitziaiak Sidon néven nevezik. Azután sok év mulva az Ascaloni Királytól elfoglaltatván, hajókon menve TYRUS várost (TÚRT) a' Trójai veszedelem előtt folyt évben (Közönséges szólás mód: több év helyett) építették. Itt a' Persa háboruk által sokáig és különbféle képen fárasztatván, győzedelmesek voltak ugyan; de erejükben meggyengülvén NAGY SZÁMU SZOLGÁIKTÓL méltatlan gyilkolásokat szenvedtek: kik összeszövetkezvén ellenük, az EGÉSZ SZABAD NÉPET Uraik-

„*TYRIORUM GENS condita a PHOENICIBUS fuit: qui terrae motu vexati, relicto patriae solo, Assyrium stagnum primo, mox mari proximum litus incoluerunt, condita ibi urbe, quam a piscium ubertate SIDONA appellerunt: nam piscem Phoenices Sidon vocant. Post multos deinde annos a rege Ascaloniorum expugnati, navibus impulsu TYRON urbem ante annum Trojanae cladis (Generalis loquendi ratio pro: ante annos) condiderunt. Ibi Persarum bellis diu varieque fatigati, victores quidem fuere; sed attritis viribus a SERVIS SUIS multitudine abundantibus indigna supplicia perpessi sunt: qui conspiratione facta, omnem LIBERUM POPULUM cum Dominis interficiunt; atque ita*

kal együtt megölték; és így magukévá tevén a Várost, Uraiknak Házaikat (Magyar Közmondás: ADJ A' TÓTNAK SZÁLLÁST, Ó MUTAT UTAT) elfoglalták, a' Köz Társaságot megrohanták, Feleségeket vettek, 's a' mik maguk nem valának, Szabad Gyermekeket nemzettek. Anynyi ezer SZOLGA közül egy volt, ki szelid észszel Öreg Urának és Kisdéd Fiának sorsán megindult; Urait tehát nem ölemeg kegyetlen vadsággal, hanem reájuk hálaadatos emberi irgalommal tekintett. Azért midőn őket, mint megöletteket hirdetné, és a' SZOLGÁK a' köz Társaság állapattáról tanátskozván, tetszett volna nekik KIRÁLYT maguk közül választani, 's úgy vélték volna, hogy az leginkább kedvelt lenne az Istenek előtt, ki a' fölkelendő napot első meglátná, ő az egész végzést a' titkon lappangó Urával, Stratóval (mert ez vala neki neve) közlöt. Ettől megtanítatván, midőn éjfékor valamenynyien egy mezőségre kimentek volna, a' többiek napkelet felé nézván, ő maga egyedül a' napnyugati tájfelé tekintgetett. Ez ugyan először másokban ingerültséget okozott, látván, hogy napnyugat felé kereste a' napkeletet. Azonban, midőn hajnalodni kezdett, 's a' városnak legmagosabb tetőin a' napkelet tündöklött, míg mások lesték a' fölkelendő napot, ez első mutatta meg valamenynyinek a' város legmagosabb részein a' fölkelő nap tsillámlásait. Nem tudták SZOLGAI ÉSZNEK tulajdonítani az esetet, 's a' kérdezősködésekre Ura oktatását kinyilatkoztatta. Akkor vet-

potiti urbe, lares Dominorum occupant (Magyar Közmondás: ADJ A' TÓTNAK SZÁLLÁST, Ó MUTAT UTAT), *republicam invadunt, conjuges ducunt, et quod ipsi non erant, liberos procreant. Unus ex tot millibus SERVORUM fuit, qui mihi ingenio, senis Domini, parvulique filii ejus fortuna moveretur; Dominosque non trucidaret, sed pie misericordiae humanitate respiceret. Itaque cum velut occisos alienasset, SERVISQUE de statu Reipublicae deliberantibus placuisset REGEM ex suo corpore creari, eunque potissimum quasi acceptissimum Diis, qui solem orientem primus vidisset, rem ad Strattonem (hoc enim ei nomen erat) Dominum occulte latentem detulit. Ab eo formatus, cum medio noctis omnes in unum campum processissent, ceteris in orientem spectantibus, solus occidentis regionem intuebatur. Id primum aliis videri furor, in occidente solis ortum quaerere. Ubi vero dies adventare coepit, editissimisque culminibus urbis oriens splendere, exspectantibus aliis, ut ipsum solem adspicerent. hic primus omnibus fulgorem solis in summo fastigio civitatis ostendit. Non SERVILIS INGENII ratio visa; requirentibusque auctorem, de Domino confitetur. Tunc intellectum est, quantum ingenua servilibus ingenia praestarent, malitiaque servos, non sapientia vincere. Igitur venia seni filioque data est: et velut numine quodam reserva-*

ték észre, mennél inkább fölül haladnák a SZABAD ELMÉK a SZOLGAIKAT, 's hogy a szolgák csak a rozszaságban, nem pedig a böltsességben győzhetnének. Azért tehát botsánatot adtak az Öregnek és Fiának, 's őket valami isteni befolyás által vélvén életben maradtaknak, STRÁTÓT KIRÁLYLYÁ TETTÉK. Halála után az uralkodás Fiára, utóbb pedig Unokáira szállott. A SZOLGÁKNAK e tettük híres, 's az egész világon félelmet okozó példa lett. Azért Nagy Sándor, midőn későbbi időben a napkeleten háborút viselne, mint a Köz Bátoragnak Boszszuállója, megvevén ostrommal Városukat, MINDNYÁJUKAT, KIK AZ ÜTKÖZET UTÁN ÉLETBEN MARADTAK, A RÉGI GYILKOLÁS EMLEKEZETÉRE FÖLAKASZTATTA: Tsak STRÁTO Nemzetségét hagyta sértetlenül, és maradékainak az országlást vissza adta, a szabad eredetű és büntelen lakosokat a szigetbe küldötte, hogy KIIRTATVÁN A SZOLGAI FAJ, a Városnak Nemzetsége egészen újra alapittatnék.

tos arbitantes, REGEMSTRATONEM CREAVERUNT. Post cujus mortem regnum ad filium, ac deinde ad nepotem transiit. Celebre hoc SERVORUM facinus, metuendumque exemplum toto orbe terrarum fuit. Itaque Alexander Magnus, cum interjecto tempore in Oriente bellum gereret, velut ultor publicae securitatis, expugnata eorum urbe, OMNES, QUI PRAELIO SUPERFUERANT, OB MEMORIAM VETERIS CAEDIS CRUCIBUS ADFIXIT: genus tantum STRATONIS inviolatum servavit, regnumque stirpi ejus restituit, ingenuis et innocuis incolis insulae attributis, ut EXSTIRPATO SERVILI GERMINE, genus urbis ex integro conderetur.“ 8)

Azon CHALUBOK tehát, kik Euripides tanutétele szerint Minos Kretai Király uralkodásakor a TŰRIAKNAK, mint SZOLGÁK, SZALFÁKOT VÁGTANAK FEJSZÉIKKEL, 's kik a Fölső Hegyes SZŰR ORSZÁGBAN a Szent Írás előadásai szerint a CHANANAEUS NÉPEKNEK EZÜST, ARANY és RÉZ BANYÁIKAT MIVELTEK, különösen TŰR Városban pártot ütven, először ugyan itt, utóbb pedig hihetőkép körül belül más szomszéd vidékeken is az URADALMAT magukhoz ragadták, valóban SZOLGA ORSZÁGOT (SERVIÁT) állítottak föl már a Trójai Veszedelem előtt, mely SZOLGA ORSZÁG Nagy Sándor koráig eltartott. Ennek neve, úgy vélhetni, CHALYBONITIS volt, mellyből Hódios és Epistrophus Trója védelmére siettek. Nem lehet még itt tsak egykét szóval meg nem említenem, hogy a CHALUB NÉP névének a Görög Χαλυψ = ATZÉL szóval, mellyet sem

Homerus sem Pindarus nem használt, nintsen e' nemzeti név eredetere és jelentésere nézve köze, bár bizonyos más részről, hogy az ATZÉL Görög Χαλυψ nevé a' CHALUBOKTÓL nyerte. Egyébiránt még most is a' Főlső Magyar Országi SZLAVIN büszkén 's mintegy kérkedve és mellét keményen megütve fölemelt fővel szokta magáról eredetere tzelozva mondani: „*Εα sem Εχλαρ*“ „ÉN SZOLGA (PÓR = CHALAP, = CHALUP) VAGYOK.“

- 1) Jacobi Gollii, *Lexicon Arabico-Latinum*. Lugduni Batavorum, 1653. in folio, col. 739.
- 2) Josue, Cap. XIV. — Cf. *Neues hebräisch-deutsches Handwörterbuch*. Von Wilhelm Gesenius. Leipzig, 1815. in 8-vo, S. 291.
- 3) Michala Abraham Troca, *Nowy Dykcyonarz To Jest Mownik Polsko-Niemiecko-Francuski*. Leipzig, 1779. in 8-vo, Tomo I. col. 120.
- 4) Caspar Zacharias Wussin's, *Lexicon Tripartitum, oder Teutsch-Lateinisch und Böhmisches Wörterbuch*. Prag, 1772. in 4-to, S. 22—23. Parte III. — Cf. Georg Palkowitsch's, *Böhmisch-deutsch-lateinisches Wörterbuch*. Prag, 1820. in 8-vo, I. Band, S. 102—105.
- 5) Antoni Bernolák, *Lexicon Slavicum Bohemico-Latino-Germanico-Ungaricum*. Budae, 1820. in 8-vo, Tomo I, pag. 237. et Tomo III, pag. 2170.
- 6) Josephi Dobrowsky, *Institutiones Lingvae Slavicae Dialecti Veteris*. Vindobonae, 1822. in 8-vo, pag. 213. 232. 247.
- 7) Josephi Dobrowsky, *Institutiones Lingvae Slavicae Dialecti Veteris*. Vindobonae 1822. in 8-vo, pag. 212.
- 8) Justini, *Historiae Philippicae*. Lugduni Batavorum, 1760. in 8-vo, Tomo I, pag. 432—433. Libro XVIII, Cap. 3.

43. §.

Annál bizonyosabb e' SZOLGA ORSZÁG főnvolta SZÜR ORSZÁGBAN, mennél hitelesebb, hogy CHALUB TARTOMÁNYBAN találtattott SZOLGA VÁROS is, mellyben a' SZLAVIN CHALUBOK a' Procópius-tól említettett (lásd e' munka 34—35. oldalát) EGYEDÜL EGY SZLAVIN ISTENT, A' MENYKŐVEZŐT, kit SZOLGA ISTENNEK hívtak, buzgón tisztelték. Görög nyelven *Δουλος* = SERVUS = SZOLGA, *Δουλικός* = SERVILIS = SZOLGAI, mint mindenki tudja, vagy tudhatja. 1) Neveztek tehát a' SZOLGA VÁROST Görögül DULIKIA, DULICHE, és DULICHIA VÁROSNAK, és, mivel a' Dóriai Dialectus néha *ou* betűk helyett *o* betűt is tett, hívták e' várost DOLICHE néven is. 2) Vagyon DOLICHE Városnak tsászári régi réz pénze *Δολικαίον* fölirással. 3) Említi COMMAGENE TARTOMÁNY Városai között DOLICHE Várost Claudius Ptolemaeus. 4) Négyszer előjő DOLICHE város Antoninus Augustusnak Itineráriumában. 5) Peutinger Táblája DOLICHE várost DOLICA néven hozza elő. 6) Hierocles Synecdemusában az Euphratesiai Eparchiában, melly Procópius tanutételé szerint (Belli Persici Libro I, cap. 17. Libro II, cap. 20.) épen egy COMMAGENE TARTOMÁNYNYAL; találattik *Δολικη* Város. 7) Byzántiumi István tanítja:

„Vagyon **DOLICHE** város **COMMAGENÉ** Tartományban. A' Nemzeti Név, **DOLICHÆUS JUPITER**: A' Lakosok pedig **DOLICHENI** néven hivatnak.“

„*Est quoque DOLICHE, urbs Commagenæ. Gentile, DOLICHÆUS JUPITER: Indigenæ vero nominantur DOLICHENI.*“ 8)

Ellenben Theophanes beszéli:

„Mig ezek történtek, Constantinus Germaniciát megtámadta, és Sereget küldött **SZÚRIÁBA** és **DULIKIÁBA** (A' Kutfőben K betűvel: *Δουλικίαν*), az Árabs háborukból győzedelmeskedésre alkalmat nyervén.“

„*Dum hæc geruntur, Constantinus Germaniciam invadit, exercitumque in SYRIAM et DULIKIAM (Δουλικίαν) emittit, commodam ex Arabum bellis vincendi occasionem nactus.*“ 9)

Cedrenusnál találattik:

„Copronymus alkalmat nyervén a' Napkeleten hadviselésre, polgári háboru folyván az Árabsok között, Germaniciát vissza nyeri, és sereget vezet **DULICHIA** (A' Kutfőben CH betűvel: *Δουλιχία*) és **ASSZÚRIA** ellen.“

„*Copronymus nactus occasione rei in oriente gerendæ, inter Arabes civili vigente bello, Germaniciam recepit, exercitumque ad DULICHIAM (Δουλιχία) et in ASSYRIAM duxit.*“ 10)

Anástásius Könyvtárör főjegyzette:

„Ezek alatt Constantinus Germaniciát vissza foglalta, és sereget küldött **SZÚRIA** és **DULECHIA** (Hibátlanul a' különböző olvasások között: *Δουλιχία* = **DULICHIA**) ellen, utat találván az Árabsoknak költsönös háboruik által.“

„*In his Constantinus Germaniciam cepit, aciem dirigens contra SYRIAM et DULECHIAM* (Hibátlanul a' különböző olvasások között: *Δουλιχία* = **DULICHIA**), *aditu reperto propter Arabum mutuum pugnam.*“ 11)

A' História Miscella Írójától mondatik:

„Ezek alatt Constantinus Germaniciát vissza foglalta, és sereget küldött **SZÚRIA** és **DULICHIMUM** ellen.“

„*In his Constantinus Germaniciam cepit, aciem dirigens contra SYRIAM et DULICHIMUM.*“ 12)

Szinte így **DULICHIMUMI** Püspöknek nevezte magát 533-dik évben Philoxenus Püspök a' Commagenai Tartományból. 13) De Theodoretus, a' szomszédságban Cyrusi Püspök, **DULIKIA**, **DULICHIA** és **DULICHIMUM** Városról ismét így ír:

„A' legutólsó! valamenynyi közül
Máris, Szent Eusebiustól DOLI-
CHAEH(Δολιχη) Püspökké tetetett.“

„*Postremus omnium Maris, a
divino Eusebio DOLICHAE
(Δολιχη) Episcopus creatus est.*“
14)

Hasonlóképen Olympius 347-dikben DOLICEUS, Máris 384-dikben DOLICHENSIS, Timotheus 451-dikben DOLICHAEI Püspöknek írta magát a' Szent Zsinatoknak irataikban. 15) Azonban mind ezek miatt épen nem szükség aggódnunk a' DULIKIA, DOLICHE, DULICHIA és DULICHIMUM neveknek egységükről, minekutána már Strábo egy másik DULICHIMUM (Δουλιχίον) várost egynek hirdetett DOLICHA várossal így írván:

„Ettől és Cephalleniatól napkelet
felé az Echináda szigetek fekszenek,
mellyek közül egyik DULICHIMUM,
(Most DOLICHA nevet visel) és a'
hegyes szigetek, mellyeket a' Költő
Thoáknak nevezett.“

„*Ab hac et Cephallenia versus
ortum Echinades jacent insulae,
quarum una est DULICHIMUM,
(nunc DOLICHAM nominant)
et acutae insulae, quas Poeta
Thoas vocavit.*“ 16)

Sőt ilyen föltserélést tapasztalhatni a' régi köveken a' JUPITER DOLICHAEUS, JUPITER DOLICHENUS, JUPITER DOLICHENIUS, JUPITER DOLICENUS, JUPITER DOLOCHENUS, JUPITER DOLCENUS, JUPITER DULCHENUS meg JUPITER DULCENUS nevek körül is. 17) Mind ezen különbözőéseken annál inkább föl nem akadhatni, mivel a' régi Városoknak neveik különbféle időkben és különbféle nyelvű Népektől többnyire más és másféleképen irattak-le és mondattak ki. Hiszen az Árabsok közül is a' DULIKIA, DOLICHE, DULICHIMUM, DULICHIA Város nevét Gólius Jakab DULOUC, Abulfeda pedig DALUK alakban állítja elő. 18) Nagyobb kérdés tehát itt már az, vallyon a' DULICHENUS JUPITER valóban a' régi CHALUB, vagyis SZLAVIN NÉPNEK ISTENE volt-e? Meg fejtí e' kérdést azon régi Római Kő, mellyet Reinesius Tamás kiadott ilyen fölirattal:

„IOVI OPTIMO. MAXIMO. DOLYCHENO
VBI. FERRVM. NASCITUR. C. SEMPRO
NIVS. RECTVS. CENT. FRVMENTARIVS
D. D.“ 19)

(„A' legjobb, legnagyobb Doluchi Jupiternek,
Hol a' Vas születik, Cájus Sempronius Rectus, a'
Századosnak Gabona Gyűjtője ajánlotta.“)

Nem mutat-e újjal a' CHALUB NÉPRE, a' VASMIVELŐRE, e'
régí fölirat? Továbbá kérdeznünk kell még azt is, vallyon a' DULIKIAI

JUPITER valóban PÓRNÉP ISTENE-e? Egy Ó-Budán 1778-dik évben kiadatott régi Római Kövön a' fölíratnak ez a' kezdete:

„I. O. M.

DULCENO. HELIOPOLITAN. SACRV.“ 20)

(„A' legjobb, legnagyobb Heliopolitai Dulcenus Jupiternek szentelve.“)

Más két régi Római kövön, melyeket Orellius János Gáspár kiadott, Jupiter hasonlóképen HELIOPOLITANUS nevet visel. Az egyiket olvashatni:

„I. O. M. HELIOPOLITAN.“

(„A' legjobb, legnagyobb HELIOPOLITAI JUPITERNEK.“)

A' másikon a' fölírat vége felé mondatik:

„CULTORES. IOVIS. HELIOPOLITANI
BERYTENSES. QVI PVTEOLIS
CONSISTUNT.“ 21)

(„A' Heliopolitai Jupiternek Berytusi tisztelői, kik Puteoliban laknak.“)

Kik voltak már ezen HELIOPOLITÁNUSOK? Elmondja Strábo, midőn így oktat bennünket:

„Smyrnán túl vannak Leukák Mezővároska, melyet elpártolásra bírt Aristonicus, Philometor Attálus halála után, vélvén magát királyi ágból születettnek, 's az országlást magához vonni iparkodván. Onnand pedig kiűzetett, midőn őt az Ephesiusok Cúmánál hajós sereggel meggyőzték. Elmenvén tehát a' száraz földre, gyorsan s z a b a d s á g g a l ke-tsegtetett Szegényekből és SZOLGÁKBÓL (καὶ δούλων ἄνθρώπων) nagy sokaságot öszszegyűjtött, kiket HELIOPOLITÁKNAK nevezett.“

„Post Smyrnam sunt Leucæ oppidulum, quod ad defectionem pertraxit Aristonicus post Attali Philometoris mortem, regia se stirpe natum autumans, et sibi regnum vindicare studens. Inde autem est ejectus, cum eum Ephesii apud Cumam navali pugna vicissent. Profectus autem in mediterranea, celeriter multitudinem Pauperum et SERVORUM (καὶ δούλων ἄνθρώπων) ad libertatem evocatorum coegit, quos HELIOPOLITAS appellavit.“ 22)

Ha már ezen tudósítással Hecataeusnak Demetrius Scepsiusnak tőlem más helyen (a' 168—169-dik oldalon) közöltetett sorait az e' vidéken lakott ALÁZONOKRÓL és ugyan ott feküdt ALÁZIA Városokról összevetjük, A' HELIOPOLITAI SZOLGÁKNAK Strabónál előforduló SZOLGA nevüket egész biztossággal NEMZETI NÉVNEK kell vennünk annál inkább, mivel a' Történettudományban olyan SZOLGÁK is jönek elő, kik KIRÁLYOK alatt éltek. Volt ugyan, jól tudom, Ptolemaeus, Zosimus, Sozomenus és Byzántiumi Istvánnak tanutétele szerint Coelesyriának, vagy Phoeniciának is HELIOPOLIS (NAP) Városa, mellyben Severus Tsászárnak 's más későbbi Római Tsászároknak pénzeik szerint a' HELIOPOLITÁNUS JUPITER nyilván tiszteltetett. 23): De ezen HELIOPOLITÁNUSI JUPITERT sem a' Budai Köre, sem az Orellitől (Murátorius is kiadta az egyiket) kiadatott Római Kövekre nem lehet az idővetés miatt és a' HELIOPOLITÁNUSI JUPITERNEK különböző tulajdonai miatt alkalmaztatni. A' Budai Római Kő egyenesen DULCENUS HELIOPOLITÁNUS JUPITER említ: Ez pedig, mint azonnal látni fogjuk, különbözött a' Coelesyriai HELIOPOLITÁNUS JUPITERTŐL. Orelli Kőe Trájánus Római Tsászár időszakából való: Úgy de a' Coelesyriai HELIOPOLIS Városban tsak Trájánus és Hadriánus Római Tsászároknak haláluk után építettett Malála János tudósítása szerint Antoninus Pius Római Tsászár JUPITERNEK egy roppant Templomot, melly a' világ Tsudájának tartatott. 24) E' Templomban pedig a' Római Pénzek szerint JUPITER és a' NAP ISTEN együtt tiszteltetett, 's különösen JUPITER nem tsak szakálatlan volt, hanem jobb kezében KORBÁTSOT, a' balban pedig MENYKÖVEKET és KALÁSZT tartott. 25) Végre, ha azt kérdezi tőlem akár ki, vallyon a' DULIKIAI JUPITER, vagy is a' CHALUB NÉP ISTENE, Procópius előadása szerint, MENYKÖVEZŐ ISTEN volt-e? meg mutatom neki a' PERUN vagy PERCUNUS TÓT ISTENNEK (a' MENYDÖRGÉS és VILLÁMLÁS ISTENÉNEK) RAJZOLATÁT, azon Két Réz Tábláról levéttetve, mellyek 1815-dik évi September 18-dikán Bottyán Sántzánál Kömlődön Tolna Vármegyében Magyar Országban találtattak imez aláíráttal:

„IOVI. DVLCHENO. P. AEL.

LVCILIVS. J. COH. I. A. PECI.“

(„Dulchenus, az az: Szolgai Jupiternek,

Publius Aelius Lucilius, Századosa az Első

Osztálynak a' Pecineusi Szárnynál.“)

Az első Réztáblán DULCHENUS JUPITER az áldozat oltárához vezetett Bikan ál, minthogy Procópius tanutétele szerint a' Szlavinok a' Menykövező Istennek Ökröket és más Állatokat áldoztak. A' sapkás Jupiter balkezében Menyköveket tart, jobb kezében pedig Kalapáts, a'

Vaskovácsolásnak jegye, vagyon. Mellette áll egy szárnyos Genius korszoru szalaggal és Babérággal. Feje fölött Juno, kit egy régi kő szerint Assyriában — de tsak ott — szinte DOLICHENA néven tiszteltek, és Mercurius, lábai és a Bika alatt pedig Minerva és Hercules — a Római seregnél szolgált Százados, tudniillik, vegyítette a Szlavin Vallást a Rómaival — látszik. A másik Réz táblán a Tót Áldozat Szerartásai adatnak-elő. A kis szobrotska alatt vagyon Jupiter Sasa, ez alatt ismét Juno és Mercurius. Ezek alatt az Áldozat Oltára, 's e' mellett az Ökör és Ketske. Mind kettőn áldozat tevők állnak, és ugyan az Ökrön Férfi, a Ketskén Leány személy. Legalúl Jupiter Szobra oszlopok között, mellyek körül a sapkás Tót Papok és az áldozat barmai helyhezettetvék. A két Réztábla, mellyek kiveretett munkájuak, 's hajdan arannyal 's ezüsttel futtatva valának, most Tekéntetes Kóssa Magyarai Sámuel Tábla Biró Úr küldeményéből, és a Haza szeretve tisztelt Nádorának nagy lelkü ajándékából — de a kis fölső szobrotska nélkül — a Magyar Nemzeti Museum Kintsei közé tartozik. 26) A két Rajzolatot, mellyeknek másolatukat kőre rajzolva adom, boldogult 's Főtiszteletű és valóban nagy tudományu Koller József Pétsi Nagy Préposttól nyertem 1820-dikban Május 3-dikán Pétsett néhány Kézirataival ajándékba, midőn nála laugoló tiszteletemet személyesen benyujtottam. Így esmérni fogja ezentúl a Tudós Világ JUPITER DULICHENUSNAK, vagy is a TÓT ISTENNEK — vagyon erről is köz mondása a Magyarnak, de illedelmet sértő — külsőjét. Egyéberánt az AUFIDIA Nemzetség pénzén is, mint másutt érentettem, MENYKÖVEZŐ JUPITER találattik.

Es enynyi legyen elég az ALÁZONOKRÓL, AUCHÁTÁKRÓL, AUCHÉTÁKRÓL, EUCHÁTÁKRÓL, ALUBOKRÓL és CHALUBOKRÓL. Mind ezek még nagyobb hitelességet nyerhetnek a CHALDAEUS NEMZET TÖRTÉNETEIBŐL, minthogy Strábo és Byzántiumi István a CHALUBOKAT és CHALDAEUSOKAT egy népnek hirdeti: De a CHALDAEUS NÉP történetei túl fekszenek mostani értekezésem határain, 's azért ide teljesseggel nem tartozhatnak.

- 1) Joannis Augusti Ernesti, Graecum Lexicon Manuale. Lipsiae, 1767. in 8-vo, col. 556.
- 2) Samuelis Patrick, Clavis Homerica. Londini, 1758. in 8-vo, pag. 162. In Appendice De Dialectis. — Cf. Orphei, Argonautica Hymni Libellus de Lapidibus et Fragmenta. Lipsiae, 1764. in 8-vo, pag. 347. Lapidés, Carm. XVIII, versu 45.
- 3) Josephi Eckhel, Doctrina Numerum Veterum. Vindobonae, 1794. in 4-to, Partis I, Vol. III, pag. 250.
- 4) Claudii Ptolemaei, Geographiae Libri VIII. Essendiae, 1844. in 4-to, Fasciculo V, pag. 366. Libro V, Cap. 14.
- 5) Vetera Romanorum Itineraria. Amstelaedami, 1735. in 4-to, In Antonini Aug. Itinerario pag. 184—185. 188—189. 190—191. 194.
- 6) Peutingeriana Tabula Itineraria. Vindobonae, 1753. in folio, Tabula X.
- 7) Vetera Romanorum Itineraria. Amstelaedami, 1735. in 4-to, pag. 713. — Cf. Procopii Caesariensis, Historiae. Parisiis. 1662. in folio, Tomo I, pag. 49. et pag. 136.
- 8) Stephani Byzantini, De Urbibus. Lugduni Batavorum, 1694. in folio, pag. 307.

- 9) Theophanis, Chronographia. Parisiis, 1655. in folio, pag. 354.
- 10) Georgii Cedreni, Compendium Historiarum. Parisiis, 1647. in folio, Tomo II, pag. 461. — Cf. Notae Posteriores in Cedrenum Tomo II, pag. 43. col. 2-da; Itt mon-datik: „*Δουλεξία Μάσαδ ΣΖÚΡΙΑ Városa, melly Ptolemaeusnál DOLICHE nevet visel.*“
- 11) Anastasii Bibliothecarii, Historia Ecclesiastica. Parisiis, 1649. in folio, pag. 142. — Cf. Notae ad Anastasii Historiam pag. 229.
- 12) Ludovici Antonii Muratorii, Rerum Italicarum Scriptorum. Mediolani, 1723. in folio, Tomi I, Parte I, pag. 156. col. 1-a, Libro XXII.
- 13) Philippi Labbei, Sacro Sancta Concilia. Lutetiae Parisiorum, 1671. in folio, Tomo IV, col. 1763. In Collatione Catholicorum cum Severianis.
- 14) Theodoriti Episcopi Cyri, Historia Ecclesiastica. Augustae Taurinorum, 1748. in folio, pag. 176. Libro V. Cap. 4.
- 15) Philippi Labbei, Sacro Sancta Concilia. Lutetiae Parisiorum, 1671. in folio, Tomo II, col. 710. col. 956. Tomo IV, col. 329. col. 377. col. 453. col. 589. col. 807-808.
- 16) Strabonis, Geographia. Amstelaedami, 1707. in folio, Tomo Altero, pag. 702-703. marg. 458. Libro X.
- 17) Jani Gruferi, Inscriptiones Antiquae Totius Orbis Romani. Amstelaedami, 1707. in folio, Tomo I, Parte I, pag. XX. Nro 4. 5. 6. 7. 8. 9. pag. XXI, Nro 4. — Ludovici Antonii Muratorii, Novus Thesaurus Veterum Inscriptionum. Mediolani, 1739. in folio, Tomo I, pag. IX, Nro 9. 10. 11. pag. X, Nro 1. — Marquardi Gudii, Antiquae Inscriptiones. Leovardiae, 1731. in folio, pag. III, Nro 4. 5. 6. 7. — Jo. Casp. Orellii, Inscriptionum Latinarum Selectarum Amplissima Collectio. Turici, 1828. in 8-vo, Vol. I, pag. 267. Nro 1232. 1233. 1234. 1235. — Cf. Acta Litteraria Musei Nationalis Hungarici. Budae, 1818. in 4-to, pag. 224.
- 18) Muhammedis Filii Ketiri Ferganensis, Elementa Astronomica. Opera Jacobi Gollii, Amstelaedami, 1669. in 4-to, pag. 279. In Notis Gollii. — Abulfedae, Annales Mstemici. Hafniae, 1759. in 4-to, Tomo I, pag. 227.
- 19) Thomae Reinesii, Syntagma Inscriptionum Antiquarum. Lipsiae et Francofurti, 1682. in folio, pag. 24. Classis Primae, Nro XV. — Cf. Classis I, Nro XVI. XVII.
- 20) Stephani Schönvisner, De Ruderibus Laconici Caldariique Romani. Budae, 1778. in folio, pag. 160. — Cf. Jo. Casp. Orellii, Inscriptionum Latinarum Collectio. Turici, 1828. in 8-vo, Vol. I, pag. 267. Nro 1234.
- 21) Jo. Casp. Orellii, Inscriptionum Latinarum Collectio. Turici, 1828. in 8-vo, Vol. I, pag. 268. Nro 1245. 1246.
- 22) Strabonis, Geographia. Amstelaedami, 1707. in folio, Tomo Altero, pag. 957. marg. 646. Libro XIV.
- 23) Claudii Ptolemaei, Geographiae Libri VIII. Essendiae, 1844. in 4-to, Fasciculo V, pag. 369. Libro V, Cap. 14. — Zosimi, Historia Nova. Cizae, 1679. in 8-vo, pag. 94. Libro I, Cap. 58. — Hermiae Sozomeni, Historia Ecclesiastica. Augustae Taurinorum, 1748. in folio, pag. 178. Libro V, Cap. 10. — Stephani Byzantini, De Urbibus Lugduni Batavorum, 1694. in folio, pag. 381. — Josephi Eckhel, Doctrina Numerum Veterum. Vindobonae, 1794. in 4-to, Parte I. vol. III. pag. 334-336.
- 24) Joannis Antiocheni cognomento Malalae, Historia Chronica. Oxonii, 1691. in 8-vo, Parte I, pag. 366-367. Libro XI.
- 25) Aurelii Theodosii Macrobiani, Opera. Biponti, 1788. in 8-vo, Vol. I, pag. 320-321. Libro I. Cap. 23. Saturnaliorum — Cf. Tomo I, pag. 315. Libro I, Cap. 21.
- 26) Jacobi Ferd. Miller, Cimeliotheca Musei Nationalis Hungarici. Budae, 1825. in 1-to, pag. 133-134. Nro 4.

Qui, facere quae non possunt, verbis elevant,
Adscribere hoc debebant exemplum sibi.

Phaedrus. IV, 2.

TOLDALÉK A' KÉRKEDŐ NÉP TÖRTÉNETEIHEZ.

I g a z í t á s.

Folyó esztendő folytán Lipcsében **Köhler** Károly Ferencznél egy könyvecske jelent-meg illy czim alatt: *Uiber Croatien als eine durch Unterjochung erworbene Provinz* von Stephan von Horváth. Ezen iromány tulajdonképeni megczáfolására, mennyiben az horvát országról szöll, nem érezzük magunkat hivatva lenni, — tegyék azt tudós Horvátok: de lehetlenség volt tartóztatnunk magunkat, hogy azon sok képtelenség, alaptalan vádak, hamis szószármaztatások, és azokból vonatott következtetések közül leginkább azon egyre ne gerjesszünk figyelmet, melly az egész szláv nemzetségre vonatkozik és ezt gyalázni akarja, hogy megmutassuk, milly gyenge lábokon áll ezen iromány okoskodása. Ezen iromány utolsó 108. lapján t. i. következő szavak állnak: „Nach den sichersten geschichtlichen Daten — was aber die Slaven noch nicht wissen — haben die ältesten griechischen Schriftsteller die Slaven mit dem Titel und der Benennung Alazones, Euchatae und Italioetae, das heißt: „Prahler“ belegt. Prahlerci ist auch jetzt der National-Charakter der Slaven. Lassen wir ihnen die Freude mit Millionen zu prahlen!“ — A' mennyi szavak, annyi valótlanságok és hamis állítványok! Nem igaz, hogy a' Szlávok még nem tudják, hogy a' görög írók a' Szlávokat e' czimmel és nevezettel Euchatae és Alazonok illették. Mert ők ezt századoktól fogva éppen úgy tudták, valamint azt, hogy a' latin írók őket Gloriosi, Celebres, Honorati, Laudabiles-eknek neveztek. Mert mindkettő, valamint a' görög Euchatae, Alazonos, és ezekhez hasonló Ainetae vagy Henetae szavak, ugy a' latin Gloriosi, Celebres Honorati, Laudabiles is csak szószzerinti fordítmányai a' Szláv nemzeti névnek, melly Sláwa, görögül ευχος, αλαζονεια, αινος, τιμη, latinul gloria, honor, celebritas, laus szótól ered. A' görög αλαζω e' gyöktől ered αλα vagy az aspirált ἀλα-tól (hasonlitsd össze εδερα εδερα, Ομηρος, Ομηρος), melly a' zsidó nyelvben halal, magyarban hála, 's a' szlávban chwála szókbau is feltalálható, 's ugyan azt jelenti; a' hozzá ragasztott igebeli (verbalis) képző szótaggal ζω, valamint az ερχομιον szóból lesz ερχομιαζω, εργον — εργαζω, ἄλα — ἄλαζω. Ευχος amyi mint gloria, slawa; ευχη benedictio, ευχατος gloriosus, slaven. Sőt gyakran nemcsak görög és latin, hanem német, skandináv, olasz, de még arab írók is a' Szlávoknak e' nemzeti nevét így fordítják: dicséretre méltó, tiszteletteljes vagy dicsőségteljes, és még is a' nélkül, hogy bár messziről akarnák a' kérkedést a' Szlávok szemére vetni. Mert mit tehet valamelly nevezet arról, hogy e' neve van, 's nem más?

Egy nemzet sem adta önkénytesen nevét magának. Mit tehet *Horváth* úr arról, hogy ő és ősei szláv-horvát nevet viselnek? A' név, mint név, egészen ártatlan. Az sem szemrehányás, sem érdem. Származzék bár a' Szlávok neve akár valamely Szláv nevezetű atya, király vagy országtól, vagy, mi valószínűbb, Slava istenasszonytól, kit a' szláv nép még mai napon is megénekel játékaik 's dalaiban (hasonlítsd össze munkánkat „Sláva Bohyné“ Pest 1838): azonban e' neveket Slaw, Slawen, Slawo's, Slavata, Slawimir, Bohuslaw, Wladislaw és más hasonlókat éppen olly kevésbé lehet kérdéssel és dicsvágygyal bélyegezni, mint a' velök egészen egy értelmű és hasonló következő neveket: Aeneas, Klytos, Agatocles, Honorius, Honorata; Gloriosus (szent), Ehrenreich, Rühmer, Robmann'sal. Fennebbi állítmányunk igazlására itt csak néhány író említünk. Az olasz Marignolla János, Prágában 1765. kiadatott története 138. lapján következőleg ír: „*Slavi, quasi solures vel luminosi vel magis gloriosi dicuntur.*“ — Garcaeus Zakariás († 1571) így ír Genealog. et Topog. Marchiae Bran. munkájában: „*Tradunt eruditi vocabulum Slavus in lingua heneta factum esse a nobilitate et celebritate gentis, quae hac appellatione sese voluit distinguere a Scythis et Tartaris*“ — Reiskius János (1641 † 1707) in notis ad Cluver. Geogr. L. IV. C. 3. „*Slavonia — origo nominis a Slava, i. e. gloria seu fama insigni petitum.*“ — Piscatoris János (Fischer 1697.) De Orig. ac util. Ling. Slav. p. 5. §. 3. „*Dalmatis, Liburnis, Epirotis, Macedonibus, Bosnensibus, Croatis, Serbis, Moldavis, Rasciis, Polonis, Bulgaris, Cosacis, Russis, Bohemis, inque Asia Circassibus, Mingrelis, Garasitis, plurimisque Turcis notum est a Sláva h. e. celebritate, gloria denominatos Slavos, ut a Slavis Slavia descendit.*“ — Steffens J. H., Index Geogr. Eur. Cellis 1768. 581. lap. „*Slavorum nomen Sarmatica lingua gloriosum multisque decoribus ornatum significare dicitur.*“ — Curraeus Joakim (1532 † 1573) Chronica rer. Siles. Leipzig 1607. 17 l. „*Der Name Slavus heißt so viel als Edel.*“ — Schickfuss János (1574—1636.) Schlesiſche Chronik, Breslau 1625. L. 1. C. 3. 17. lap. „*Diejenigen, denen die Genetische Sprache bekannt ist, halten gewiß dafür, daß der Name Slavi von Adel — genommen sey.*“ — Hoffmann Ján. Jak. Lexic. Un. Hist. Geogr. Chron. Basileae 1683. e' cikkben Slavi: „*Nominis origo Slava, quod fumam seu gloriam genti denotat, quam illa rebus magnis et praeclaris contra Romanos ac finitimos gestis comparavit.*“ — Encyclopedie ou Diction. raisonné de Sciences etc. par une Société de Gens de Lettrés, a Livourne 1772. e' cikkben Slaw. „*Quant à ce, qui regard l'origine des Slaves, il est certain, que leur vrai nom est Slaves, tiré du mot Slawa, qui signifie en esclavon et dans toutes les langues, qui en provien-*

ment, gloire ou reputation.“ — Hasonlitsd össze Aegid. Fletcher, The History of Russia, C. 13. Fr. Junius, In Etymologico Anglicano e' czikket Slave 's a' t.

Már pedig Horváth úr mind ezen 's hasonló kifejezéseket elforgatja, 's azokat a' kérdés ferde értelmével béleli, 's hogy mind ezt meg-erősítse, ő maga még azt is teszi hozzá: „hogy a' Szlávoknak nemzeti jellemök még most is kérdés.“ Azon férfiú, kinek valamely nemzet nevérol olly hamis 's helytelen ismerete van, miként birhat annak jellemérol igazi 's helyes ismerettel? Mi igen sok régi 's nagyra becsült görög író is ismerünk, p. o.: Porphyrogenitus Const. császárt, Comnena Anna császárnét, Mauritius, Theophanes, Chalkokondylast 's másokat, kik a' Szlávoknak világosan a' szerénység 's igénytelenség erényét oda tulajdonítják. Ugy látszik, hogy Horváth ur azzal támogatja szemrehányását, hogy a' Szlávok milliókkal kérkednek. Tehát nem tudja Horváth úr, hogy a' Szlávok csaknem legutósók azok közül, kik Statistikát, Geographiát, 's Ethnographiát kezdettek írni, és a' népek lélekszámításával foglalatoskodni? „Szép tudományos ismereteinél fogva“ — miként ő a' 108. lapon írja, vagy magáról mások után mondja — még is csak tudnia kellene, hogy a' goth történetíró Iornandes, Procópius, Helmoldt, 's mások sok század előtt éltek; hogy Schlözer, Adlung, és Büsching, Gallétti, Ritter, Stein, Hoffmann geographusok, az olasz Balbi földleiratában, az Angolok és Francziák nem Szlávok, hanem Idegenek, 's még is valamennyin a' Szlávok millióiról beszélnek és írnak. A' kérdés vagy hazugság szemrehányásának tehát inkább ezeket kellene érni, kik sokkal korábban éltek 's írtak, és csak azután egy Saffarik-ot vagy más szláv írókat, kik amazoknak csak lépteiket követték. Az igazmondás nem kérdés!

Hol nevezték a' régi Görögök Italiotáknak a' Szlávokat, 's mit akartak ők a' nemes olasz nemzettől kölcsönözött e' nevezettel, előttem ismeretlen, minthogy Horváth ur nem nevez tanúkat 's kutfőket. Jól tudjuk ugyan, hogy a' régi görög és latin történetírók a' Szlávoknak nem adtak mindig kedvező hangú neveket és mellékszókat, nem írtak felőlök csupa dicséretes és ditső dolgokat: de mit nem írtak azok a' Magyarok felől is? Azonban mire valók e' régi időkből vett szemrehányások fölvilágosodott századunkban? Mi Herder sulyteljes szavaival (Briefe zur Beförd. der Humanit.) rekesztjük-be sorainkat: „Nichts ist schwerer, als über einen National-Charakter zu urtheilen; und über eine ganze Nation den Stab zu brechen, heißt die Humanität beleidigen.“ (Semmi sem nehezebb, mint valamely nemzeti jellemről itélni; és valamely egész nemzet fölött a' pálczát ketté törni amnyi, mint az emberiséget megsérteni.)

Kollár János.

Hiba igazítások:

102. l 2. oldalon a' 13-dik sor után következik: „et discordiam faceret inter Ducem“. 111. l. alólról számálva a' negyedik sorban: 449. helyett olvasd: 949.

*ochi Paksensis, e
s Horvat Ceometr*

30 / H 209

~~34~~

(25)

D
147
.HG

MAR 28 1968

